

Tærskler for anbringelse

Hvad lægger socialforvaltningerne vægt på, når de vurderer, at en anbringelse af et barn uden for hjemmet vil være nødvendig? Hvilke overvejelser gør sagsbehandlere sig, når anbringelse ved tvang kommer på tale?

Det er spørgsmål som disse, denne undersøgelse sigter på at besvare. Sagsbehandlers vurderinger af barnet selv, dets familie og forhold til omgivelserne spiller en væsentlig rolle for, hvor alvorlige et barns problemer anses for at være, og hvor indgribende foranstaltninger man finder nødvendige. Sagsbehandlere i udvalgte kommuner er i undersøgelsen blevet præsenteret for typiske sagseksempler i børnearbejdet og har individuelt udfyldt spørgeskemaer og deltaget i gruppeinterview om deres vurdering af børnenes situation og deres opfattelse af, hvilke foranstaltninger der skal til for at støtte barnet i dets udvikling.

Resultaterne peger på store variationer såvel i vurdering af de præsenterede sagers alvorsgrad som i opfattelse af de relevante løsninger af problemerne. Forskellene er så store både mellem forskellige kommuner og mellem forskellige sagsbehandlere inden for samme kommune, at klienter med identiske problemer må formodes at blive behandlet forskelligt fra kommune til kommune og fra sagsbehandler til sagsbehandler. Resultaterne peger også på, at nogle problemer opfattes som alvorligere for et barns udvikling end andre, for eksempel unges voldelige adfærd og opvækst med udviklingshæmmede forældre. Den generelle tendens er dog, at sagsbehandlerne er tilbøjelige til relativt automatisk at tænke i anbringelse af barnet, hvis forebyggende foranstaltninger ikke ændrer barnets forhold som forventet.

Tærskler for anbringelse

*En vignetundersøgelse om
socialforvaltningernes
vurderinger i børnesager*

*Tine Egelund
Signe Andrén Thomsen*

Tærskler for anbringelse

***En vignetundersøgelse om
socialforvaltningernes vurderinger
i børnesager***

***Tine Egelund
Signe Andréén Thomsen***

Tærskler for anbringelse

En vignetundersøgelse om socialforvaltningernes vurderinger i børnesager

Forskningsleder: Ivan Thaulow

Forskningsgruppen om børn, unge og familier, etniske minoriteter og velfærdsfordeling

Undersøgelsens følgegruppe

Leder Karen-Asta Bo, Den Sociale Højskole

Programleder Else Christensen, Socialforskningsinstituttet

Fuldmægtig Karen Elmegaard, Socialministeriet

Socialdirektør Lene Hald, Lyngby-Taarbæk Kommune

Konsulent Esther Malmberg, Udviklings- og formidlingscentret i Hillerød

Ankechef Hanne Moos, Den Sociale Ankestyrelse

Landsformand Birthe Nielsen, Forældreforeningen for Børne- og Ungdomsbistand

Fuldmægtig Birgit Olesen, Københavns Kommune, Socialdirektoratet

Afdelingschef Hans Henrik Plange, Frederiksberg Kommune

Konsulent Henrik Skovdal, Kommunernes Landsforening

Næstformand Laila Walther, Dansk Socialrådgiverforening

ISSN 1396-1810

ISBN 87-7487-690-2

Sats og tilrettelæggelse: Socialforskningsinstituttet efter principlayout af Bysted A/S

Omslagsfoto: Nina Korhonen/BAM

Oplag: 2.000

Trykkeri: Holbæk Center-Tryk A/S

Socialforskningsinstituttet

Herluf Trolles Gade 11

DK-1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

Fax 33 48 08 33

E-mail sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

Forord

Denne rapport omhandler de overvejelser, man gør sig i kommunerne, når man vurderer, om et barn skal anbringes uden for hjemmet, og om anbringelsen skal finde sted med eller uden samtykke. Socialforskningsinstituttets undersøgelse er den danske rapportering af et fælles nordisk forskningsprojekt, der skal analysere, hvad der lægges vægt på i de nordiske lande ved anbringelsen af børn. Der vil senere blive publiceret en nordisk rapport, der sammenligner begrundelserne for at anbringe børn og unge uden for deres hjem i de deltagende nordiske lande.

Undersøgelsen har det hovedformål at få indsigt i, hvilke argumenter og begrundelser sagsbehandlere i de deltagende landes kommuner lægger vægt på, når de anser et barns situation for så alvorlig, at de finder anbringelse nødvendig og ikke vurderer det som forsvarligt, at barnet forbliver i eget hjem. Der har til nu eksisteret begrænset viden om, hvilke overvejelser sagsbehandlere gør sig om barnet selv, om forældrenes forhold og om barnets relation til sine omgivelser forud for en anbringelsesbeslutning. Sagsbehandlers opfattelse af, hvilke forhold der er særligt risikable for et barns udvikling, er en væsentlig drivkraft i beslutninger om indgribende foranstaltninger, og det er den danske undersøgelses hensigt at kaste lys over, hvilke opfattelser disse beslutninger hviler på i danske kommuners børnearbejde.

Det er desuden undersøgelsens komparative hensigt på et senere tidspunkt at kunne analysere forskelle og ligheder i vurderingerne af børns risiko og i handlingspræferencer i de deltagende lande.

Undersøgelsen er baseret på sagsbehandlers individuelle bedømmelse af sagseksempler (vignetter), der har forlæg i typiske og autentiske sager, og på gruppeinterview med sagsbehandlere i et udvalg af kommuner.

Forskningsleder Turid Vogt Grinde er projektleder for det samlede nordiske projekt. Forskningsleder Turid Vogt Grinde og cand. psych. Vigdis Bunkholdt, NOVA i Oslo, afdelingsleder Anní G. Haugen, Barnaverndarstofa i Reykjavík, programleder Else Christensen og seniorforsker Tine Egelund, Socialforskningsinstituttet i København, har alle deltaget i udarbejdelsen af undersøgelsen.

sens problemformulering og dataredskaber. For den danske undersøgelses udformning og gennemførelse og for denne rapport står seniorforsker Tine Egelund i et samarbejde med student Signe Andrén Thomsen.

En tak skal rettes til undersøgelsens følgegruppe, som har fulgt undersøgelsens faser og afgivet værdifulde kommentarer til den endelige rapport. En særlig tak skal rettes til forskningsleder Elisabeth Backe-Hansen, NOVA i Oslo, der har kommenteret rapporten og bidraget med væsentlige synspunkter forud for dens færdiggørelse.

Den danske undersøgelse er finansieret af Socialministeriet. Det nordiske samarbejde om undersøgelsen er finansieret af Nordisk Ministerråd.

København, oktober 2002

Jørgen Søndergård

Indhold

Sammenfatning	9
Undersøgelsens problemstilling	9
Undersøgelsens baggrund og relevans	9
Undersøgelsens metode	10
Hovedresultater på tværs af vignetterne	12
Forskelligheden i sagsbehandleres vurderinger	12
Forældres forhold dominerer i vurderingerne	13
Sagsbehandleres prognostiske overvejelser	14
Sagsbehandleres refleksioner over indsatsens effekter	15
Negative og positive diagnostiske tegn	16
Negative tegn	17
Positive tegn	20
Vurderinger af etniske minoritetsbørn	21
Sagsbehandleres forestillinger om inddragelse af børnene	22
Den erfaringsbaserede argumentation og brugen af kodeord	22
Den lineære tænkning om foranstaltningsrepertoiret	23
Forebyggelse som surrogat for anbringelse	24
Hovedresultater om vurderingen af de konkrete vignetter	25
Hvordan vurderes børnenes situation?	25
Hvilke foranstaltninger vælges?	28
Refleksioner	30
Tilbøjeligheden til at anbringe	30
De store forskelligheder i bedømmelsen	31
Sagsbehandleres viden om prognoser og effekter	32
Negative og positive diagnostiske tegn	33
De etniske minoritetsbørn	34

Kapitel 1

Undersøgelsens baggrund	35
Undersøgelsens problemstilling	35
Det samfundsmæssige behov for undersøgelsens resultater	36
Hidtidig forskning om vurdering af børnesager	37
Rapportens opbygning	40

Kapitel 2

Undersøgelsens metode	41
Udvalg	41
De udvalgte kommuner	41
De deltagende sagsbehandlere	42
Dataindsamling	43

Vignetter.	44
Spørgeskemaerne	45
Gruppeinterview.	45
Gennemførelsen af dataindsamlingen	46
Datas validitet og reliabilitet.	47
Validitet	47
Reliabilitet	47
Undersøgelsens anvendelsesværdi	49

Kapitel 3

På tværs af vignetterne.	51
Forskelligheden i sagsbehandlernes vurderinger	51
Forskellighedernes sammenhæng med baggrundsvariable	56
Forældres forhold dominerer i vurderingerne	58
Sagsbehandlernes prognostiske overvejelser.	62
Sagsbehandlernes refleksioner over indsatsens effekter	66
Negative og positive diagnostiske tegn	70
Negative tegn	71
Forældre "kan ikke se barnet"	71
Forældres afvisning af foranstaltninger/samarbejde	72
Forældres begrænsede udviklingspotentiale	74
Forældres problemforståelse	75
Den "sociale arv"	76
Forældre samarbejder ikke med børnenes daginstitutioner eller skole	77
Forældres manglende netværk	78
En ophobning af problemer er et negativt tegn	81
Tidligere foranstaltninger har ikke hjulpet	81
Positive diagnostiske tegn	83
Ingen underretninger er et positivt tegn.	84
Vurderinger af etniske minoritetsbørn	87
Sagsbehandlernes forestillinger om inddragelse af børnene	92
Den erfaringsbaserede argumentation og brugen af kodeord.	96
Den lineære tænkning om foranstaltningsrepertoiret	98
Forebyggelse som surrogat for anbringelse	100

Kapitel 4

Vurderingen af de enkelte vignetter	103
Vignetterne Per & Poul og Sultan & Nestat	103
Valg af foranstaltninger	104
Hvad hæfter sagsbehandlerne sig ved i sagen?	106
Vignetterne om Frederik og Hassan	108
Valg af foranstaltning	108
Hvad lægger sagsbehandlerne vægt på?	113

Vignetten om Erik	114
Valg af foranstaltninger	115
Hvad hæfter sagsbehandlerne sig ved?	117
Vignetten om Kirsten	120
Valg af foranstaltninger	121
Hvad lægger sagsbehandlerne vægt på?	123
Vignetterne om Kim og Ali	125
Valg af foranstaltning	126
Hvad lægger sagsbehandlerne vægt på?	135
Vignetten om Jenny	138
Valg af foranstaltning	139
Hvad lægger sagsbehandlerne vægt på?	142
Vignetten om Lise	144
Valg af foranstaltning	144
Hvad lægger sagsbehandlerne vægt på?	147

Kapitel 5

Diskussion 151

Tilbøjeligheden til at anbringe	151
Sagsbehandlerne vurdering af forskellige problemstillinger	154
Sammenligning af vurderingerne af vignetternes problemer	154
Problemstillinger der vurderes alvorligt	154
Problemstillinger der vurderes som mindst alvorlige	156
Midtergruppen	160
Sammenfatning	161
De valgte foranstaltninger	164
Forebyggende foranstaltninger	164
Anbringelser	166
Sammenfatning	168
De forskellige bedømmelser	170
Viden om prognose og effekter	174
Negative og positive diagnostiske tegn	176
De etniske minoritetsbørn	177
Afslutning	179

Bilag 1

Vignetterne 185

Litteratur 195

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1.2001 203

Sammenfatning

Undersøgelsens problemstilling

Denne undersøgelse har til sigte at kortlægge, hvilke overvejelser socialforvaltninger¹⁾ gør sig, når anbringelse af børn uden for hjemmet kommer på tale. Undersøgelsen skal analysere, hvilke forhold hos barnet selv, i familien, i barnets daglige omverden og sociale omgivelser, sagsbehandlere lægger vægt på, når de begynder at tvivle på, at forebyggende foranstaltninger er tilstrækkelige til at løse barnets eller familiens problemer.

Undersøgelsens overordnede problemstilling fremgår af nedenstående to spørgsmål:

Hvad lægger socialforvaltningerne vægt på, når de overvejer, om et barns særlige behov kan imødekommes via forebyggende foranstaltninger, eller om anbringelse uden for hjemmet er påkrævet?

Hvad lægger forvaltningerne vægt på, når de lægger op til henholdsvis anbringelse med og uden samtykke?

Undersøgelsens baggrund og relevans

Anbringelse uden for hjemmet er en indgribende foranstaltning i børns livsløb og i deres relationer til de biologiske forældre. Beslutninger om anbringelse er alvorlige i den forstand, at nogle undersøgelser²⁾ dokumenterer, at anbringelse uden for hjemmet ikke ser ud til i tilstrækkelig grad at kunne kompensere dårligt stillede børn for de u hensigtsmæssige opvækstvilkår, der gav anledning til anbringelsen. Det er forskningsmæssigt påvist, at tidligere anbragte børn som voksne i uforholdsmæssig høj grad bliver en socialt dårligt stillet gruppe i en række henseender (uddannelse, arbejde, helbred, sociale problemer m.v.). Set fra et klient- eller brugersynspunkt må

1) Børnearbejdet er organiseret forskelligt i kommunerne og henhører under forskellige forvaltninger. Til trods herfor omtales for enkeltheds skyld den ansvarlige myndighed i denne rapport som "forvaltningen" eller "socialforvaltningen".

2) For eksempel Christoffersen (1993, 1999) og Vinnerljung (1996).

det have en betydelig interesse, at indgribende beslutninger træffes på så kvalificeret grund som muligt.

Beslutninger om anbringelse uden for hjemmet er en af de vanskeligste opgaver, der er pålagt socialforvaltninger. Beslutningerne er fagligt svære at foretage, og de er vanskelige, fordi de færreste børn lever i en så utvetydigt uacceptabel hjemmesituation, at anbringelse er den umiddelbart selvfølgelige løsning. Mange børn kan karakteriseres som 'gråzonebørn', og der kan herske tvivl om, hvorvidt anbringelse eller undladelse af anbringelse vil være til barnets bedste. Der er behov for at få mere indsigt i, hvordan denne opgave faktisk håndteres i forvaltningerne for derved at kunne skabe et grundlag for en kompetenceudvikling i børnearbejdets praksis.

Også social- og uddannelsespolitisk er der brug for dybtgående viden om sagsbehandleres refleksioner om børns risiko, deres vurderinger af behovet for anbringelse og argumenter for, at barnet ikke kan støttes i hjemmet. Anbringelser er ikke blot indgribende for børn og forældre, men også ressourcekrævende. Det er socialpolitisk centralt, at socialforvaltningerne med relativt stor præcision kan skille de børn, for hvem anbringelse er den nødvendige løsning, fra de børn, hvis konflikter kan løses via en forebyggende indsats. Viden om socialforvaltningernes anbringelsesovervejelser er også en forudsætning for sociale uddannelsers bestræbelser på at styrke vidensgrundlaget i forbindelse med anbringelser.

Til trods herfor vides der til nu meget lidt om, hvilke overvejelser der ligger til grund for socialforvaltningernes vurderinger af, at anbringelse er ønskværdig eller påkrævet. Dansk forskning, der har dette tema som sin primære kundskabsinteresse, eksisterer til dato ikke.

Undersøgelsens metode

Der er tale om en kvalitativ undersøgelse, hvis hensigt er at opfange sagsbehandleres refleksioner om, begrundelser og argumenter for deres vurderinger og beslutninger i børnesagerne. Undersøgelsen er bygget på vignetter (sagseksempler), som sagsbehandlerne har bedømt individuelt gennem spørgeskemaer og sammen via gruppeinterview.

I undersøgelsen indgår 11 kommuner/kommunedele. De undersøgte kommuner er udvalgt, således at der er størst mulig spredning i kommunernes anbringelsesfrekvens. Denne udvælgelse fører til en stor geografisk spredning af de udvalgte kommuner. Der er desuden lagt vægt på at udvælge kommuner, der har en vis størrelse, således at der er en gruppe af sagsbehandlere, der beskæftiger sig med børnearbejdet. Dette skyldes ønsket om at gennemføre gruppeinterview med sagsbehandlerne. I undersøgelsen indgår i alt 38 sagsbehandlere.

Til grund for undersøgelsen ligger 10 vignetter (sagseksempler), der har autentiske sager som forlæg. Hensigten er, at hver vignette skal dække en typisk og ofte forekommende problemstilling i socialforvaltningernes arbejde med børn og unge. Vignetterne omhandler: 1) en familie, i hvilken børnene vanrøgttes i forhold til fysisk pleje og stimulation, 2) en familie med en dårligt begavet mor, 3) en familie med alkoholmisbrug, 4) en familie med en kriminel og voldelig ung, 5) en familie, hvor der er mistanke om, at en mindre dreng udsættes for fysisk mishandling, 6) en familie, hvor moren har en psykisk lidelse, og 7) en familie, der ønsker et frivilligt anbragt barn hjemgivet. Alle vignetter er udformet som 'gråzone-sager', idet det har været hensigten, at sagsbeskrivelsen skabte rum for tvivl og refleksion. Desuden anvendes tre af vignetterne på den måde, at nøjagtigt samme problemstilling præsenteres med både et dansk og et etnisk minoritetsnavn på barnet med henblik på at afsøge, om samme problemstilling vurderes forskelligt i de to tilfælde.

Kommunerne er præsenteret for fem vignetter hver i løbet af dataindsamlingen, som har taget en fuld arbejdsdag hvert sted.

Vignetterne danner både udgangspunkt for korte individuelt udfyldte spørgeskemaer og for et gruppeinterview med sagsbehandlerne efter hver vignette. Spørgeskemaer og interview efterspørger i høj grad de samme informationer: 1) hvordan vurderes familien og barnets situation? 2) Hvad lægges der specielt vægt på i vurderingen? 3) Hvilke indsatser vil man sætte ind ud fra sagens oplysninger (forebyggende foranstaltninger, anbringelse med samtykke, anbringelse uden samtykke)? Og med hvilke begrundelser? I gruppeinter-

viewene er der desuden spurgt om, 4) hvilke forventninger man har til indsatsens virkninger for barnet. Og 5) hvordan man vurderer børnenes prognose.

I alt er der af individuelle sagsbehandlere udfyldt 182 spørgeskemaer i undersøgelsen. I undersøgelsen indgår 53 gruppeinterview.

Hovedresultater på tværs af vignetterne

Der er i materialet måder at tænke og vurdere på, som er gennemgående i sagsbehandlernes refleksioner om børnesagerne uanset problemstillingernes karakter. Nedenfor vil de fælles hovedtræk i sagsbehandlernes bearbejdning af vignetterne fremgå. (Vignetternes tekst fremgår i deres helhed af bilag 1).

Forskelligheden i sagsbehandlernes vurderinger

Et af undersøgelsens mest gennemgående resultater er trods fælles-trækkene i sagsbehandlernes måder at tænke og ræsonnere på, at de har varierende synspunkter på næsten alle aspekter af en børnesag og dens forløb. Uenighederne vedrører:

- Hvor alvorligt en given problemstilling skal vurderes.
- Hvilke argumenter der lægges vægt på i begrundelsen af en sags alvorsgrad.
- Om indsatsen over for familien skal have forebyggende karakter, eller om anbringelse er nødvendig.
- Om anbringelse med eller uden samtykke vil være mest hensigtsmæssig i forhold til barnets/familiens situation.
- Hvilket anbringelsesmiljø der i givet fald vil modsvare barnets alder og problemer.

Det er markant i undersøgelsen, at der hersker en stor spredning i sagsbehandlernes opfattelser af hver af disse delaspekter af en børnesag. Uenigheden hersker ikke blot mellem kommuner, men også internt i kommuner. Sagsbehandlere, der støtter sig til delvis identiske vurderinger af barnets situation, drager forskellige konklusioner, der fører til forskellige handlingsvalg.

Sagsbehandlerne reflekterer selv over de markant forskellige udfald af deres bedømmelser. Et gennemgående træk i refleksionen er, at de er klar over, at kollegaen på nabokontoret måske ville komme til et andet resultat end de selv. De fleste sagsbehandlere opfatter forskellighederne som positive og som middel til at lære noget af forskellighederne. Enkelte er dog tøvende over for, om den store spændvidde repræsenterer en uønsket vilkårlighed, og om den er et gode set fra klienternes synsvinkel.

Forskellighederne afspejler, at der ikke er en 'facitliste', der giver det eneste rigtige svar i gråzonesager. Samtidigt er denne type af sager typiske for socialforvaltningsarbejdet, og det må vække til eftertanke, at klienter kan modtage væsentlig forskellige indsatser i forhold til ensartede problemer.

Forældres forhold dominerer i vurderingerne

Sagsbehandlerne argumenterer overvejende med forældres forhold, afvigelser m.m., når et barns situation bedømmes. Der er mere opmærksomhed på forældres forhold end på børnenes udvikling i argumentationen for, hvad der er i vejen og skal gøres. Sagsbehandlerne lægger i vurderingerne mest vægt på forældrenes forhold og mindre på børnenes situation, udvikling og eventuelle symptomer. I nogle sagseksempler springer det i øjnene, at for eksempel et robust barns gode sociale og intellektuelle udvikling fylder meget lidt i vurderingen af barnets situation, mens morens forhold bliver diskussionens ledende tema. Eller omvendt at et barns signaler om ikke at have det godt ikke analyseres i samme grad som morens begrænsede kapacitet. En undtagelse fra en forældreorienteret argumentation udgør sager om unge, i hvilke den unges egne forhold får mest opmærksomhed i sagsbehandlerne diskussioner.

Den dominerende opmærksomhed på forældre gælder, både når vignetterne indeholder oplysninger om, at børnene har udviklingsproblemer eller symptomer, og når oplysningerne om barnet vedrører en positiv udvikling.

Der findes en række undersøgelser,³⁾ som godtgør, at børn som samarbejdspartnere får tildelt en mindre fremtrædende rolle i forvaltningernes arbejde. Undersøgelserne belyser, at man ikke altid særskilt godt, om overhovedet, kender de børn, indsatserne retter sig mod. Også denne undersøgelses resultater tyder på, at der er en tradition i børnearbejdet for at fokusere mere på den del af helheden, som forældrene udgør, end den, som børnene udgør. Det kan få den følge, at vurderingerne skævvrides, så børnenes person, situation og udvikling underbetones i vurderingerne, at både en god og en dårlig udvikling hos barnet ikke vurderes tilstrækkeligt dybtgående, og at børnenes forhold ikke bliver et udgangspunkt for, hvilken indsats der vil være hensigtsmæssig.

Sagsbehandlernes prognostiske overvejelser

Det er karakteristisk, at sagsbehandlerne oftest forventer, at børnene vil udvikle sig dårligt, hvis ikke forvaltningen griber ind med forebyggende foranstaltninger eller anbringelse.⁴⁾ På enkelte undtagelser nær er der altovervejende en pessimistisk forventning til barnets udvikling. Dvs., at man ikke tror på, at børn, der på nogle punkter lever under uhensigtsmæssige forhold, via egen, familiens eller andre omgivers kraft kan udvikle sig normalt gennem barndommen og op i voksen alder. Der er imidlertid blandt sagsbehandlerne forskellige prognostiske forestillinger om børnenes udvikling. Kun i forhold til vignetterne om de unge voldelige drenge er sagsbehandlernes prognostiske forventninger ret entydige.

Forestillingen om, at det kommer til at gå børnene skidt, vedrører også børn, der i vignetterne ser ud til at trives trods deres opvækstvilkår, eller i det mindste viser en positiv tendens i deres udvikling.

Kun få sagsbehandlere reflekterer over, at børn kan udvikle sig normalt, selvom de lever under svære opvækstforhold, og at udefrakommende beskyttelsesfaktorer kan udgøre vendepunkter eller være buffere for en ugunstig udvikling. Det virker ikke, som om

3) Der kan blandt andet henvises til Christensen (1998), Egelund (1997, 2002), Hestbæk (1997) og Thoburn, Lewis & Shemmings (1995).

4) Dette kan måske hænge sammen med vignetternes konstruktion, idet de alle beskriver problemstillinger, der bliver alvorligere under sagens forløb.

sagsbehandlerne i deres tænkning om børnesager er opmærksomme på, at de i vignetterne præsenterede opvækstfaktorer skaber en øget sandsynlighed for ugunstige udviklingsfølger for barnet, men langt fra udgør en skæbne, som ikke kan undviges. Sagsbehandlerne udtrykker dels en tro på, at børn, der har det svært i opvæksten, uvægerligt vil få sociale og psykologiske følgevirkninger af det i barndom og voksenliv, dels forestiller de sig alvorlige følgevirkninger af de forhold, som børnene lever under. De tenderer til at tænke på de værst mulige skadevirkninger og ikke på mindre alvorlige konsekvenser.

En sådan tænkning kan have forskellige konsekvenser for vurderingen af børnesager. En kan være, at man, hvis man forventer, at det vil gå alle børn under utilstrækkelige opvækstbetingelser lige dårligt uden indgreb, ikke har en tilskyndelse til at skelne mellem alvorligere udviklingsrisici og mindre alvorlige. En anden konsekvens af den prognostiske tænkning kan være, at man som hovedregel ikke har modforestillinger mod at iværksætte foranstaltninger, først forebyggende foranstaltninger og, hvis de ikke lykkes, anbringelsesforanstaltninger. Den anden side af en pessimistisk prognostisk tænkning kan blive en relativt automatisk og ureflekteret optrapning af foranstaltninger.

Sagsbehandlerne reflekterer over indsatsens effekter

Sagsbehandlerne er blevet spurgt om deres forventninger til effekten af de foranstaltninger, de foreslår til barnet og familien. Det virker, som om sagsbehandlerne er uvante med at reflektere over foranstaltningers mulige effekter i forhold til barnets konkrete problemer. Når sagsbehandlerne taler om de forventede effekter af foranstaltningerne udtrykker de sig ved formuleringer som for eksempel: "Man kan da håbe, at ..." o.l. Dvs., at der hersker en sådan usikkerhed over for, hvilke virkninger en given foranstaltning faktisk kan forventes at få for et givet barn, at sagsbehandlerne sætter deres lid til håb eller drømme om, at den valgte indsats vil have positive virkninger for barnet.

Et andet gennemgående tema i sagsbehandlerne reflekterer om effekter af indsatsen er, at foranstaltningen skal give barnet det

modsatte af barnets nuværende hjemmemiljø. Det er markant i sagsbehandlerne udsagn, at de håber, at foranstaltningen så at sige gør det modsatte af, hvad forældrene gør, og kan kompensere børnene for det, de har levet og lever i. Dette bliver klarest, når sagsbehandlerne vil anbringe børnene. Et anbringelsesønske er sædvanligvis ledsaget af forestillinger om, at barnet vil få "en normal familie", som karakteriseres af forudsigelighed, struktur, omsorg og evne til at imødekomme børns behov.

Også i forhold til forebyggende foranstaltninger har sagsbehandlerne i almindelighed positive forventninger til, at foranstaltningerne har positive effekter for børnene. Det problematiseres sjældent, at den valgte foranstaltning kan kompensere barnet for dets aktuelle problemer.

Der er i dag en usikker viden om effekterne af mange af de foranstaltninger, der indgår i indsatsrepertoiret i børnearbejdet, men nogen viden foreligger, og antallet af undersøgelser herom er stigende. Sagsbehandlerne er imidlertid ikke i deres refleksioner orienterede imod at afsøge, hvad der vides om effekter af forskellige forebyggende foranstaltninger.⁵⁾

Negative og positive diagnostiske tegn

Der er visse træk ved familierne, som sagsbehandlerne på tværs af vignetterne vurderer negativt eller positivt, i den forstand at negative vurderinger trækker i retning af overvejelser om anbringelse (og anbringelse uden samtykke), mens positive vurderinger tenderer til at føre til forebyggende foranstaltninger.

Negative diagnostiske tegn er dominerende i sagsbehandlerne refleksioner. Det ligger tydeligvis nærmere på sagsbehandlerne tænke-måde at hæfte sig ved problemer end ved ressourcer. Dette kan have sin rod i, at sagsbehandlerne efter reglerne skal argumentere for, at der eksisterer problemer i familien, hvis foranstaltninger skal

5) Oversigter over effekter af forskellige typer indsats er for eksempel Axelsen (2001), Durlak (1997), MacDonald & Roberts (1995), MacDonald & Winkley (1999), McWhirter, McWhirter, McWhirter & McWhirter (1998).

begrundes. Af interviewene fremgår dog, at sagsbehandlerne af og til vil undersøge sagen yderligere med det sigte at søge at identificere ressourcer hos forældrene, som de på det foreliggende grundlag ikke mener at kunne få øje på.

Negative tegn

Et gennemgående negativt diagnostisk tegn, uanset vignetternes forskellige problemstillinger, er, at *forældre ikke kan "se barnet"* eller "se barnets behov". Denne formulering ser ud til at være et accepteret udtryk for, at sagsbehandlere finder forældreoven ringe. Det er en tilstrækkelig begrundelse for at begynde at overveje en sag i et mere alvorligt lys, at forældre ikke "ser" barnet. I almindelighed specificerer sagsbehandlerne ikke, hvilke behov der i særlig grad er vitale for barnet at få imødekommet i dets unikke situation. Der ligger også i den vægt, som sagsbehandlerne tildeler forældres manglende evne til at "se barnet", en forestilling om, at børn er ofre eller objekter for forældres manglende omsorgsevne. Det er børn naturligvis også, men de er samtidigt subjekter, som selvstændigt bidrager til samspillet med forældrene. En tankefigur om barnet som offer for forældrenes mangler kan i sig selv bidrage til, at fokus i sagsbehandlerne reflekser rettes mest mod forældre og mindre mod børnene eller samspillet mellem forældre og børn.

At forældre ikke "ser barnet" er det væsentligste gennemgående negative diagnostiske tegn, der inddrager barnets perspektiv. En direkte sammenhæng mellem forældres handlinger og skader på barnet bliver mere utydelig i flere af de nedenstående negative diagnostiske tegn i sagsbehandlerne vurderinger.

I alle vignetter er vurderingen af *forældres samarbejdsvilje og -evne central*. Det opfattes som et selvstændigt negativt diagnostisk tegn, at forældre afviser at tage imod en foreslået foranstaltning. Sagsbehandlerne reflekterer hyppigt over, om forældre kan bringes til at samarbejde om de foranstaltninger, som forvaltningen finder vigtige for barnet, og det stiller sagen i et alvorligere lys, hvis sagsbehandlerne er skeptiske over for samarbejdsviljen eller -evnen. Der kan være forskellige grunde til, at forældre ikke samarbejder fuldt ud med forvaltningen. Man kan tænke sig, at det kan skyldes

en anden opfattelse af problemernes karakter, tøven over for samarbejde begrundet i tidligere dårlige erfaringer, uenighed om de foreslåede løsninger, ængstelse over for hvad samarbejdet kan medføre m.v. Sagsbehandlerne skepsis over for forældres vilje til samarbejde udgør uanset dette imidlertid et entydigt negativt diagnostisk tegn i bedømmelsen af børnesagers alvorsgrad.

Det vurderes negativt, når *forældre på den ene eller anden måde negligerer børnenes daginstitutioner eller skole*. Sagsbehandlerne ser med alvor på, at forældre henter børn for sent eller helt har glemt at hente dem nogle gange i daginstitutionen, ikke følger børnene til institutionen, holder dem hjemme fra dagpasning eller ikke går til forældremøder. Sagsbehandlerne lægger vægt på, at forældre i så høj grad som muligt baner vejen for børnenes normale fremmøde i og tilpasning til institutioner og er samarbejdsdygtige i forhold til at løse konflikter, som opstår i børnenes institutionsliv. Sagsbehandlerne betragter daginstitution og skole som potentielt normaliserende faktorer i børnenes liv og rollen som børnehave- og skolebarn som så vigtig for barnets udvikling, at de forventer, at forældrene bidrager til, at børnene kan leve op til institutionernes og skolens krav.

En hyppig formulering i sagsbehandlerne diskussioner vedrører, om forældre “kan rykkes” eller “ikke rykkes”. Med denne vending signaleres det, at sagsbehandlerne i deres vurdering af sagen lægger vægt på, *om forældrene har et udviklingspotentiale*, som kan mobiliseres i arbejdet. En negativ vurdering af udviklingspotentialet fører til en negativ vurdering af sagen som helhed. Udviklingspotentiale knytter sagsbehandlerne både til genetisk bestemte begrænsninger som for eksempel udviklingshæmning og til udviklingsbegrænsninger som følge af forældres manglende motivation for forandring. Paradoksalt nok fører fokuseringen på udviklingsbegrænsninger til, at forældre med genetiske eller andre kroniske begrænsninger vurderes mere negativt i deres forældreevne end forældre, der har “valgt” deres afvigelse selv (for eksempel misbrugende forældre), fordi disse forældre nemmere kan “rykkes”; de har så at sige muligheden for at vælge deres afvigelse fra eller vælge om igen.

Sagsbehandlerne vurderer af, i hvor høj grad *forældre forstår barnets og familiens problemer på nogenlunde samme måde som sagsbehandleren selv*, er central for vurderingen af sagens alvorsgrad. Forældre, der i væsentlig grad opfatter problemerne på en anden måde eller ikke erkender deres eksistens, signalerer, at de er problemfornægtende og vil være vanskelige at opnå et bæredygtigt samarbejde med. Også en anderledes opfattelse af problemernes karakter kan have forskellige grunde. Forældre kan for eksempel som to yderpunkter på en skala være ude af stand til at se børns problemer i øjnene, eller de kan have en mere nuanceret viden om børnenes forhold, som bevirker, at deres diagnose på deres børn afviger fra forvaltningens. Disse nuancer afsøges imidlertid ikke i sagsbehandlerne diskussioner om forældres eventuelt anderledes måde at opfatte problemerne på, i sig selv udgør en anderledes problemforståelse et negativt diagnostisk tegn.

Hvis sagsbehandlerne ser et mønster gå igen over generationer, vurderer de sagen med større alvor. Sagsbehandlerne bruger selv begrebet *“social arv”*. Social arv kan for eksempel referere til, at både en mormor og en mor har alkoholproblemer. Muligheden for “at bryde den sociale arv” er en særskilt begrundelse for overvejelser om indgreb.

Det betragtes som et faresignal, at *forældre har intet eller begrænset netværk*. Omvendt betragtes det overordnet som et positivt tegn, hvis netværk eksisterer i form af fædre, som ikke lever sammen med, men har god kontakt med barnet, eller bedsteforældre, som kan støtte familien. Social isolation signalerer først og fremmest, at der ikke er andre voksne til at støtte forældrene og barnet, men også at der er begrænset indsigt i, hvad der foregår i hjemmet. Der er imidlertid ikke blandt sagsbehandlerne enighed om, hvilke netværkspersoner der kan give barnet et ekstra positivt tilskud i dagligdagen. Der er uenighed om, hvorvidt familiemedlemmer, der selv har sociale problemer, kan yde noget positivt til barnet. Og der er forskellige meninger om, hvorvidt fædre, der stabilt har interesseret sig for barnet, men aldrig har “kæmpet for” barnet ved for eksempel at søge forældremyndigheden, er værd at satse på. Der er dog trods uenighederne en tendens til at vurdere netværkets bidrag til barnet positivt, selvom det måske ikke er perfekt.

Hvis der er *flere problemer i samme sag*, udgør det et negativt diagnostisk tegn. Hvis forældrene ikke sørger for lægeundersøgelse af barnet, ikke deltager i forældremøder, ikke passer børnenes hygiejne, ikke sætter grænser for børnene m.m., så forstærker denne ophobning i sig selv vurderingen af børnenes risici. I sagsbehandlernes diskussioner rangordnes risikofaktorerne imidlertid ikke i forhold til deres betydning for børnene, og der anvendes ikke viden om forskellige risikofaktorerers vægt som et redskab til at rangordne deres alvorsgrad. Dermed bliver det heller ikke klarlagt, hvilke af problemerne der måske relativt let kunne løses ved en indsats fra forvaltningens side (for eksempel praktisk hjælp i hjemmet), og hvilke der står tilbage og kræver en mere omfattende indsats.

I tråd med sagsbehandlernes fokusering på forældres udviklingspotentialer, lægger de også vægt på, *om tidligere foranstaltninger har ændret billedet og skabt udvikling i positiv retning*. Det opfattes som et negativt tegn, hvis foranstaltninger til familien ikke modsvares af forbedringer i familiens situation. Der er en tro på foranstaltningernes iboende gode virkninger, som bevirker, at ingen eller mangelfuld forandring som følge af dem vurderes som et negativt diagnostisk kendetegn ved forældrene.

Positive tegn

Sagsbehandlerne fokuserer som nævnt mindre på familiernes resourcer end på deres problemer. De positive udsagn vedrører overvejende forhold, som er det omvendte af de negative tegn, for eksempel at forældre selv henvender sig for at bede om hjælp, at der eksisterer et netværk, og at foranstaltninger ikke tidligere er ydet i tilstrækkelig grad.

Hertil kommer, at sagsbehandlerne *vurderer en sag mere positivt, hvis der ikke foreligger underretninger fra professionelle samarbejdspartnere*. Man føler sig overbevist om, at hvis der var noget alvorligt med et barn, ville man høre fra sundhedsplejerske, daginstitution eller skole om det, således at ingen underretning sidestilles med, at problemerne ikke kan være alvorlige. Det gælder imidlertid ikke alle underretninger. Det bliver af gruppeinterviewene klart, at sagsbehandlere betragter seriøsiteten i underretninger fra private med

en vis skepsis. Også i forhold til en dagplejemor, som i en af vignetterne underretter, udtrykkes der tvivl om, hvor megen vægt der kan lægges på underretningen på grund af dagplejemorens manglende uddannelse.

Vurderinger af etniske minoritetsbørn

Der er ikke blandt sagsbehandlerne fælles holdninger til, hvordan etniske minoritetsbørns situation bedømmes. Sagsbehandlerne fordele sig i tre grupper i diskussionen om etniske minoritetsbørn: 1) behandlergrupper der overhovedet ikke nævner, at der er tale om et etnisk minoritetsbarn, 2) behandlergrupper der kort bemærker, at barnet hører til en etnisk minoritetsgruppe, men ikke mener, at det gør væsentlig forskel på deres bedømmelse, og 3) behandlergrupper der gør arbejdet med etniske minoritetsbørn til hovedproblemet i deres diskussion. Der fremtræder dog fælles træk i tænkningen, når etnicitet bliver en central del af sagsbehandlerne diskussion.

Der er en del udsagn om, at sagsbehandlerne er usikre på sager om etniske minoritetsbørn og mangler viden på området. En del af diskussionen vedrører også, at etniske minoritetsbørn betragtes som dobbelte ofre: både for deres forældres manglende forældreevne og for deres etnicitet. Mest drejer diskussionerne sig dog om, at man i forvaltningerne både mangler arbejdsmetoder og foranstaltninger (både forebyggelse og anbringelse) rettet mod etniske minoritetsgrupper. Sagsbehandlerne giver udtryk for, at manglen på foranstaltninger betyder, at de bliver nødt til at vurdere etniske minoritetsbørn på en anden måde end danske børn. I realiteten fører manglen til, at de må lukke øjnene for problemer, som de ville gribe ind overfor hos danske børn, fordi de ikke har redskaber til at gøre noget ved problemerne. Der er i enkelte kommuner desuden en uro for, at de løsninger, der er til rådighed (specielt på anbringelsesområdet), krænker børnenes rettigheder efter Børnekonventionen. Der er ikke mulighed for at respektere børnenes sprog, religion, spisevaner, klædedragt m.m., hvilket også kan betyde, at de reelt mister kontakten med biologiske forældre og slægt. Konsekvensen af disse overvejelser er, at sagsbehandlerne ikke anbringer etniske minoritetsbørn, med mindre der er tale om "ekstreme situationer".

Sagsbehandlerne forestillinger om inddragelse af børnene

Der er fælles træk på tværs af vignetterne i sagsbehandlerne forestillinger om, hvordan de vil inddrage de berørte børn i processen.

Det almindeligste er, bortset fra i de to vignetter med unge, at sagsbehandlerne vil tale med barnet sammen med en anden professionel eller direkte vil lade en anden professionel overtage en samtale med barnet. Der er nogle få undtagelser fra dette generelle billede, hvor sagsbehandlere tilkendegiver, at de i alle typer sager etablerer kontakt med børnene. Inden for samme behandlergruppe kan holdningerne til kontakt med barnet variere fra en opfattelse af, at man ikke behøver at se børnene overhovedet, til en opfattelse af, at en bæredygtig kontakt med barnet altid vil være nødvendig. Tilbøjeligheden til at opsplitte ansvaret for kontakten med barnet og ikke selv at tale med det, men overlade det til andre professionelle, er næppe i overensstemmelse med forarbejderne til lovgivningen (Betænkning nr. 1212 af 1990), der understreger, at sagsbehandlerne skal være "tovholdere" i forhold til barnet og varetage primærkontakten til barn og forældre.

Et andet fælles træk i sagsbehandlerne udsagn er det sprogbrug, de anvender, når de taler om samtaler med børn. Der bruges næsten uden undtagelse ord som, at man vil "forklare barnet", "meddele barnet", "sige til det" etc. Dvs. ord, der signalerer en kommunikation fra sagsbehandleren til barnet mere end en gensidig dialog.

Den erfaringsbaserede argumentation og brugen af kodeord

I sagsbehandlerne diagnostiske diskussion anvendes sjældent faglige termer i den forstand, at man refererer til begreber eller teorier om børns udvikling. Sædvanligvis henviser sagsbehandlere til deres erfaring, når de skal begrunde et bestemt standpunkt. Det er almindeligt, at erfaringsbaserede argumenter ikke diskuteres, de står uantastet af gruppen, også når forskellige erfaringer peger i forskellige retninger.

Hertil kommer, at der anvendes en række kodeord i den diagnostiske diskussion. Til disse hører "at se barnet", "at være usamarbejdsvillig", "at være en lille voksen" m.m. Det tilkendegives ikke, hvad disse og andre formuleringer betyder for det konkrete barn, det

virker, som om sagsbehandlerne tager udgangspunkt i, at kodeordene uden videre forstås af kolleger. Det er accepterede kodeord, der signalerer, at pågældende sagsbehandler betragter problemstillingen med større alvor. I hver af disse formuleringer ligger en implicit antagelse om, at et forhold er specielt uheldigt for et barns udvikling. Denne antagelse gøres imidlertid relativt sjældent eksplicit og begrundes ikke med holdepunkt i udviklingsteoretiske eller andre perspektiver på børns opvækst.

Såvel referencerne til erfaringer som kodeordene bidrager til, at bedømmelsen af børnenes situation foregår indforstået og uden at sagsbehandlerne uddyber deres synspunkter for hinanden.

Den lineære tænkning om foranstaltningsrepertoiret

Sagsbehandlerne optimistiske syn på foranstaltningerne fører til, at de opfatter det samlede foranstaltningsrepertoire som et kontinuum og som hovedregel tænker i næste foranstaltning, hvis den forudgående ikke har produceret de forventede resultater. Tænkningen bærer præg af, at først skal forebyggende foranstaltninger prøves, og hvis de ikke virker, kommer anbringelse på tale, fordi det opfattes som en ny og forværret situation, at familien ikke hjælpes via de forebyggende foranstaltninger. Den samme type af tænkning præger valget af anbringelser med og uden samtykke: som hovedregel vil sagsbehandlerne først afprøve, om det er muligt at iværksætte en anbringelse med samtykke, hvis ikke så kan tvangen komme på tale. Dette gælder også selvom sagsbehandlerne giver udtryk for, at sagens alvorsgrad kvalificerer til tvang, hvilket antagelig er udtryk for, at lovgivningen understreger frivillighed, hvis denne kan opnås, med mindre der er grundlag for væsentlig tvivl om, hvorvidt frivilligheden kan holde. Undtagelsen fra tilbøjeligheden til relativt automatisk at gå fra frivillighed til tvang er, at sagsbehandlerne af og til argumenterer juridisk med, at en anbringelse uden samtykke sandsynligvis ikke vil kunne holde i børn- og ungeudvalg eller på efterfølgende beslutningsniveauer. Den utilsigtede konsekvens af en sådan lineær tænkning kan blive, at der sker en relativt automatisk optrapning af foranstaltninger, som sat på spidsen kan medføre, at ethvert problem i sidste ende kan kvalificere til en anbringelse, hvis andre foranstaltninger ikke hjælper.

Lovgivningen tvinger ikke umiddelbart en sådan lineær tænkning frem, idet det fremgår (Vejledning 208 af 19. december 2000), at foranstaltningerne ikke repræsenterer en rangfølge, hvor det påhviler kommunen at gennemprøve rækken af mulige foranstaltninger, før der eventuelt afsluttes med en anbringelse uden for hjemmet. Der skal med det samme satses på den hjælpemulighed, som efter den indledende undersøgelse må anses for den rette i forhold til de konstaterede behov, og der skal lægges afgørende vægt på, at støtten ydes ud fra barnets bedste. Indirekte medvirker reglerne dog måske til en lineær tænkning, idet en indstilling om anbringelse uden samtykke efter servicelovens § 59 skal indeholde en redegørelse for, hvilke foranstaltninger efter § 40, stk. 2, der har været iværksat, og grundene til, at foranstaltninger med samtykke anses for utilstrækkelige eller uanvendelige.

Forebyggelse som surrogat for anbringelse

I nogle tilfælde vælger sagsbehandlerne at camouflere en anbringelse bag en forebyggende foranstaltning, som fortrinsvis er en mor-barn-anbringelse eller en aflastning. Hensigten er en anbringelse, men den introduceres som noget andet.

Forebyggende foranstaltninger anvendes også som diagnostiske tests i situationer, hvor man forventer, at en anbringelse kan komme på tale, men ikke synes, at dokumentationen rækker. I disse tilfælde kan man sige, at en forebyggende foranstaltning tjener til en slags forberedelse af en anbringelse, samtidigt med at sagsbehandlerne tilkendegiver, at foranstaltningen måske kan hjælpe familien.

Beslutningen om anbringelse eller ikke anbringelse forankres ikke blot i vurderingen af barnets situation, men også i strategiske overvejelser om, hvad der har sandsynlighed for at opnå forældrenes godkendelse. Dvs., at man nogle gange søger at lempe en anbringelse ind ad bagvejen ikke mindst via en aflastningsfamilie, der i forvejen er taget i ed på også i givet fald at ville være plejefamilie på fuld tid. Disse ting slører i nogen grad grænserne mellem forebyggelse og anbringelse, der ser ud til at kunne glide over i hinanden.

Hovedresultater om vurderingen af de konkrete vignetter

Hvordan vurderes børnenes situation?

Vignetterne omhandler følgende problemstillinger:

- Opvækst med en alkoholmisbrugende enlig mor
- Opvækst med en udviklingshæmmet enlig mor
- Fysiske overgreb mod et lille barn
- En ungs voldelige adfærd
- Opvækst med tidligere narkomane forældre
- Opvækst hos et vanrøgtende forældrepar
- Opvækst med en sindslidende mor

De problemstillinger, som sagsbehandlerne vurderer mest alvorligt, målt på deres tilbøjelighed til at anbringe børnene, er *unges voldelige adfærd* og *opvækst med en udviklingshæmmet mor*.

En ung dansk dreng vil alle anbringe, mens knap syv ud af 10 sagsbehandlere vil anbringe en ung etnisk minoritetsdreng med samme problemstilling. Også målt på tilbøjeligheden til at vælge anbringelse uden samtykke betragtes denne problemstilling som alvorlig.

Der er ikke tvivl om, at unges kriminalitet og voldelighed kvalificerer til indgribende foranstaltninger. Sagsbehandlerne argumenterer overvejende for kraftige indgreb af hensyn til drengene selv for at beskytte dem mod at begå yderligere kriminalitet eller i håb om, at en anbringelse trods alt kan frembringe en mere prosocial adfærd. Men der er også flere udsagn om, at foranstaltningsvalget må ses som et samfundsværn, og at anbringelsen tjener til en beskyttelse af omgivelserne mod den ungs kriminelle handlinger.

At det også opfattes som alvorligt at vokse op med en udviklingshæmmet og isoleret mor fremgår af, at ni ud af 10 sagsbehandlere vil anbringe et sådant barn. Også i denne vignet er der en relativt stor andel (40) af sagsbehandlerne, der vælger en tvangsmæssig anbringelse. Det, der vejer tungest i forhold til denne problemstilling er, at moren ikke anses for at kunne forandre sig på grund af hendes genetisk bestemte begrænsninger, at hun vil have vanskeligt ved at

forstå drengens situation og problemer, og at hun har demonstreret, at hun kan afvise professionelles råd og vejledning.

De problemstillinger, der vurderes som mindst alvorlige af sagsbehandlerne, vedrører *opvækst med en alkoholmisbrugende mor*, der har noget netværk til at støtte barnets hverdag. 70 af sagsbehandlerne vil arbejde forebyggende med et sådant barn. Blandt de 30, der vil anbringe pigen, er der kun ganske få sagsbehandlere, der hælder til at anbringe hende uden samtykke.

Forbavsende nok hører to små drenge (en dansk og en etnisk minoritetsdreng), der er *udsat for fysiske overgreb*, også til den kategori af børn, der bedømmes mindre alvorligt. For den etniske minoritetsdrengs vedkommende vælger samtlige sagsbehandlere en forebyggende strategi, mens seks ud af ti gør det for den danske drengs vedkommende. Blandt de sagsbehandlere, der vil anbringe ham, er der kun en enkelt, der vil vælge anbringelse uden samtykke.

Endelig hører en lille pige, der *vokser op hos en sindslidende mor*, til den gruppe af børn, hvis problemstilling vurderes mindst alvorligt af sagsbehandlerne. 60 vil arbejde forebyggende med familien.

I forhold til disse tre problemstillinger, som sagsbehandlerne vurderer som de mindst alvorlige på det i vignetterne foreliggende grundlag, kan man dog sige, at sagsbehandlingens foranstaltningsvalg af forskellige grunde ser ud til at have en foreløbig karakter, således at de senere kan blive konverteret til et ønske om anbringelse. I vignetten om den alkoholmisbrugende mor vedrører den eventuelle midlertidighed, at sagsbehandlerne oftest knytter et vilkår til den forebyggende strategi: at moren holder op med at drikke. Hvis realismen i misbrugsbehandlingens positive effekt viser sig at være tvivlsom, er der ikke tvivl om, at de fleste sagsbehandlere vil vælge anbringelse af barnet. Med hensyn til de to små drenge, som er udsat for fysiske overgreb, beror midlertidigheden på, at sagsbehandlerne har en undersøgende attitude til problemstillingen og ikke vil handle, før eventuelle beviser for overgreb foreligger. Sagsbehandlerne vurderer denne problemstilling anderledes end vignetternes andre problemstillinger og kræver beviser, der ville kunne

holde i en retssag, på, at forældrene (faren) har skadet barnet. Hvis mere hug- og stikfaste beviser fremkommer senere, må man derfor forvente, at sagsbehandlernes foranstaltningsvalg ændrer sig i retning af anbringelse. For den sindslidende mors vedkommende bunder den eventuelle midlertidighed i foranstaltningsvalget i, at de forebyggende foranstaltninger overvejende sættes ind som diagnostiske tests. Sagsbehandlerne vil simpelthen gerne vide mere om, hvad der foregår i det lukkede og socialt isolerede familieunivers.

En midtergruppen udgøres af et tvillingepar (et dansk og et etnisk), som er udsat for *vanrøgtslignende forhold*, og en pige, hvis forældre er *tidligere narkomaner*.

Godt halvdelen af sagsbehandlerne vil arbejde forebyggende med de danske tvillinger og deres familie ved hjælp af hjemme-hos og i lidt mindre grad familiebehandling. Men op imod halvdelen af sagsbehandlerne markerer, at forebyggende foranstaltninger har en funktion som diagnostiske tests. En væsentlig begrundelse for forebyggelse i denne sag er, at der ikke tidligere er forsøgt en systematisk forebyggende indsats. Andelen af sagsbehandlere, der vil arbejde forebyggende med de etniske minoritetstvillinger er højere end den andel, der vil arbejde forebyggende med den danske familie med de samme problemer. Mere end syv ud af 10 sagsbehandlere vil arbejde forebyggende med denne familie.

I de tidligere narkomane forældres tilfælde skilles vandene, således at et flertal på seks ud af 10 sagsbehandlere vil genanbringe barnet, mens resten vil hjemgive hende. Forskellighederne i vurderingerne ser ud til at bunde i forskellige erfaringer med narkomane forældre, specielt forskellig grad af tillid til, at stoffriheden kan holde.

I samtlige tre kategorier af vignetter (den kategori der betragtes som alvorligst; den der betragtes som mindst alvorlig og midterkategorien) er sagsbehandlernes tilbøjelighed til at overveje anbringelse uden for hjemmet høj. Ser man bort fra vignetter om etniske minoritetsbørn, som sagsbehandlerne i alle tilfælde er mere tilbageholdende med at anbringe, er der ingen vignette, hvor anbringelse kommer på tale hos en mindre andel end 30 af sagsbehandlerne. I

vignetterne om de danske børn, overvejer 30, 40, 45, 60, 90 eller 100 af sagsbehandlerne at anbringe børnene uden for hjemmet, afhængigt af de enkelte vignettets problemstillinger. Dette er høje tal. Om de er for høje i forhold til familiernes problembilleder kan ikke afgøres med denne undersøgelse som grundlag. Men det kan konstateres, at der er en parathed hos sagsbehandlerne til at tænke i anbringelse, hvis man finder et barns opvækstvilkår under normal standard. Af denne parathed til at tænke i anbringelsesbaner følger imidlertid ikke nødvendigvis, at sagsbehandlerne faktisk ville vælge at anbringe barnet i deres konkrete sagsarbejde. Det er nævnt, at sagsbehandlerne opfatter foranstaltningsrepertoiret som et kontinuum eller et hierarki, hvor man i almindelighed vil afprøve forebyggende foranstaltninger, inden man griber til en anbringelse. Men anbringelse er trods dette en slags referencepunkt i tænkningen, som må formodes konkret at bringe anbringelse på tale, hvis foranstaltninger lavere i hierarkiet ikke virker efter hensigten.

Hvilke foranstaltninger vælges?

De hyppigst valgte *forebyggende foranstaltninger* er hjemme-hos, aflastning, fast kontaktperson og familiebehandling.

Hjemme-hos foreslås i tilfælde, hvor den dobbelte målsætning om både støtte og diagnostiske tests er fremherskende. I interviewene bliver det klart, at hjemme-hos ofte opfattes som en foranstaltning, der skal skaffe bedre informationer om forældres forvaltning af hverdagen og relation til barnet. Sagsbehandlerne sætter hjemme-hossere ind lige så meget med en undersøgende som en støttende og behandlende målsætning.

Aflastning foreslås i forhold til lidt større børn (der endnu ikke er blevet teenagebørn), når man gerne vil skaffe barnet andre længe-revarende voksenkontakter og -påvirkninger, der også indgår med en vis vægt i barnets liv. I aflastningen kan også ligge et ønske om, at nogen kendte personer kan passe barnet i perioder, hvor hjemmemiljøet er for kaotisk. Endelig bruges aflastning som "en fleksibel anbringelse", hvor aflastningen er en overgang til at anbringe barnet mere permanent i aflastningsfamilien.

Fast kontaktperson nævnes primært i forbindelse med de store drenge. Fast kontaktperson repræsenterer en bestræbelse på, at give barnet en voksen person, det har tillid til, og som kan være en prosocial model, der interesserer sig specielt for barnet og kan vejlede den unge eller barnet bredt om spørgsmål vedrørende dets hverdagsliv, herunder spørgsmål om uddannelse, arbejde og fritidsliv. Fast kontaktperson ser ud til at være modstykket til aflastning, når det drejer sig om store børn.

Familiebehandling spredes lidt ud over samtlige problemstillinger. Det ser ikke ud, som om sagsbehandlerne differentierer mellem forskellige problembilleder, når familiebehandling foreslås. Familiebehandling foreslås til meget forskellige forældregrupper. De fælles mål med familiebehandling over dette brede spektrum af problemer er, at man gerne vil påvirke forældrene til det ene eller det andet. Sagsbehandlerne har en tro på, at familiebehandling er et anvendeligt middel til at iværksætte alle de forskelligartede påvirkninger, som sagsbehandlerne forestiller sig kan udvikle forældres forældre-evne i positiv retning. Familiebehandling bruges ligesom flere af de ovennævnte foranstaltninger også af og til som en diagnostisk test, der skal afsøge mulighederne for, at barnet kan forblive hjemme.

Valg af *anbringelsesmiljøer* danner nogle mønstre. Alder er afgørende for, om sagsbehandlerne tænker i familiepleje eller institutionsanbringelse. Små og mindre børn (i disse vignetter op til 10-årsalderen) vil man som udgangspunkt helst anbringe i familiepleje. "Den almindelige familie" anses som bedst for de mindre børns udviklingsmuligheder. De store børn vil man anbringe på institution eller på socialpædagogiske opholdssteder.

Der er en tendens til, at alderskriteriet fraviges, hvis børnene *selv har mærkbare problemer*, eller hvis barnet har en *symbiotisk tilknytning* til moren. Der er i interviewene en tilbageholdenhed over for at anbringe selv mindre børn med problemer i familiepleje ud fra den begrundelse, at almindelige familieplejer ikke kan magte børn med store problemer. En symbiotisk tilknytning peger for flere sagsbehandlere i retning af en institutionsanbringelse, idet institutioner

forventes dels at være lettere at acceptere for forældrene, dels at være mere professionelle i håndteringen af relationen mellem moren og barnet.

Sagsbehandlerne foretrækker *socialpædagogiske opholdssteder* til de unge voldelige drenge. I almindelighed går de ikke ind for lukkede institutionspladser, fordi de har dårlige erfaringer med, hvad det lukkede institutionsmiljø kan tilbyde de unge.

Refleksioner

Undersøgelsen lægger op til en række overvejelser om vurderingen af og foranstaltningsvalget i børnesager af gråzonekarakter. Undersøgelsen fokuserer imidlertid på sagsbehandlerne vurderinger og foranstaltningsvalg og har ikke haft som hovedsigte at analysere sagsbehandlerne praksis i samspil med de socialpolitiske og organisatoriske rammer, arbejdet indgår i. Dette er vigtigt at holde sig for øje i tolkningen resultaterne, fordi andre undersøgelser⁶⁾ dokumenterer, at sagsbehandlerne praksis i børnesager ikke foregår i et tomrum, men påvirkes dybtgående af de lovgivningsmæssige rammer og af arbejdets organisering. En undersøgelse, der fokuserer på sagsbehandlerne, kan umiddelbart lægge op til sagsbehandlerorienterede løsninger, når udvikling af arbejdet skal overvejes, for eksempel efteruddannelse. Det er utvivlsomt vigtigt at overveje, hvordan sagsbehandlerkompetencen på dette vanskelige område af socialt arbejde kan styrkes. Den professionelle kompetence er en selvstændig faktor i arbejdet og dets kvalitet, men børnearbejdet defineres ikke alene professionelt, men er i høj grad politisk defineret via de indgrebskriterier og foranstaltningskategorier, der fremgår af loven og de lokalpolitisk fastsatte organiseringer, forskrifter, mål og prioriteringer. Der er sat nogle rammer, inden for og i samspil med hvilke den professionelle indsats udfoldes.

Tilbøjeligheden til at anbringe

Når man ser på sagsbehandlerne foranstaltningsvalg, tegner der sig en ganske stor tilbøjelighed til at overveje anbringelse uden for eget

6) For eksempel Claezon (1987), Dingwall, Eckelaar & Murray (1983), Egelund (1997), Parton, Thorpe & Wattam (1997 og Swift (1995).

hjem. Kun i en af vignetterne om en lille etnisk minoritetsdreng går alle sagsbehandlerne ind for at arbejde forebyggende med familien. Ellers overvejer nogle sagsbehandlere i alle vignetter at anbringe vignettens barn/børn uden for hjemmet. I nogle af vignetterne er det en stor majoritet af sagsbehandlerne, der overvejer anbringelse.

Der ligger ikke i dette, at tilbøjeligheden til at anbringe er for stor. Det ligger uden for denne undersøgelses formål at tage stilling til, hvilke konkrete afgørelser der er rigtige eller forkerte i de enkelte vignetter. Vignetterne omhandler imidlertid et bredt spektrum af de typiske gråzoneproblemstillinger, man møder hver dag i en socialforvaltning, og resultaterne peger på, at anbringelse kan komme på tale i de mange gråzonesager, som udgør en stor del af socialforvaltningernes sagsbunke. Sagt på en anden måde, tyder sagsbehandlerne vurderinger på, at en stor del af de problembilleder, som socialforvaltninger arbejder med, på et eller andet tidspunkt kan kvalificere til en anbringelse. Selvom denne undersøgelse ikke kan præstere en 'facitliste' over 'de rigtige' beslutninger, kan man imidlertid på dens grund konstatere, at anbringelsesovervejelser ikke er sjældne fænomener i sagsbehandlerne tænkning. Anbringelse bringes hyppigt på bane, hvis sagsbehandlerne vurderer, at et barn på den ene eller den anden måde ikke lever, som man kulturelt forventer og kan anerkende, at et barn skal leve.

De store forskelligheder i bedømmelsen

Et hovedresultat i denne undersøgelse er den store variation i sagsbehandlerne bedømmelser af børnenes situation og deraf følgende forskellige foranstaltningsvalg. Der er tale om gråzonesager, som er vanskelige at bedømme, fordi problemstillingerne ikke er så entydige, at tvivl er udelukket, men selv på denne baggrund må man sige, at variationerne er så store, at samme familie hos én sagsbehandler kan få bevilget "en lille sommerferie", mens der hos en anden kan blive indstillet til børn- og ungeudvalget om anbringelse uden samtykke. Forskellene vedrører, hvilke fakta i sagsbeskrivelsen sagsbehandlerne lægger vægt på; hvordan de tolker fakta; i hvor høj grad de anser barnet for et risikobarn; om de hælder til forebyggelse eller anbringelse; om de vil vælge at arbejde for frivillig eller tvangsmæssig anbringelse; hvilke forebyggende foranstaltninger de

finder hensigtsmæssige; og hvilke anbringelsesmiljøer de synes vil være gode for barnet.

Det er store forskelle på et område af så væsentlig betydning for udsatte børn og deres forældre. Idealet for komplekse, myndighedsudøvende beslutninger er, at det faglige skøn både tager højde for individuelle særegenheder og bidrager til en vis ensartethed i bedømmelsen af ensartede situationer. Dette er ikke tilfældet i sagsbehandlernes bedømmelser af, hvad der er i vejen, og hvad der skal ske. Samme familie kan blive bedømt forskelligt fra kommune til kommune og fra sagsbehandler til sagsbehandler med forskellige konsekvenser for barn og familie.

Sagsbehandlernes viden om prognoser og effekter

Nogle vidensfelter fremstod som svage i sagsbehandlernes diskussioner. Det gælder specielt viden om foranstaltningers effekter og om børnenes prognose, dvs. sandsynligheden for at børnene vil udvikle sig ugunstigt på grund af forskellige typer af påvirkninger under opvæksten.

Sagsbehandlerne byggede ofte deres forestillinger om foranstaltningers effekter på erfaringer og 'håb', og dette er et spinkelt grundlag at basere en foranstaltningsbeslutning på. 'Håbet' kan kvalificeres ved større viden om foranstaltningers effekter, som kan give et bidrag til en mere nuanceret diskussion om, hvad der har sandsynlighed for at hjælpe på et givet problem.

Med hensyn til børnenes prognose står det klart, at sagsbehandlerne i almindelighed forestiller sig, at børnene vil udvikle problemer og ofte alvorlige problemer som følge af deres opvækstforhold. Der er en tro på, at man ikke kan leve under utilfredsstillende forhold uden at fejludvikles.

Det er med den eksisterende viden vanskeligt at foretage prognostiske bedømmelser af børns udvikling, idet den forskningsbaserede viden dels er mangelfuld, dels vedrører gruppeniveauet og ikke uden videre lader sig anvende på det individuelle niveau. Det er imidlertid vigtigt at vide, at langt fra alle børn, der lever under nor-

mal standard, udvikler sig fejlagtigt, at risikofaktorer kan balanceres af beskyttelsesfaktorer, og hvilke beskyttelsesfaktorer man skal lede efter i sin vurdering.

Styrkelse af viden på disse områder kunne være en opgave for uddannelserne. Men mindre evalueringer lokalt kunne sandsynligvis også yde meget til en skærpet bevidsthed om, hvordan det kommer til at gå børnene, og hvordan de foranstaltninger, kommunen sætter ind, påvirker børnene.

Negative og positive diagnostiske tegn

Når man ser på den liste af positive og negative diagnostiske tegn, der går på tværs af vignetterne, springer det i øjnene, at mange af de tegn, sagsbehandlerne hæfter sig ved i familierne, ikke refererer til børnene eller forældrene, men til organisatoriske forhold eller krav til 'den gode klient'.

Der er naturligvis nævnt tegn på tværs af vignetterne, der direkte har med familiens forhold at gøre, for eksempel forældres evne til at "se barnet", netværk, social arv m.v. Men flere af de tegn, der bidrager til en negativ respektive positiv vurdering af familien, har karakter af krav til, hvordan 'den gode klient' skal være: han/hun skal samarbejde, dele problemopfattelse med de professionelle og ikke have et for begrænset udviklingspotentiale, som sætter snævrere rammer for, hvor langt forvaltningen kan nå i forandringsøjemed. Disse ting kan naturligvis være negative for et barns udvikling, men de er ikke identiske med, at forældrene ikke magter opdragelsesopgaven.

Det er et stadigt dilemma i forvaltningernes arbejde, at man ofte arbejder med samarbejdsudygtige forældre med begrænset forandringskapacitet, en anden forståelse af problemerne og en afvisning af, at forvaltningen bliver for involveret i deres familieliv. Dette dilemma er en integreret del af myndighedens relation til mennesker, der ikke altid kommer frivilligt. At det måske vil blive vanskeligt at arbejde med en given klient defineres imidlertid af sagsbehandlerne som en egenskab ved klienten og ikke ved relationen mellem sagsbehandler og klient, og det tages oftest som udtryk

for, at klienten har ringe forældreevne. Det må på denne baggrund anses for en væsentlig udviklingsopgave i forvaltningerne at problematisere den automatiske opfattelse af, at begrænset samarbejdsevne er identisk med ringere forældreevne.

De etniske minoritetsbørn

Denne rapport dokumenterer, at etniske minoritetsbørn vurderes anderledes end danske og tildeles andre foranstaltninger. Der er blandt sagsbehandlerne, hvad nogle selv kalder en afmagt over for, hvad de skal stille op med etniske minoritetsfamilier. Afmagten bunder i en manglende tiltro til, at det eksisterende foranstaltnings-repertoire imødekommer disse børns behov og i øvrigt opfylder krav om at respektere børnenes sprog, religion, spiseforskrifter m.v. Nogle sagsbehandlere har dårlige erfaringer for, at barnet efter kort tid fremmedgøres for de biologiske forældre, fordi modersmålskyn-digheden ikke kan opretholdes.

I vurderingen af etniske minoritetsbørn definerer sagsbehandlerne desuden i nogen grad problemer, som de ville tage alvorligt, hvis der var tale om danske børn, som en kulturel egenskab hos familien, hvilket almindeliggør barnets risiko.

Disse ting tilsammen betyder, at sagsbehandlerne i flere kommuner først vælger at gribe ind over for etniske minoritetsbørn, når problemerne er ude i det "ekstreme". Det fremgår af undersøgelsen, at sagsbehandlere vil anbringe relativt færre etniske minoritetsbørn end danske på de samme sagsfakta. Det står klart, at denne tilbageholdenhed skyldes et hensyn til børnene, fordi sagsbehandlerne finder, at de vil stille børnene dårligere ved et indgreb end ved ikke at gribe ind. Det medfører imidlertid en forskelsbehandling, i hvilken sagsbehandlerne accepterer opvækstforhold for etniske minoritetsbørn, som de ikke ville acceptere for danske.

Undersøgelsens baggrund

Denne undersøgelse om tærskler for anbringelse er led i et komparativt nordisk projekt, hvori også Norge og Island indgår. Det nordiske projekt udspringer af, at de nordiske landes lovgivning og statistik omkring anbringelser uden samtykke i 1998 blev kortlagt i en rapport (Hestbæk, 1998), der blandt andet viste, at der er store forskelle de nordiske lande imellem, i forhold til hvor stor en andel af en børneårgang der anbringes uden for hjemmet, og hvor stor en andel af de anbragte børn der er tvangsanbragt. Danmark anbringer relativt flere børn end de andre nordiske lande, men anbringer til gengæld relativt færre børn ved tvang. Det er disse tal, der har givet anledning til at gå dybere ned i, hvad disse forskelle kan skyldes i de nordiske lande, der har nogenlunde ensartede socialpolitiske regler og sociale problemer.

Denne rapport vedrører alene de danske forhold og belyser danske socialforvaltningers refleksioner i forbindelse med undersøgelsens problemstilling. Efterfølgende skal resultaterne fra de tre landes undersøgelser bearbejdes med henblik på at identificere eventuelle kulturelle forskelle landene imellem i vurderingen af, hvilke faktorer der giver anledning til anbringelser af børn uden for hjemmet.

Undersøgelsens problemstilling

Denne undersøgelse har til sigte at kortlægge, hvilke overvejelser socialforvaltninger gør sig, når anbringelse af børn uden for hjemmet kommer på tale. Undersøgelsen skal analysere, hvilke forhold hos barnet selv, i familien, i barnets daglige omverden og sociale omgivelser, sagsbehandlere lægger vægt på, når de begynder at tvivle på, at forebyggende foranstaltninger er tilstrækkelige til at løse barnets eller familiens problemer. Undersøgelsen skal således opfange og kortlægge de refleksioner, sagsbehandlere gør sig forud for anbringelse uden for hjemmet med eller uden samtykke.

Undersøgelsens overordnede problemstilling kan formuleres i nedenstående to spørgsmål:

Hvad lægger socialforvaltningerne vægt på, når de overvejer, om et barns særlige behov kan imødekommes via forebyggende foranstaltninger, eller om anbringelse uden for hjemmet er påkrævet? Hvad lægger forvaltningerne vægt på, når de lægger op til henholdsvis anbringelse med og uden samtykke?

Det første spørgsmål indebærer en identificering og analyse af såvel de faktorer i et barns situation, som sagsbehandlerne anser for at være tilgængelige for forebyggende foranstaltninger, som de faktorer, der anses for at være så alvorlige, at barnets udvikling kun i tilstrækkelig grad kan støttes ved hjælp af anbringelse uden for hjemmet.

Det andet spørgsmål medfører, at der i undersøgelsen også fokuseres på de faktorer, som socialforvaltningerne lægger til grund i afgørelsen af, om en anbringelse skal gennemføres med eller uden samtykke.

Det samfundsmæssige behov for undersøgelsens resultater

Anbringelse uden for hjemmet er en indgribende foranstaltning i børns livsløb og i deres relationer til de biologiske forældre. Beslutninger om anbringelse er desuden alvorlige i den forstand, at nogle undersøgelser (for eksempel Christoffersen, 1993, 1999; Vinnerljung, 1996) dokumenterer, at anbringelse uden for hjemmet ikke ser ud til i tilstrækkelig grad at kunne kompensere dårligt stillede børn for de uhensigtsmæssige opvækstvilkår, der var anledningen til anbringelsen. Det er forskningsmæssigt påvist, at tidligere anbragte børn som voksne i uforholdsmæssig høj grad bliver en socialt dårligt stillet gruppe i en række henseender (uddannelse, arbejde, helbred, sociale problemer m.v.). Set fra et klient- eller brugersynspunkt må det have en betydelig interesse, at indgribende beslutninger træffes på så kvalificeret grund som muligt.

Beslutninger om anbringelse uden for hjemmet er i lyset heraf en af de vanskeligste opgaver, der er pålagt socialforvaltninger, og beslutningerne skal bygge på indsigt i barnets samlede situation og viden om, hvilke opvækstfaktorer der har særlig sandsynlighed for at påvirke barnets udvikling på en ugunstig måde. Beslutningerne er også vanskelige, fordi de færreste børn lever i en så utvetydigt uac-

ceptabel hjemmesituation, at anbringelse er den umiddelbart selvfølgelig løsning. Mange børn, som vækker socialforvaltningernes overvejelser om anbringelse, kan karakteriseres som 'gråzonebørn', og der vil herske tvivl om, hvorvidt anbringelse eller undladelse af anbringelse vil være til barnets bedste. Det er en arbejdsopgave, som ofte vækker tvivl og usikkerhed blandt praktikere, og der er behov for både at få mere indsigt i, hvordan usikkerheden faktisk håndteres i forvaltningerne, og derved også skabe et grundlag for en kompetenceudvikling i børnearbejdets praksis.

Også social- og uddannelsespolitisk er der brug for fordybet viden om sagsbehandleres refleksioner om børns risiko og modstandskraft, deres vurderinger af behovet for anbringelse og argumenter for, at barnet ikke kan støttes i hjemmet. Anbringelser er ikke blot indgribende for barn og forældre, men også ressourcekrævende. På denne baggrund er det socialpolitisk centralt, at socialforvaltningerne med relativt stor præcision kan skille de børn, for hvem anbringelse er den nødvendige løsning, fra de børn, hvis konflikter kan løses via en forebyggende indsats. Mere viden om praksis' faktiske anbringelsesovervejelser er også en forudsætning for sociale uddannelsers bestræbelser på at styrke vidensgrundlaget i forbindelse med anbringelser.

Til trods herfor vides meget lidt om, hvilke overvejelser der ligger til grund for socialforvaltningernes vurderinger af, at anbringelse er ønskværdig eller påkrævet. Relativt få internationale undersøgelser har beskæftiget sig med, hvilke opvækstforhold der begrunder anbringelsesovervejelser i praksis, eller hvilken viden socialforvaltninger lægger til grund for afgørelsen af, at barnet skal hjemmefra. Dansk forskning, der har dette tema som sin primære kundskabsinteresse, eksisterer til dato ikke.

Hidtidig forskning om vurdering af børnesager

Som nævnt eksisterer der en begrænset mængde forskning om, hvad socialforvaltninger lægger til grund for beslutninger i børnesager. De undersøgelser, der eksisterer, fokuserer desuden ikke kun på overvejelser i forbindelse med anbringelse af børn, men for eksempel også på samarbejdspartneres begrundelser for at underrette socialfor-

valtningen om et barns forhold, socialforvaltningens bevæggrunde til at iværksætte en undersøgelse af børns forhold eller til at anse barnet for et risikobarn m.v. Man kan derfor ikke uden videre gå ud fra, at resultaterne fra disse undersøgelser også er anvendelige i forbindelse med beslutninger om anbringelse. Hertil kommer, at eksisterende undersøgelser primært er amerikanske. Dette skaber nogle begrænsninger i resultaternes anvendelsesværdi, idet det er påvist (Korbin, 1981), at socialforvaltningernes vurderinger af, hvilke opvækstvilkår der anses for under normal standard, varierer med den kulturelle og tidsmæssige kontekst.¹⁾

Trods disse forbehold peges der i en række undersøgelser²⁾ på faktorer, der har betydning for vurderingen af alvorsgraden af børns problemer og for beslutninger om anbringelse. Jones (1993) peger i en forskningsgennemgang på, at børns situation vurderes som alvorligere, når de tidligere har haft en børnesag; når der er dokumenterede (omfattende) skader på barnet; når der er direkte beviser på forældres overgreb; når forældres adfærd er kraftigt afvigende; når forældre erkender, at de har forvoldt barnet skade; og når forældre ikke viser kapacitet eller vilje til at forandre situationen. Samme faktorer dokumenteres også af Alter (1985), Schwab, Baumann & Gober (1998) og Winefield & Bradley (1992). Rossi, Schuerman & Budde (1999) påviser, at sandsynligheden for, at der træffes beslutning om anbringelse uden for hjemmet forøges, når familien tidligere har haft en børnesag, og når forældrene ikke anses for at kunne forandre situationen. Derimod spiller typen af barnets problem ikke nogen rolle for, om anbringelsesbeslutning træffes. En enkelt nordisk undersøgelse (Backe-Hansen, 2001) belyser, med hvilke

1) Også de socialpolitiske systemer har betydning for, hvilke kriterier der lægges vægt på. Amerikansk "Child Protection Services" har kun mandat til at undersøge, om børnemishandling i dennes forskellige former foreligger, og til at beskytte børn mod mishandling. Det ligger ikke inden for det offentlige amerikanske socialforvaltningssystemes opgaver også at søge at øge dårligt stillede familiers velfærd med henblik på, at de bedre kan varetage børneopdragelse og forældreskab. Der er derfor ikke i USA det samme varierede problembillede i børnesagerne, som vi kender til, med mange 'gråzone-sager'. Dette kan betyde, at man i USA vil lægge mere vægt på kriterier, der har med direkte skade på barnet og beviser herpå at gøre.

2) For en sammenfattende redegørelse, se Egelund & Sundell (2001).

argumenter beslutninger om anbringelser begrundes. Forfatteren godtgør, at forældres misbrug vejer tungt i norske anbringelsesbeslutninger. Hun kalder direkte forældres misbrug for et "trumfkort" i argumentationen i børnesager.

De familierelaterede faktorer, der går igen i de fleste angelsaksiske undersøgelser og på denne baggrund kan anses for vigtigere end andre i forvaltningernes vurdering af en sags alvorssgrad, er forekomst af tidligere børnesager, forældres manglende forandringspotentiale, forekomst af dokumenteret skade på barnet og af direkte beviser på skadevoldelsen. Af Backe-Hansens (2001) norske data fremtræder forældres misbrug som en opvækstomstændighed, der betragtes med stor alvor i socialforvaltningerne.

En del undersøgelser har beskæftiget sig med, om socioøkonomiske og etniske faktorer påvirker socialforvaltningernes beslutninger. I sin forskningsoversigt godtgør Jones (1993), at samme problemer vurderes alvorligere i ikke hvide end i hvide familier og alvorligere i familier med lav socioøkonomisk status end familier med høj socioøkonomisk status. Samme resultater kommer senere undersøgelser til (Cantlon, Payne & Erbaugh, 1996; Farmer & Owen, 1995; Kelly & Millner, 1996).

Endeligt vedrører nogle studier selve vurderings- og beslutningsprocessen i børneforsorgssager. Munro (1996, 1999) peger på, at britiske socialarbejdere anvender information om familien selektivt og ukritisk. Først eller sidst modtaget information fylder mest, der lægges mest vægt på farverige, konkrete og følelsesladede informationer, og socialarbejderne har svært ved at revidere antagelser om familien, som er formet på et tidligt tidspunkt i sagsforløbet på et begrænset grundlag. Wattam (1992) peger i en undersøgelse af sagsbehandlers arbejde med mistanker om seksuelle overgreb på, at sagsbehandlerne meget hurtigt danner sig et indtryk af, hvad sagens består af og siden hen har vanskeligt ved at fravige eller modificere dette førstehånds indtryk. Backe-Hansen (2001) og Hydén (1991) peger begge på en beslutningsproces præget af negative oplysninger om familiens liv og undladelse af opmærksomhed på de ting, familien klarer.

Ud fra foreliggende forskning kan man forvente, at forældres misbrug, en længerevarende historie som børneklient, forældres begrænsede forandringspotentiale, etnisk minoritetsbaggrund og dårlig social situation influerer på socialforvaltningers vurderinger også i en dansk kontekst. Direkte fysiske skader på barnet og beviser for skadevoldelsen vil sandsynligvis indtage en mindre central plads i danske socialforvaltningernes vurderinger, fordi egentlige mishandlingssager er relativt sjældne.

Rapportens opbygning

Kapitel 2 gennemgår den anvendte forskningsmetode i studiet.

Kapitel 3 omhandler træk i sagsbehandlingernes vurdering af børn og forældre, der går på tværs af vignetterne (sagseksemplerne).

Kapitel 4 gennemgår sagsbehandlingernes vurdering af de enkelte vignetter, specielt behandles, hvad sagsbehandlerne i særlig grad lægger vægt på, og hvilke foranstaltningsvalg de træffer.

Kapitel 5 sammenfatter og diskuterer undersøgelsens hovedresultater.³⁾

3) Der anvendes i den løbende tekst dobbelte citationstegn ("...") til at angive, at der er tale om citater af sagsbehandlingernes formuleringer. Når enkelt citationstegn ('...') anvendes, angiver det, at det er os som forfattere, der selv har sat noget i citationstegn. I citater, der vedrører en kommunes sagsbehandlergruppes diskussion med hinanden kaldes sagsbehandlerne 1, 2, 3 m.v. Hvis der gives eksempler på udsagn fra sagsbehandlere fra forskellige kommuner kaldes de A, B, C etc.

Undersøgelsens metode

Der er tale om en kvalitativ undersøgelse, hvis hensigt er at opfange sagsbehandlers refleksioner om, begrundelser og argumenter for deres vurderinger og beslutninger i børnesagerne.

Det er alment anerkendt, at vurderingen af børns problemer og indgrebene over for dem forandrer sig over tid (James & Prout, 2001; Hacking, 1991), fra kultur til kultur (Korbin, 1981) og afhængigt af samfundsmæssige ændringer og behov (Donzelot, 1977). Der findes ikke universelle eller tidsuafhængige opfattelser af, hvad en normal barndom vil sige, vurderingen af normalitet er socialt konstrueret. Dermed ikke være sagt, at der ikke 'i virkeligheden' findes børn, der er i nød og lever et uacceptabelt liv, det gør der naturligvis. Men det præcise indhold af det uacceptable er foranderligt og under stadig omformning politisk, professionelt og folkeligt.¹⁾ Denne undersøgelses sigte er at opfange sagsbehandlerne aktuelle definitioner af, hvad der skader børn i den grad, at en anbringelse kan komme på tale. Dermed indskrives undersøgelsen sig i en socialkonstruktionistisk tradition.

Undersøgelsen er bygget på vignetter (sagseksempler), som sagsbehandlerne har bedømt individuelt gennem spørgeskemaer og sammen via gruppeinterview.

Udvalg

De udvalgte kommuner

I undersøgelsen indgår 11 kommuner/kommunedele. De undersøgte kommuner er udvalgt, således at der er størst mulig spredning i kommunernes anbringelsesfrekvens. Danmarks Statistik opgør an-

1) Specielt den franske filosof og idehistoriker Foucault har i sine værker om den moderne sindslidende (1972) og kriminelle (1975) fødsel været banebrydende for forståelsen af, at menneskers afvigelser til stadighed redefineres som følge af, at en række aktører, herunder professionelle, producerer ny viden om afvigelserne og igangsætter nye (magt)praktikker for at inddæmme dem.

bringelsestal for amterne og Københavns og Frederiksberg kommuner. Der er derfor valgt kommuner i amter med landets laveste anbringelsesfrekvens og kommuner/kommunedele i hovedstadsområdet, der har den højeste anbringelsesfrekvens. Desuden er der valgt enkelte kommuner i amter, der med hensyn til anbringelsestal placerer sig i en midterposition. Denne udvælgelse fører til en stor geografisk spredning af de udvalgte kommuner.²⁾

Der er desuden lagt vægt på at udvælge kommuner, der har en vis størrelse, således at der er en gruppe af sagsbehandlere, der beskæftiger sig med børnearbejdet. Dette skyldes ønsket om at gennemføre gruppeinterview med sagsbehandlerne.

De deltagende sagsbehandlere

Der indgår 38 sagsbehandlere i undersøgelsen, hvoraf kun få er mænd. Hovedparten er socialrådgivere, en mindre gruppe er socialformidlere, ganske få har anden uddannelse. En stor majoritet har ingen efter- og videreuddannelse specifikt rettet mod børnearbejdet. Der er en stor spredning i uddannelsesalder og varigheden af erfaring fra socialforvaltningsarbejde i almindelighed og børnearbejdet i særdeleshed. Der er således i undersøgelsen repræsenteret unge og gamle sagsbehandlere med forskellig grund- og videreuddannelsesbaggrund og varierende erfaring for det arbejde, de aktuelt varetager. Der er desuden forskel på, i hvor høj grad de har erfaring for at anbringe børn. Nogle har deltaget i anbringelsen af mange børn, andre har endnu ikke været med til en anbringelse. Sagsbehandlerne varierer også i arbejdsbelastning, idet der er stor variation i antallet af sager pr. fuldtidsansat i de undersøgte kommuner.

2) I den fællesnordiske undersøgelse er det besluttet, at mindst seks kommuner/kommunedele skal indgå i undersøgelsen. I den danske undersøgelse er der flere deltagende kommuner, fordi antallet af vignetter på denne måde kunne udvides, og flere typiske problemstillinger i børnearbejdet belyses.

Tabel 2.1.**Frekvensfordeling over sagsbehandleroplysninger. Procent.**

Procent	
Mænd	16
Kvinder	84
Socialrådgivere	74
Socialformidlere	21
Anden uddannelse	5
Videreuddannelse	18
Ingen videreuddannelse	82

Aldersfordeling	Procent		
20-29 år	8		
30-39 år	23		
40-49 år	37		
50-60 år	32		

	Uddannelsesalder	Ansættelsesvarighed i socialforvaltning	Ansættelsesvarighed i børnearbejde
1-4 år	29	34	37
5-9 år	21	13	24
10-14 år	11	11	18
15-19 år	16	21	8
20-24 år	13	13	11
25 år <	10	8	2

Dataindsamling

De fælles nordiske dataindsamlingsredskaber er udviklet i et samarbejde mellem de tre lande. Vignetterne er i et fælles forarbejde til undersøgelsen udviklet ud fra forskernes viden om typiske problemstillinger i børnearbejdet i de tre lande og ud fra autentiske sagsbeskrivelser. Spørgeskemaer til de enkelte vignetter og temaer for gruppeinterview er ligeledes udviklet i fællesskab under hensyntagen til undersøgelsens formål og de enkelte landes lovgivninger på området. Dette dataindsamlingsrepertoire er fælles og obligatorisk for landene, men det står hvert land frit for at udvide dette repertoire efter det enkelte lands behov.

Vignetter

Der er udarbejdet fem fælles nordiske vignetter, der har autentiske sager som forlæg. Der er valgt vignetter til studiet af undersøgelsens problemstilling, fordi de giver en særlig mulighed for at analysere forskellige holdninger til de samme fænomener.

Hensigten er, at hver vignette skal dække en typisk og ofte forekommende problemstilling i socialforvaltningernes arbejde med børn og unge. De fælles vignetter omhandler: 1) en familie i hvilken børnene vanrøgted i forhold til fysisk pleje og stimulation, 2) en familie med en dårligt begavet mor, 3) en familie med alkoholmisbrug, 4) en familie med en stor kriminel og voldelig dreng og 5) en familie der ønsker et barn hjemgivet, hvilket provokerer en beslutning om, hvorvidt barnet skal hjemgives eller anbringes i en anden plejefamilie. De første fire vignetter er vertikale (Jergerby, 1999), dvs. at hver vignette er opbygget som tre korte sagsbeskrivelser over samme familie i et kronologisk forløb. Den femte vignette har kun en del, der beskriver situationen op til et hjemgivelsesønske fra forældrenes side. Alle vignetter er udformet som 'gråzone-sager', idet det har været hensigten, at sagsbeskrivelsen skabte rum for tvivl og refleksion.

Til disse nordiske vignetter er i denne danske undersøgelse tilføjet endnu to vignetter om 6) en familie hvor der er mistanke om, at en mindre dreng udsættes for fysisk mishandling, og 7) en familie hvor moren har en psykisk lidelse.

Desuden anvendes tre af vignetterne på den måde, at nøjagtigt samme problemstilling præsenteres med både et dansk og et etnisk minoritetsnavn på barnet med henblik på at afsøge, om samme problemstilling vurderes forskelligt i de to tilfælde.³⁾ Vignetternes tekst fremgår af bilag 1.

3) Til vignette 4 og 6 er hentet inspiration fra vignetterne i en komparativ europæisk undersøgelse, der er under udførelse ved Centrum för utvärdering av socialt arbete i Stockholm. Denne undersøgelse, som endnu ikke er publiceret, har det primære sigte at se, om samme problemstilling vurderes forskelligt, afhængigt af om det er et etnisk minoritetsbarn.

Kommunerne/kommunedelene er præsenteret for fem vignetter hver (i to kommuner dog kun for fire) i løbet af dataindsamlingen, som har taget en fuld arbejdsdag hvert sted. Vignetterne danner både udgangspunkt for korte individuelt udfyldte spørgeskemaer for hver vignette og for et gruppeinterview med sagsbehandlerne efter hver vignette. Spørgeskemaer og interview efterspørger i høj grad de samme informationer: 1) hvordan vurderes familien og barnets situation, 2) hvad lægges der specielt vægt på i vurderingen, 3) hvilke indsatser vil man sætte ind ud fra sags oplysninger (forebyggende foranstaltninger, anbringelse med samtykke, anbringelse uden samtykke) og med hvilke begrundelser. I gruppeinterviewene er der desuden spurgt om, 4) hvilke forventninger man har til indsatsens virkninger for barnet, 5) hvordan man vurderer børnenes prognose, 6) hvordan børnene vil blive inddraget i sagsforløbet, og 7) om der i forvaltningen er traditioner/rutiner for behandlingen af de forskellige problemstillinger, som vignetterne præsenterer.

Spørgeskemaerne

Efter hver vignette har sagsbehandlerne individuelt udfyldt et kort spørgeskema, der både indeholdt lukkede svarkategorier og åbne spørgsmål. Svarene på de åbne spørgsmål er efterfølgende kategoriseret af os, således at skemaerne indledningsvist er bearbejdet statistisk.

Det er ikke hensigten med dette at give en grundlæggende kvalitativ undersøgelse en statistisk klædebon. Dertil er udvalgt for begrænset. Den indledende statistiske bearbejdning er foretaget for at identificere overordnede mønstre i materialet som grundlag for en videre kvalitativ bearbejdning. Der vil derfor heller ikke i teksten blive præsenteret tabeller, der kunne skabe indtryk af en repræsentativitet, som det kvalitative materiale ikke besidder. I alt er der udfyldt 182 spørgeskemaer i undersøgelsen.

Gruppeinterview

Der er flere begrundelser for at anvende gruppeinterview. En begrundelse kan være, at man ønsker at kortlægge en kollektiv praksis som i dette tilfælde, eller ønsker at få gjort meninger og holdninger, som i almindelighed har en latent karakter, eksplicitte (Hoel &

Hvinden, 1982). Jensen (1991) peger på, at gruppeinterviewets sociale kontekst kan skærpe og klargøre deltagernes synspunkter.

Gruppeinterviewene efterspørger som nævnt nogenlunde de samme informationer som spørgeskemaerne. Interviewenes hensigt er at give større rum til refleksion og begrundelser, at uddybe centrale overvejelser og at afsøge og diskutere uenigheder gruppemedlemmerne imellem. Interviewene er gennemført efter en interviewguide, men i interviewenes gennemførelse er der i så vid udstrækning som muligt lagt vægt på at følge sagsbehandlingens logik og rækkefølgen i deres tankebaner og give anledning til refleksion, opfølgning af udsagn og diskussion. I undersøgelsen indgår 53 gruppeinterview.

I bearbejdningen er der lagt vægt på både at belyse fælles mønstre i vurderingen af børn, der går på tværs af vignetmaterialet, og forhold, der knytter sig til den enkelte vignets specifikke problemstilling. Der er også lagt vægt på at identificere både de forhold, der var relativt stor enighed om blandt sagsbehandlerne, og forhold, som vakte diskussion og uenighed. Eftersom resultaterne peger på store forskelligheder i sagsbehandlingens vurderinger af disse sager, er der specielt lagt kræfter i at opfange de gennemgående tænkemåder og fælles holdninger, der trods alt findes i materialet.

Interviewene er optaget på bånd og transskriberet i deres helhed og danner som sådan også grundlag for citaterne i rapporten. Citaterne er redigeret en smule, således at talesproget i nogle tilfælde af hensyn til formidlingen er gjort mere til skriftsprog.⁴⁾

Gennemførelsen af dataindsamlingen

Der er lagt vægt på at give en grundig instruktion til dataindsamlingen, og den samme ved hvert dataindsamlingstilfælde. Blandt andet er det i instruktionen understreget, at der ikke måtte digtes yderligere oplysninger til vignetterne, som hver for sig er korte. Sagsbehandlerne er bedt om at tage stilling på det ensartede grundlag, alle har fået, fordi det ellers ville være vanskeligt at vide, hvilke

4) Bourdieu (1993) finder, at et er nødvendigt at foretage en sådan nænsom redaktion, hvis talesprog skal fremtræde klart forståeligt på skrift.

forudsætninger sagsbehandlerne hver for sig havde tillagt vignettens tekst. Dvs. at en oplevelse af at mangle oplysninger måtte manifestere sig i, at sagsbehandlerne markerede, at yderligere undersøgelse var nødvendig, og ikke i indføjeelse af ukontrollerbare selvopfundne oplysninger.⁵⁾ Der blev også i instruktionen lagt vægt på, at sagsbehandlerne skulle svare ud fra, hvad de plejede at mene og gøre i det daglige arbejde, og ikke ud fra en ideel forestilling om, hvordan arbejdet burde gøres.

En eller to forskere var til stede under hele dataindsamlingen med henblik på at sikre, at den forløb ensartet i alle kommuner. Det betød også, at vi kunne besvare spørgsmål individuelt under udfyldningen af spørgeskemaerne, hvis nogen følte sig i tvivl om, hvad meningen med et spørgsmål var.

Datas validitet og reliabilitet

Validitet

I en vignetundersøgelse skal respondenterne bedømme en konstrueret problemstilling, hvilket kan skabe en risiko for, at de i spørgeskemaerne individuelt svarer på, hvad der burde gøres, frem for hvad de ville gøre i virkeligheden. Et værn mod dette er selvfølgelig den ovennævnte grundige instruktion til dataindsamlingen. Et andet værn er at konstruere vignetterne virkelighedsnært og relevant for den kontekst, respondenterne er en del af (Jergeby, 1999). I denne undersøgelse er vignetterne konstrueret med forlæg i virkelige børnesager og af forskere med lang erfaring for centrale problemstillinger i socialforvaltningernes børnearbejde. Det viste sig i undersøgelsen, at der var mange udsagn fra sagsbehandlerne om, at vigneteksemplerne lignede sager, som de havde liggende i deres sagsbunker, og de reflekterede ofte ud fra, hvad de konkret havde gjort i disse sager. Det er derfor vort indtryk, at vurderingen af vignetterne var lig den vurdering, sagsbehandlerne ville have foretaget i 'virkelige' sager. Endnu et værn kan være at triangulere

5) Af enkelte af gruppeinterviewene fremgik det dog, at nogle få sagsbehandlere alligevel havde 'digtet' nogle forudsætninger, for eksempel at der nok havde været tilbudt familien nogle forudgående, forebyggende foranstaltninger, som vignettekosten intet oplyste om.

flere forskellige dataindsamlingsmetoder,⁶⁾ hvor svar på et datasæt kan sammenholdes med svar på et andet. I denne sammenhæng gav gruppeinterviewene en mulighed for at spørge til, nuancere og afklare svarene på de individuelle spørgeskemaer.

Gruppeinterviewene havde som hovedregel karakter af en livlig diskussion om sagsseksemplerne, der gik lige så meget gruppemedlemmerne imellem som imellem interviewer og gruppemedlemmer. Derved kom gruppeinterviewene ofte til at ligne et almindeligt gruppemøde, hvor forskellige aspekter af en sag kortlægges og analyseres, og hvor der forhandles om, hvordan en sag skal forstås af gruppen som helhed, og hvilke handlinger der følger af forståelsen. Det er vor vurdering, at samtalens indhold ikke var meget forskelligt fra de daglige gruppemøder. I gruppeinterviewene argumenterede sagsbehandlerne desuden ofte ud fra, hvordan de havde udfyldt de individuelle spørgeskemaer, således at diskussionen også fik karakter af begrundelser for de standpunkter, de hver for sig havde tilkendegivet i spørgeskemaerne. På denne måde validerede de forskellige datakilder hinanden.

Fælles for de deltagende sagsbehandlere var en stor interesse for undersøgelsens problemstilling og parathed til at reflektere over vignetterne og deres eget arbejde. Der mærkedes ikke træthed under en hel dags dataindsamling, og flere sagsbehandlere gav udtryk for, at dataindsamlingen kunne opfattes som en slags efteruddannelse, idet det var sjældent, at der var så god tid til at fordybe sig i problemstillingen i konkrete sager. Dette engagement i dataindsamlingen og koblingen af den til sagsbehandlernes daglige arbejde bidrager også til styrkelse af oplysningernes validitet.

Reliabilitet

Jergeby (1999) anfører, at vignetstudier anses for at have høj reliabilitet, hvis de er teknisk velgennemførte. Dette bygger på, at vignetten er en standardiseret påvirkning, som kan gentages, og

6) Jensen (1991) peger på, at triangulering af metoder ikke er en garanti for, at resultater bliver korrekte og valide, men at en sideløbende anvendelse af forskellige metoder og bearbejdning af deres resultater kan skærpe opmærksomheden på metodiske mangler.

at vignetstudier som regel bearbejdes statistisk, for eksempel ved anvendelse af standardiserede skalaer. Disse ting kendetegner også i nogen grad spørgeskemaundersøgelsen i dette studie, dog således at der som nævnt anvendes en del åbne spørgsmål i spørgeskemaerne, som er tolket og indordnet i kategorier af forskerne. Interviewene er naturligvis styret af en guide, men har karakter af en refleksionsproces, hvor sagsbehandlerne påvirkes både af hinanden og af interviewerens spørgsmål. Man kan derfor ikke forvente, at man ville opnå nøjagtigt de samme resultater i en ny kontekst, hvilket betyder, at reliabiliteten som i andre kvalitative studier sandsynligvis er moderat (Jensen, 1991). Mere generelt er socialt arbejde på børneområdet under konstant ændring. Holdninger forældes, nye kommer til, socialpolitiske rammer ændres m.v., hvilket kan bevirke, at selve feltets foranderlighed svækker reliabiliteten. Sagt på en anden måde vil man altid som forsker befinde sig i en ny kontekst, hvis man vil gentage en undersøgelse.

Undersøgelsens anvendelsesværdi

Undersøgelsen skal opfange og spejle indholdet i de mange refleksioner, der foregår omkring en børnesag, og som eventuelt fører til, at anbringelse uden for hjemmet kommer på tale. Hensigten er at gøre det gennemskueligt og eksplicit, hvad man i socialforvaltningerne finder kan skade et barn i så høj grad, at man anser anbringelse for en nødvendighed. En viden om, hvad der bevæger socialforvaltningerne i disse vanskelige sager, kan tjene som et springbræt for overvejelser over, hvordan kompetencen kan øges og udvikles på et myndighedsudøvende felt med potentielt indgribende virkninger for børn og forældre. Det er vort håb, at undersøgelsens resultater kan danne grundlag for sådanne overvejelser socialpolitisk, på uddannelsesinstitutioner, i klientorganiseringer og i praksis.

Der vil ikke i rapporten blive givet mange direkte handlingsanvisninger på, hvordan man bør vurdere og handle i disse sager. Den virkelighed, sagsbehandlerne befinder sig i, er mangefacetteret, og det vil ofte ikke være muligt at pege på, hvad der er 'den rigtige måde' at gøre arbejdet på. Rapporten vil dog pege på aspekter af arbejdet, hvor der med empirien som grundlag kan være grund til at sætte kompetenceudvikling i gang.

På tværs af vignetterne

I dette kapitel trækkes temaer frem, som går på tværs af de enkelte vignettens særlige problemstillinger. Temaerne belyser tankemønstre, som er gennemgående i sagsbehandlingens refleksioner om børnesagerne.

Kapitlet belyser:

- Den store forskellighed i sagsbehandlingens vurderinger af børnesager.
- Sagsbehandlingens forældreorienterede argumentation for børnenes opvækststrisici.
- Sagsbehandlingens refleksioner over børnenes prognose.
- Sagsbehandlingens forestillinger om, hvilke effekter forebyggende foranstaltninger eller anbringelse vil få for barnet.
- Karakteristika ved barnet og familien, der på tværs af vignetterne vurderes positivt eller negativt af sagsbehandlerne.
- Sagsbehandlingens refleksioner om etniske minoritetsbørn.
- Sagsbehandlingens forestillinger om inddragelse af børnene i sagsprocessen.
- Sagsbehandlingens erfaringsbaserede argumentation og anvendelse af diagnostiske kodeord.
- Sagsbehandlingens lineære tænkning om foranstaltningsrepertoiret.
- Anvendelse af forebyggende foranstaltninger som substitut for anbringelser.

Forskelligheden i sagsbehandlingens vurderinger

Et af undersøgelsens mest gennemgående resultater er, at sagsbehandlerne har varierende synspunkter på næsten alle aspekter af en børnesag og dens forløb. Uenighederne vedrører for eksempel:

- Hvor alvorligt en given problemstilling skal vurderes.
- Hvilke argumenter der lægges vægt på i begrundelsen af en sags alvorsgrad.

- Om indsatsen over for familien skal have forebyggende karakter, eller om anbringelse er nødvendig.
- Om anbringelse med eller uden samtykke vil være mest hensigtsmæssig i forhold til barnets/familiens situation.
- Hvilket anbringelsesmiljø der i givet fald vil modsvare barnets alder og problemer.

Det er markant i undersøgelsen, at der hersker en stor spredning i sagsbehandlerne opfattelser af hver af disse delaspekter af en børnesag.

Uenigheden hersker ikke blot mellem kommuner, men også internt i kommuner. Det sker, at sagsbehandlerne i samme kommune i nogle af vignetterne er enige om nogle aspekter (for eksempel, om de vil satse på forebyggende foranstaltninger eller anbringelse), men i så fald vurderer de andre aspekter af sagen forskelligt. Det almindelige er, at sagsbehandlere i samme kommune er indbyrdes så uenige om centrale aspekter af sagen, at det ville føre dem til modsatrettede handlinger over for barn og familie. Enkelte gange har der på samme vignet været en intern spredning, fra sagsbehandlere der er i tvivl om, hvorvidt en problemstilling overhovedet er forvaltningens bord, til sagsbehandlere der vil tvangsanbringe et barn på samme grundlag. Det er heller ikke de samme sagsbehandlere, der på tværs af vignetterne hælder til anbringelse. Den enkelte sagsbehandler er anbringelsesorienteret i forhold til nogle problemstillinger og forebyggelsesorienteret i forhold til andre.

Nedenstående eksempel vedrører en sagsbehandlergruppes diskussion af anbringelse (vignetten Per & Poul):

Sagsbehandler 1: Jeg tillagde begge dele lige stor vægt i mine overvejelser: både børnenes udvikling og forældrenes manglende indlevelse og forståelse for, hvordan børnene har det. Altså, hvis man hører, at ens barn har brug for høreapparat, så vil man få det undersøgt yderligere i hvert fald. Og på samme måde med det sproglige. Forældrene er ikke interesserede i at gå til møder på skolen, på trods af at der er nogle problemer. Så jeg synes, at det både er børnene og forældrenes indlevelsessevne ... Altså jeg

vil sige, at sådan som det er, når børnene er syv år ... så vil jeg overveje en 42. Og det er meget ud fra, at hvis forældrene er så passive og så ligeglade, så synes jeg, det er vigtigt, at de ikke får lov at hive dem hjem i tide og utide. Og derfor synes jeg, det er mest etisk at anbringe ved 42. Altså mere etisk rigtigt frem for at sige: okay, hvis de går med til det, så laver vi anbringelsen som en frivillig.

Sagsbehandler 2: Jamen, forældrene har, efter min oplevelse, stadig den største indflydelse. Man kan godt tilføje børnene noget (= ved anbringelse, vor tilføjelse), hvis de lever i noget meget skadeligt. Altså, hvis der er groft omsorgssvigt, hvis der mangler mad, hvis det er totalt uforudsigeligt, hvis der er alkoholmisbrug og sådan nogle ting. Men det er min oplevelse, at det vil blive frygteligt at sætte de to børn i familiepleje. Fordi forældrene synes jo ikke, at deres børn har nogle problemer. Ergo kommer der nogle mennesker udefra, som måske tilfører de børn noget, som forældrene vil reagere meget stærkt imod. Også hvis det er en institution, som forældrene vil modarbejde ... Ifølge min erfaring er plejefamilie noget af det sværeste at anbringe børn i, fordi det er svært for forældrene at se, at andre forældre tager over, og så står børnene der midt i det hele ... Jeg har tænkt mig støtte i hjemmet. Der skal være en person, der kommer ind og støtter familien rent psykisk til at få overskud, men også fysisk, der er meget forfald. De skal have hjælp til at få sat en dagligdag sammen, og så tænker jeg også, at familien i første omgang lige skal have luft.

Endnu et eksempel fra en behandlergruppes diskussion (vignetten om Frederik):

Sagsbehandler 1: Jeg synes også, han er behandlingskrævende ... Og der vil jeg sige forebyggende foranstaltninger. Allerede da han er 12 år, har han problemer. Også da han flytter til sin fars nye familie, og da han startede på en ny skole og fik en ny start, da han var 11 år, fik han problemer. Så der er ikke rigtigt nogle af de skift, der har vist sig at hjælpe ham. Han kommer dårligt ud af det med jævnaldrende, han eksperimenterer med hash og

alkohol og sådan noget. Der er nogle advarselslamper, der siger mig, at hvis vi ikke får fat i ham nu med nogle forebyggende foranstaltninger – jeg ved ikke, hvad det skulle være. Men i hvert fald skal vi have en kontakt til de forældre. Og jeg ved ikke, om vi skal have noget familierådgivning, men i hvert fald nogle foranstaltninger, fordi ellers kunne jeg godt forestille mig, at det endte med en anbringelse, eller at vi tabte ham.

Sagsbehandler 2: Han er absolut meget umulig, og det er ikke første gang. Nu forudsætter jeg, at løbet er ligesom kørt ved de 15 år. Og jeg vurderer, at forældrene overhovedet ingen indflydelse har på sådan en knægt, fordi han gør, som det passer ham. Jeg formoder, at han er omsorgssvigtet i større eller mindre grad tidligt i sin barndom, så det er selvfølgelig de skader, han slæber rundt på. Så bliver det til § 42, fordi jeg formoder ikke, at der er frivillighed i det fra knægtens side i hvert fald, og han er jo 15. Jeg mener helt klart, at han er til skade for sine omgivelser, og han er også omsorgssvigtet.

Sagsbehandler 3: Jeg lægger også vægt på hans stadig større tilgang til det kriminelle miljø og selvfølgelig også hans voldelige adfærd, hash og alkohol m.v. Hvis der ikke bliver grebet ind, og hvis der ikke bliver hjulpet og støttet omkring drengen, så forudser jeg, at det kan ende meget galt ikke blot for ham selv, men også for hans omgivelser. Når jeg tænker anbringelse, er det, fordi han både har brug for støtte og hjælp til at klare de stærke problemstillinger, han står i ... Man kan ikke anbringe en 15-årig dreng med tvang, hvad får man ud af det? Det synes jeg slet ikke ... Jamen, jeg tænker, at en 15-årig dreng sådan set kan gøre, hvad han vil alligevel. Hvad får vi ud af at bestemme, at han skal være et bestemt sted? Hvis han ikke vil, så stikker han jo af.

Eksemplerne er valgt som illustrative for den gennemgående tendens i materialet, at sagsbehandlere, der støtter sig til delvis identiske vurderinger af barnets situation, drager forskellige konklusioner, der fører til forskellige handlingsvalg. I første eksempel spænder vidden i handlingsvalgene fra hjemme-hos til anbringelse uden sam-

tykke, i andet eksempel er spredningen fra familierådgivning, over anbringelse med samtykke til anbringelse uden samtykke.

I interviewene reflekterer sagsbehandlerne selv over de markant forskellige udfald af deres bedømmelser. Et gennemgående træk i refleksionen er, at forskellighederne ikke kommer bag på sagsbehandlerne, de er klar over, at kollegaen på nabokontoret måske ville komme til et andet resultat end de selv. Det er også karakteristisk, at de fleste opfatter forskellighederne overvejende positivt som et tilskud til livlige kollegiale diskussioner og til at lære noget af forskellighederne. Enkelte er dog tøvende over for, om den store spændvidde repræsenterer en uønsket vilkårlighed og er et gode set fra klienternes synsvinkel. Nedenfor to udsagn, der illustrerer den forskellige vurdering af variationerne i sagsbehandlerne bedømmelser.

Sagsbehandler A: Jeg sidder og tænker på, hvor vigtigt det er, at vi er åbne omkring vores sager og får drøftet dem, når der skal træffes en beslutning. Fordi denne familie risikerer at få vidt forskellig behandling, alt efter hvilken dør de går ind ad. De kan få lige fra tvang til "Nå, I skal nok have en lille sommerferie".

Sagsbehandler B: Ja, jeg tror da også, at det kommer meget an på, hvad vi hver for sig har af oplevelser, erfaringer og normer, og det synes jeg i det hele taget er meget godt. Når man ser på, hvordan en sag kan blive belyst og beskrevet forskelligt – nogle gange kan en sag være refereret fra to forskellige personer, så man næsten ikke kan genkende den samme sag – og det giver da stof til eftertanke. Jeg tænker på, at det måske er meget godt med forskelligheden, ... for jo mere vi får snakket om det, jo mere bliver man klar over ens egne holdninger. Man bliver meget bevidst om normalitetsbegreber, om vi er ved at snævre dem ind, om vi skal gøre dem lidt bredere og om, hvorfra vi egentlig har vore egne normer. Det, synes jeg, er en vigtig ting at have med.

Sagsbehandlerne giver udtryk for, at en del af forskelligheden i dagligdagen nivelleres via gruppemøder, i enkelte kommuner via beslutgende fora (der for eksempel skal deltage i anbringelsesbeslutninger) eller ved, at væsentlige beslutninger skal forelægges for en mellemlæ-

der. Gruppemøder er det hyppigst forekommende redskab til at få flere øjne på et barns situation, og sagsbehandlerne tilkendegiver, at gruppemødernes drøftelser er vigtige for dem, og at de lytter til kollegers anderledes synspunkter. I de fleste af de undersøgte kommuner er det imidlertid ikke gruppen, der har kompetencen, men den enkelte sagsbehandler. Sagsbehandlerne tilkendegiver også, at spillerummet for at komme til forskellige konklusioner på samme problemstilling er stort trods disse 'nivellerende' fora.

Forskellighedernes sammenhæng med baggrundsvARIABLE

I forbindelse med dataindsamlingen har sagsbehandlerne udfyldt et identificerende skema med oplysninger om køn, alder, grunduddannelse, uddannelsesalder, videreuddannelse, ansættelsesvarighed i socialforvaltningsarbejde samt ansættelsesvarighed i børnearbejde, da disse variable må formodes eventuelt at påvirke sagsbehandlernes foranstaltningsvalg. I det følgende præsenteres de resultater, hvor der har vist sig at være en sammenhæng mellem foranstaltningsvalg og baggrundsvARIABLE. Det skal dog fremhæves, at der i flere tilfælde er tale om små størrelsesordener, hvilket bevirker, at resultaterne skal tolkes med forsigtighed. På grund af dette præsenteres resultaterne udelukkende som nogle brede hovedtendenser.

Undersøgelsens resultater tyder på, at tilbøjeligheden til at ville anbringe øges jo længere tid, sagsbehandlerne har været uddannet og været ansat i børnearbejde. Ligeledes er der med stigende uddannelsesalder og stigende ansættelsesvarighed i børnearbejde en øget tendens til at ville anvende tvangsmæssig anbringelse. I forhold til baggrundsvARIABLENE: ansættelsesvarighed i socialforvaltningsarbejdet og alder, er der i materialet ikke klare mønstre for, om sagsbehandlerne vælger anbringelse eller forebyggelse.

Endvidere synes sagsbehandlerernes grunduddannelse at påvirke foranstaltningsvalget, idet socialrådgivere er mere tilbøjelige til at vælge forebyggelse end kommunalt uddannede socialformidlere. Socialrådgivere og socialformidlere er dog lige tilbøjelige til at ville anvende tvang. Hvis man ser på, hvordan sagsbehandlerernes videreuddannelse indvirker på foranstaltningsvalget, er det kun i vignetterne om Kirsten og Jenny, at sagsbehandlere med videreuddannelse ad-

skiller sig fra sagsbehandlere uden videreuddannelse, idet hovedparten af dem, der vil anbringe pigerne, har videreuddannelse.

Generelt synes undersøgelsens mandlige sagsbehandlere at være lidt mere anbringelsesorienterede end kvindelige sagsbehandlere. Det eneste sagseksempel, som adskiller sig fra dette billede, er vignetten om Kirsten, hvilket må formodes at hænge sammen med, at næsten alle mandlige sagsbehandlere i denne vignet vil arbejde på at få faren inddraget yderligere.

Sammenfattende udviser sagsbehandlernes bedømmelser store forskelligheder, der fører til lige så forskellige handlingsvalg, der kan spænde fra at yde "en lille sommerferie" til at indstille til børn- og ungeudvalget om anbringelse uden samtykke. Ofte lægger sagsbehandlerne vægt på identiske fakta fra sagen i deres argumentation for forskellige beslutninger. Dette afspejler uden tvivl, at der ofte ikke vil være en 'facitliste', der giver det eneste rigtige svar på de gråzonesager, der er fremstillet i undersøgelsens vignetter. Samtidigt er denne type af sager typiske for socialforvaltningsarbejdet, og det må vække til eftertanke, at klienter kan modtage væsentlig forskellige indsatser i forhold til ensartede problemer.

Forskellighederne er ikke alene båret af forskellige lokale traditioner, organisatoriske retningslinier og prioriteringer. Det fremgår af, at forskellighederne ikke blot forefindes mellem kommuner, men også huses inden for samme kommune. I enkelte af de undersøgte kommuner begrundes sagsbehandlernes en ensartet bedømmelse med en organisatorisk policy, men dette er undtagelsen. En svensk undersøgelse (Östberg, Wåhlander & Milton, 1999) finder også en stor spredning i sagsbehandlernes vurderinger af og handlingsvalg i børnesager, til trods for at forskerne har sammenlignet kommuner, der arbejder med distinkt forskellige, officielt fastsatte modeller for/metoder i børnearbejdet. Forfatterens konklusion er, at nogle forskelligheder kan tilskrives forskellig organisering af og metodeanvendelse i børnearbejdet, men at en central forklaring på forskellighederne også er, at sagsbehandlernes personlige opfattelser af normalitet får en betydelig gennemslagskraft i arbejdet. Denne undersøgelse har ikke som den svenske haft organisatoriske forholds

betydning for børnearbejdet som primær kundskabsinteresse. Ud fra empirien tyder det imidlertid på, at sagsbehandlingernes personlige normer om familieliv og børneopdragelse også slår igennem i dansk arbejde på dette felt. Sagsbehandlingernes egne udsagn tyder også på dette, fordi de som i citatet ovenfor selv refererer til personlige erfaringer, normer og normalitetsopfattelser.

Forældres forhold dominerer i vurderingerne

I gruppeinterviewene argumenterer sagsbehandlerne overvejende med forældres forhold, afvigelser m.m., når et barns situation bedømmes. Der er mere opmærksomhed på forældres forhold end på børnenes udvikling i argumentationen for, hvad der er i vejen og skal gøres. Børn vurderes ikke uafhængigt af deres forældre, og der er ikke en åbenhed over for, at børn kan have problemer, som ikke skyldes deres forældres forhold.

Der er lidt forskel på, i hvor høj grad forældreorienteringen slår igennem afhængigt af sagens problemstilling. I vignetter, hvor forældre opviser mere veldefinerede afvigelser, bliver fokus på forældrene entydigt dominerende. Det gælder for eksempel forældre med udviklingshæmning (vignetten om Erik) og sindslidelse (vignetten om Jenny). Det gælder overraskende nok også i forbindelse med vignetterne om fysiske overgreb mod børn (vignetterne om Kim og Ali), hvor diskussionerne fokuseres på, om forældrene kan bringes til at samarbejde, mere end på drengenes skader. Ved mere sammensatte sociale problemer, for eksempel misbrugsproblemer (vignetten om Kirsten) er det dominerende fokus fortsat på forældrene, men børnenes forhold inddrages lidt mere i sagsbehandlingernes vurderinger. En undtagelse udgør de to vignetter, der vedrører unge kriminelle (vignetterne om Frederik og Hassan), i hvilke den unges egne forhold får mest opmærksomhed i sagsbehandlingernes diskussioner. Det kan tyde på, at barnets alder er afgørende for, om bedømmelserne fortrinsvis bliver en bedømmelse af forældrenes situation, eller om barnets forhold og udvikling tildeles samme vægt.

Den dominerende opmærksomhed på forældre gælder både, når vignetterne indeholder oplysninger om, at børnene har udviklingsproblemer eller symptomer, og når oplysningerne om barnet vedrører

en positiv udvikling eller en udvikling i bedring som følge af en bevilget indsats.

Et typisk eksempel på en forældreorienteret dialog mellem sagsbehandlerne er nedenstående brudstykke af en behandlergruppes diskussion om vignetten om Erik:

Sagsbehandler 1: Jeg er i hvert fald dybt bekymret for denne dreng, så det gør jeg da (= går ind for anbringelse, vor tilføjelse). Og det er jeg netop i forhold til, at hun er psykisk udviklingshæmmet, og jeg mener ikke, at hun har udviklingspotentiale. Altså, det er ikke en mor, som jeg tror, at man kan rykke. Så det er min vægtning.

Sagsbehandler 2: Men samtidigt kan man sige, at det også virker som en mor, der gerne vil forsøge at samarbejde. Det er så spørgsmålet, hvor meget hun magter? Men det kunne jo godt være, at man kunne finde en aflastningsfamilie eller en plejefamilie, hvor moren også kunne være med i en eller anden forstand, så man ikke kobler mor fra ... Det kan godt være, at man lander på, at det er bedst for drengen ikke at bo hos sin mor, men han er dog alligevel meget knyttet til hende. Det kan godt være, at hun har nogle små ressourcer, men dem behøver man ikke at hive fra ham.

Sagsbehandler 1: Jamen det er børn jo altid. Der er altid bånd, lige meget hvor dårlige forældrene er ... Jeg lægger meget vægt på hendes manglende udviklingspotentiale. Altså, hendes prognose er dårlig.

Sagsbehandler 2: Det er beskrevet, at de mest basale ting har hun svært ved, ikke?

Sagsbehandler 1: Jamen, det er jo alt, både hygiejne og kontakt og tryghed og stimulation.

Sagsbehandler 2: Og mad ... Ja, og hun virker også socialt isoleret. Der er ikke rigtigt noget netværk, der kan hjælpe hende. Eller familie.

Interviewer: Jeg hører det sådan, at I lægger vægten i Jeres vurdering mest på moren og hendes udviklingshæmning og manglende udviklingspotentiale?

Sagsbehandler 1: Det med at moren også oplever råd fra sundhedsplejersken, som er inde i sagen, som kritik, det gør altså, at det er svært at gøre noget med den mor, synes jeg. Og allerede da han er seks måneder gammel, står der jo også, at hun har begrænset forståelse for hans behov ... Samtidigt med, at en psykolog så går ind og vurderer, at hun faktisk vil få sværere og sværere ved at opfylde hans behov, jo større han bliver. Jeg tror ikke, hun kan. Det kan godt være, at hun vil, men hun kan ikke.

Ud fra spørgeskemasvarene på, hvilke forhold sagsbehandlerne lægger vægt på, er det også opgjort, om argumentationen har fokus alene på forældre, på børn eller både på forældres og børns forhold.

Her tegner sagsbehandlerne svar sig mere nuanceret, idet de fleste sagsbehandlere i de fleste vignetter hæfter sig ved både forældres og børns forhold.¹⁾ Når sagsbehandlerne argumenterer entydigt forældreorienteret eller børneorienteret, er der dog ikke tvivl om, at de forældreorienterede begrundelser for handlingsvalg dominerer. Undertagelsen er også i spørgeskemamaterialet de to vignetter om unge (vignetterne om Frederik og Hassan). I disse vignetter begrundet sagsbehandlerne oftere deres overvejelser om indsats med de unges egne forhold.

Sammenfattende lægger sagsbehandlerne i de vurderinger, der ligger til grund for handlingsbeslutninger, mest vægt på forældrenes for-

1) Dette skyldes til dels vor måde at opgøre tallene på, idet vi har kodet, at sagsbehandlerne har lagt vægt på både forældres og børns forhold, hvis børnene blot er nævnt i deres argumentation. Dvs. at denne kodning også er foretaget, når en sagsbehandler for eksempel har givet fire forældreorienterede begrundelser for sit standpunkt og kun en børneorienteret begrundelse. Hvis vi i stedet havde opgjort samtlige forældre- og børneorienterede begrundelser, kan der næppe herske tvivl om, at forældrenes forhold også ville dominere i spørgeskemamaterialet.

hold og mindre på børnenes situation, udvikling, og eventuelle symptomer. I nogle interview springer det i øjnene, at for eksempel et robust barns gode sociale og intellektuelle udvikling fylder meget lidt i vurderingen af barnets situation, mens morens alkoholmisbrug bliver diskussionens ledende tema. Eller omvendt at et barns signaler om ikke at have det godt ikke analyseres i samme grad som morens begrænsede mentale kapacitet som følge af udviklingshæmning.

Der findes en række, heraf også nogle danske (Christensen, 1998; Egelund, 1997; Hestbæk, 1997), undersøgelser,²⁾ som godtgør, at børn som samtale- og samarbejdspartnere får tildelt en mindre fremtrædende rolle i forvaltningernes arbejde, end det er forudsat i lovgivningen. Disse undersøgelser belyser, at man ikke altid særligt godt, om overhovedet, kender de børn, indsatsen retter sig mod. Christensen (1998) og Hestbæk (1997) dokumenterer dette i forhold til anbragte børn, Egelund (1997) i forhold til en blanding af børn, der modtager forebyggende foranstaltninger, og børn, der er anbragt. I en nylig gennemført evaluering om den forebyggende indsats over for børn og unge, dokumenterer Egelund (2002), at det forebyggende arbejde primært har fokus på mødre som samtale- og samarbejdspartnere. Hovedparten af sagsbehandlernes indsats retter sig imod mødrene. Med de involverede børn er der en begrænset direkte kontakt, som forventes varetaget af andre i daginstitution, skole eller for eksempel af personlige rådgivere. Lægger man eksisterende forskningsresultater sammen med denne undersøgelses resultater om en forældreorienteret dominans i sagsbehandlernes tænkning om børns problemer, tyder det på, at der herhjemme og udenlands er en tradition i børnearbejdet for at fokusere mere på den del af helheden, som forældre udgør, end den, som børnene udgør. Det kan få den følge, at vurderingerne skævvrides, så børnenes person, situation og udvikling underbetones i vurderingerne med den eventuelle konsekvens, at både en god udvikling og en dårlig udvikling hos barnet ikke vurderes tilstrækkeligt dybtgående i sagsprocessen, og at deres forhold ikke bliver et udgangspunkt for, hvilken indsats der vil være hensigtsmæssig.

2) Der henvises også til Thoburn, Lewis & Shemmings (1995).

Sagsbehandlernes prognostiske overvejelser

Det er karakteristisk, at sagsbehandlerne næsten uden undtagelse forventer, at børnene vil udvikle sig dårligt, hvis ikke forvaltningen griber ind med forebyggende foranstaltninger eller anbringelse.³⁾

Der er altovervejende en pessimistisk forventning til barnets udvikling, hvis offentlig støtte ikke sættes ind. Dvs., at man ikke tror på, at børn, der på nogle punkter lever under uhensigtsmæssige forhold, via egen, familiens eller andre omgivers kraft kan udvikle sig normalt gennem barndommen og op i voksen alder.

Der er imidlertid forskellige prognostiske forestillinger om børnenes udvikling. Her for eksempel en sagsbehandlergruppes diskussion om vignetten Erik:

Sagsbehandler 1: Jamen, jeg tror, at han måske vil blive sådan en forældreenke en dag. Jeg tror, at tilknytningen til moren vil blive stærkere og stærkere, afhængigheden af hende vil blive stærkere ... Han vil blive en lille voksen.

Sagsbehandler 2: Eller også vil han komme i udbrud og blive den diametrale modsætning, hvor han lige pludseligt kan se, at hans mor ikke kan noget som helst, og hvor det så går fuldstændigt galt for ham ... Det kan blive misbrug, eller han kan rende med bander eller banke sin mor eller finde på andre ting. Altså, hvis hun prøver at styre ham, hvor han ikke vil styres, så kan det gå grusomt galt. Så kommer der et brud, som også bliver et problem for ham, for han har ikke det understøttende fundament til at kunne klare sig selv. Det har han jo ikke fået. Så han får vanskeligheder som voksen.

Sagsbehandler 3: Og man kan sætte spørgsmålstegn ved, når han allerede som 10-årig er isoleret i sin kammeratskabsgruppe, hvordan skal han så nogen sinde blive socialt integreret som 14- eller 15-årig? ... Så jeg kan da være bange for, at det går helt i den

3) Vignetternes konstruktion kan have været medvirkende til den negative vurdering af børnenes prognose, idet vignetternes tre dele beskriver en progredierende alvorsgrad i problembilledet.

anden grøft, og at han totalt isolerer sig et helt liv med sin mor og bliver en lille voksen – det er svært at sige. Det handler også om, hvilket miljø han er i. Hvilke påvirkninger får han, hvilke handlemuligheder har han – man bliver jo ikke kriminel, hvis der ikke er nogen at blive det sammen med.

Sagsbehandler 1: Han bliver måske et nemt offer for at blive misbrugt, fordi han kan tro, at han kommer ind i nogle sociale sammenhænge, men bliver lokket ud i noget ... Det kommer an på, hvor meget han kommer til at nærme sig en gruppe, om han overhovedet kommer så tæt på, at han får den mulighed.

Sagsbehandler 3: Han bliver socialt retarderet, hvis man kan sige det på den måde.

Dette er en diskussion om en dreng, der viser nogle symptomer på ikke at trives godt. Forestillingen om, at det kommer til at gå børnene skidt, vedrører imidlertid også børn, der i vignetterne ser ud til at trives trods deres opvækstvilkår, eller i det mindste viser en positiv tendens i deres udvikling. Et eksempel fra en behandlergruppes diskussion om vignetten om Kirsten:

Sagsbehandler 1: Hun får svært ved kammeratskabet på et tidspunkt, ikke? ... I hvert fald svært ved at tage nogen med hjem, hvis moren ruser rundt. Så der kan være en udelukkelse af noget fællesskab på en eller anden måde. Og hun må reagere på det på et eller andet tidspunkt – ja, fungere som en lille voksen ... Jamen, der kan også være nogle, der reagerer udad, selvom hun klarer sig fint lige nu. Så kommer reaktionen. Det kan være med skiftende partnere, og at hun selv drukner sorgen i en eller anden form for misbrug. Det kan også være, at hun går hen og bliver en lille perfektionist, anoreksi kan også komme på tale.

Sagsbehandler 2: Hvis jeg sådan ser hende på længere sigt, så synes jeg af det vi kan se, at det bliver meget ensomme børn og meget skrøbelige børn. Men det kan også godt blive børn, der kan klare en fremtid, Nogle gange kan vi være forbløffede over, hvordan de kan blive helt normale med sådan en mor. Det kan

man faktisk se eksempler på, men du skal ikke ret langt ind, så er de skrøbelige og meget ensomme ... Det, man har som skræmmebillede, er, at de børn, som er vokset op hos alkoholforældre, som har fået lov til at blive hjemme, hvor de har kunnet holde facaden, hvis man kan sige det sådan, de har siddet og ønsket, at bare der var nogen, der ville gøre noget. Måske også for at hjælpe mor, fordi jeg synes, den største fare er, at de børn bekymrer sig om den mor resten af deres dage, til mor falder om af druk ... De klarer sig tit godt i skolen og socialt, men det er svært, når de kommer længere.

I begge eksempler spænder fantasierne om barnets ugunstige udvikling over en bred skala. I Eriks tilfælde fra isolation over forældre-enkestatus, social retardering, kriminalitet, vold og til offer for misbrug. I Kirsten tilfælde fra besværligheder ved at beholde kammerater over promiskuitet, anoreksi, ustyrlighed, misbrug og til en social overfladetilpasning, der skjuler sårbarhed og ensomhed.

Kun i forhold til vignetterne om de unge voldelige drenge er de prognostiske forventninger ret entydige. Nedenstående er illustrationer fra forskellige behandlergruppers diskussioner om vignetterne Frederik og Hassan:

Sagsbehandler A: Ja, jeg forestiller mig helt klart en kriminel løbebane, hvor han kommer til at sidde i fængsel. Jeg kan ikke rigtigt se, at han kan stoppe sig selv, og der er ikke nogen til at gøre det. Så det tror jeg på. Det er det, der sker.

Sagsbehandler B: Ud og ind af fængsel!

Sagsbehandler C: Han kommer muligvis til at slå nogen ihjel ... Han skal være heldig, hvis han ikke kommer til at slå nogen ihjel.

Sagsbehandler D: Uha, voldelig. Han har set vold i hjemmet og har en stedfar, som er tidligere straffet, så det er hvad den dreng får med i rygsækken hjemmefra.

Kun få af sagsbehandlerne reflekterer over, at børn kan udvikle sig normalt, selvom de lever under svære opvækstforhold. Disse sagsbehandlere nævner, at udefrakommende faktorer kan udgøre vendepunkter eller være buffere for en ugunstig udvikling, for eksempel en støttende kæreste eller samlever eller en voksen uden for familien, der interesserer sig for barnet. Det virker ikke, som om sagsbehandlerne i deres tænkning over børnesager har integreret, at mange af vignetternes opvækstfaktorer utvivlsomt skaber en øget sandsynlighed for ugunstige udviklingsfølger for barnet, men langt fra udgør en skæbne, som ikke kan undviges. En majoritet af børn, der lever under vanskelige forhold, udvikler sig ud fra empiriske studier normalt.⁴⁾ Sagsbehandlerne udtrykker dels en tro på, at børn, der har det svært i opvæksten, vil få sociale og psykologiske følgevirkninger af det i barndom og voksenliv, dels forestiller de sig som regel alvorlige følgevirkninger af de forhold, som børnene lever under. De tenderer til at tænke på de værst mulige skadevirkninger og ikke på mindre alvorlige konsekvenser.

Der er også enkelte sagsbehandlere, der tager det for gode varer, at et barn trods ikke så hensigtsmæssige hjemmevilkår ser ud til at udvikle sig tilfredsstillende, som i vignetten om Kirsten. Men overvejende ser sagsbehandlerne med skepsis på, at den gunstige udvikling vil fortsætte. De udtrykker tvivl om, hvorvidt der er tale om en reel tilpasning eller en pseudotilpasning, som vil slå revner en dag og åbenbare et sart og skadet barn.

Sammenfattende er sagsbehandlerne altovervejende overbeviste om, at vignetternes børn har en ringe prognose, hvis der ikke gribes ind fra forvaltningens side. I nogle tilfælde gælder dette også, selvom der gribes ind. Der er måske ikke noget mærkeligt i, at sagsbehandlerne har så forskellige forestillinger om, hvad udviklingsudfaldet af den samme påvirkning i barndommen vil blive. De fleste af vignetternes børn er relativt små og udviser ingen eller relativt diffuse symptomer. Det er ofte sådan, at man først i daginstitution eller skole vil blive opmærksom på symptomer, der skyldes påvirkninger tidligt

4) Se herom Egelund (1999).

i børnenes opvækst. Endvidere kan samme belastende opvækstfaktorer give sig forskellige udslag hos forskellige børn. Der findes desuden begrænset forskning om følgerne for børn af overgreb og andre risikofaktorer under opvæksten, og den forskning, der er, vedrører gruppeniveauet og kan ikke uden videre anvendes til at vurdere individuelle børn. Eksisterende forskning peger også på, at udvikling er et komplekst fænomen, fordi barnet gennem hele barndommen præges af mange modsatrettede påvirkninger på forskellige niveauer (i familien, i institutioner og nærmiljø, i samfundet). Trods dette ved man, at en majoritet af børn, der udsættes for risikofaktorer, udvikler sig normalt, om end de som gruppe har en (i nogle tilfælde stærkt) øget sandsynlighed for at udvikle sig ugunstigt (Lagerberg & Sundelin, 2000). Det bemærkelsesværdige i lyset af dette er sagsbehandlernes enighed om troen på, at det vil gå galt, og at konsekvenserne sandsynligvis vil være alvorlige for barnet. En sådan tænkning kan have forskellige konsekvenser for vurderingen af børnesager. En konsekvens kan være, at de prognostiske forestillinger ikke bliver nuanceret så meget, at man realistisk kan diskutere, hvilke forventede udviklinger der nødvendiggør indgreb, og hvilke der måske ikke er optimale, men alligevel har en karakter, så indgreb (i hvert fald anbringelsesindgreb) ikke er påkrævet. Hvis man forventer, at det vil gå alle børn under utilstrækkelige opvækstbetingelser lige dårligt uden indgreb, foreligger der ikke en tilskyndelse til at skelne mellem alvorligere udviklingsrisici og mindre alvorlige. En anden konsekvens af den prognostiske tænkning kan være, at man som hovedregel ikke har modforestillinger mod at iværksætte foranstaltninger, måske først forebyggende foranstaltninger og, hvis de ikke lykkes, anbringelsesforanstaltninger. Hvis man forventer alvorlige konsekvenser for et barn, er det en pligt at søge at støtte barnets udvikling via foranstaltninger. Den anden side af en pessimistisk prognostisk tænkning kan blive en relativt automatisk og ureflekteret optrapning af foranstaltninger.

Sagsbehandlernes refleksioner over indsatsens effekter

I gruppeinterviewene er sagsbehandlerne blevet spurgt om deres forventninger til effekten af de foranstaltninger, de foreslår til barnet og familien. Spørgsmålet vedrører, hvad de tror, de pågældende foranstaltninger kan bibringe barnet og dets udvikling. I svarene

på dette spørgsmål er det tydeligt, at sagsbehandlernes måde at udtrykke sig på forandres. I almindelighed udtrykker sagsbehandlerne sig konstaterende, de beskriver og vurderer, hvad de ser som realiteterne i sagen. Når de taler om de forventede effekter af foranstaltninger udtrykker de sig i formuleringer som for eksempel: "I have a dream" eller "Man kan da håbe, at ...". Dvs., at der hersker en usikkerhed over for, hvilke virkninger en given foranstaltning faktisk kan forventes at få for et givet barn, som fører til, at sagsbehandlerne sætter deres lid til håb om, at den valgte indsats vil have positive virkninger for barnet. Det skal også nævnes, at sagsbehandlerne i interviewene oftere taler om foranstaltningers forventede effekter for forældrene, når de spørges om virkningerne i forhold til barnet.

Et andet gennemgående tema i sagsbehandlernes refleksioner om effekter af indsatsen er, at foranstaltningen skal give barnet det modsatte af barnets nuværende hjemmesituation. Hvis barnet tager for meget ansvar hjemme hos en misbrugende mor, skal en familiepleje give det en ubekymret barndom med leg og børneaktiviteter og frihed for at tænke på dagligdagens organisering. Hvis børn lever med passive forældre, der ikke i tilstrækkelig grad varetager deres fysiske og følelsesmæssige behov, skal en familiepleje sørge for lægebesøg, mad, omsorg og imødekommenhed over for deres behov. Det er markant i sagsbehandlernes udsagn, at de håber, at foranstaltningen så at sige gør det modsatte af, hvad forældrene gør, og kan kompensere børnene for det, de har levet og lever i. Mest symbolsk kommer dette til udtryk i utallige udsagn om, at anbringelsen skal demonstrere for børnene, hvad en "normal" eller "almindelig" familie er eller endnu klarere udtrykt: "hvilken familie de burde have haft". Nedenstående er illustrationer af de mange udsagn af denne karakter fra sagsbehandlere i forskellige kommuner:

Sagsbehandler A: De (= plejeforældre, vor tilføjelse) vil kunne give dem et andet billede af, hvordan virkeligheden kan være ... De vil jo på et eller andet tidspunkt havne i en familie med en ordentlig struktur ... Ja, faste rammer og forudsigelighed og alle de fine ord, som man bruger. Det er jo noget af det, de i hvert fald ikke kender til. Det kan være med til at give dem en mulighed for at se nogle andre virkeligheder omkring

voksne, hvordan voksne kan fungere, og hvordan man kan stole på voksne, som de i hvert fald ikke har prøvet før.

Sagsbehandler B: Jeg vil have ham i en familie. Han skal så tæt på det normale som muligt, han er sær nok i forvejen ... En familie, som også kan give ham det følelsesmæssige, som moren ikke kan.

Sagsbehandler C: Åh, jeg vil godt inddrage familiepleje ... Kirsten skal have lov til at få frtaget det ansvar. Hun skal have lov at være barn og få lov til at lege, få lov til at fornemme, at andre tager hånd om hende, i stedet for, at hun skal tage hånd om andre. Det er nok det primære.

Sagsbehandler D: Ja, det er jo straks lidt mere usikkert, ikke? Men jeg tænker lidt på, at mit håb ville være, at de dog ikke var mere skadede, end at de kunne indgå i en plejefamilie, og at de derved både kunne få rammer, grænser, tryghed og varme følelser og nogle, der interesserede sig for dem.

Sagsbehandler E: Jeg ville også sætte dem i familiepleje med det håb, at de kan få et stabilt forløb nogle år frem ... Og som X siger, så skal de voksne rundt omkring dem kunne rumme dem, holde af dem og se positivt på dem. De skal få hjælp til det, som de har brug for. Jeg tænker også på en stabil hverdag, hvor de ved, at der er nogle voksne, som har tid til dem, som tager sig af dem, der er mad på bordet, der er orden på nogle ting, der er forudsigelighed. Det ved jeg også godt, at det er ord, som vi bruger i flæng, men jeg tror, at det er utroligt vigtigt, for det lyder, som om de har haft en strukturløs hverdag.

Sagsbehandler F: Det er da et spørgsmål om at kunne give ham det, som mor ikke har kunnet give ham. Han er klart understimuleret. Det skal der sættes ind overfor. Han skal jo lære at kunne omgås andre, han skal lære at blive frigjort, og man skal kunne tackle den pubertet, som vi jo ved kommer. Altså, på den måde give ham nogle af de ting, som mor ikke har gjort og ikke har været i stand til eller vil blive i stand til at gøre.

Sagsbehandler G: Jamen, det jeg umiddelbart ser, hvis man vælger en familiepleje, som det måske vil ende med i den situation her, altså så får børnene indsigt i, hvordan familier normalt fungerer. Og det sker ved, at de får forudsigelige og daglige rammer, der viser, hvordan en familie er.

Sagsbehandler H: Han skal komme over og leve i en almindelig familie, tror jeg, med varme og omsorg, og lære de regler, der nu engang er.

Citaterne illustrerer, at sagsbehandlerne forventninger til effekten af indsatser er, at foranstaltninger skal kompensere børnene for de forhold, som anses for skadelige for dem, at de så at sige skal kunne kompensere børnene for deres mangelfulde forældre. Citaterne illustrerer også, at sagsbehandlerne argumenterer på baggrund af nogle implicitte forestillinger, som ikke uddybes og forklares, om, hvad der er godt for børn, først og fremmest forestillinger om "den normale familie", som karakteriseres af forudsigelighed, struktur, omsorg og evne til at imødekomme børns behov.

Når sagsbehandlerne foreslår forebyggende foranstaltninger, hviler forventningen til deres effekter på den samme tænkning om, at den valgte foranstaltning kan kompensere barnet for dets aktuelle problemer. En hjemmehosser skal for eksempel mobilisere ressourcer hos en passiv og udslidt mor, så hun i højere grad kan imødekomme sine børns behov, familiebehandling skal producere et kommunikationsmønster i familien, som afviger positivt fra det, der aktuelt praktiseres etc.

Sammenfattende udtrykker sagsbehandlerne deres forventninger til indsatsernes effekter i håbstermer. Deres håb bygger på, at foranstaltningerne (anbringelserne) lever op til det, som sagsbehandlerne implicit anser for godt for børn, først og fremmest "den normale familie", der kan strukturere et hverdagsliv, er forudsigelig og omsorgsfuld og har indsigt i børns behov. Der er en tro på, at de til rådighed stående foranstaltninger kan kompensere barnet for det liv, det har levet og lever, og de skader, der er opstået eller forventes at opstå på et senere tidspunkt, og at foranstaltningerne kan producere

de modsatte forhold af dem, barnet er undergivet hjemme. Sagsbehandlerne implicitte forestillinger om, hvad der er godt for børn, udtrykkes relativt generelt og knyttes ikke særligt meget til en vurdering af barnets konkrete situation og behov. Man får gennem gruppeinterviewene den fornemmelse, at der eksisterer en løb kobling mellem sagsbehandlerne konkrete vurdering af barnet og deres generelle forestillinger om den normalitet og kompensation, som foranstaltningerne forventes at kunne bibringe barnet.

Negative og positive diagnostiske tegn

Der er visse træk ved familierne, som sagsbehandlerne på tværs af vignetterne vurderer negativt eller positivt i den forstand, at negative vurderinger trækker i retning af overvejelser om anbringelse (og anbringelse uden samtykke), mens positive vurderinger tenderer til at føre til forebyggende foranstaltninger. Det er klart, at sagsbehandlerne hæfter sig ved forskellige ting i de forskellige vignetter, fordi problemstillingerne adskiller sig fra hinanden. De diagnostiske overvejelser, der er specifikke for hver vignets problemstillinger, vil blive præciseret i kapitel 4. Her skal kun de træk i sagsbehandlerne vurderinger, der går igen i flere af vignetterne, omtales.

Indledningsvist er det værd at bemærke, at negative diagnostiske tegn er dominerende i sagsbehandlerne refleksioner. Det ligger tydeligvis nærmere på sagsbehandlerne tænkemåde at hæfte sig ved problemer end ved ressourcer. Dog vil flere af sagsbehandlerne iværksætte yderligere undersøgelser med det markerede mål at finde ud af, om flere ressourcer eksisterer eller kan mobiliseres hos forældrene. Men på vignetteksternes grund fokuserer sagsbehandlerne overvejende på negative tegn. Dette er overensstemmende med andre undersøgelsesresultater på børneområdet (Backe-Hansen, 2001; Claezon, 1987; Hydén, 1991; Packman, Randall & Jacques, 1986). Backe-Hansen (2001) omtaler i sin norske undersøgelse den altovervejende negative karakteristisk af familierne, som ikke levner meget rum for at beskæftige sig med, hvad familierne kan og klarer. Hun knytter dette til lovteksten, hvis kriterier for indgreb også vedrører brist og mangler i omsorgen for børnene og i børnenes egen adfærd, og mener, at indgrebskriterierne i sig selv tvinger tænkningen ind i problembaner. Claezon (1987) og Hydén (1991) opfatter ud fra

deres svenske materialer begge argumentationen i forbindelse med anbringelse uden for hjemmet mere som en 'tilrettelagt bevisførelse', der skal overbevise beslutningstagerne om anbringelsens nødvendighed, end som en nuanceret og alsidig belysning af familiernes situation. I denne undersøgelse kan det også konstateres, at sagsbehandlerne i almindelighed er mere opmærksomme på afvigelser, problemer og defekter i familierne end på de styrkesider, som trods alt også kan identificeres i nogle af vignetterne. Efter sagens natur betyder dette, at de fleste af de diagnostiske tegn, der går igen i sagsbehandlernes vurderinger på tværs af vignetter, er negative tegn.

Negative tegn

Forældre "kan ikke se barnet"

Det er nævnt, at sagsbehandlerne overvejende orienterer sig mod forældres forhold og primært begrunder deres refleksioner over vignetterne med forældres mangler som opdragere og omsorgsgivere. Et gennemgående negativt diagnostisk tegn, uanset vignetternes forskellige problemstillinger, er, at forældre ikke kan "se barnet" eller "se barnets behov". Denne formulering ser ud til at være et accepteret udtryk for, at sagsbehandlere finder forældreevnen ringe. Formuleringen bruges som det ultimative negative diagnostiske tegn på mangelfuld forældreevne, uanset om barnet lever med sindslidende, misbrugende, udviklingshæmmede eller vanrøgtende forældre eller selv udviser en destruktiv adfærd.

Dette negative diagnostiske tegn bygger også på implicitte forestillinger, blandt andet forestillingen om, at en forælders vigtigste opgave er at opfange børns behov og at imødekomme dem. Det er ikke forbavsende, at evnen til at opfange børns behov tillægges vægt, det overraskende er, at det er en tilstrækkelig begrundelse for at begynde at overveje en sag i et mere alvorligt lys. Sagsbehandlerne specificerer nemlig kun i begrænset omfang, hvilke behov der i særlig grad er vitale for barnet at få imødekommet i dets unikke situation, og på hvilke konkrete punkter forventningerne til forældrenes evne til at imødekomme disse behov er henholdsvis positive og negative. Der ligger også i den vægt, som sagsbehandlerne tildeler forældres manglende evne til at "se barnet", en forestilling om, at børn er ofre eller objekter for forældres manglende omsorgsevne. Det er

forældres påvirkninger eller manglende påvirkninger, der anses for at skabe problemer for børn. Børn er i en vis forstand objekter for forældres handlinger, men hvis forældres handlinger alene tillægges vægt, kan man komme til at undervurdere, at børn med deres forskellige genetiske, mentale, sociale etc. forudsætninger indgår i et samspil med forældrene og deres forudsætninger på godt og ondt. En sådan tankefigur om barnet som offer for forældrenes mangler kan i sig selv bidrage til, at fokus i sagsbehandlernes refleksioner rettes mest mod forældre og mindre mod børnene eller samspillet mellem forældre og børn.

At forældre ikke “ser barnet” er det eneste gennemgående negative diagnostiske tegn, der – om end orienteret mod forældres handlinger og undladelser – inddrager barnets perspektiv. Med dette menes, at den negative vurdering af sagen bygger på opfattelsen af, at forældres manglende evne til at opfange børnenes behov relativt automatisk vil medføre skader på barnet. Denne direkte sammenhæng mellem forældres handlinger og skader på barnet bliver mere utydelig i de nedenstående negative diagnostiske tegn i sagsbehandlernes vurderinger.

Forældres afvisning af foranstaltninger/samarbejde

I alle vignetter er vurderingen af forældres samarbejdsvilje og -evne central. Det opfattes som et selvstændigt negativt diagnostisk tegn, at forældre afviser at tage imod en foreslået foranstaltning eller ikke modtager råd fra for eksempel sundhedsplejerske. Mere generelt reflekterer sagsbehandlerne i gruppeinterviewene hyppigt over, om forældre kan bringes til at samarbejde om de foranstaltninger, som forvaltningen finder vigtige for barnet, og det stiller sagen i et alvorligere lys, hvis sagsbehandlerne er skeptiske over for samarbejdsviljen eller -evnen. Nogle eksempler på dette fra flere af de undersøgte kommuner:

Sagsbehandler A: Det er fordi, jeg synes, at hele forløbet har vist, at forældrene ikke har været interesseret i at samarbejde eller interesseret i at få en forståelse for, at de her børn har brug for hjælp, så jeg tror ikke meget på, at det kan være frivilligt.

Sagsbehandler B: Jamen, kan jeg få forældrene til at samarbejde omkring en familieforanstaltning i hjemmet, ... så vil det være det, jeg starter ud med. Men kan det ikke være det, jamen så kan de ikke samarbejde om det, og så vil jeg være bekymret for børnene, fordi jeg ser det som en negativ spiral det hele. Så vil jeg sige, jamen de vil ikke samarbejde, så vil jeg lægge op til en tvangsforanstaltning.

Sagsbehandler C: Og det er selvfølgelig også, fordi hun er psykisk udviklingshæmmet, og hun har en begrænset forståelse for børns behov. Og hun har vanskeligt ved at bruge sundhedsplejerskens råd og vejledning.

Sagsbehandler D: Det er fars misbrug, mors passivitet og i øvrigt allermest forældrenes manglende evne til både at tage imod hjælp, men også motivationen, for de vil jo ikke. De afviser hjælpen. Og så mener jeg, at børnene nu bærer tydeligt præg af fejludvikling, og så må man i hvert fald skride ind, når man ikke kan gøre det i hjemmet.

Sagsbehandler E: Men hvis moren nægter at samarbejde omkring behandling af hendes misbrug og fuldstændigt lukker af, så kan de nok tro, at jeg skulle arbejde på en anbringelse i en fart.

Der kan være forskellige grunde til, at forældre ikke samarbejder eller samarbejder fuldt ud med forvaltningen. Man kan tænke sig, at det kan skyldes en anden opfattelse af problemernes karakter, tøven over for samarbejde begrundet i tidligere dårlige erfaringer, uenighed om de foreslåede løsninger, ængstelse over for hvad samarbejdet kan medføre m.v. En usamarbejdsvillig indstilling fra forældre kan spænde over alt fra en manglende forståelse af, at barnet har alvorlige problemer, til en berettiget uenighed om, hvad der er brug for. Det ser imidlertid ud, som om skepsis over for forældres vilje til samarbejde, uanset deres begrundelse herfor, udgør et negativt diagnostisk tegn i bedømmelsen af børnesagers alvorsgrad.

Forældres begrænsede udviklingspotentiale

En hyppig formulering i sagsbehandlerne diskussioner vedrører, om forældre “kan rykkes” eller “ikke rykkes”. Med denne vending signaleres det, at sagsbehandlerne i deres vurdering af sagen lægger vægt på, om forældrene har et udviklingspotentiale, som kan mobiliseres i arbejdet. En negativ vurdering af udviklingspotentialet fører til en negativ vurdering af sagen som helhed. Et eksempel på dette fra en behandlergruppes diskussion:

Sagsbehandler A: Det kan ikke nytte noget derhjemme længere. Forældrene har ingen forståelse. Og de kan ikke samarbejde om at ændre hverdagen for børnene, og de kan slet ikke magte at vende udviklingen for børnene.

Sagsbehandler B: Jamen, det er det samme. Børnene er fejludviklede nu, og forældrene rykker sig altså ikke. Vi kan ikke rykke dem. Man må gå ud fra, at man har forsøgt at tale med dem gennem årene, men det er det samme. Så der er ikke noget at hente der.

Sagsbehandler C: Jamen, jeg vil godt sige, at det er fordi, der ikke er nogen udvikling i sagen. Altså, helt fra de var små, og alle de trin de går igennem, det er det samme. De står lidt i stampe, men de vil stadig ikke modtage hjælp, og de vil ikke indse det, og det er en af hovedbegrundelserne for, at jeg ikke synes, at der er nogle udviklingsmuligheder. Men samtidigt vil jeg sige, at hvis man på en eller anden måde kunne nå dem og få dem til at indse, at de godt ville tage imod støtte, så synes jeg, at der måske var en chance for, at man kunne arbejde på det. Men det fremstår ikke sådan, synes jeg.

Udviklingspotentiale knytter sagsbehandlerne både til genetisk bestemte begrænsninger som for eksempel udviklingshæmning, og til udviklingsbegrænsninger som følge af forældres manglende motivation for forandring.

Paradoksalt nok fører fokuseringen på udviklingsbegrænsninger til, at forældre med genetiske eller andre kroniske begrænsninger vur-

deres mere negativt i deres forældre end forældre, der har “valgt” deres afvigelse selv, for eksempel misbrugende forældre. Sagsbehandlerne har mere sympati for Eriks udviklingshæmmede mor end for Kirstens alkoholmisbrugende mor, men de er mere åbne over for, at en misbrugende mor kan “rykkes”, hun har så at sige muligheden for at vælge sin afvigelse fra.

Forældres problemfornægtelse

Knyttet til både vurderingen af samarbejdsvilje og ændringspotentiale er sagsbehandlernes vurdering af, i hvor høj grad forældre forstår barnets og familiens problemer på nogenlunde samme måde som sagsbehandleren selv, central for vurderingen af sagens alvorsgrad. Forældre, der i væsentlig grad opfatter problemerne på en anden måde eller ikke erkender deres eksistens, signalerer, at de er problemfornægtende og vil være vanskelige at opnå et bæredygtigt samarbejde med. Et eksempel:

Sagsbehandler A: Men det har jeg da (= overvejet tvang, vor tilføjelse). Hvis hun er tilstrækkeligt forstyrret denne mor, så har jeg ikke tiltro til, at man nødvendigvis vil være i stand til at forklare hende, at det er barnets behov at bo et andet sted. Så det kommer helt an på, hvordan hun vil reagere på de beskrivelser af problemerne, som vi skal lave ... Jeg synes nogle gange, at forældrene på en eller anden måde i bund og grund aldrig har forstået, hvorfor deres barn ikke kan bo hjemme hos dem. De har en følelse af uretfærdighed, og de har fået at vide, hvad problemerne er, men de har dybest set aldrig forstået det.

Igen kan man sige, at en anderledes opfattelse af problemernes karakter kan have forskellige grunde. Forældre kan for eksempel som to yderpunkter på en skala være ude af stand til at se børns problemer i øjnene som udgangspunkt for at gøre noget ved dem, men de kan også have en mere nuanceret viden om børnenes forhold, som bevirker, at deres diagnose på deres børn afviger fra forvaltningens. Disse nuancer afsøges imidlertid ikke i sagsbehandlernes diskussioner om forældres eventuelt anderledes måde at opfatte problemerne på, i sig selv udgør en anderledes problemforståelse et negativt diagnostisk tegn.

Den "sociale arv"

Hvis sagsbehandlerne ser et mønster gå igen over generationer, vurderer de sagen med større alvor. Sagsbehandlerne bruger selv begrebet "social arv", som imidlertid skal forstås lidt bredt i denne sammenhæng. Social arv kan referere til, at et barn, der har oplevet en voldelig stedfar, selv opfører sig voldeligt. Det kan også referere til, at både en mormor og en mor har alkoholproblemer. Nogle eksempler:

Sagsbehandler A: Der er ingen tvivl om, at den adfærd, forældrene har, social arv eller hvad man nu skal kalde det, den bliver gentaget hos de børn. Det tror jeg helt bestemt. Kurven bliver ikke knækket, hvis man ikke gør noget.

Sagsbehandler B: Men så tænker jeg også på det med mormoren. Det er det med den sociale arv. Mor har været voksen, da hun var barn, og nu er det hendes tur til at være barn, og hendes barn bliver den voksne. Det skal der sættes ind overfor, for ellers kommer der bare en til generation. Når hun så bliver voksen, så vil hun jo også kunne påberåbe sig retten til, at nu er det hendes tur til at gøre, hvad hun har lyst til.

Sagsbehandler C: Jamen det her synes jeg er et klassisk eksempel på gentagelsens tvang. De ting, han har lært fra helt lille, dem gentager han simpelthen selv, han har ikke lært andre ting. Og hvis der ikke bliver grebet ind med noget støtte og hjælp, ... så mener jeg også, at han har en stor risiko for at gentage sine forældres, eller i særdeleshed sin mors, mønster. Og det handler jo om alkohol, og det handler om vold, og det er det, han har vist hele vejen igennem. Han gør det samme som, eller han gentager sin mors historie.

Sagsbehandler D: Jeg ser sådan set en tung social arv i den familie. Og så begynder jeg at se på, at Kirsten kan komme ind i den samme rummel, hvis vi ikke får den sociale arv brudt ... Jamen, jeg lægger i det, at der er et bestemt mønster: alkoholmisbrug. Kirstens mormor er alkoholmisbruger, og hun har nogle sociale og psykiske problemer, Kirstens mor er alkoholmisbruger.

Det ser ud, som om den “sociale arvs”⁵⁾ begreb (for eksempel Jons-son, 1973) anvendes aktivt i sagsbehandlernes vurdering af børnesager, og at muligheden for “at bryde den sociale arv” er en særskilt begrundelse for overvejelser om indgreb. I en vis forstand er alle vignetternes børn underlagt en ’social arv’, idet de på grund af deres forældres sociale omstændigheder har dårligere opvækstbetingelser end deres jævnaldrende. Ud over dette ser det imidlertid ud til at veje specielt negativt i sagsbehandlernes vurdering af børnesager, hvis de kan se, at forældres uhensigtsmæssige adfærdsmønstre overføres til næste generation.

Forældre samarbejder ikke med børnenes daginstitutioner eller skole. Det vurderes negativt, når forældre på den ene eller anden måde negligerer børnenes daginstitutioner eller skole. Sagsbehandlerne ser med alvor på, at forældre henter børn for sent eller helt har glemt at hente dem nogle gange i daginstitutionen, ikke følger børnene til institutionen, holder dem hjemme fra dagpasning eller ikke går til forældremøder. Det er et gennemgående træk, at sagsbehandlerne lægger vægt på, at forældre i så høj grad som muligt baner vejen for børnenes normale fremmøde i og tilpasning til institutioner og er samarbejdsdygtige i forhold til at løse konflikter, som opstår i børnenes institutionsliv. Nedenstående citater er illustrationer af dette:

Sagsbehandler A: Morens isolation, og at hun holder pigen hjemme fra dagplejen, synes jeg også er alarmerende.

Sagsbehandler B: Jeg tænkte, at alene det med, at man får hende til at aflevere barnet stabilt i dagpleje. Det vil sige, at barnet er hjemmefra i en længere periode hver dag, må man gå ud fra. Selvfølgelig kommer hun hjem og oplever en mor, som er psykisk syg derhjemme, og det skal man tage vare på, det er der ikke tvivl om.

Sagsbehandler C: Jeg synes, at da pigen er 7 måneder gammel, så udebliver moren, da hun er i dagpasning. Hun overnatter i

5) For en kritik af teorien om den sociale arv, se Vinnerljung (2000).

dagpasningen. Det synes jeg kræver en nærmere undersøgelse. Også at hun som 4-årig selv skal stå op og tage morgenmad.

Det går igen i interviewene, at sagsbehandlerne betragter daginstitution og skole som potentielt normaliserende faktorer i børnenes liv og lægger vægt på, at forældre sørger for fremmøde på rette måde for børnene og til rette tid. Hertil kommer, at sagsbehandlerne betragter rollen som børnehave- og skolebarn som så vigtig for barnets udvikling, at de forventer, at forældrene bidrager til, at børnene kan leve op til institutionernes og skolens krav. Dette kommer klarest til udtryk, når sagsbehandlerne udtrykker en selvfølgelig forventning til, at forældre bidrager aktivt til at løse de problemer, skolen har med barnet. Man kan sige, at kravet om, at forældre skal kunne samarbejde med myndigheder ikke blot gælder i forhold til socialforvaltningen, men i lige så høj grad til skole og daginstitution.

Forældres manglende netværk

I alle vignetter betragtes det som et faresignal, at forældre har intet eller begrænset netværk. Omvendt betragtes det overordnet som et positivt tegn, hvis netværk eksisterer i form af fædre, som ikke lever sammen med barnet, men holder kontakten med det, eller bedsteforældre, som på forskellige måder kan støtte familien. Social isolation signalerer først og fremmest, at der ikke er andre voksne til at støtte forældrene og barnet, men også at der er begrænset indsyn i, hvad der foregår i hjemmet. Eksempler på dette er:

Sagsbehandler A: Det med mors isolation er vigtigt, ja, fordi hun er alene, og hun virker meget alene også i forhold til barnet. Og nu rejser far ud. Men kan man sætte noget andet i stedet for det netværk, hun mangler?

Sagsbehandler B: Og jeg vil da sige, at bekymringen er der stadigvæk meget, fordi moren lever meget isoleret. Altså, hun har en social fobi, men det er selvfølgelig også på grund af hendes psykiske tilstand ... Pigen udvikler sig i dagplejen, og hun har en god kontakt, når faren henter hende, så et eller andet sundt er der stadigvæk i pigen, og det, synes jeg da, er betryggende.

Men jeg synes stadigvæk – altså foranstaltning (= anbringelse, vor tilføjelse) nu!

Manglende netværk betragtes overordnet af alle sagsbehandlere som et negativt tegn. Der er imidlertid ikke enighed om, hvilke netværkspersoner der gavner barnet og kan give det et ekstra positivt tilskud i dagligdagen. Uenigheden drejer sig om to ting. For det første om, hvorvidt bedsteforældre der selv har sociale problemer, kan yde noget betydningsfuldt til barnet. Der er blandt sagsbehandlerne fortalere for, at man skal forhindre et barn i at besøge en mormor, der selv har nogle psykiske skavanker og måske et alkoholproblem.

Sagsbehandler C: I starten tænker jeg også, at mormor tager lidt over. Men så kommer det frem, at hun selv har nogle problemer. Det er så heller ikke noget alternativ. Der er ikke rigtigt nogen erstatning for denne mor.

Og der er også fortalere for, at bedsteforældre trods egne problemer, næsten altid kan give væsentlige positive erfaringer og oplevelser for barnet.

Sagsbehandler D: Jeg tror da, at mormor også er en vigtig brik i den forbindelse. Hende må man ikke glemme ... Så jeg tror, at det er vigtigt, at vi ikke hægter hende af, men at vi også tager hende ind, fordi hun er både en ressourceperson, og hun har nogle vanskeligheder selv, men et eller andet sted er hun da hele tiden på banen.

Den anden uenighed drejer sig om fædre, der stabilt har vist sig interesserede i barnet, men aldrig har "kæmpet for" barnet ved at søge forældremyndigheden, underrette forvaltningen om barnets hjemmeforhold eller på anden måde gøre opmærksom på barnets situation og problemer. Igen er der fortalere for, at der ikke er meget at bygge på, når en far ikke har "kæmpet for" sit barn. Og der er fortalere for, at det er væsentligt for barnet, at der er en far, som det er glad for og har kontakt med. Nedenstående er en sekvens fra en behandlergruppes diskussion om en far:

Sagsbehandler 1: Jamen, han bliver beskrevet som en o.k. far ... men det kan bare undre mig, at han ikke er kommet mere på banen. Det er sku hendes far, han har da et ansvar, synes jeg.

Interviewer: Hvad ligger der i at komme mere på banen? Hvad tænker du på?

Sagsbehandler 1: Det, jeg tænker på, er, at han havde Kirsten noget mere, at han var i dialog med børnehaven og skolen, at han interesserede sig mere for hende, at han måske også selv kom på banen og kunne sætte moren stolen for døren og sige: "Så kræver jeg forældremyndigheden".

Sagsbehandler 2: Konfrontere mor med: "Jeg tror, du har et alvorligt misbrug, som vores fælles datter lever i".

Sagsbehandler 3: Men vi ved ikke, hvad den mand har forsøgt, det kan godt være, at han kører forældremyndighedssag ... Det er da nogle fordomme, vi har om ham.

Sagsbehandler 1: Jo, men en mulighed kunne da være i snakken med ham ... at sige: "Ved du hvad, hvis du ikke kommer mere på banen, så har det de og de konsekvenser. Og kommer du mere på banen, jamen så vil vi hjælpe og støtte dig alt det, vi kan"... Nu må han vise, at han vil sin datter, at han vil kæmpe for hende.

Sagsbehandlerne er således netværksorienterede i deres vurdering af barnets situation, men uenige om, hvorvidt man skal mobilisere slægten, hvis den selv lever i en sårbar social situation, og fædre, hvis de ikke tilstrækkeligt aktivt manifesterer sig som medspillere i barnets udvikling. Der er dog trods uenighederne en tendens til overvejende at vurdere netværkets bidrag til barnet positivt, selvom det måske ikke er perfekt.⁶⁾

6) Dette svarer til de resultater, Egelund (2002) kommer til i forbindelse med den forebyggende indsats over for børn og unge, hvor sagsbehandlerne overvejende var positive over for at finde løsninger, som nyttiggjorde netværkets ressourcer, uanset om netværkspersonerne selv måtte have sociale problemer.

En ophobning af problemer er et negativt tegn

I nogle af vignetterne opfatter sagsbehandlerne det sådan, at der er et hovedproblem, som hele argumentationen kredser om. Det gælder mødres sindslidelse, udviklingshæmning og alkoholmisbrug. Backe-Hansen (2001) kalder det i sin beslutningsteoretiske analyse af anbringelser uden for hjemmet for sager, der organiseres omkring ét “trumfkort”, dvs. at der findes et så stærkt og alment accepteret argument for anbringelsen, at andre argumenter ikke er nødvendige. I andre af vignetterne organiseres argumentationen som et “puslespil”, dvs. at billedet er mindre klart, og mange begrundelser må lægges sammen for at skabe et samlet billede. Selve det, at flere problemer lægges sammen, udgør et negativt diagnostisk tegn. Hvis forældrene ikke sørger for lægeundersøgelse af barnet, ikke deltager i forældremøder, ikke passer børnenes hygiejne, ikke varetager børnenes følelsesmæssige behov, ikke sætter grænser for børnene m.m., så forstærker denne ophobning i sig selv vurderingen af børnenes risici. Backe-Hansen taler om, at summen præsenteres som mere end dens enkelte dele.

Det forekommer klart, at sagsbehandlerne lægger vægt på forekomsten af flere samtidige problemer, i lyset af at børns risiko for fejludvikling øges, når de udsættes for flere risikofaktorer på én gang.⁷⁾ I den forstand kan summen blive mere end de dele, der indgår. I sagsbehandlerne's diskussioner rangordnes risikofaktorerne imidlertid ofte ikke i forhold til deres betydning for børnene. Dermed bliver det heller ikke altid klarlagt, hvilke af problemerne der måske relativt let kunne løses ved en indsats fra forvaltningens side (for eksempel praktisk hjælp i hjemmet), og hvilke der står tilbage og kræver en mere omfattende indsats.

Tidligere foranstaltninger har ikke hjulpet

I tråd med sagsbehandlerne's fokusering på forældres udviklingspotentiale, lægger de også vægt på, om tidligere foranstaltninger har ændret billedet og skabt udvikling i positiv retning. Det opfattes som et negativt tegn, hvis foranstaltninger til familien ikke mod-

7) For en grundig gennemgang af risikofaktorer, se Lagerberg & Sundelin (2000).

svares af forbedringer i familiens situation. Citaterne nedenfor er illustrationer af dette:

Sagsbehandler A: Det vil afhænge utroligt meget af, hvordan det vil gå. Hvis jeg vælger den indgang, at jeg tror på, at vi kan forandre noget i denne familie, så er spørgsmålet, hvor meget man kan forandre? Kan man forandre nok til, at børnenes udvikling på længere sigt kan ændres? Men jeg vil i hvert fald have det sådan, at familien skal have tilbuddet (= forebyggende foranstaltninger, vor tilføjelse). Forsøget skal være afprøvet ... Også i forhold til, hvis jeg skal stå i børn- og ungeudvalget med denne sag, så skal jeg ikke gå hen og sige, at der ikke har været forsøgt noget. Så forældrene ikke lige pludseligt kan sige, at de vil samarbejde om alt deroppe, den situation har jeg nemlig været ude for før. Og der vil jeg sige, at det er vigtigt for mig, at det er afprøvet.

Det er allerede nævnt, at sagsbehandlerne forventer, at foranstaltningerne kan producere den modsatte situation af den eksisterende problematiske situation. Der er en tro på foranstaltningernes iboende gode virkninger, som medfører, at ingen eller mangelfuld forandring som følge af dem vurderes som et negativt diagnostisk kendetegn ved forældrene.

Backe-Hansen (2001) dokumenterer, at sagsbehandlere, der lægger op til anbringelse, præsenterer de forudgående bevilgede foranstaltninger som en slags bevis på, at mindre indgribende foranstaltninger end anbringelse ikke har udsigt til at løse problemerne, fordi mange ting allerede er forsøgt fra forvaltningens side uden væsentlige forandringer i familiens liv. Hun diskuterer også, at norske sagsbehandlere i almindelighed ikke analyserer, om familiens manglende udvikling kan skyldes, at tidligere foranstaltninger måske var uhensigtsmæssige eller utilstrækkelige. Det ser ud, som om det samme tankemønster går igen hos danske sagsbehandlere. Hvis en positiv udvikling som følge af iværksatte foranstaltninger udebliver, henføres det til manglende udviklingspotentiale hos forældrene, som i konsekvens heraf vurderes mere negativt.

Sagsbehandlerne hæfter sig på tværs af vignetterne *sammenfattende* mest ved negative diagnostiske tegn i deres sagsdiskussioner. De formulerer sjældent, at familierne har styrkesider. Når sagsbehandlerne vil markere, at de opfatter barnets opvækst som truet, er deres dominerende formulering, at forældrene “ikke ser barnet”, uanset hvilket problembillede der kendetegner barnets situation. Det er en så selvfølgelig og accepteret formulering, at den ikke påkalder sig uddybninger eller spørgsmål fra kolleger. Det er dog ikke negative tegn, der refererer direkte til barnet, der hyppigst går på tværs af vignetterne. Når en familie bedømmes negativt, refererer sagsbehandlerne oftest til en tvivl om, at forældrene evner at udvikle og forandre sig, blandt andet målt på at hidtidige foranstaltninger ikke har skabt nævneværdige forandringer i familiens situation, eller at forældre ikke ser ud til at opfatte børnenes problemer på nogenlunde samme måde som de professionelle. Der refereres desuden til forældres vilje til at samarbejde og eventuelle afvisning af at modtage råd og foranstaltninger. Det gælder både samarbejdsvilje i forhold til forvaltningen og til de institutioner, i hvilke børnene tilbringer en stor del af deres barndom. I sagsbehandlerne diskussioner analyserer de ikke de mulige alternative grunde, forældre kan have til at udvise mangelfuld forandringsvilje/-evne, problemforståelse og samarbejdsvilje, disse forhold bliver i sig selv betragtet som negative og skaber dårlige forventninger til, at en indsats i hjemmet kan lykkes. Forældres samarbejdsvilje m.m. bliver heller ikke i sagsbehandlerne diskussioner direkte knyttet til barnets situation, idet det ikke undersøges, hvilken konkret betydning disse ting kan have for barnet. De diagnostiske tegn, som sagsbehandlerne på tværs af vignetterne oftest bedømmer negativt, vedrører først og fremmest forældres relation til forvaltningen og deres parathed til at deltage i forvaltningens problemløsningsproces.

Positive diagnostiske tegn

Sagsbehandlerne fokuserer som nævnt mindre på familiernes resourcer end på deres problemer, så der er ikke så mange positive vurderinger af familierne, der går på tværs af vignetterne. De, der er, vedrører overvejende forhold, som er det omvendte af de negative tegn, og de kan derfor kort resumeres her.

Positive tegn, som kan opfattes som negation af de negative tegn, er:

- At forældre selv henvender sig for at bede om hjælp. Det tillægges positiv værdi af sagsbehandlerne, der opfatter det som motivation og åbenhed over for samarbejde. Selv små åbninger fra forældres side i forhold til at indgå i en samarbejdsproces medfører en mere positiv vurdering af barnets situation.
- Det er også nævnt, at et eksisterende netværk fører til en mere positiv vurdering af problembilledet, dog med den nævnte modifikation, at sagsbehandlerne er uenige om, hvorvidt netværks-personer, der selv har sociale problemer, udgør et gode for børnene.
- Endelig fører det til en mere positiv vurdering af barnets situation, at foranstaltninger ikke tidligere er ydet eller ikke ydet i tilstrækkelig grad. Nøjagtig den samme situation for børnene kan således blive forskelligt bedømt, afhængigt af om familien har modtaget hjemme-hos, familiebehandling m.v. tidligere eller ikke har det. Det skinner også her igennem, at sagsbehandlerne har positive forventninger til foranstaltningernes virkninger og så at sige 'trækker fra' i bedømmelsen af en sags alvorsgrad, hvis ikke foranstaltninger har været inde i billedet og haft mulighed for at virke. Flere formulerer det direkte sådan, at i så fald "skal familien have en chance".

Ingen underretninger er et positivt tegn

Til de ovennævnte positive diagnostiske tegn føjer der sig det, at sagsbehandlerne vurderer en sag mere positivt, hvis der ikke foreligger underretninger fra professionelle samarbejdspartnere. Man føler sig i almindelighed overbevist om, at hvis der var noget alvorligt med et barn, ville man høre fra sundhedsplejerske, daginstitution eller skole om det, således at ingen eller få underretninger sidestilles med, at problemerne ikke kan være alvorlige. Dette er dog ikke uden undtagelser, i enkelte af kommunerne taler man om samarbejdspartnere, der underretter så sent, at problemerne har fået lov til at vokse sig store. I Dingwall, Eekelaar & Murrays (1984) engelske undersøgelse tegner det billede sig, at der hersker en 'regel om optimisme' i børnesager, indtil det tidspunkt, hvor andre myndighedspersoner melder sig med underretninger. Når man så at sige

ikke mere kan holde problemerne alene på forvaltningens bord, begynder socialarbejderne at se alvorligere på sagen.

Det gælder imidlertid ikke alle underretninger. Det bliver af gruppeinterviewene klart, at sagsbehandlerne betragter seriøsiteten i underretninger fra private, for eksempel en nabo, med en vis skepsis eller direkte mistro. Også i forhold til en dagplejemor, som i en af vignetterne underretter, udtrykkes der tvivl om, hvor megen vægt der kan lægges på underretningen på grund af dagplejemorens manglende uddannelse. Tilsammen betyder sagsbehandlernes vurderinger af de forskellige typer af underretninger, at de i nogle af vignetterne er tilbøjelige til ikke at reagere på en enkelt professionel eller eventuelt flere private underretteres oplysninger. Her skal gives nogle eksempler på den vægt, man på tværs af kommunerne tillægger underretninger fra forskellige aktører. Først et eksempel på at underretninger helst fra flere professionelle samarbejdspartnere betragtes som vigtige, hvis sagen skal bedømmes som alvorlig:

Interviewer: Hvad skulle afgøre, om der bliver en lægeundersøgelse?

Sagsbehandler 1: Karakteren af sundhedsplejerskens underretning. Hvor meget har hun egentlig beskrevet, og vil der være andet man kan undersøge? Det er jo ikke sikkert, at man vil kunne undersøge andet, men noget af det, jeg har hæftet mig ved, er også, at det er sundhedsplejersken, der har konstateret disse ting. Børnehaven har tilsyneladende ikke reageret på, at han er et ulykkeligt eller forsømt barn. Ikke ifølge det, vi ved her. Det, synes jeg, gør en forskel.

Sagsbehandler 2: Ja, i del 1 har jeg tænkt på forebyggende foranstaltninger ud fra det, der foreligger. Og hvor pålidelige er de oplysninger? ... For vi får information fra hjemmesygeplejersken om, at han løber ude, og jeg ved ikke helt, hvad det handler om, for der har efter sigende ikke tidligere været noget omkring drengen, heller ikke fra vuggestue o.l.

Det næste eksempel vedrører en dialog om private underrettere:

Sagsbehandler 1: Det kan være chikane.

Sagsbehandler 2: Ja, vi kan ligeså godt sige det, som det er. For det forekommer jo også, at folk anmelder hinanden eller nogle i familien, fordi man har nogle helt andre konflikter med dem. Det er så måden og metoden at skade hinanden på. Det sker jo desværre også.

Sagsbehandler 3: Eller nogle, der truer med at gøre det ... Eller ringer for at genere hinanden. Så er vi altså helt derude.

Nedenstående er et eksempel på, at en dagplejemors udsagn ikke tillægges samme betydning som professionelles:

Sagsbehandler A: Jeg synes meget, at der mangler oplysninger i sagen ... Både fra sundhedsplejersken, og vi har ikke kontakt med psykiatrisk afdeling, der hvor moren er tilknyttet, vel? Der er ikke ret meget fra sundhedsplejersken. Der er en dagplejemor, der kommer med noget ... Vi har kun en dagplejemors udtalelser i sagen.

Det er således manglende underretninger fra professionelle samarbejdspartnere, der får sagsbehandlerne til at bedømme et barns situation med mildere øjne. Dette kommer klarest til udtryk i de to vignetter om Kim og Ali, hvor der rejses mistanke om, at mindre børn har været udsat for potentielt alvorlige fysiske overgreb. I vignettens to første dele underretter en nabo, i den sidste del underretter sundhedsplejersken om skader på børnenes krop. Alligevel tvivler et flertal af sagsbehandlerne på, at sagen skal vurderes alvorligt. Det begrundes dels med, at underretningerne fra naboen kan være chikane, dels med at kun én underretning fra en professionel gennem barnets første fire leveår er for lidt til, at man kan tro på, at det er alvorligt. Der udtrykkes en overbevisning om, at en alvorlig trussel mod barnet ville have påkaldt sig flere professionelles opmærksomhed og have medført underretninger til forvaltningen tidligere. Man kan sige, at sagsbehandlerne udtrykker en tro på, at det professionelle samarbejde fungerer så godt, at ingen (eller få) underretninger er identisk med, at sagen som udgangspunkt ikke kan opfattes som alvorlig.

Vurderinger af etniske minoritetsbørn

Der er ikke blandt sagsbehandlerne fælles holdninger til, hvordan etniske minoritetsbørns situation bedømmes. Vurderingen af etniske minoritetsbørn tages trods dette med i dette afsnit om fælles træk i bedømmelserne på tværs af vignetterne, fordi det fælles er den store variation i diskussionen om de vignetter, som vedrører etniske minoritetsbørn (Sultan & Nestat, Hassan og Ali). Hertil kommer, at etniske minoritetsbørn vurderes og behandles anderledes end danske børn af de sagsbehandlere, der i interviewene reflekterer over de særlige problemer knyttet til at arbejde med etniske minoritetsbørn. Forskellene i bedømmelserne vil fortrinsvis blive behandlet i kapitel 4, hvor de enkelte vignetter, der omhandler etniske minoritetsbørn (Sultan & Nestat, Hassan og Ali) gennemgås.

Sagsbehandlerne fordeler sig i tre grupper i diskussionen om vignetterne om etniske minoritetsbørn. Skillelinierne går imidlertid ikke mellem sagsbehandlere inden for samme kommune, men mellem sagsbehandlergrupper i forskellige kommuner. Som regel er en behandlergruppe stort set enige på dette punkt, hvilket kunne tyde på, at holdningen til etniske minoritetsbørn beror mere på traditionen og diskussionen i den enkelte kommune, end for eksempel holdninger til forebyggelse/anbringelse, frivillighed/tvang m.m. gør.

De tre grupper udgøres af: 1) Behandlergrupper der overhovedet ikke nævner, at der er tale om et etnisk minoritetsbarn, til trods for at barnets navn sandsynliggør det.⁸⁾ 2) Behandlergrupper der kort bemærker, at barnet hører til en etnisk minoritetsgruppe, men ikke mener, at det gør væsentlig forskel på deres bedømmelse. 3) Behandlergrupper der gør refleksion over arbejdet med etniske minoritetsbørn til hovedproblemet i deres diskussion.

Hvad der har bevæget den første gruppe i dens tavshed om barnets etniske baggrund er vanskeligt at tolke, idet interviewerne ikke specifikt tog dette perspektiv op til diskussion. Skytte (2002) finder

8) Interviewerne tog ikke selv etniciteten op til diskussion, idet hensigten netop var at finde ud af, om sagsbehandlerne selv kom ind på den, for derved at undersøge, om de forholdt sig anderledes til samme problemstilling, når den vedrørte et dansk eller et etnisk minoritetsbarn.

i sin afhandling, at sagsbehandlerne i en vignetundersøgelse⁹⁾ ikke vurderede børnenes problemer forskelligt, afhængigt af om det var et dansk eller et etnisk minoritetsbarn. Forfatteren tolker dette som en slags politisk korrekthed, et ønske om ikke at gøre forskel eller diskriminere, som imidlertid kan betyde, at relevante forskelle i børnenes situation negligeres.

I gruppe 2 tilkendegav nogle sagsbehandlere, at de ville se på børnenes situation med samme alvor uanset etnisk baggrund. Dette var mest et argument for, at etniske minoritetsbørn ikke skulle underkastes en 'discountbedømmelse', men at man havde de samme forventninger til kvaliteten af etniske minoritetsbørns opvækstbetingelser som danske børns.

Det var efter sagens natur i gruppe 3, at diskussionen blev udfoldet. Der var her en del udsagn om, at det var vanskelige sager, sagsbehandlerne var usikre på dem og manglende viden på området. En del af diskussionen vedrørte også, at etniske minoritetsbørn betragtes som dobbelte ofre: både for deres forældres manglende forældreevne og for deres etnicitet. Dvs. at selve det at være etnisk minoritet i en dansk kontekst opfattedes som en yderligere byrde for børnene. Mest drejede diskussionerne sig dog om, at man i forvaltningerne både mangler arbejdsmetoder og foranstaltninger (både forebyggelse og anbringelse) rettet mod og brugbare i forhold til etniske minoritetsgrupper. Det fremgik også af diskussionerne i disse kommuner, at der er gjort meget lidt organisatorisk for at tage hul på foranstaltningsmanglen, og at sagsbehandlerne forestillede sig et langt tidsperspektiv, inden de ville have noget effektivt at stille op. Sagsbehandlerne gav udtryk for, at selve manglen på foranstaltninger betyder, at de bliver nødt til at vurdere etniske minoritetsbørn på en anden måde end danske børn, hvilket i realiteten fører det til, at de må lukke øjnene for problemer, som de ville gribe ind overfor hos danske børn, fordi de ikke har redskaber til at gøre noget ved problemerne. Et eksempel på dette fra en behandlergruppes diskussion:

9) Denne vignetundersøgelse byggede dog udelukkende på spørgeskemaer på baggrund af vignetter, så forfatteren har ikke haft mulighed for via interview at komme nærmere på respondenternes refleksioner.

Sagsbehandler 1: Det, jeg kunne tilføje, er, hvad sker der i den anden ende? Har vi kvalificerede anbringelsessteder, plejefamilier, der kan tage imod de her børn? Det har vi ikke.

Interviewer: Hvad mener du med kvalificeret i denne sammenhæng?

Sagsbehandler 1: Kvalificeret i forhold til at kunne rumme de børn i relation til deres biologiske familie og den kultur og hele den fremmede, anderledes måde at tænke, være og gøre på.. Og vi har ikke de plejefamilier ... Med hensyn til det sidste har vi ikke i kommunen og mig bekendt stort set ikke i amtet opdyrket plejefamilier med anden baggrund, altså en anden kultur ... Men jeg sætter også tingene op i forhold til, at det kan godt være, at det her er et barn, der har det dårligt. Ve og vel er truet, ja, men tager vi barnet ud og sætter det hen et andet sted, vil jeg antage, at det måske får det endnu værre. For de bliver udskældt og adskilt fra biologisk familie og hele den kultur. Selvom den måske er skidt, bliver barnet adskilt fra den. Vi har ikke inden for amtet det apparat, der kan stå klar til at modtage sådan et barn langsigtet. Og det er vigtigt at holde fast i, fordi vi har masser af plejefamilier, der synes, at det kan være spændende, udfordrende og charmerende at få de børn. Men når de så har været der i et stykke tid, og her snakker vi om få måneder, har vi erfaring med, at så knækker tingene sammen.

Interviewer: Hvis det nu var tvillinger, der hed Per & Poul, ville I så vurdere nøjagtigt den samme sag anderledes?

Sagsbehandler 2: Ja, anderledes.

Sagsbehandler 1: Det vil jeg gøre.

Sagsbehandler 2: Vi kan gå ind på en anden måde og ligesom sige, at der har vi vores norm. Der er vi sikre på, hvor vi er henne ... Men der er også det, og det er generelt for os alle sammen, at vi er også lidt bange for den fremmede kultur. Og vi er også tilbøjelige til at sige, at det er på grund af kulturforskelle.

Interviewer: Hvad er du bange for?

Sagsbehandler 2: Vi er bange for at overtræde nogle grænser, hvor vi bliver udhængt som racister.

Der var i enkelte kommuner en udtrykt uro over for, at de løsninger, der er til rådighed (specielt på anbringelsesområdet), krænker børnenes rettigheder efter Børnekonventionen. Der er ikke mulighed for at respektere børnenes sprog, religion, spisevaner, klædedragt m.m., hvilket også kan betyde, at de reelt mister kontakten med biologiske forældre og slægt. Derudover var der en oplevelse af, at man skadede børnene mere ved at anbringe dem end at lade dem forblive i meget utilstrækkelige omgivelser i hjemmet. Konsekvensen, specielt på anbringelsesområdet var, at man ikke anbringer etniske minoritetsbørn, med mindre "de store trommer buldrer", dvs. i ekstreme situationer. Nedenstående citat illustrerer sagsbehandlerens refleksioner om dette:

Sagsbehandler 1: Jeg har været på et kursus om anbringelse af etniske børn, og jeg kan godt se, at vi lever jo slet ikke op til, hvad man egentlig bør. Blandt andet er det halalslagtet kød, og hvor får man det, hvis plejefamilien ligger 50 km fra, hvor man kan få de ting og sager? Det er så lidt heldigt, at mine børn fra X-land, som jeg anbragte i Y-egn, deres mor er hverken religiøs eller noget andet, og de måtte gerne spise svinekød, og hun går vestligt påklædt.

Interviewer: Men der er vel stadigvæk sproget?

Sagsbehandler 1: Ja, og det er det værste. Der er ingen modersmålsundervisning her på stedet, så børnene bliver mere og mere danske, og den lille kan intet af sit sprog mere. Så det, synes jeg, er det største problem i den familie. Den store kan en remse, en børnesang på sit sprog, og lige pludseligt er børnene jo vokset fra moren. Ja, det er de allerede nu.

Sagsbehandler 2: Jeg kan ikke forestille mig, at denne familie kommer sammen igen. Moren er psykisk syg, men alligevel er det meget forfærdeligt, at hun ikke kan tale med sine børn, ikke?

Sagsbehandler 3: Set med snævre familieplejeøjne, så er det et område, som jeg ikke tror, der er nogle løsninger på i amtet i de kommende mange år. Og konsekvensen af det er, at i forhold til den gruppe børn som de to i casen her, tror jeg, at vi om 10-20 år vil tænke og gøre det samme. Det her er et langt udviklingsperspektiv.

Det er manglen på foranstaltninger, der anses for formålstjenlige i arbejdet med etniske minoritetsbørn, der først og fremmest fører til forskellige vurderinger af danske børn og etniske minoritetsbørn. Forskellene i vurderingerne vil blive behandlet i kapitel 4, hvor de enkelte vignetter diskuteres.

I tillæg til den manglende tro på, at de eksisterende foranstaltninger modsvare etniske minoritetsbørns behov og rettigheder, udtrykte sagsbehandlerne også, at deres stil over for etniske minoritetsfamilier var anderledes end over for danske familier. De følte sig mere dirigerende, meddelende, næsten beordrende i modsætning til den samarbejdsstil, de tilstræbte i mødet med danske familier. Dette gav sig også udtryk i valg af forebyggende foranstaltninger, for eksempel hjemme-hos, hvor målsætningen ofte blev formuleret som "at lære dem, hvordan vi gør i Danmark": at gå med sit barn til tandlæge, at gå til forældremøder, at lægge børn i seng kl. 20.30 m.v. Flere så stilen som et udtryk for afmagt, men mente også at det kunne være til hjælp at vejlede etniske minoritetsforældre om forventningerne til dem i det danske samfund.

Sammenfattende tegner der sig et broget billede af behandlergruppernes vurderinger af etniske minoritetsfamilier fra tavshed om etniciteten over en konstatering af, at børn skal bedømmes lige trods ulige etnisk baggrund, til nuancerede refleksioner om usikkerhed, arbejdsstil og foranstaltningsmangel i forhold til etniske minoritetsbørn. I de kommuner, hvor diskussionen blev taget nuanceret op, var der ikke tvivl om, at etniske minoritetsbørn faktisk vurderes og behandles anderledes end danske børn af socialforvaltningen. Dette fremgår også af de inidividuelt udfyldte spørgeskemaer. Først og fremmest betyder manglen på velegnede foranstaltninger, at sagsbehandlerne afstår fra at gribe ind, selvom barnets forhold tilsiger

det. Erfaringer for at skade børnene mere end at gavne dem trods gode grunde til en anbringelse, visheden om at børnenes rettigheder ikke kan varetages i de anbringelsesmiljøer, der er til rådighed, og fortilfælde, hvor børnene efter kort tids anbringelse ikke mere kan tale med deres biologiske forældre og i nogle tilfælde mister kontakten med dem, betyder, at sagsbehandlerne tåler mere uacceptable opvækstvilkår for etniske minoritetsbørn end for danske. Det er svært at sige, hvad de kommunale forskelle i materialet beror på. I interviewene fik man dog indtryk af, at gruppe tre vedrørte kommuner, som længe havde haft en åben organisatorisk dialog om vanskelighederne i sagsarbejdet omkring etniske minoritetsbørn. Sagsbehandlerne virkede, som om de var vant til at tænke over problemet og trykke ved, at kritiske refleksioner over for indsatsrepertoiret blev diskuteret. Det kan måske også spille en rolle, at det var kommuner, der ikke har den største forekomst af etniske minoritetsbørn. De kendte til etniske minoritetsklinter, men det var langt fra majoriteten af deres klinter. Paradoksalt nok kan der måske være mere luft til at reflektere over problemstillingen, hvis den ikke konstant banker på døren.

Sagsbehandlerne forestillinger om inddragelse af børnene

I interviewguiden var indlagt spørgsmål om, på hvilken måde sagsbehandlerne ville inddrage børnene i forhold til de valgte foranstaltninger og i arbejdsprocessen som helhed. Dette har ikke umiddelbart med bedømmelsen af, hvilke børn der falder på den ene eller den anden side af tærsklen til anbringelse i sagsbehandlerne vurderinger, at gøre. Interviewene var imidlertid, på grund af deres nærhed til praksisproblemstillinger, en oplagt mulighed for at få mere viden om sagsbehandlerne refleksioner om børnenes placering og inddragelse i deres sagsforløb. Dette har i tiltagende grad tiltunget sig forskningens¹⁰⁾ opmærksomhed i takt med diskussioner i samfundet om børns deltagelse i forhold, der har væsentlig betydning for deres liv, for eksempel beslutninger om forældremyndighed/samvær og anbringelse uden for hjemmet. Hertil kommer en stigende opmærksomhed i lovgivning, folkelig debat og professionelle kredse på, hvordan børnekonventionen bedst kan omsættes.

10) For eksempel Andersson (2002) og Sandbæk (1998, 1999).

Der er klare fælles træk på tværs af vignetterne i sagsbehandlernes forestillinger om, hvordan de vil inddrage de berørte børn i processen, om end nogle få adskiller sig fra de generelle holdninger. Det almindeligste er, bortset fra i de to vignetter med unge (Frederik og Hassan), at sagsbehandlerne vil tale med barnet sammen med en anden professionel eller direkte vil lade en anden professionel overtage en samtale med barnet. Det kan være en lærer, en børnehavepædagog o.l. Et eksempel på dette fra en behandlergruppes diskussion:

Sagsbehandler 1: Altså, der er en overordnet holdning om, og det ligger jo ligesom i tiden, at vi skal tale med børnene. Og det vil jeg da også sige, at vi gør. Børn er jo meget forskellige, og der er jo nogle sager, hvor man vurderer børnene lidt individuelt og siger: "Hvad kan man få ud af at snakke med barnet? Gør jeg dem mere skade end gavn ved måske at komme rendende her?" Men jeg vil sige, at omkring anbringelser, der er det da klart, at nogen har forventninger om, at vi skal snakke med børnene om det ... Men i et sådant forløb som dette, tror jeg ikke, der ligger en overordnet holdning. Vi gør det nok lidt forskelligt måske.

Sagsbehandler 2: Altså, når du siger overordnet holdning, så tror jeg lige som dig. Men når jeg sådan ser på, hvad praksis er i forhold til nogle mindre børn, er det typisk en pædagog fra børnehaven eller sådan nogen, der har været involveret i formidlingen og kommunikationen. Altså ikke fordi det er en regel, men det er i hvert fald en praksis, kan jeg se, der går igennem mange sager.

Interviewer: Altså, hvis det er mindre børn, så bruger man nogle af de professionelle, som kender barnet godt i hverdagen?

Sagsbehandler 2: Ja, det kan jeg jo se.

Sagsbehandler 3: Jeg synes sagtens, at vi kan arbejde med de her sager uden nogensinde at se børnene.

Interviewer: Vil du godt sige noget mere om det?

Sagsbehandler 3: Jamen, det gør vi ikke. Vi sidder her med en masse papir og indhenter udtalelser. Jamen, de voksne, som er omkring ungerne, samler det sammen på noget nyt papir. Og vi behøver ikke nødvendigvis se dem eller opleve dem selv.

Interviewer: Det står jo lidt i modsætning til det, I sagde før om, at der er en overordnet forventning til – i hvert fald hvis det handler om anbringelse – at I snakker med børnene ...?

Sagsbehandler 4: Der er ingen tvivl om, når vi snakker anbringelse af for eksempel børn i skolealderen, så er der en klar forventning om, at vi har en kontakt med børnene. Og det har vi også i langt de fleste tilfælde ... Men snakker vi om forebyggende indsats, som jo ofte er rettet mod forældrene, så er det da heller ikke almindeligt, at jeg har kontakt med børnene ... Men ellers går det jo oftest via forældrene, og man måler jo så børnenes udvikling ved dem, der ser børnene i hverdagen.

Der er nogle få undtagelser fra dette generelle billede, hvor sagsbehandlere tilkendegiver, at de i alle typer af sager etablerer kontakt med børnene. Disse sagsbehandlere finder kontakten nødvendig i undersøgelsen, som grundlag for beslutningen om den rette indsats og for i givet fald at kunne matche barnet med en familiepleje eller et anbringelsessted. Inden for samme behandlergruppe kan holdningerne til kontakt med barnet variere fra en opfattelse af, at man ikke behøver at se børnene overhovedet, til en opfattelse af, at en bæredygtig kontakt med barnet altid vil være nødvendig. Så forskellige opfattelser af behovet for børns inddragelse er næppe ønskværdige. Det kan se ud, som om der er et væsentligt behov for at arbejde for en mere ensartet praksis på dette område og for uddannelse og metodeudvikling i samarbejde med børn i forskellige aldre, med forskelligt temperament og forskellige problemer.

Generelle undtagelser fra dette billede udgøres af de to vignetter vedrørende unge. I disse sager er alle overbeviste om, at en hovedsamarbejdspartner vil være den unge. Når sagsbehandlerne spørges om, hvor de sætter aldersgrænsen for selvfølgeligt at inddrage barnet

i sagsforløbet, peger de fleste på en grænse omkring 10-12 år, mens nogle mener, at grænsen i mange tilfælde kan rykke længere ned, hvis barnet udviser større modenhed.

Et andet fællestræk i sagsbehandlerne udsagn er det sprogbrug, de anvender, når de taler om samtaler med børn. Der bruges næsten uden undtagelse ord som, at man vil "forklare barnet", "meddele barnet", "sige til det" etc. Dvs. ord, der signalerer en kommunikation fra sagsbehandleren til barnet, mere end en gensidig dialog. De ting, som sagsbehandlerne typisk vil "forklare barnet", er, at det ikke kan blive hjemme, og at det ikke er barnets egen skyld. Man lægger også vægt på at forklare, at det heller ikke er forældrenes skyld, men at de har gjort det så godt som muligt, selvom det ikke er godt nok. Endelig lægges der ved tvang vægt på at sige til barnet, at det er forvaltningen, der træffer beslutningen. Det er tydeligt, at sagsbehandlerne gerne vil forklare barnet situationen på en måde, der så vidt muligt forhindrer, at barnet kommer til at opfatte sig i en loyalitetskonflikt i forhold til forældrene.

Sammenfattende peger sagsbehandlerne udsagn på, at kontakten med mindre børn op til 10-12 år er sporadisk eller ikke eksisterende, specielt i sager der udløser forebyggende foranstaltninger. Sagsbehandlerne giver også udtryk for, at de ofte vil tilstræbe, at det er en anden professionel end dem selv, der taler med barnet om de påtænkte foranstaltninger. Disse resultater modsvarer den nyligt udførte evaluering af den forebyggende indsats over for børn og unge, der påviser, at sagsbehandlerne ofte ikke kender de børn, der bevilges foranstaltninger, særligt godt (om overhovedet), men i stedet læner sig op ad udtalelser fra skole, daginstitution m.v. (Egelund, 2002). Steenstrup (2002) påviser også, at børn, der har modtaget forebyggende foranstaltninger, har en meget diffus fornemmelse af, om en undersøgelse har fundet sted, hvad dens elementer i givet fald var, og hvorfor en foranstaltning er besluttet. Et lignende resultat går også igen i Backe-Hansens (2001) undersøgelse af beslutningsprocessen i norske anbringelsessager. Også i forbindelse med anbringelser er kendskabet til børnene hyppigt på anden hånd, og de norske sagsbehandlere begrundet indgreb i udtalelser, erklæ-

ringer m.v., der ofte er udarbejdet i en anden kontekst og til andre formål.¹¹⁾ Også i Sverige er man opmærksom på problemet. I en nylig ministeriel betænkning (SOU 2000:77) godtgøres det, at børnene inddrages meget mindre i deres sagsforløb end forudsat i svensk lovgivning.

Det fremgår desuden af gruppeinterviewene, at samtaler med mindre børn (op til ca. 12 år) først og fremmest tjener det formål, at børnene gøres opmærksom på, hvad der er i færd med at blive besluttet eller allerede er besluttet. Det ser ud, som om samtaler med børn ikke repræsenterer en løbende kontakt med og kendskab til børnene og deres synspunkter på deres situation, men snarere en enkelt eller nogle få kontakter i et forsøg på at forhindre, at børnene skaber for mange fantasier¹²⁾ om, at en anbringelse er deres egen skyld, eller at deres forældre ikke dur. Det kan konstateres, at praksis i forhold til samtaler med børn får en anden og mere begrænset karakter end de ideelle formuleringer i servicelov og vejledning.

Den erfaringsbaserede argumentation og brugen af kodeord

I sagsbehandlerens diagnostiske diskussion anvendes sjældent faglige termer i den forstand, at man refererer til begreber eller teorier om børns udvikling. Sædvanligvis henviser sagsbehandlere til deres erfaring, når de skal begrunde et bestemt standpunkt. Ofte fremhæves erfaringen også så konkret, at sagsbehandlere associerer til en lignende sag, som de har haft for nyligt. Et eksempel på dette:

Sagsbehandler 1: For jeg tror ikke på, at det er noget, der stopper, jeg tror ikke på, at sådan nogle foranstaltninger som kontaktperson ville hjælpe overhovedet. Eller der er i hvert fald erfaring for, at de ikke hjælper, så jeg ville anbringe ham.

11) Backe-Hansen (2001) nævner som eksempel, at udtalelser fra børnehaven ofte kan have som formål at opnå en støttepædagog til barnet i børnehaven og derfor vil lægge vægt på at fremstille barnets problemer i et mere alvorligt lys.

12) Butler & Williamson (1994) påviser, at børn, der ikke har fået tilstrækkelig information, hvad de fleste børn i deres materiale ikke har, ofte år efter anbringelsen tumler med, hvorfor de blev anbragt.

Sagsbehandler 2: Jamen, så ville jeg finde på noget andet, for han vil bare stikke af. Danmark er jo ikke større, end at København er tæt på, lige meget om vi placerer ham i Skagen ... Men vil han ikke, kan vi ikke få noget ud af det, vi ville bruge en masse tid, og så lige pludseligt kommer han et andet sted hen, og så bliver det sejere at stikke af fra forvaltningen. Så jeg tænker, vi må finde noget andet.

Interviewer: ... Det holder alligevel ikke, hvis han ikke selv vil?

Sagsbehandler 2: Nej, det er i hvert fald ikke min erfaring. De stikker af.

Eksemplet er illustrativt for, at to sagsbehandlere i samme gruppe begge argumenterer med deres erfaringer, men med forskellige erfaringer, der fører til modsatrettede konklusioner. Der spørges ikke kollegialt, om det er en eller mange erfaringer, hvad de nøjere omstændigheder var, om erfaringen er typisk for gruppens erfaringer som helhed etc. Det har vist sig, at kommunerne ikke evaluerer eller opsamler erfaringerne fra (det forebyggende) børnearbejdet på nogen systematisk måde (Egelund, 2002; Olsen, 2002), og sagsbehandlerne har derfor ikke en fælles praksisbaseret viden at ty til, når nye sager skal bedømmes. Det ser ud til, at hver sagsbehandler baserer sig på de erfaringer, hun eller han har fra tidligere lignende sager, uanset om erfaringerne er repræsentative for klienter med pågældende problembillede.

Hertil kommer, at der som tidligere nævnt anvendes en række kodeord i den diagnostiske diskussion. Til disse hører "at være bekymret", "at se barnet", "at være usamarbejdsvillig", "at ville barnet" (hvilket betyder at interessere sig aktivt for at bidrage til løsning af barnets problemer), "at være en lille voksen" m.m. Disse og andre formuleringer kvalificeres og nuanceres ikke i den diagnostiske diskussion, og der spørges ikke kollegialt til, hvad de betyder. Det er accepterede kodeord, der signalerer, at pågældende sagsbehandler betragter problemstillingen med større alvor, og sagsbehandleren går tilsyneladende ud fra, at kolleger lægger det samme i ordene som hun/han selv. I hver af disse formuleringer ligger en

implicit antagelse om, at et forhold er specielt uheldigt for et barns udvikling, for eksempel i en tidlig alder at tage et ansvar og "være den lille voksne". Denne antagelse gøres imidlertid ikke eksplicit og begrundes sjældent med holdepunkt i udviklingsteoretiske eller andre perspektiver på børns opvækst. Derved får den implicitte faglige argumentation et "proklamatorisk" præg (Backe-Hansen, 2001).

Såvel de uantastede referencer til erfaringer som kodeordene bidrager *alt i alt* til, at bedømmelsen af børnenes situation kan foregå relativt implicit og unuanceret.¹³⁾ Denne stil bidrager også til, at der ikke stilles krav om at forbinde erfaringer og kodeord med konkrete detaljer i det specifikke barns situation. Stilen har endelig som konsekvens, at det ikke altid er indlysende, at sagsbehandlerne taler om det samme fænomen. Kodeord er efter sagens natur overordnede og rummelige, og af og til får man som tilhører det indtryk, at en gruppes medlemmer faktisk lægger forskellige betydninger eller betydningsnuancer i ordene.

Den lineære tænkning om foranstaltningsrepertoiret

Det er nævnt, at sagsbehandlerne som hovedregel er optimistiske med hensyn til, hvad foranstaltningerne kan udrette. Det viser sig ved, at manglende virkninger af en foranstaltning bidrager til et mere skeptisk syn på familiens udviklingspotentiale. Det viser sig også ved, at man lader det komme familierne til gode, hvis foranstaltninger ikke er forsøgt, dvs. at man betragter en given situation som mindre alvorlig, hvis den ikke har været genstand for en indsats. Sammenfattende kan dette betyde, at de samme problemer kan blive opfattet meget forskelligt afhængig af, om foranstaltninger har eller ikke har været forsøgt.

Dette foranstaltningsoptimistiske syn fører til, at man som hovedregel tænker i næste foranstaltning, hvis den forudgående ikke

13) Jensen & Johnsen (2000) påviser, at også sundhedsarbejdere anvender metaforer til at begrunde deres diagnostiske overvejelser og sjældent argumenterer for deres vurderinger ved hjælp af videnskabelig viden. I det hele taget opfatter de denne måde at argumentere på som karakteristisk for de "små" professioner, herunder socialt arbejde, der beskæftiger sig med meget komplekse problemstillinger.

har produceret de forventede resultater. Tænkningen bærer præg af, at først skal forebyggende foranstaltninger prøves, og hvis de ikke virker, kommer anbringelse på tale. Selve det, at en forebyggende foranstaltning ikke virker efter hensigten, betragtes som en ny situation, der vurderes med større alvor. Den samme type af tænkning præger valget af anbringelser med og uden samtykke: som hovedregel vil sagsbehandlerne først afprøve, om det er muligt at iværksætte en anbringelse med samtykke, hvis ikke så kommer tvangen på tale. Dette gælder også, selvom sagen anses for at være så alvorlig, at anbringelse uden samtykke er velbegrundet, hvilket sandsynligvis skyldes, at loven lægger vægt på, at man under alle omstændigheder skal forsøge at indhente et samtykke, med mindre der er ganske særlige grunde til at tro, at et samtykke kan opnås uden at være bæredygtigt. Den utilsigtede konsekvens af den lineære tænkning er, at der kan ske en relativt automatisk optrapning af foranstaltninger, som medfører, at ethvert problem i sidste ende kan kvalificere til en anbringelse, hvis andre foranstaltninger ikke hjælper. Sagsbehandlerne overvejer næsten aldrig at stoppe foranstaltningskæden, og det diskuteres sjældent, selvom barnet ikke har det godt, om det trods alt har det godt nok til, at yderligere foranstaltninger ikke er berettigede. Der skelnes dermed ikke mellem problemer, der kun kan kvalificere til forebyggende foranstaltninger, og problemer, der nødvendiggør anbringelse. De valgte vignetter er vanskelige i denne sammenhæng, fordi de netop er formuleret i gråzonen. Ud fra de fleste af vignetterne er det tænkeligt at argumentere for både forebyggende foranstaltninger og for anbringelse. Pointen her er imidlertid, at der argumenteres for en slags automatisk forløb, der går fra mindre indgribende foranstaltninger til mere indgribende, efterhånden som de mindre indgribende har vist sig ikke at afhjælpe problemerne.

Der ser også ud til at være glidende overgange mellem valget mellem anbringelse med samtykke og anbringelse uden samtykke. Det almindelige er, at sagsbehandlerne, hvis de går ind for anbringelse, vil satse på en frivillig anbringelse. De hyppigst forekommende begrundelser for dette er, at en frivillig anbringelse under alle omstændigheder skal prøves først; at samarbejde er bedst; at barnet bedre kan knytte sig til plejeforældre, hvis anbringelsen er frivillig; eller

at der ikke er tvangsgrundlag. Af interviewene fremgår imidlertid, at sagsbehandlerne som regel vil gå videre med en anbringelse uden samtykke, hvis en frivillig anbringelse ikke kan opnås. Sagsbehandlerne betragter ikke tvangsanbringelse som en fundamentalt anden type foranstaltning end frivillige anbringelser. Det er anbringelse, de fokuserer på, hvis de synes, at barnet har det for dårligt, og kan denne ikke gennemføres frivilligt, er der i almindelighed ikke modforestillinger i forhold til at lægge op til børn- og ungeudvalget.

Forebyggelse som surrogat for anbringelse

I nogle tilfælde vælger sagsbehandlerne at camouflere en anbringelse bag en forebyggende foranstaltning (som fortrinsvis er en mor-barn-anbringelse eller en aflastning). Hensigten er en anbringelse, men den introduceres som noget andet. Nogle eksempler:

Sagsbehandler A: Sådan som casen er stillet op, så ville jeg luske en aflastning ind i billedet. Der hvor han starter op i aflastning, der har vi forlods taget stilling til, at de har ressourcer til at have ham på fuld tid. Og så kan man sige, at jeg manipulerer eller ikke manipulerer, men det kunne jeg godt finde på at forhandle først. Og så vil jeg have en god fornemmelse af, at jeg kender aflastningsfamilien. Men jeg vil gå direkte til ham og sige, under forudsætning af at aflastningen er startet op: "Erik, nu skal du høre, hvordan verden hænger sammen. Her skal du bo." Det vil være mit bud på det. Men han vil være grundigt forberedt på det på den led, at han vil være vant til at være der. Så han skal ikke tage stilling til hjemmefra og ud, for han er ude. Så det er mere en justering, end det er grundlæggende.

Sagsbehandler B: En reservefamilie, en aflastningsfamilie, hvor der er en hel fleksibel tilgang, og hvor han kan være det meste af tiden, men hvor moren stadig oplever, at han kan bo hjemme hos hende, og hun får sin børneydelse.

Sagsbehandler C: Men jeg har grebet det taktisk an, og jeg har sat et kryds simpelthen i midten, hvor alle døre står åbne: Og så vil jeg foreslå en aflastningsfamilie, som jo så kan udvikle sig til at blive en plejefamilie ... Jeg tror, at jeg sådan rent pragmatisk

ville prøve at satse på at få skaffet barnet en aflastningsfamilie, som så, hvis det blev aktuelt, kunne bruges som en plejefamilie.

I nogle tilfælde, hvor sagsbehandlere argumenterer på denne måde, er hensigten, at få en anbringelseslignende foranstaltning accepteret af en forælder, som man ellers forventer ville sætte sig imod anbringelse, og siden optrappe ordningen til en egentlig anbringelsesordning. I andre tilfælde argumenterer sagsbehandlerne for det, nogle kalder “den fleksible anbringelse”, fordi de finder, at der kan være gode grunde til både at overveje forebyggende foranstaltninger og anbringelse, således at de reelt ønsker at lade “alle døre stå åbne”.

Forebyggende foranstaltninger anvendes også som diagnostiske tests i situationer, hvor man forventer, at en anbringelse kan komme på tale, men ikke synes, at dokumentationen rækker. I disse tilfælde kan man sige, at en forebyggende foranstaltning tjener til en slags forberedelse af en anbringelse, samtidigt med at sagsbehandlerne tilkendegiver, at foranstaltningen måske kan hjælpe familien. Et eksempel fra en behandlergruppes diskussion om at sætte en hjemmehosser ind i familien:

Sagsbehandler 1: Jeg vil sætte støtte ind i hjemmet, så vi også får en udtalelse om, hvordan samspillet er i hjemmet. Hvad gør mor der? Lader hun stadig sit barn ligge og græde? For hun (hjemmehosseren, vor tilføjelse) kan sige, at nu må hun hellere tage sit barn op. Eller hvordan er hun med Jenny derhjemme? Er de to veninder? Er de ligestillede? Eller ser hun slet ikke Jenny i forhold til sig selv?

Sagsbehandler 2: Men også en støtte, der går ind og siger: “Naboerne larmer jo ikke for at få hende til at græde”. Og ligesom får sagt til hende, at nu har hun altså grædt længe nok ovre i vuggen, nu skal hun op. Nu skal der ske noget. Altså, noget praktisk. Ikke bare komme ud og være vores forlængede øjne, men også noget konkret praktisk. Hvordan man tager sig af hende, ikke? ... Det har jo to funktioner. Det er både en måde at se på, hvad der foregår her, og at give hende støtte ved at sige: “Ved du hvad, vi skal også give dig chancen for, at du kan lære”.

Også aflastningsfamilie anvendes på denne måde. Et eksempel:

Sagsbehandler A: Jeg har en aflastningsfamilie til hende ... Det er jo forebyggelse, men jeg har en bagtanke med det. Og det er fordi, jeg har utroligt svært ved at forstå, at man kan være det (= i god udvikling, vor tilføjelse) med en mor, der er misbruger, og en mormor, som hun er meget sammen med, som nok også har noget misbrug, samtidigt med at hun har nogle psykiske problemer. Så min bagtanke med en aflastning er da for det første at give pigen noget ro og give hende lov til at være barn, men ja, jeg mangler også oplysninger.

Egelund (2002) dokumenterer, at foranstaltninger i vid udstrækning anvendes som diagnostiske tests i det forebyggende børnearbejde, de sættes ind som en slags undersøgelse med henblik på, at yderligere informationer om familien skal indløbe til forvaltningen. Af gruppeinterviewene fremgår også, at forebyggende foranstaltninger kan anvendes som informationskilder, der giver dokumentation, der kan styrke et anbringelsesønske.

Ovenstående belyser *sammenfattende*, at beslutningen om anbringelse eller ikke anbringelse ikke blot forankres i vurderingen af barnets situation, men også i strategiske overvejelser om, hvad der har sandsynlighed for at opnå forældres godkendelse. Dvs., at man nogle gange søger at lempe en anbringelse ind ad bagvejen, ikke mindst via en aflastningsfamilie der i forvejen er taget i ed på også i givet fald at ville være plejefamilie på fuld tid. Hertil kommer, at forebyggende foranstaltninger i nogle tilfælde anvendes med den dobbeltmålsætning både at være til hjælp for familien og en informationsgivende forløber for anbringelse. Disse ting slører i nogen grad grænserne mellem forebyggelse og anbringelse, der ser ud til at kunne glide over i hinanden.

Vurderingen af de enkelte vignetter

I dette kapitel behandles sagsbehandlernes vurderinger i forbindelse med de enkelte vigneters problemstilling. Hovedpunkter i gennemgangen er, hvordan sagsbehandlerne fordeler sig på forebyggende foranstaltninger, anbringelse med samtykke og anbringelse uden samtykke, samt hvilke forhold hos forældre og børn de begrundes deres stillingtagen med.

Til grund for kapitlets præsentation ligger primært spørgeskemaerne, som sagsbehandlerne individuelt har udfyldt efter hver vignette. Gruppeinterviewene inddrages dog også for at illustrere sagsbehandlernes mere nuancerede refleksioner over specielle problemstillinger i vignetterne. Der vil blive præsenteret få kvantitative informationer, under hensyn til at det er et lille materiale, som ikke kan bære detaljerede beregninger.

Vignetterne Per & Poul og Sultan & Nestat

Disse to vignetter vedrører samme problemstilling, blot angiver børnenes navne, at der i den ene vignette er tale om danske børn, i den anden om etniske minoritetsbørn. I alt har 33 sagsbehandlere udfyldt spørgeskemaer om disse to vignetter. Vignetterne præsenteres samlet, fordi mange resultater er parallelle i de to vignetter. Når det ikke er tilfældet, vil det blive fremhævet i teksten.

Vignetternes problemstilling vedrører to tvillinger, der ved sagsforløbets slutning er 7 år gamle og sagsforløbet igennem virker forsømte i forhold til hygiejne, omsorg for deres sundhedsproblemer, interesse for deres skolegang og skoleproblemer, opmærksomhed på deres følelsesmæssige behov og adfærdsproblemer. Moren virker overanstrengt og uden kræfter til at forholde sig til børnenes problemer, mens faren virker inaktiv og henfører børnenes problemer til deres for tidlige fødsel. De to drenge virker forvirrede, urolige og støjende i hjemmet og har desuden skoleproblemer i form af forstyrrende

adfærd og afvisning fra kammeraters side. (Der henvises til bilag 1 vedrørende de samlede vignettekster).

Valg af foranstaltninger

Der er i de to vignetter forskel på, hvilke foranstaltninger sagsbehandlerne vælger.

I forhold til de danske drenge vælger godt halvdelen af sagsbehandlerne, at der skal arbejdes forebyggende med familien, en tredjedel vil satse på en anbringelse med samtykke, og resten vil indstille til en anbringelse uden samtykke. Flere sagsbehandlere går ind for, at der skal arbejdes forebyggende med de etniske minoritetsdrenge familie, det gælder godt syv ud af 10 sagsbehandlere, mens de resterende fordeler sig ligeligt på henholdsvis frivillig og tvangsanbringelse.

Der er imidlertid ikke væsentlig forskel på de begrundelser, der anvendes for anbringelse i de to vignetter. I begge tilfælde er hovedbegrundelserne, at forældreevnen er ringe, og at forældrene er problemfornægtende. For de danske drenge vedkommende hæfter halvdelen af sagsbehandlerne sig desuden ved, at drengenes udvikling er mangelfuld, og en tredjedel lægger vægt på, at hidtidige foranstaltninger ikke har hjulpet. Der er heller ikke væsentlig forskel på argumenterne for at yde forebyggelse, hovedargumentet er i begge tilfælde, at en tilstrækkelig forebyggende indsats ikke hidtil er ydet. Nogle sagsbehandlere finder også, at en forebyggende indsats vil have større sandsynlighed for at skabe indsigt hos forældrene i børnenes problemer. De forebyggende foranstaltninger, man vil yde, skiller sig heller ikke nævneværdigt fra hinanden i de to sager. I begge tilfælde peger ca. to tredjedele af sagsbehandlerne på hjemmehos og ca. halvdelen på familiebehandling som de foretrukne foranstaltninger. I forhold til Per & Poul, men ikke Sultan & Nestat, peger knap halvdelen desuden på, at formålet med forebyggende foranstaltninger er en diagnostisk test, dvs. at foranstaltningen skal skaffe yderligere oplysninger om børnenes situation.

Der er intet i spørgeskemaerne, der kan forklare de forskellige foranstaltningsvalg for danske og etniske minoritetsbørn, men det er der i interviewene. Der er argumenter for, at forebyggelse kan

have større muligheder i etniske minoritetsfamilier, fordi der ofte vil være netværkspersoner (mostre, tanter o.l.), der kan inddrages til børnenes fordel. Der argumenteres også med, at man er tilbøjelig til at opfatte etniske minoritetsbørns problemer som kulturelt betingede, og derfor sjældnere gør noget ved det. Først og fremmest drejer argumenterne sig om, at der ikke findes velegnede anbringelsesforanstaltninger, hvilket betyder en tilbageholdenhed med at anbringe. Nedenstående citat illustrerer dette:

Sagsbehandler 1: Jamen, hvis det havde været danske børn, så havde vi været på banen. Men det gør jeg ikke i denne her case, ud fra at det er indvandrerbørn, vi har på tale. (Lidt senere i interviewet) Og lige der vil jeg sige, at min grænse for anbringelse er meget høj. Vi er ude i ekstremerne, vil jeg sige, ikke? Vi er langt over.

Interviewer: Hvad tænker du på, når du siger ekstremerne? Hvad kunne det være?

Sagsbehandler 1: Ekstremerne ville være, hvis far sidder konstant nede i klubben og ikke kommer hjem eller tager til København eller Tyrkiet i 3 måneder og moren måske også. Jeg har svært ved at forestille mig, at moren også forlader hjemmet, men hvis det handler om decideret at forlade hjemmet, uden at der er nogen til at tage sig af børnene. Hvis det er en pige på otte år, der skal passe de to mindre, det vil jeg kalde ekstremt.

Interviewer: Så du tænker på nogle voldsomme vanrøgtssituationer?

Sagsbehandler 1: Ja, hvis vi var ovre i decideret vanrøgt. Og jeg ville ikke acceptere, at større søskende under 10 år skulle tage vare på de mindre søskende. Hvis pigen var 14-15 år, så ville jeg måske nok kunne.

Det er et gennemgående træk i flere af interviewene om etniske minoritetsbørn, at der skal stærkere grunde til at beslutte en anbringelse, selvom børnenes forhold er utilstrækkelige, simpelthen fordi

sagsbehandlerne vurderer, at de forhåndenværende anbringelsessteder ikke kan tilføre børnene noget positivt. Derfor afventes "det ekstreme", før indgreb finder sted.

Begrundelserne for at vælge anbringelse efter § 40 er, at der er størst udbytte af anbringelsen, hvis den er frivillig; at det bliver lettere for børnene at knytte sig til plejeforældre; at samarbejde er vigtigt. Nogle få begrundet også en frivillig anbringelse mere juridisk med, at der ikke i sagens problemstilling er et tvangsgrundlag. De, der argumenterer for en tvangsanbringelse, gør det ud fra en opfattelse af, at børnenes tarv (sundhed og udvikling) er truet, eller at forældrene ikke opviser noget forandringspotentiale.

Hvad hæfter sagsbehandlerne sig ved i sagen?

Hovedargumentet i sagen er, at forældrene har dårlig forældreevne. I den danske vignet, giver næsten samtlige dette argument, i den etniske minoritetsfamilie er det tre fjerdedele af sagsbehandlerne, der begrundet deres foranstaltningsvalg med dårlig forældreevne. Knap to tredjedele i begge vignetter lægger vægt på, at børnenes udvikling er mangelfuld, og ca. halvdelen hæfter sig ved, at faren er uinteresseret. Desuden lægger knap halvdelen af sagsbehandlerne vægt på, at moren er udslidt, mens knap en fjerdedel begrundet deres indgreb med forældrenes problemfornægtelse. Øvrige begrundelser er forældrenes mangelfulde kommunikation, børnenes uensigtsmæssige adfærd, forældrenes afvisning af hjælp og den mangelfulde fysiske omsorg for børnene. Disse begrundelser vejer dog relativt lidt og forskelligt i de to vignetter. For den etniske minoritetsfamilies vedkommende lægger knap en femtedel af sagsbehandlerne vægt på, at familiens kultur skaber problemer. Man kan således sige, at for begge vignetter gælder, at ca. halvdelen eller en større andel af sagsbehandlerne er enige om at begrunde deres indgrebsforslag i faldende rækkefølge med: *forældrenes mangelfulde forældreevne, børnenes mangelfulde udvikling, farens manglende interesse og morens udslidthed.*

Det er imidlertid ikke nemt at finde sammenhænge mellem de begrundelser, der lægges vægt på, og sagsbehandlerens valg af henholdsvis forebyggende foranstaltninger eller anbringelse. Flere gange

fører en identisk argumentation til forskellige foranstaltningsvalg. I forhold til den danske familie er der en tendens til, at hvis man lægger vægt på enkeltpunkter i forældrenes adfærd (at moren er udslidt, at den fysiske omsorg er ringe, at forældre kommunikerer mangelfuldt, at faren er uinteresseret m.v.), så vælger man forebyggelse. Vægtes derimod den overordnede kategori: at forældreoven er dårlig, er der en tendens til, at sagsbehandlere vil anbringe børnene. Tendensen er imidlertid ikke stærk, idet en majoritet af de sagsbehandlere, der vælger forebyggelse, også hæfter sig ved, at forældreoven er dårlig. Denne tendens går ikke igen i vurderingen af den etniske minoritetsfamilie, i hvilken det ser mere vilkårligt ud, hvilken begrundelse der fører til hvilket foranstaltningsvalg. Dette kan imidlertid forklares ved interviewenes udsagn om, at linjerne mellem begrundelse og foranstaltningsvalg i nogen grad er kappede, når der er tale om etniske minoritetsbørn. I begge vignetter er der en tendens til, at sagsbehandlere, der vælger anbringelse, lægger mere vægt på, at forældrene afviser hjælp, end sagsbehandlere, der vælger forebyggelse. Denne tendens er klarest for den etniske minoritetsfamilie. Det er også klart, at der er en større tilbøjelighed til at ville anbringe børnene hos de sagsbehandlere, der hæfter sig ved, at børnenes udvikling er uhensigtsmæssig.

Sammenfattende er der ikke enighed om, hvordan denne problemstilling, som kan ligne en klassisk vanrøgtssituation, skal vurderes. Et flertal af sagsbehandlere vælger i begge vignetter at arbejde forebyggende med familien. Dette er dog klart mest udtalt i den etniske minoritetsfamilie, hvor problemerne skal være mere eller meget udtalte, før man griber til en anbringelse. Der er dog i forhold til begge vignetter en betydelig spredning i foranstaltningsvalget fra sagsbehandlere, der vil sætte hjemme-hos eller familiebehandling ind til sagsbehandlere, der vil indstille til anbringelse uden samtykke. De begrundelser, der nævnes med nogenlunde samme hyppighed for foranstaltningsvalget er i nævnte rækkefølge: dårlig forældreoven, børnenes mangelfulde udvikling, farens manglende interesse, morens udslidthed og forældrenes afvisning af at modtage hjælp. Hertil kommer en række øvrige begrundelser, som er fælles for de to vignetter, men som vægtes lidt forskelligt i en dansk og en etnisk minoritetsfamilie. Sammenlagt er der tale om en liste af

begrundelser, der primært refererer til forældrenes forhold. Børnenes udviklings- og adfærdsproblemer nævnes af mange af sagsbehandlerne, men børneorienterede begrundelser for indgreb er totalt set færre, blandt andet er der ret få, der specifikt hæfter sig ved børnenes skole- og kammeratskabsproblemer. Der er ikke klare mønstre i materialet for, hvilke begrundelser der specifikt peger mod hvilke foranstaltningsvalg. Samme begrundelser kan føre til forskellige valg. Dog er der en tendens i den danske vignet til, at begrundelser, der refererer til enkeltelementer i forældrenes adfærd, fører til et valg af forebyggende foranstaltninger, mens en opfattelse af, at forældreevnen generelt er ringe, fører til anbringelse. Der er også en tendens til, at sagsbehandlere, der hæfter sig ved forældres afvisning af hjælp, oftere går ind for anbringelse, dog er denne tendens klarest i den etniske minoritetsfamilie.

Vignetterne om Frederik og Hassan

Også disse vignetter har den karakter, at samme problemstilling vedrører en stor dansk dreng og en stor etnisk minoritetsdreng. I alt har 35 sagsbehandlere udfyldt spørgeskemaer om disse vignetter.

Vignetterne vedrører en stor dreng, der på vignettens sluttidspunkt er fyldt 15 år. Han har boet i sin mors familie, der har været præget af vold, og bor nu i sin fars familie. Han føler sig ikke hjemme nogen af stederne. Han har i flere år haft skoleproblemer, hvilket har ført til skoleskift. Desuden har han begået voldelige overfald mod en skolekammerat og en forbipasserende mand. Det fremgår yderligere af vignetterne, at han holder til sammen med en gruppe utilpassede kammerater, der også ser ud til at have et vist misbrug. (Vignetternes tekst fremgår af bilag 1).

Valg af foranstaltning

I forhold til den danske dreng Frederik vælger alle sagsbehandlere i spørgeskemaerne anbringelse. Seks ud af 10 sagsbehandlere vælger anbringelse med samtykke, mens resten går ind for anbringelse uden samtykke. Igen ses et andet foranstaltningsvalg for den etniske minoritetsdreng. Her fordeler sagsbehandlere sig i tre næsten lige store grupper, der vil sætte forebyggende foranstaltninger ind, anbringe med samtykke og anbringe uden samtykke. I forhold til

begge drenge er de formulerede hovedbegrundelser for at vælge anbringelse, at drengen har brug for miljøskift, at han er behandlingskrævende, og at samfundet skal beskyttes mod hans voldelighed.

Forklaringen på denne forskel i foranstaltningsvalget ser ud fra interviewene ud til at være den samme som for de foregående vignetter vedkommende: at sagsbehandlere har ringe tiltro til, at der findes relevante anbringelsespladser til etniske minoritetsbørn. Desuden lægger nogle sagsbehandlere vægt på, at drengens rodløshed vil blive større ved en anbringelse. Et eksempel fra en behandlergruppes diskussion:

Sagsbehandler 1: Jeg har altså dårlige erfaringer med at anbringe tosprogede børn, da de nemt risikerer at blive endnu mere rodløse af det ... Det, jeg vil sætte som overskrift på en sådan sag, det vil være afmagt.

Sagsbehandler 2: Det eneste, jeg tror på i forhold til det her, det er de der fædre- eller storesøskendegrupper, som findes i nogle af de større byer, hvor man går ind og finder nogle fra deres egen kultur, som kan komme i kontakt med de her unge mennesker, og som har en status i deres øjne. Altså, hvis man kan lave noget i miljøet, ellers kan jeg ikke komme i tanke om andet, som jeg tror på. Jeg tror ikke på, at den almindelige danske pædagogik har noget som helst at byde på i forhold til disse problemstillinger. Og jeg vil da sige, hvis vi nu tager Hassan, jamen så ville jeg da gøre alt for at få ham på X-institution eller en anden lukket institution. Og det er simpelthen af hensyn til samfundet og af hensyn til ham selv. Der er ikke noget behandlingsmæssigt perspektiv i det, når jeg gør det sådan ... Men jeg synes ikke, hvis man ser det ud fra nogle behandlingsmæssige overvejelser, at det er den bedste løsning. Hvis man kunne nå ham lidt før med en troværdig voksen fra hans egen kultur, så var det måske en chance.

Sagsbehandler 1: Men som jeg sagde, så er det en afmagtssag, ikke? Jeg tænker også, at det er en, vi ikke kan gøre noget ved, og så ender det med, at jeg skriver tvang på en sikret anstalt ...

Danmark er overhovedet ikke vågnet op og har fundet ud af, hvad det er, vi står overfor. Altså, jeg mener, at lille Danmark bliver taget med bukserne nede over for de problemer, og jeg mener, at det sociale system spiller fuldstændig fallit.

Argumenterne for at anbringe frivilligt er, at § 40 skal forsøges først; at det ikke nytter noget at anbringe med tvang, hvis drengen ikke selv vil være med til det; at drengen er relativt gammel; og at moren på et tidligere tidspunkt i sagen selv har henvendt sig om hjælp. Der argumenteres for § 42, hvis ikke drengen og forældrene går med til en frivillig anbringelse, og fordi der er behov for at beskytte både drengen selv og hans omgivelser.

I begge vignetter udtrykker mange sagsbehandlere i interviewene en mistro til, at det kan nytte at gribe ind på tvangsmæssig basis over for en 15-årig. Over for den etniske minoritetsdreng fører dette til valg af forebyggende foranstaltninger og til en satsning på en frivillig anbringelse, for den danske dreng fører det til betoning af frivillige anbringelser. Her er et eksempel vedrørende den etniske minoritetsdreng fra en behandlergruppes diskussion:

Interviewer: Hvem ... har tænkt på anbringelse?

Sagsbehandler 1: Jeg tror nok, at jeg har tænkt på det på den måde, at hvis det er noget, han ønsker – jeg vil altså vende den helt på hovedet – men ellers så synes jeg, at man skal prøve med noget forebyggende.

Sagsbehandler 2: Altså, jeg vil også sige, at jeg har kun tænkt i anbringelse, hvis han vil.

Sagsbehandler 3: Ja, det tror jeg, vi alle sammen har, ikke?

Sagsbehandler 2: Ja, han skal være en del af det.

Sagsbehandler 1: Ja, det er ikke bare det, det er også noget, han skal udtrykke et direkte ønske om.

Sagsbehandler 2: Ja, jeg tænker i frivillig anbringelse af ham, altså med ham. Hvis han ikke vil, så vil jeg ikke gøre det.

Sagsbehandler 4: Det er det samme, men jeg vil fortælle ham om det. Altså, jeg vil fortælle ham, at det også er en mulighed og høre lidt – altså, han skal selv komme med det.

Det samme tema går igen i diskussionen om den danske dreng, om end der som i nedenstående eksempel også er uenige røster:

Sagsbehandler 1: Det kan man heller ikke med en 15-årig dreng, anbringe ham med tvang. Hvad får man ud af det? Det synes jeg slet ikke.

Sagsbehandler 2: Det tænker jeg også på, i forhold til hvor gammel han er. Der tænker jeg også i en frivillig anbringelse.

Interviewer: Vil I godt sige lidt mere om det med en 15-årig dreng, og om hvad man kan få ud af tvang?

Sagsbehandler 1: Jamen, jeg tænker en 15-årig dreng, han kan jo sådan set gøre, hvad han vil alligevel. Hvad får vi ud af at tvangsanbringe ham? Vi bestemmer, at han skal være et bestemt sted, men vil han ikke det, så stikker han jo af.

Sagsbehandler 3: Altså, jeg tænkte på, om han hørte til de uanbringelige unge på en eller anden led, fordi han er langt ude i forhold til, at han er så voldelig, at han uden skånsel slår folk bevidstløs: skolekammerater og dernæst en midaldrende mand. Det, synes jeg, tyder på, at han er følelsesmæssigt ret så afstumpet. Jeg har jo sagt i mange år, at man burde have en øde ø ude i havet, hvor man er tvungen til at blive.

Interviewer: Hvad tænker du på, når du siger uanbringelige?

Sagsbehandler 3: Ja, nu er det et modeord, det ved jeg godt. Hvis ikke han vil være nogle steder med eller uden tvang, så er han jo i princippet uanbringelig. Og vi mangler altså et sted, hvor vi

kan have de unge en gang imellem. Det er måske ingen tjeneste altid at gøre det med al den frivillighed.

Eksemplet er en illustration på de store holdningsmæssige forskelligheder, der kan trives side om side i samme behandlergruppe. Det er også en illustration af, at de fleste sagsbehandlere i begge vignetter ser med skepsis på tvang over for de store børn. På få undtagelser nær, som i eksemplet ovenfor, ses der også med skepsis på lukkede institutionspladser. Nogle vil anvende dem ud af afmagt, som i det tidligere nævnte eksempel, andre beklager, at de nok ikke kommer uden om det¹⁾ i et sådant tilfælde som vignetternes, men som hovedregel giver sagsbehandlerne udtryk for dårlige erfaringer med lukkede pladser, hvor de unge snarere lærer at blive mere kriminelle.

Ud fra spørgeskemaerne er der en tendens til, at valget mellem frivillig og tvangsmæssig anbringelse kan bero på, om sagsbehandleren begrunder indgrebet alene med den unges forhold, eller om argumentationen for en indsats drejer sig om relationen mellem den unge og forældrene. De sagsbehandlere, som entydigt hæfter sig ved den unge (hans voldelighed, misbrug, skoleproblemer, psykiske problemer m.v.), er mere tilbøjelige til at anvende tvang. Sagsbehandlere, der anser forældrene for centrale i problembilledet og gerne vil arbejde på at forbedre forældre-barn-relationen, er mere tilbøjelige til at vælge forebyggelse eller frivillighed i anbringelsen. Det kan se ud, som om en familieorienteret tænkning hæmmer tilbøjeligheden til at placere barnet uden for hans hjemlige miljø, og skærper ønsket om at arbejde med/behandle den familiemæssige helhed eller i det mindste få forældrene til at støtte op om barnets anbringelse. I Interviewene går dette igen. Der er en forskellig orientering hos sagsbehandlere, der anser drengen for snart at være en selvstændig voksen og for at være primærklienten, og hos sagsbehandlere, der opfatter drengen som en integreret del af hans familiemæssige kontekst. Sidstnævnte er parate til at gå længere med behandlingsmæssige forsøg på at kalde forældrenes ressourcer frem

1) Dette begrundes med Ungdomssanktionen, som var trådt i kraft kort før interviewene gennemførtes i 2001 (Lov om ændring af straffeloven og lov om social service, 2001).

til støtte for drengen. Af interviewene fremgår, at sagsbehandlere, der vælger forebyggelse, nedtoner alvoren i den unges voldelige adfærd og snarere hæfter sig ved hans psykiske problemer og skader, som hans turbulente opvækst har bibragt ham. En generel kommentar fra mange sagsbehandlere til disse vignetter er, at der ofte sættes så sent ind, at der næsten ikke eksisterer andre muligheder end at anbringe den unge.

De sagsbehandlere, der foreslår forebyggende foranstaltninger, vil i denne sag primært anvende fast kontaktperson og familiebehandling. Desuden nævnes, at drengen skal have hjælp til skole eller arbejde.

Hvad lægger sagsbehandlerne vægt på?

I vignetten om Frederik lægger sagsbehandlerne primært vægt på drengens forhold. De vigtigste begrundelser er i nævnte rækkefølge: drengens *voldelighed*, hans *skoleproblemer*, *aggressivitet*, *misbrug* og *dårlige kammerater*. Mange lægger dog også vægt på, at forældrene *er magtesløse* over for drengens problemer.

Også i vignetten om Hassan lægger sagsbehandlerne vægt på drengens forhold, men forældres forhold er mere fremtrædende i deres begrundelser. Drengens forhold nævnes i nævnte rækkefølge: hans *aggressivitet*, hans *voldelige adfærd* og *dårlige kammerater*. En stor majoritet lægger desuden vægt på, at han *har lært vold i morens hjem*, at hun *ikke kan styre ham*, og at han *føler sig uønsket i farens hjem*. En minoritet, ca. en sjettedel, af sagsbehandlerne begrundes deres foranstaltningsvalg med, at der er kulturelle problemer knyttet til sagen.

Ingen enkeltbegrundelser kan forklare, om man vælger forebyggelse, frivillig eller tvangsmæssig anbringelse. Som nævnt ser det snarere ud til, at betoningen af forældreorienterede begrundelser fører til forebyggelse og frivillighed i anbringelsen, mens børneorienterede begrundelser i højere grad fører til tvang.

Sammenfattende er der et flertal af sagsbehandlere, der vælger at anbringe Frederik og Hassan. For Hassans vedkommende går dog

ca. en tredjedel ind for at arbejde forebyggende med familien, igen oftest med den begrundelse, at relevante anbringelsesmuligheder ikke findes for etniske minoritetsbørn. For den danske drengs vedkommende er spredningen i valgene således mindre, der vælges kun mellem frivillig og tvangsmæssig anbringelse. Den etniske minoritetsdreng vil imidlertid ud fra sagsbehandlernes svar såvel have sandsynlighed for at få fast kontaktperson, som at blive anbragt med og uden samtykke. Et flertal af sagsbehandlere går ind for frivillig anbringelse, for Hassans vedkommende er der dog fifty-fifty sandsynlighed for at blive frivilligt eller tvangsanbragt. I det hele taget er det et stort mindretal af sagsbehandlere, der vil indstille til tvang i forhold til denne problemstilling. I interviewene modificeres dette dog noget, idet flere af de sagsbehandlere, der ender med at foreslå tvang, tvivler på de positive effekter for drengen, men vælger tvang af mangel på bedre muligheder eller fordi de regner med, at retsvæsenet vil bestemme det. Relativt få argumenterer for en tvangsmæssig anbringelse med, at drengen er til fare for sine omgivelser, dvs. at anbringelsen tjener som samfundsværn.

I det omfang sagsbehandlere ser drengens problemer som familieproblemer (eller drengen som offer for forældrene), er de tilbøjelige til at ville behandle familien med forebyggende foranstaltninger eller at få forældrene til at samarbejde om en frivillig anbringelse. Hvis sagsbehandlere på grund af drengens alder opfatter hans problemer mere som hans egne, er der større tilbøjelighed til at anbringe ham uden samtykke. I interviewene begrundes dette med et håb om, at drengen i bedste fald kan få hjælp af en anbringelse, eller med ren og skær opbevaring i det håb, at tiden kan gå og drengen måske kan blive lidt ældre og fornuftigere uden i mellemtiden at have udsat andre og sig selv for i værste fald at blive drabsmand.

Sagsbehandlere begrundes i disse vignetter overvejende deres foranstaltsvalg med drengens egne forhold, dog er forældreorienterede begrundelser mere dominerende i vurderingen af Hassan.

Vignetten om Erik

I alt 28 sagsbehandlere har besvaret spørgeskemaer om denne vignette.

Vignetten vedrører en dreng, som ved vignettens slutning er 10 år. Han lever med en psykisk udviklingshæmmet mor, der ikke har noget socialt netværk. Drengen kender ikke sin far. Der er en tæt følelsesmæssig relation mellem moren og drengen, men det er vanskeligt for moren at tage vare på drengen fysisk og i forhold til hans behov for tryk og stimulation. I børnehaven og skolen afvises han af kammerater og er kontaktsøgende over for voksne. En skolepsykolog udtaler, at moren selv ikke med støtte vil kunne varetage Eriks udvikling, efterhånden som han vokser til. (Vignettens tekst som helhed fremgår af bilag 1).

Valg af foranstaltninger

Der er relativt stor enighed blandt sagsbehandlerne om, at drengen skal anbringes. Ca. ni ud af 10 vælger dette, mens en ud af 10 vil arbejde forebyggende med familien. Af dem, der vælger anbringelse, vil seks ud af 10 sagsbehandlere anbringe frivilligt og resten uden samtykke.

Begrundelserne for at vælge en frivillig anbringelse er, at drengen vil få større udbytte af anbringelsen og være i stand til bedre at kunne knytte sig til plejeforældrene; at frivillighed vil være bedst for morens og drengens relation til hinanden; at samarbejde er det bedste, og at frivillig anbringelse under alle omstændigheder skal forsøges først. De, der argumenterer for tvang, begrundes dette med drengens tarv (sundhed og udvikling), og med at samarbejde ikke er realistisk.

Hovedbegrundelsen for dem, der vælger forebyggelse, er de stærke (symbiotiske) bånd mellem mor og barn. Dette er også et gennemgående tema i gruppeinterviewene, men sagsbehandlerne vurderer symbiotiske relationers betydning for, om et barn kan drage nytte af en anbringelse, forskelligt, som nedenstående diskussion i en behandlergruppe demonstrerer:

Sagsbehandler 1: Jeg tænker også på de følelsesmæssige bånd mellem moren og Erik ... Og så tænker jeg, at hvis han skal vokse op hos en anden familie med modvilje fra moren, der så vil modarbejde og måske ikke snakke med den plejefamilie,

måske endda skælde ham ud over det, når han kommer hjem på besøg, og han ikke må være glad for den familie, så synes jeg, at det bliver svært for ham at komme et andet sted hen. Så vil jeg nok mere tænke på, at han skal blive, og så skal der noget støtte ind i hjemmet. Det vil gøre, at jeg ville være meget betænkelig ved at lave den om til en tvangsanbringelse ... Og det er netop beskrevet – jeg ved så ikke, om det er et tættere eller ligefrem et symbiotisk forhold – men der kan du næsten godt droppe at lave anbringelser, hvis forældrene ikke vil være med til det. Og det vil de jo ikke, når de har symbiotiske forhold, og så opnår du ligesom ikke det, du vil, og så gør du det faktisk værre for barnet.

Sagsbehandler 2: Jeg har det faktisk modsat. Jeg har det sådan, at hvis moren er så følelsesmæssigt bundet til ham og drengen til hende, og hun ikke forstår, at det er nødvendigt for ham, at han får noget mere, så kunne jeg være bekymret for, at det ville blive meget ødelæggende for den dreng med det meget tætte følelsesmæssige. Og så synes jeg faktisk, det ville være nødvendigt at tvangsanbringe. Det ville ligesom udgøre en tak mere i alvor for mig, men jeg ville synes, at det kunne blive en meget stor opgave at forholde sig til drengen, fordi han ville komme utroligt meget i klemme.

Sagsbehandler 3: Uanset hvor stærke bånd der er, så kan stærke bånd jo også være kvælende, det kan være kvælende for hans liv. Og hvis hun er alene og ligesom lever i en symbiose med ham, så skal han jo være bærer af det fremover i hjemmet, og jeg mener, at så ville man faktisk støtte ham bedre ved at bryde det.

Eksemplet viser, at sagsbehandlerne kan være enige om udgangspunktet: symbiose, men drage meget forskellige konklusioner af det samme fænomen. Symbiose er en af de få mere veldefinerede faglige termer, som sagsbehandlerne anvender i gruppeinterviewene, og derfor er eksempler som dette også interessante til at belyse, hvordan der tales om fænomener med et relativt præcist fagligt indhold. Sagsbehandlerne refererer til, hvad de “synes” og “mener om”, og hvordan de “har det med” symbiotiske relationer og anbrin-

gelse, og de forskellige konklusioner får lov til at stå ved siden af hinanden. Der er mere tale om en forhandling om, hvis meninger der vejer tungest, end om en fælles afsøgning af, hvad man ved og ikke ved om symbiose i almindelighed og anbringelser og symbiose i særdeleshed. Det er karakteristisk i interviewene, at man forhandler erfaringer og holdninger mere, end man identificerer usikker viden og op søger kundskab på områder, hvor den mangler.

Sagsbehandlere, der vil anvende forebyggende foranstaltninger, peger i denne vignet først og fremmest på aflastningsfamilie, som i nogle sagsbehandlers formuleringer har karakter af den tidligere nævnte "fleksible anbringelse", idet barnet forventes at være mest muligt i aflastningsfamilien, uden at det er defineret som en anbringelse. Dette taler for, at det i realiteten er mere end ni ud af 10 sagsbehandlere, der ønsker en anbringelse i forhold til den problemstilling, at en mor er psykisk udviklingshæmmet.

Argumentet for anbringelse er for et flertal af sagsbehandlere, at morens forandringskapacitet er dårlig, knap halvdelen begrundet også anbringelsesønsket med, at drengen har udviklingsproblemer.

Hvad hæfter sagsbehandlerne sig ved?

Hovedbegrundelserne for foranstaltningsvalgene er i nævnte rækkefølge morens *generelt dårlige forældreevne*, drengens udviklingsproblemer, morens *psykiske udviklingshæmning* og *sociale isolation*. Andre mindre hyppigt nævnte begrundelser er, at moren ikke vil tage mod råd og vejledning, at hun ikke kan udvikle og forandre sig, og at drengen får for ringe stimulation.

Der er ikke klare mønstre for, hvilke af begrundelserne der fører til hvilke foranstaltningsvalg. Tværtimod ser sammenhænge mellem begrundelser for indgreb og foranstaltningsvalg inkonsistente ud i den forstand, at de relativt få sagsbehandlere, der går ind for forebyggelse, ofte giver relativt alvorlige begrundelser for dette, for eksempel morens generelt dårlige forældreevne. Et yderligere eksempel på, at sagsbehandlerne ikke vælger foranstaltninger, som man skulle forvente, er, at et stort flertal af de forebyggelsesorienterede sagsbehandlere lægger vægt på morens begrænsede samarbejdskapa-

citet, mens kun godt en fjerdedel af de anbringelsesorienterede sagsbehandlere gør dette. Kun i et tilfælde ser der klart ud til at være en sammenhæng mellem begrundelse og tilbøjelighed til at anbringe: sagsbehandlere, der ønsker at anbringe, lægger i højere grad vægt på udviklingshæmningen end sagsbehandlere, der foretrækker forebyggende foranstaltninger.

I gruppeinterviewene er der ikke tvivl om, at morens psykiske udviklingshæmning tillægges stor diagnostisk betydning, om end flere sagsbehandlere spontant siger, at de har usikker viden om udviklingshæmnings konsekvenser for evnen til at opdrage et barn. Enkelte sagsbehandlere funderer desuden over, at udviklingshæmning kan betyde mange forskellige ting og forekomme i forskellige alvorsgrader, men til trods herfor tillægger alle sagsbehandlerne udviklingshæmningen en væsentlig betydning for vurderingen af sagen. For mange af sagsbehandlerne spiller det også en rolle, at en psykologerklæring bekræfter, at moren næppe har kapacitet til at støtte Erik, selv ikke hvis moren ydes betydelig støtte. I flere af behandlergrupperne begynder sagsbehandlerne af sig selv i diskussionen at sammenligne den udviklingshæmmede mor med en misbrugende mor, som de havde arbejdet med i en anden vignet. Nedenstående er et eksempel på dette:

Sagsbehandler 1: Jeg vil sige, at forskellen på den alkoholmor, som vi havde før, er, at umiddelbart lød det, som om hun havde potentiale til at arbejde med den vanskelighed, hun havde, som var alkohol og muligvis også nogle andre ting, men det har denne her mor jo ikke.

Interviewer: Der er sat nogle genetiske grænser for det?

Sagsbehandler 1: Ja, hun kan ikke rykkes frygteligt meget, lyder det til, så der er ikke meget at hente hos den mor. Og derfor mener jeg stadigvæk, at denne mor er nok på sin vis værre end alkoholmoren, fordi man må formode, at alkoholmoren har et potentiale til at kunne ændre, og det ser det ikke ud til med denne mor.

Sagsbehandler 2: Men på den anden side må det da være værre for barnet at have en mor, der er misbruger, end en mor, der er udviklingshæmmet. Den mor, der er udviklingshæmmet, hun er jo født sådan, hvorimod hende med misbruget har valgt det. Trods alt: "Min mor har valgt flasken frem for mig", det må da være værre.

Sagsbehandler 1: Men denne her mor, kan man jo sige, hun er jo uskyldig i forhold til alkoholmoren. Hun har ikke valgt at være, som hun er ... Men jeg tror ikke på, at den stakkels Erik får ret meget godt ud af at blive hos den mor, uden at der er andre inde i billedet ... For mig gør det en forskel, hvor længe jeg skal lave denne afklaringsfase om, hvad potentiale der er, til en udvikling eller ændring.

Interviewer: På hvilken måde?

Sagsbehandler 1: Jamen, snoren er ligesom kortere, fordi her er der jo ikke det store potentiale, så der skal helst handles så hurtigt som muligt. Hvis det er en alkoholmor, så bliver jeg nødt til at afprøve først, om hun er villig, indstillet og i stand til at ændre sin situation.

Sagsbehandler 3: Må jeg sige en anden ting. En mor, der drikker, hun har jo også sine klare øjeblikke. Altså, hun drikker jo ikke hele tiden, så en gang imellem vågner hun vel også lige op til dåd og kan være en mellemmor et stykke tid.

Det er det kroniske, uforanderlige, genetiske og "urykkelige" ved den psykiske udviklingshæmning, som vejer tungest for sagsbehandlerne. Det fylder også meget i sagsbehandlerne's diskussioner, at det vil være vanskeligt at bringe en udviklingshæmmet mor til at forstå barnets problemer og problemernes karakter. En udviklingshæmmet mor gives i citatet ovenfor moralsk værdi, fordi tilstanden opfattes som ufrivillig i modsætning til den misbrugende mors situation, men pessimismen i forhold til morens begrænsede udviklingspotentiale bliver tungen på vægtskålen. Nogle er i interviewene så pes-

simistiske, at de generelt finder, at psykisk udviklingshæmmedes børn burde anbringes ved fødslen for at få en chance. Der er også nogle, der giver udtryk for, at udviklingshæmningen må være specielt svær at leve med for et normalt begavet barn.

Der kan *sammenfattende* ikke herske tvivl om, at sagsbehandlerne vurderer et liv med en socialt isoleret psykisk udviklingshæmmet mor som en alvorlig udviklingstrussel. Dette kan måles på den høje tilbøjelighed til at ville anbringe barnet, som nærmer sig 100, når man tillægger de sagsbehandlere, der vil yde aflastningsfamilie som en "fleksibel anbringelse". Det er også et stort mindretal af sagsbehandlerne, der finder anbringelse uden samtykke nødvendig, og tallet ville efter interviewene at dømme have været højere, hvis ikke vignetten havde indeholdt en beskrivelse af stærke og måske symbiotiske bånd mellem mor og dreng. Både i interview og spørgeskemaer tillægges dette af nogle sagsbehandlere en betydning som begrundelse for at ville anvende forebyggende foranstaltninger og for at foranstalte en frivillig anbringelse.

Man kan undre sig over, at billedet tegner sig så klart, når mange sagsbehandlere markerer, at de har begrænset viden om udviklingshæmning. Man kan måske tolke det sådan, at hele sagsbehandlerens orientering mod deres arbejde er båret af, at de skal skabe forandringer, og at foranstaltningerne har forandring som mål. Lindring, kompensation og andre blødere målsætninger for arbejdet har ikke samme valør i sagsbehandlerens tænkning som forandringsmålsætningen. Hvis sagsbehandlerne derfor opfatter det sådan, at der er væsentlige og urokkelige spærrebomme for, at større forandringer er mulige i barnets hjem, så står der måske kun anbringelserne tilbage.

Vignetten om Kirsten

28 sagsbehandlere har besvaret spørgeskemaer vedrørende denne vignet, som omhandler en pige, der ved vignettens afslutning er 6 år gammel. Hun lever alene med sin mor, som har et alkoholmisbrug igennem hele Kirstens opvækst, hvilket betyder, at hun fra en tidlig alder har måttet klare en del ting selv: stå op, af og til sørge for mad m.m. I barnets netværk er en mormor, som selv har nogle sociale problemer og formentlig et alkoholmisbrug, og hun har kontakt

med sin far, som hun virker glad for. Faren ser ikke ud til at have misbrugsproblemer, men ingen har rigtig noget indtryk af ham. Pigen selv beskrives som robust, og hun ser ud til at udvikle sig godt intellektuelt og socialt. (Hele vignettens tekst fremgår af bilag 1).

Valg af foranstaltninger

Hovedparten af sagsbehandlerne, knap syv ud af 10, vælger at sætte forebyggende ind i Kirstens familie. Godt to ud af 10 vil anbringe pigen med samtykke, knap en ud af 10 vil indstille til en anbringelse uden samtykke.

De to hovedargumenter for at satse på forebyggende foranstaltninger er, at pigens udvikling er god, og at der findes personer i pigens netværk, som tager sig af hende, først og fremmest faren.

Hovedargumenterne for at ville anbringe pigen er, at hun er “en lille voksen”, der skal påtage sig et ikke alderssvarende ansvar, og at moren har et misbrug. En fjerdedel af sagsbehandlerne begrundet anbringelsen med, at Kirsten vil tage langsigtet skade. Trods pigens tilsyneladende gode udvikling er disse sagsbehandlere ikke overbevi- ste om holdbarheden af den positive udvikling.

Begrundelserne for at vælge en frivillig anbringelse er i denne sag meget spredte og fremføres af få sagsbehandlere. Men indholdet er det samme som i forhold til de andre vignetter, idet det betones, at samarbejde er det bedste, at pigen bedre ville kunne knytte sig til plejeforældre og derved få større udbytte af anbringelsen, samt at frivillighed skal forsøges først. Argumentet for at anbringe uden samtykke er i denne vignet at sikre, at pigen ikke bliver et svingdørsbarn.

Der er nogle begrundelser i sagen, der påvirker, om valget falder ud til fordel for forebyggende foranstaltninger eller anbringelse. Først og fremmest ser morens misbrug og omsorgssvigt i forbindelse hermed ud til at pege i retning af anbringelse. Samtlige, der vælger anbringelse, begrundet det med morens misbrug. Sagsbehandlere, der betoner morens misbrugsforankrede omsorgssvigt, er hyppigere tilbøjelige til at vælge anbringelse, end sagsbehandlere, der ikke

gør det. Specielle sider af omsorgssvigtet ser også ud til at veje tungere i beslutningen om anbringelse, ikke mindst, at pigen skal klare praktiske ting selv (stå op, finde mad m.m.), og at hun lades alene hjemme i en tidlig alder. Endelig ser det i gruppeinterviewene ud, som om en positiv vurdering af faren som en ressourceperson trækker i retning af en forebyggende indsats. Faren vurderes overvejende som en positiv mulighed for barnet.²⁾ Det er dog tidligere nævnt, at nogle sagsbehandlere stiller ret store krav til, at en far "skal kæmpe" for sit barn, for at de kan tro på hans ressourcer i forhold til barnet. I nogle gruppeinterview karakteriseres faren med dette udgangspunkt som "en vatnisse" o.l. Når denne opfattelse af faren fremgår af spørgeskemaerne, vælger sagsbehandlerne også hyppigere anbringelse. Det er dog misbrug og omsorgssvigt, der vejer tungest,

Det står klart både af spørgeskemaer og interview, at sagsbehandlerne anser misbrugsbehandling af moren som en forudsætning for, at forebyggende foranstaltninger kan lykkes. Der er således en slags betingelse knyttet til valget af forebyggende foranstaltninger, som i nogle interview får et ret markant udtryk. Nedenstående er et uddrag af en behandlergruppes diskussion:

Sagsbehandler 1: Altså, hvis man kunne lave noget kontrolleret alkoholbehandling for hende, så ville jeg da synes, at det er den vej, man skal starte først. Og hvis det ikke bringer noget, jamen, så er det en anbringelse, ikke? ... Hun skal have stillet stolen for døren. Hun skal vide, at det er nu eller aldrig.

Sagsbehandler 2: Eller få noget antabus på Y-hospital ... Altså, nu er det jo sjældent, at alkoholikere holder op med at drikke, så på den måde er det ikke særlig realistisk, men jeg vil da prøve det. Jeg synes, de skal have muligheden.

(Senere i interviewet)

2) Der er relativt få mænd blandt de interviewede sagsbehandlere, men der er en tendens til, at de vurderer faren mere positivt end de kvindelige sagsbehandlere og som en væsentlig ressource for barnet.

Sagsbehandler 3: Det kommer vel meget an på, om hun går med til behandling. Hvis hun siger ja til behandling og holder den del, så er der da noget at bygge på, og Kirsten kan forblive i hjemmet, men hvis hun siger nej til behandling ... jamen så vil jeg sige: "Jamen, så har du jo truffet dit valg, du har valgt flaskerne".

Sagsbehandler 2: Men mor må da et eller andet sted vide, at det skader hendes barn, at hun har et massivt alkoholmisbrug. Måske kan man ramme hende på den og fange hende på, at så bliver hun nødt til at gå i behandling. Men hvis hun fastholder, at hun ikke har noget problem, så synes jeg ikke, at den pige skal være der.

En af sagsbehandlerne i ovenstående citat sætter spørgsmålstegn ved realismen i misbrugsbehandlingen. Det gælder også i andre interview med den yderligere begrundelse, at der er mangel på god misbrugsbehandling. Alligevel forudsætter man i flertallet af kommunerne, at moren skal holde helt op med at drikke, hvis forebyggelsesvalget skal kunne holde. I to af kommunerne taler man om det mål, at moren måske kan blive "mellemalkoholiker", hvilket vil sige, at det vil være acceptabelt for kommunerne, at hun periodisk drikker, hvis hun går med til, at barnet passes forsvarligt i disse perioder, for eksempel via en aflastningsfamilie eller faren, hvis han er egnet til og har muligheder for dette.

De forebyggende foranstaltninger, sagsbehandlerne hyppigst vælger til denne problemstilling, er hjemme-hos, familiebehandling og aflastningsfamilie.

Hvad lægger sagsbehandlerne vægt på?

De væsentligste begrundelser for foranstaltningsvalget refererer til Kirstens forældre, negativt for morens vedkommende og positivt for farens. Ni ud af 10 sagsbehandlere lægger vægt på *morens alkoholmisbrug*. Tre fjerdedel lægger desuden vægt på, at moren pålægger barnet et voksenansvar, og lige så mange vurderer det positivt, at der er en far, som pigen har kontakt med. Godt halvdelen af sagsbehandlerne hæfter sig ved den konkrete konsekvens af morens

misbrug, at pigen afhentes uregelmæssigt. Der er færre, der begrundes deres foranstaltsvalg med pigens forhold. Ca. fire ud af 10 sagsbehandlere argumenterer dog med, at hun udvikler sig godt, og den samme andel hæfter sig ved, at hun beskrives som et robust barn. Omvendt er der også sagsbehandlere, der hæfter sig ved, at pigens udvikling er truet. Af interviewene fremgår som nævnt, at de samme oplysninger om pigens gode udvikling tolkes forskelligt. Nogle tager oplysningerne for pålydende, mens andre opfatter den gode udvikling som en pseudotilpasning, der vil bryde sammen senere i pigens barndom/ungdom og afsløre skadelige følgevirkninger af barndommens påvirkninger. Dette er et af mange eksempler i vignetterne på, at de samme oplysninger underkastes forskellige tolkninger, som kan føre til lige så forskellige handlingsvalg.

Sammenfattende foreslår en stor majoritet af sagsbehandlerne forebyggende foranstaltninger i forhold til en problemstilling, som vedrører opvækst med en alkoholmisbrugende mor. Kun tre ud af 10 sagsbehandlere vil anbringe Kirsten med den hovedbegrundelse, at hun er "en lille voksen", hvilket er en implicit (kodeordspræget) faglig argumentation, som anvendes hyppigt. Til forebyggelsesvalget hører, at det tilsyneladende er en pige uden symptomer, der trives godt, og at der er netværkspersoner, som bidrager til hendes opvækst, og som hun er knyttet til. I forebyggelsesvalget er desuden indbygget et krav om, at morens misbrug skal stoppes (eller reduceres) via misbrugsbehandling. Det er således et forebyggelsesvalg, der hviler på nogle forudsætninger, og som, hvis forudsætningerne ikke opfyldes, kan ændres til en anbringelsesbeslutning. Det er klart i interviewene, at den lineære tænkning om foranstaltningsrepertoiret også er en integreret del af tænkningen om denne sag. I en vis forstand kan man sige, at valget af forebyggende foranstaltninger ofte har en foreløbig karakter. Forebyggelse er stadiet før anbringelse, forebyggelse bliver kun slutstadiet, hvis familien forandrer sig efter forventningerne og forhåbningerne.

I en sag som denne, hvor barnet trods vanskelige omstændigheder trives godt, springer det i øjnene, at der i begrundelserne for foranstaltsvalg lægges mindre vægt på barnets situation end på

morens. Til trods for, at pigens positive udvikling er dokumenteret ved psykologundersøgelse og -udtalelse, er sagsbehandlernes skeptiske over for, at hendes potentiale er stærkt nok til at modstå den misbrugende mors skadelige indflydelse. Nogle sagsbehandlere argumenterer endog med, at psykologerklæringen ikke kan tillægges vægt, fordi der er tale om en PPR-psykolog, der forventes at lægges mere vægt på kognitiv end på emotionel udvikling. Dvs., at en ekspertudtalelse i denne sag tildeles en anden vægt end i sagen om Erik, hvor udtalelsen understøttede sagsbehandlernes opfattelse af morens manglende forældreevne. Af interviewene fremgår, at det er vanskeligt for sagsbehandlerne at tro på, at man kan leve i denne piges situation uden at udvikles ugunstigt. Om ikke andet vil det vise sig på længere sigt. Der er en slags skæbnetro på, at børnene er objekter for deres forældres handlinger og må udvikle sig uhenigtsmæssigt, hvis forældres handlinger er uhenigtsmæssige. Denne tænkning levner ringe plads til at se barnet som et selvstændigt subjekt med sine egne forudsætninger i et samspil med forældrene og deres forudsætninger, og den tilskynder mindre til detaljeret at analysere børnenes konkrete situation.

Vignetterne om Kim og Ali

Disse vignetter behandles samlet, idet der er tale om større ligheder end forskelle i besvarelserne af spørgeskemaerne, selvom den samme problemstilling i en af vignetterne vedrører et dansk barn, i den anden et etnisk minoritetsbarn. Forskellene vil blive fremhævet nedenfor. I alt har 21 sagsbehandlere besvaret vignetternes spørgeskemaer.

Vignetten omhandler en lille dreng, der er 4 år gammel. I vignetten er der to underretninger fra en nabo, der hører drengen græde meget, ser ham lege ude sent om aftenen og være alene hjemme og ser faren reagere voldsomt over for drengen, da han er kommet til at slå en rude i stykker. Senere kommer en underretning fra børnehavens sundhedsplejerske, fordi drengen taber i vægt, har blå mærker på ryggen og brandsår fra en cigaret. Forældrene er unge og har en detailhandel, hvor de begge arbejder. (Hele vignetternes tekst fremgår af bilag 1).

Valg af foranstaltning

Indledningsvist viser gruppeinterviewene, at sagsbehandlernes diskussion om disse vignetter er anderledes end deres øvrige diskussioner. Generelt understreger sagsbehandlerne i forhold til denne problemstilling, at der er behov for yderligere undersøgelse af sagens indhold. I alle vignetter er der sagsbehandlere, der finder, at de mangler oplysninger og vil iværksætte ekstra undersøgelsesaktiviteter, men i disse vignetter er undersøgelsesmålsætningen dominerende. Det virker, som om en mistanke om overgreb mod et barn får sagsbehandlerne til at kræve en utvetydig dokumentation som grundlag for handling. Refleksionen følger i disse vignetter et andet tankemønster end i de andre vignetter, hvor sagsbehandlerne i almindelighed stiller sig tilfreds med at have gode grunde til at tro, at indgreb er velbegrundede, hvilket vil sige, at de begrunder deres valg med sandsynligheder, erfaringer o.l. I vignetterne om Kim og Ali argumenterer sagsbehandlerne, som stod de over for et problem, der påkalder sig en retssagslignende procedure og kræver uomtvistelige beviser.³⁾ Sagsbehandlerne taler om at "være neutral, indtil beviser foreligger" og "ikke at kunne agere på mistanken", dvs. at lade tvivlen komme den eventuelle overgrebsperson til gode. Der er også udsagn om "ikke at skubbe forældrene fra sig", som signalerer den samme tankegang om at gå på listesko, indtil beviser foreligger. Dette ligger langt fra tankegangen i de andre vignetter, hvor sagsbehandlerne sædvanligvis lader tvivlen komme barnet til gode, tvivl om barnets situation udløser som regel et ønske om at iværksætte foranstaltninger. Denne tænkning om en domstolslignende procedure i sager med mistanke om overgreb har som konsekvens, at sagsbehandlerne, til trods for at de utvetydigt anvender ord som "mishandling", "overgreb" m.m. til at karakterisere drengenes situation, næsten alle har en undersøgelsesmålsætning og er relativt lidt handlingsorienterede i forhold til drengens eventuelle beskyttelsesbehov.

3) Parton & Parton (1989) skildrer, hvordan en drejning af engelsk børneforsorg fra en "child welfare"-målsætning over mod en "child protection"-målsætning har betydet, at børneforsorgen er blevet mere orienteret mod at fremskaffe beviser ("forensic evidence") for overgreb frem for at undersøge barnets situation som helhed. Se også Parton, Thorpe & Wattam (1997).

Hertil kommer, at der i de undersøgte kommuner er usikkerhed om og stor forskel på, hvordan sager om mistanke om overgreb af forskellige arter skal undersøges. Kun i en af de undersøgte kommuner eksisterer der en klar procedure for undersøgelser af denne karakter, nemlig omgående indlæggelse på pædiatrisk afdeling til en grundig tværfaglig undersøgelse, der også indebærer, at forældrene bliver gjort bekendt med undersøgelsesformålet. I andre kommuner talte man om undersøgelse på skadestue, om hjemmebesøg ved kommunens psykolog, om hjemmebesøg ved sagsbehandleren selv, om inddragelse af praktiserende læge og om generel usikkerhed over for, hvordan sådanne undersøgelser skal foretages. I en enkelt kommune var der også en vis tradition for indlæggelse på børneafdeling, men uden tilkendegivelse over for forældrene af, at mishandlingsmistanken var til undersøgelse. I dette tilfælde ville forældrene skulle overtales til indlæggelse på et andet grundlag, for eksempel drengens væggtab eller hyppige infektioner. Nedenstående er eksempler på sagsbehandleres formuleringer omkring behovet for beviser:

Sagsbehandler A: Jeg har en sag, hvor der er en mistanke. Men så er der det, at jeg for eksempel har moren heroppe, og hvis det er noget, der et sket for et stykke tid siden, og hun så siger: "Nej, det kan jeg ikke forstå." Altså, hvad skal man gøre? Så skal der jo faktisk være beviser, før der er hold i noget af det, man siger. Det er svært at gå ind, og hvad kan man så tilbyde? Og skal man gå ind og trænge sig virkeligt meget på for at få nogle beviser på det eller for at finde ud af, hvad det egentlig drejer sig om, om der er noget hold i det? Eller er det bare drengen, der har behov for noget opmærksomhed i første omgang, i hvert fald hvis man ikke har set nogle beviser på vold? Måske har barnet selv sagt et eller andet, måske kommet med nogle hentydninger – altså, jeg synes, det er svære sager. Hvordan skal man tackle dem? For det er altid svært at sige til forældrene: "Jeg har en mistanke om, at du slår dit barn. Gør du det?"

Sagsbehandler B: Noget, jeg lægger vægt på, når jeg får sådan en henvendelse, er, at jeg ikke har taget stilling til, om de har gjort noget forkert eller ej. Jeg konstaterer, at der er et problem, som vi i fællesskab skal finde ud af, hvordan det hænger sammen. Og

hvis det så viser sig, at der kommer nogle oplysninger, som viser, at det er forældrene, der har skylden, jamen så der det klart, at det er barnets vilkår, jeg skal repræsentere. Men hvis ikke man kan påvise det, jamen så er det nogle andre ting, vi skal tage fat i. Vi prøver at være neutrale, hvis man kan sige det sådan, indtil vi har noget konkret at tage fat i. Også for at undgå at skubbe forældrene fra mig, fordi de er jo straks ude med alle forsvarsmekanismer og siger: "Det er ikke os, men det er noget andet." Og så siger jeg: "Det kan godt være, det vil jeg ikke tage stilling til, før jeg ved noget konkret. Men lad os få undersøgt det, sådan at I bliver rensset, og vi får ro, hvis det viser sig, at det er rigtigt, hvad I siger. Og hvis ikke, så må vi handle på det, vi får at vide."

Sagsbehandler C: Det, der jo netop gør det så svært, er, hvis man går ind og siger: "Hallo, her er et barn, som rent faktisk er i fare. Han bliver faktisk slået og brændt. Det er i hvert fald den opfattelse, vi har. Det er ikke bevisligt, men det er det, vi umiddelbart tror. Det vil jeg ikke være bekendt at udsætte nogen børn for." Så umiddelbart prøver vi på den bløde måde, men vi ved ikke, hvad der foregår i mellemtiden, og det er jo der, faremomentet kommer ind, fordi det er drengen, der står model til det hele. Men det er også det, der sker, hvis vi melder det til politiet. De går jo ikke ind og tager barnet eller anholder forældrene.

Sagsbehandler D: Ja, og derfor er det jo meget vigtigt, som X siger, at det er jo lidt ligesom i en straffesag, at man er uskyldig, indtil andet er bevist. Og sådan må man jo behandle det i relation til forældrene, og se dem som samarbejdspartnere.

I forhold til den danske dreng vælger ca. seks ud af 10 sagsbehandlere forebyggende foranstaltninger. De resterende vælger anbringelse, næsten alle som en frivillig foranstaltning. I forhold til den lille etniske minoritetsdreng vælger alle forebyggende foranstaltninger. Af samtlige vignetter er denne den, sagsbehandlerne målt på deres foranstaltningsvalg opfatter som mindst alvorlig. En pejling på

begrundelsen for de forskellige vurderinger af de to vignetter giver gruppeinterviewene, i hvilke flere taler om korporlig afstraffelse som en kulturelt betinget opdragelsesstrategi. Når sagsbehandlere opfatter forældrenes praksis som kulturelt forankret, ser det ud til, at de omdefinerer barnets skader fra mishandling til kulturelle opdragelsesmønstre, dvs., at de eventuelle overgreb mod barnet almindeliggøres i barnets kulturelle kontekst. Et eksempel fra en behandlergruppes diskussion:

Sagsbehandler 1: Nu hedder han jo Ali, så han er sandsynligvis ikke dansk.

Sagsbehandler 2: Nej, altså, det synes jeg ikke gør nogen forskel.

Sagsbehandler 1: Jeg ved, at der er mange udlændinge, som har det som en integreret del af deres opdragelse at slå – mere end der er tale om mishandling.

Sagsbehandler 3: Det har jeg også tænkt på grund af vores tolerance over for folk, der nu har den kultur, hvad enten de nu kommer fra det ene eller det andet land ... Altså, vores tolerance – det er forbudt, man må ikke og alt det dér, men vores tolerance er alligevel sådan, at vi kan ikke bare komme og sige, at det må I ikke, det skal foregå på en anden måde. Så man har lidt andre briller på. Det har jeg også, fordi jeg ved, at deres opdragelsesmetoder er anderledes, de er mere hårdhændede ... Ja, jeg ved ikke, om vi accepterer mere. Det gør lige ondt på barnet, ikke? Jeg vil ikke sige acceptere, men jeg vil måske have en anden måde at snakke med forældrene på om det her problem.

Blandt de relativt få sagsbehandlere, der argumenterer for anbringelse, fremføres to hovedargumenter. Det ene er, at barnet anses for mishandlet, det andet er, at der kan være risiko for barnets overlevelse. Trods dette går de fleste ind for en frivillig anbringelse, som begrundes med, at § 40 skal anvendes først, og at samarbejde er vigtigt.

Argumenterne for forebyggelse er for den danske drengs vedkommende overvejende, at sagen skal undersøges mere. Hertil kommer flere andre argumenter, som hver for sig kun fremføres af få sagsbehandlere, for eksempel at forebyggende foranstaltninger også kan udgøre en diagnostisk test. Argumenterne i forhold til den etniske minoritetsdreng omhandler også yderligere undersøgelse, men først og fremmest, at familien helst skal forblive samlet.

De forebyggende foranstaltninger, der nævnes hyppigst i forhold til dette problembillede i både den danske og den etniske minoritetsfamilie er samtaler med forældrene ved sagsbehandleren eller egentlig familiebehandling. Desuden nævnes en række andre forebyggende foranstaltninger (for eksempel hjemme-hos), men de omtales mindre hyppigt end familiebehandling. I forhold til begge familier finder flere sagsbehandlere desuden, at foranstaltninger kan anvendes som diagnostiske tests for at opnå mere information om, hvad der foregår i familien. Det er således, ud over en fremtrædende undersøgelsesmålsætning, en behandlingshensigt, der dominerer sagsbehandlerens tænkning om sagen. Der eksisterer en tiltro til, at man via samtaler med forældrene kan behandle sig ud af overgrebene mod barnet.

Behandlingsoptimismen kan også læses ud af nogle af begrundelserne for forebyggelse. De forebyggelsesorienterede sagsbehandlere adskiller sig fra de anbringelsesorienterede ved hyppigere at lægge vægt på, at forældrene er unge, og at de er overanstrengte af et hårdt job. Dvs., at når sagsbehandlerne betoner forældrenes situation og problemer, ser det ud til i højere grad at føre til et ønske om at arbejde forebyggende med forældrene, mens barnet forbliver i hjemmet. Omvendt er det eneste argument, der adskiller anbringelsesorienterede fra forebyggelsesorienterede, at barnets sundhed og udvikling er i fare. Dette argument betones af relativt flere, der vælger anbringelse. Ellers er der ikke klare mønstre for, hvilke begrundelser der fører til hvilke valg. For eksempel er der en lige stor andel af de forebyggelses- og anbringelsesorienterede sagsbehandlere, der hæfter sig ved, at barnet har været udsat for mishandling, lades alene hjemme og får lov til at lege ude til efter mørkets frembrud.

Det skal også nævnes, at halvdelen af sagsbehandlerne i spørgeskemaerne udtrykker mistro til, at den private underretter (naboen) er troværdig. Man kunne forvente, at en tvivl om en underretnings troværdighed ville slå igennem i foranstaltningsvalget på den måde, at sagen betragtedes som mindre alvorlig, og mindre indgribende foranstaltninger blev sat i værk. Ifølge spørgeskemaerne er dette ikke tilfældet, da der er en lige stor andel af tvivlerne på underretningens værdi, der vælger henholdsvis forebyggelse og anbringelse. I gruppeinterviewenes mere detaljerede refleksioner ændres dette billede noget. Der er ikke tvivl om, at mistro til den private underretter anvendes som argument for ikke at gribe hurtigt og kraftigt ind. Omvendt argumenteres der i interviewene for, at problemstillingen ikke kan være så alvorlig, fordi der først foreligger en underretning fra professionelle i drengens femte leveår. Der er en vis tøven over for at tage sundhedsplejerskens underretning for pålydende ud fra en forventning om, at hvis det var så galt, som hun siger, så havde også andre professionelle underrettet tidligere. Nedenstående uddrag af en behandlergruppes diskussion om underretningerne i sagen, illustrerer den vægt, der lægges på professionelle frem for private underretninger:

Sagsbehandler 1: Når det kun er baseret på, at naboen tror, at det er sådan, så vil jeg godt have lidt flere oplysninger for at kunne tage stilling til det ... Jamen, jeg synes, den er svær, for den starter med en nabokone, der fortæller en hjemmesygeplejerske noget, og derfor vil jeg ikke hoppe på den umiddelbart.

(Lidt senere i interviewet)

Sagsbehandler 2: Og det er en nabokone, der ser det. Og det er også noget af det, der gør, at man bliver lidt i tvivl, fordi det er altså tit, man får nogle anmeldelser ind, som viser sig at være noget med, hvad nogle voksne i et område har på hinanden.

Interviewer: Hvis det nu var hjemmesygeplejersken selv, der var nabo til denne familie og ringede op som nabokone, hvad ville det gøre ved tvivlen?

Sagsbehandler 2: Ja, min tvivl ville nok blive mindre.

Sagsbehandler 3: Jeg ville også tage det mere alvorligt.

Andre sagsbehandlere i kor: Det ville min tvivl også (= blive mindre, vor tilføjelse).

Gruppeinterviewene peger også på, at sagsbehandlerne skelner skarpt mellem forældre, der i "afmagt" mishandler et barn, og forældre, der er "onde", når de skal vurdere sagens alvorsgrad. "Onde" forældre er dem, der har hård fysisk afstraffelse som et vedvarende mønster og ikke kan se grunde til, at det er forkert at slå børn, eller at adfærden skal ændres. Til dette hører også, at forældrene "angrer", hvilket opfattes som et signal om, at forældrene vil arbejde på forandring af deres opdragelsespraksis. "Afmagt" og "ondskab" går igen i alle diskussioner om disse vignetter. Her lægges en moralsk dimension ind i vurderingen, der fører til forskellige konklusioner, selvom skaderne på barnets krop er de samme. "Angeren" og dens signal om bod og bedring går også igen. For eksempel tales der i interviewene om de i de undersøgte kommuner uklare eller ikke eksisterende retningslinier for, hvornår overgreb mod børn skal politianmeldes, og der er flere udsagn om, at politiet anvendes som "bussemænd" over for de hårdnakkede og ikke angrende overgrebspersoner, og omvendt om, at man ikke politianmelder, hvis forældre fortryder overgrebene og er parate til at lære nye opdragelsesvaner. I så fald opfattes en politianmeldelse som en forhindring for, at pågældende forælder kan få ro til at arbejde med sin forandringsproces. Der er således betydelig holdningsmæssig usikkerhed over for en politianmeldelse, som mindre håndteres formelt⁴⁾ end som et redskab til at påvirke forældrene. Det er tydeligt, at forældrenes sindelag i forhold til overgrebene for de fleste sagsbehandlere tæller lige så meget som de faktiske overgreb og skadernes karakter. Man kan også tænke sig, at en sådan opfattelse vil føre mange sagsbehandlere i retning af en behandlingsmålsætning over for forældre, der opfattes

4) Forvaltningerne skal ikke anmelde, med mindre det er dokumenteret, at der er tale om overgreb på barnet. De skal alene forholde sig til, om barnet har særlige behov for en indsats.

som angrende og derved som havende et potentiale til forandring. Nedenstående uddrag af en behandlergruppes diskussion illustrerer den nævnte skelnen mellem "afmagt" og "ondskab":

Sagsbehandler 1: I nogle tilfælde har man jo erfaring for, at hvis man konfronterer forældrene med, at man kan se, at de har slået barnet, så er der nogle forældre, der erkender og tilstår, at det har de, hvor de måske også kan komme frem til, at det har de gjort i en eller anden form for desperation. Det har ikke været af bevidst ondskab, men fordi de ikke kunne magte det.

Sagsbehandler 2: Altså, jeg vil sige det sådan, at for mig kommer det meget an på, om forældrene eller faren, hvis det er ham, der slår, ligesom erkender, at det har han gjort, og at han er parat til at modtage hjælp. Hvis han er parat til at modtage hjælp, så kan det da godt være, at man kunne strikke noget sammen, hvor man gik ind i et tæt terapeutisk forløb med faren og udvikling af ham.

Sagsbehandler 1: Det er jo meget afhængigt af, hvordan mis-handlingen er foregået, om den har været systematisk. Det drejer sig om både det somatiske og det psykologiske.

Interviewer: Systematisk, hvad lægger du i det?

Sagsbehandler 3: Noget, der foregår med kortere mellemrum, måske næsten dagligt eller hver anden dag. En gang om ugen er jo også for meget. Jeg tænker også på det som sådan en form for sadisme eller vold eller had. I den anden ende har vi så noget mere spontant, altså mangel på overskud. Man reagerer hurtigt, stikker måske en lussing ud eller bliver voldelig. Det er noget andet.

Sagsbehandler 1: Man kan sige det sådan: en integreret del af et handlemønster hos den pågældende person. Det er systematisk.

(Lidt senere i interviewet)

Sagsbehandler 3: Behandlingen er nok forskellig, alt efter hvem der udøver den (= volden, vor tilføjelse). Jeg tænker på, hvis det er en familie med manglende overskud. De er trætte, irritable, lunten er kort, og man reagerer måske for hurtigt med for eksempel at slå ... Det vil være en anden måde. Man står ikke og brænder et barn, tror jeg, med en cigaret i affekt, der vapper man nok snarere ud efter barnet. Og jeg mener også, at hvis det er manglende overskud i familien, så er det en anden form for behandling, man sætter ind. Så skal man prøve at få tilført noget overskud til den familie, hvorimod hvis det er i den anden boldgade: noget med sadisme eller psykopati, eller hvad pokker vi kan være ude i, så er vi jo ude i en politisag. Så jeg mener, der er stor forskel.

Sagsbehandler 1: Jeg er meget enig i det, X siger, om hvor grænsen går for det systematiske. For mig er det lige meget, om man er stresset, overbelastet eller hvad. Et hvilket som helst voksent menneske vil alligevel godt vide med sig selv, at det er for meget, at man kommer til at lappe ud. Men mange kommer til at gøre det. Der er så en anden side af sagen, og det er dér, hvor det er systematisk og fuldstændig ureflekteret. Og så er det meget alarmerende, fordi så er det jo også en handling hos den forælder, som udøver den, som befinder sig inden for personens eget normalitetsregister, ikke?

Endelig peger gruppeinterviewene på, at sagsbehandlerne betragter sagen som alvorligere, når de hæfter sig ved, at moren tilsyneladende ikke griber ind og stopper farens overgreb mod barnet. Det er næsten i nogle interview sådan, at sagsbehandlerne ser med lige så stor alvor på morens manglende intervention som på farens korporlige afstraffelse af barnet. Et eksempel fra en sagsbehandlergruppes diskussion:

Sagsbehandler 1: Jeg kommer til at tænke på, at den far har da et eller andet problem, og den mor har da et problem ved at være vidne til det her ... Et eller andet sted står der ikke beskrevet, hvad denne mor gør. Hvis hun bare ...

Sagsbehandler 2: Hun bakker jo bare faren op, ikke?

(Lidt senere i interviewet)

Sagsbehandler 1: Umiddelbart så ser det da ikke ud, som om at det er drengen, der er problemet, men at det er forældrene, der har et problem. Så et eller andet sted, så kunne det da godt være, at det var muligt, at drengen ikke skulle anbringes uden for hjemmet, men at faren for eksempel skulle ud af familien. Det er ham, der slår. Og måske var der nogle ressourcer hos moren, så det ikke nødvendigvis bliver til en anbringelse.

Sagsbehandler 3: Men lige nu sidder hun jo bare og bakker ham op og holder det hemmeligt.

Sagsbehandler 1: Men ville du ikke sige til en mor, at du ville stille hende stolen for døren: "Så må du fandeme af med ham, der slår dit barn"?

Sagsbehandler 3: Jeg tror slet ikke, jeg ville turde lade drengen blive hjemme. Hun kunne da lukke ham (= faren, vor tilføjelse) ind en halv time efter, at jeg var gået ... Hun har slet ikke tænkt på sit barn, så hvilken sikkerhed har jeg for, at hun ikke lukker stodderen ind kort efter, at jeg er gået?

Hvad lægger sagsbehandlerne vægt på?

I begge vignetter lægger sagsbehandlerne hyppigst vægt på forælderrelaterede forhold. Den største andel af sagsbehandlerne hæfter sig i begge vignetter ved, at der generelt finder *mishandling* sted. Desuden hæfter de sig specifikt ved, at barnet *lades alene hjemme, leger ude sent* og *hyppigt græder*. Som nævnt lægges der også vægt på, at underretteren sandsynligvis er utroværdig. I den etniske minoritetsfamilie er det desuden næsten halvdelen af sagsbehandlerne, der lægger vægt på kulturelle faktorer.

Begrundelser, der refererer til barnet, er sjældnere, og de optræder mest i forbindelse med vignetten om den danske familie. Her begrunder et stort mindretal generelt deres foranstaltningsvalg med,

at barnets sundhed og udvikling er i fare, og at barnet har blå mærker. Nogle få hæfter sig ved, at barnet har brandmærker. De børneorienterede begrundelser er usædvanlige i forhold til den etniske minoritetsdreng, i og med at kun en enkelt sagsbehandler hæfter sig ved, at barnets sundhed og udvikling er truet, og ingen argumenterer med, at et 4-årigt barn taber i vægt. For de to vignetter som helhed fylder de konkrete fysiske symptomer, som drengen kan opvise, relativt lidt i sagsbehandlingernes begrundelser.

Sammenfattende tegner disse vignetter et billede, som adskiller sig fra sagsbehandlingernes tænkning om andre problemstillinger. Sagsbehandlingerne bliver i forhold til mistanke om direkte alvorligere overgreb mod et barn entydigt undersøgelsesorienterede, de vil se beviser og have et mere utvetydigt dokumentationsgrundlag for at kunne handle, end tilfældet er ved andre problemstillinger, hvor tvivlen om kvaliteten af et barns opvækst udløser foranstaltninger. Sagsbehandlingerne taler om denne sag i modsætning til om de andre sager, som om der er tale om en retssag, hvor tvivlen skal komme den tiltalte til gode, indtil skylden er bevist.

Dette fører også til, at et flertal af sagsbehandlingerne – og i vignetten om den etniske minoritetsfamilie alle – vælger forebyggende foranstaltninger som led i en undersøgelsesmålsætning. Forskellen i vurderingen af de to vignetter skyldes, at nogle sagsbehandlere omdefinerer overgrebene mod det etniske minoritetsbarn til en kulturel praksis, som almindeliggør korporlig afstraffelse af børn.

Den dominerende forebyggende foranstaltning er forskellige former for familiebehandling. Der er ikke tvivl om, at de fleste sagsbehandlere arbejder ud fra en forældrebehandlingens målsætning i en overgrebssag som denne. Dette viser sig også ved, at forebyggelsesorienterede sagsbehandlere hyppigere end dem, der vælger anbringelse, begrundet valget med, at forældrene er unge og overanstrengte. Også dette kan ses som en måde at definere problemerne på, så de fremtræder som mere almindelige og tilgængelige for behandling.

I vurderingen af vignetterne dominerer argumenter om forældrenes adfærd, deres eventuelle mishandling, laden barnet alene m.v.

Sagsbehandlerne refererer sjældnere til barnets konkrete skader og symptomer, specielt hvad den etniske minoritetsdreng angår. I vurderingen af alvorsgraden spiller også forældres sindelag og moralske attitude til overgrebet en rolle. Forældre, der vurderes som "afmægtige" bedømmes mildere end forældre, der er "onde". "Angrende" forældre vurderes som mere forandringsvillige end forældre, der ikke åbent erkender og fortryder overgrebene. Denne moralske skelnen foretages, uanset at barnets skader er de samme. Denne skelnen har også indflydelse på, om overgreb politianmeldes eller ej.

Det er overraskende, at sagsbehandlerne, der ellers er handlingsorienterede i forhold til vignetternes problemstillinger, i denne situation, der potentielt kan være farlig for et mindre barn, er så tøvende over for at gribe til handling. I gruppeinterviewene har mange af refleksionerne den karakter, at de almindeliggør problembilledet eller rejser tvivl om sagens alvorsgrad. Som eksempler på dette kan nævnes tvivlen om den private underretters motiver og sandhed; betoningen af, at der ikke tidligere har været underretninger fra professionelle; understregningen af almindelige besværligheder ved at være unge og hårdtarbejdende forældre; accepten af etniske minoritetsfamiliers mere korporlige opdragelsespraksis m.m. Der er i interviewene mange bestræbelser på at tale imod, at sagen kan være så alvorlig, som den kan synes. Dette er vanskeligt at forklare. Måske ligger der en forklaring i sagsbehandlerne's udsagn om "ikke at skubbe forældrene fra sig". Det virker, som om sagsbehandlerne har erfaringer for, at man helt kan tabe en familie og et barn af syne, som har brug for hjælp, hvis man for hurtigt fremsætter alvorlige mistanker, som efterfølgende ikke kan bevises. Måske ligger der også en forklaring i sagsbehandlerne's skelnen mellem "afmægtige" og "onde" forældre. Flere sagsbehandlere giver i interviewene udtryk for, at det er umuligt for dem at indleve sig i "onde" (eller "psykopatiske") forældre, der har streng afstraffelse som et opdragelsesmønster. Derimod er der ikke tvivl om, at sagsbehandlerne kan indleve sig i forældre, der i desperation slår børn, kommer til at skade dem og bagefter bliver ulykkelige og skamfulde over det. Det kan ligne et mønster, som måske mange på det personlige plan i en eller anden grad har oplevet. Det virker, som om sagsbehandlerne er

tilbøjelige til at søge at definere problemerne, så de er indlevelige og ikke forekommer dem bizarre og grusomme. Uanset forklaringen på sagsbehandlingens bestræbelser på at definere problemstillingen som mere almindelig, kan det konstateres, at det er det fremherskende tankemønster. Kun én sagsbehandler nævner i interviewene, at hun har prognostiske fantasier om risiko for børnedrab. Sagsbehandlingens forsigtighed i forhold til en problemstilling om overgreb, sammenholdt med usikkerheden i de undersøgte kommuner over for, hvordan mistanker om overgreb mod børn skal undersøges, giver anledning til overvejelser om, hvordan kompetencen i forhold til at undersøge, vurdere og arbejde med overgreb kan styrkes.

Vignetten om Jenny

11 sagsbehandlere⁵⁾ har besvaret spørgeskemaer om denne vignette, som omhandler en lille pige, der ved vignettens afslutning er halvandet år gammel. Hun lever med en enlig mor, der før hendes fødsel har været indlagt på psykiatrisk afdeling. Jenny er født for tidligt og er en sart lille pige. Fødeafdelingen underrettede socialforvaltningen ud fra en vurdering af, at moren havde en mekanisk kontakt til barnet og ikke i tilstrækkelig grad forstod og modsvarede et spædbarns signaler. Jenny blev anbragt i en professionel dagpleje, som moren i starten ofte holdt hende hjemme fra, men hvor hun nu kommer og er i en god, om end forsinket udvikling. Moren er socialt isoleret og har forestillinger om naboerne, som kan have et paranoidt træk. Desuden kommunikerer hun med Jenny som en ligemand. Jenny har en udenlandsk far, som har holdt kontakt med hende, men som nu står over for at skulle rejse til sit hjemland. (Vignetten som helhed fremgår af bilag 1).

5) Der er færre sagsbehandlere, der har besvaret spørgeskemaer og deltaget i gruppeinterview om denne vignette. Det skyldes, at vignetten først blev udarbejdet, efter at dataindsamlingen var påbegyndt, på råd fra et af undersøgelsens følgegruppemedlemmer, der sandsynliggjorde, at sager om børn af sindslidende forældre vækker usikkerhed i kommunerne. På grund af dette kunne vignetten kun nå at blive anvendt i tre kommuner. Materialet er så begrænset, at konklusioner baseret på kvantitative beregninger næppe har mening. Interviewene kan imidlertid give væsentlig information om sagsbehandlingens refleksioner om børn af sindslidende forældre.

Valg af foranstaltning

Godt seks ud af 10 sagsbehandlere vælger forebyggende foranstaltninger, mens knap fire ud af 10 går ind for anbringelse, ligeligt fordelt på anbringelse med og uden samtykke.

De, der vælger anbringelse, hæfter sig oftest ved morens sindslidelse og i lidt mindre grad ved, at barnets udvikling kan være truet. Som i den tidligere vignet om Erik udtrykker de fleste af sagsbehandlerne spontant, at de har for ringe viden om og er usikre over for sindslidelse og sindslidelses betydning for børns opvækst, og de giver også udtryk for, at de relativt sjældent ser disse sager og derfor ikke kan opbygge en erfaringsbaseret viden. Trods dette er den væsentligste begrundelse for anbringelse morens sindslidelse. Nedenstående er et eksempel på, at sindslidelsen spiller en væsentlig rolle i sagsbehandlernes vurdering:

Sagsbehandler 1: Ja, det er nogle af de sager, jeg har det allersværest med i forhold til, at børnene ikke skal komme i klemme. For jeg har det svært, når det er de mere eller mindre psykisk syge forældre. Jeg havde nok mest lyst til at anbringe hende fra starten af, men jeg gør det så ikke i denne case. Men det ligger latent – meget. Det er mine tanker.

Interviewer: Hvad mener du med allersværest?

Sagsbehandler 1: Ja, det er så også mine egne begrænsninger. Jeg synes, det er et område, hvor jeg ikke umiddelbart er så skrap. Hvis folk har en tendens til at være psykisk syge, så kan jeg godt mærke på mig selv, at jeg har sværere ved at gennemskue det, end hvis det er nogle af de andre med druk og narko og socialt koks. Men psykisk syge har jeg det svært med, og for at barnet ikke skal komme i klemme, bliver jeg lidt mere børneforsvarer, end jeg gør i andre sager ... Jeg vil være oppe på lakridserne for at følge det barns udvikling. Og jeg vil sige, at der står mange positive ord omkring pigen ... , og så kan man sige, at det er voldsomt med forældreevneundersøgelser. Snævert om pigen, synes jeg ikke, der er så meget (= at være bekymret for, vor tilføjelse), men jeg er dybt bekymret omkring den mor.

Nedenstående er et klip fra en behandlergruppes diskussion om usikkerheden over for sindslidende forældre:

Sagsbehandler 1: Vi mangler viden og metode til at arbejde med børn af psykisk syge forældre. Jeg synes helt bestemt, at der er mangler, vi ved heller ikke hvordan – vi er også i vildrede med, hvordan vi skal vurdere det ... Men altså, vi bruger da meget tid på at snakke om de her sager med børn af psykisk syge forældre. Og jeg tænker da, at vi er meget bevidste om problematikken, men vi er på herrens mark rent fagligt, fordi vi ikke ved, hvad der er viden, hvad der er kvalificerede gæt, og hvad der er formodninger ... Men hvis du spørger mig om noget omkring det her, så siger jeg, at det aner jeg ikke en dyt om, men min mest kvalificerede vurdering ville være, at så kan vi prøve sådan og sådan. Det bliver på den måde.

Sagsbehandler 2: Vi er også hurtige til at tage psykologerne ind ... Hvis de børn begynder at udvise symptomer på noget psykiatrisk, så er det andre end mig, der skal på banen her ... fordi hvis du kigger på de børn, jamen altså, hvornår kommer der noget psykiatrisk? Og hvad er det for symptomer, jeg skal kigge efter hos de børn, det har jeg ingen viden om.

Begrundelsen for valget af forebyggende foranstaltninger er bemærkelsesværdigt, idet et flertal af sagsbehandlerne vælger forebyggelse som diagnostisk test. Til dette formål vælges overvejende en hjemmehosser, hvis hovedopgave det er at lade yderligere informationer om familiens liv indløbe til forvaltningen. Dvs. at den forebyggende foranstaltning repræsenterer en potentiel forløber for en anbringelse. Også i denne vignet er undersøgelsesmålsætningen fremherskende.

Der er kun en enkelt sagsbehandler, der i spørgeskemaet begrundet forebyggende foranstaltninger med, at barnet så småt udvikler sig bedre, hvilket er positivt i lyset af, at hun udviklingsmæssigt var sat tilbage på grund af for tidlig fødsel og måske af en problematisk relation fra morens side. Af gruppeinterviewene fremgår imidlertid, at sagsbehandlerne også i denne vignet er tøvende over for at stole på dagplejemorens underretninger og udsagn om barnets udvikling.

Til trods for, at der i vignettekosten står (uspecifikt), at det er en professionel dagpleje, bliver det i interviewene klart, at en dagplejemor ikke betragtes som professionel og uddannet nok til, at man uden videre kan tage hendes vurderinger til efterretning. Der er endog udsagn om, at man ikke kan vide, om det er en "emsig" dagplejemor, der er ubegrundet kritisk over for barnets mor.

Sagsbehandler 1: Og så kommer jeg over i anden del, hvor barnet er kommet i dagpleje. Og der er en dagplejemor, der fortæller en masse om den mor, og som sådan en sidebemærkning, der fortæller hun lige, at Jenny egentlig også udvikler sig fint i dagplejen. Det synes jeg godt nok er spøjst. Og så går jeg lidt tilbage igen og tænker: "Hallo, hvad er lige det her?" Fordi hvis mor er så syg, som der lægges op til, så kan man ikke have et barn, der udvikler sig ganske normalt. Det er min tanke, og der får jeg i hvert fald brug for at få en nærmere afdækning af barnets generelle udvikling ... (Lidt senere i interviewet) Vi talte tidligere om det med, om der var forskel på, hvordan man behandlede en underretning eller tog den alvorligt. Der kunne jeg mærke, der kom en, der rørte ved min norm i forhold til underretning.

Interviewer: Og hvad var det for en?

Sagsbehandler 1: Det var den der: har vi en eller anden emsig dagplejemor her, som synes, at den mor er et elendigt skvat eller sådan noget, fordi det er kun omkring mor, der kommer en hel masse om, at "det er for ringe". Og "det er for dårligt". Og så virker det som en sidebemærkning, at Jenny kører da egentlig fint.

Der viser sig her den samme ambivalens som over for naboen i vignetterne om Kim og Ali. Sagsbehandlerne opererer tydeligvis ud fra et uddannelseshierarki, når kvaliteten af underretninger skal vurderes.

I valget mellem frivillig og tvangsmæssig begrundelse gives kun et argument, nemlig at man må bruge § 40, fordi problemstillingen ikke muliggør, at § 42 anvendes.

Hvad lægger sagsbehandlerne vægt på?

Alle sagsbehandlere begrundet deres foranstaltningsvalg med morens *psykiske lidelse*. En majoritet lægger desuden vægt på morens manglende *evne til at yde følelsesmæssig omsorg* og på hendes *sociale isolation* og manglende netværk. Knap halvdelen lægger desuden vægt på, at moren “ikke kan se barnets behov” og at faren kan være en positiv ressource. Desuden er der en lige stor andel (knap halvdelen), der lægger vægt på henholdsvis, at barnet er truet, og at hun er i god udvikling. Dette er igen et eksempel på, at de samme oplysninger kan tolkes så forskelligt, at man anser samme barn for truet og i god udvikling.

Der er ikke klare mønstre i sammenhængene mellem argumenter og foranstaltningsvalg, (og på grund af materialets begrænsning i denne vignet skal man også være forsigtig med at drage konklusioner på baggrund af kvantitative opgørelser). Alle lægger for eksempel vægt på morens sindslidelse, men det fører dem til forskellige konklusioner. På et mere konkret niveau adskiller sagsbehandlere, der går ind for anbringelse sig fra de forebyggelses- (eller måske rettere undersøgelsesorienterede) sagsbehandlere ved, at de oftere argumenterer med morens manglende indsigt i barnets behov, hendes manglende følelsesmæssige kontakt med barnet, hendes sociale isolation og truslen mod barnets udvikling. De, der går ind for anbringelse begrundet det også med, at moren er svær for sagsbehandleren at få kontakt med. Det kan således være en medvirkende faktor i anbringelsesbeslutningen, at en sindslidende mor kan være vanskelig at etablere kontakt med og at formidle forvaltningens overvejelser til. Af gruppeinterviewene fremgår, at disse mødre ikke “forstår” og ikke kan bringes til at forstå, at deres børns situation er problematisk eller uholdbar. Selve det forhold, at kommunikationen ikke forventes at foregå på normale kognitive præmisser, kan på denne måde blive et argument for anbringelse. Et enkelt argument fremføres kun af forebyggelsesorienterede sagsbehandlere, nemlig at pigen er for tidligt født. Disse sagsbehandlere definerer i højere grad problemet som et lille barns sarthed og langsommere udvikling, der kan kompenseres via forebyggende foranstaltninger på en række fronter.

Sammenfattende vælger de fleste sagsbehandlere en forebyggende strategi, men denne er måske tilsyneladende, fordi forebyggelsen som diagnostisk test betones så stærkt. Man kan måske snarere i denne vignet opfatte forebyggelsen som en potentiel forløber for anbringelse, idet forebyggelsen er en mulighed for at få tilgang til en ellers ret isoleret familie.

Morens sindslidelse er en stærk begrundelse for foranstaltningsvalg for alle sagsbehandlere, sideløbende med at de udtrykker, at deres viden om og erfaring med forældres sindslidelises betydning for børnene er mangelfuld. Der argumenteres meget lidt med barnets trods alt positive udvikling i dagplejen, blandt andet som følge af en ambivalens over for, om en dagplejemor har de fornødne forudsætninger for at kunne vurdere et barns udvikling.

Der kan være grunde til at sammenligne vignetten om Erik med denne vignet, fordi begge vignetter omhandler genetiske eller kronisk helbredsmæssige begrænsninger hos forældre, der blandt andet giver sig udtryk i en måske lille forandringskapacitet og i en kommunikation med forældrene, der ikke følger sædvanlige kognitive spor. I begge vignetter udtrykker sagsbehandlerne, at det er et problem, at forældrene "ikke forstår" på normal måde. Et andet fællestræk er mødrenes ikke eksisterende sociale netværk, hvilket i almindelighed betragtes som et negativt diagnostisk tegn. Endnu et fællestræk er mødrenes begrænsede kapacitet til at adskille børnenes behov fra deres egne. På overfladen er foranstaltningsvalgene meget forskellige. Næsten alle vil anbringe Erik, mens de fleste vælger forebyggelse til Jenny. Det er dog tvivlsomt, om valgene er så forskellige i lyset af, at forebyggelse i Jennys tilfælde er lig med diagnostiske tests. Jenny er stadig lille, og det ser ud, som om hun ved en tidlig kvalificeret dagplejeindsats udviklingsmæssigt er på rette vej. Men hun er en lille sart pige, der udvikler sig langsomt og kan få problemer ved overgang til børnehave eller skole, ligesom Eriks problemer blev mærkbare, da daginstitution og skole gjorde opmærksom på dem. Det er ikke utænkeligt, at vurderingen af Jenny i skolealderen vil ligne vurderingen af Erik, og at begrundelserne for anbringelse også vil ligne: morens begrænsede forandrings-

potentiale, afstandtagen fra foranstaltninger og anderledes kognitive eller emotionelle udrustning. Der skulle andre undersøgelsesdesign end dette til at afgøre forløbet i forvaltningernes vurderinger, men det er et relevant spørgsmål at rejse ud fra denne undersøgelses empiri, om børn af mødre, der har genetiske/kroniske helbreds-mæssige begrænsninger og relativt begrænset forandringskapacitet, først for alvor påkalder sig forvaltningens opmærksomhed, når de når en alder, hvor ikke mindst skolen bringer deres udviklingsproblemer på tale. Der er også ud fra sagsbehandlerne udtalelser grund til at pege på, at viden om børns opvækst med sindslidende forældre er begrænset og usikkerheden over for denne problemstilling stor.

Vignetten om Lise

28 sagsbehandlere har besvaret spørgeskemaer om denne vignet. Vignetten har en lidt specielt karakter, idet den ikke er 'vertikal', dvs. at den kun skitserer en situation på et givet tidspunkt og ikke beskriver et forløb i sagen.

Vignetten omhandler Lise, som er 8 år og har været anbragt i samme familiepleje fra hun var 2 år. Anbringelsesårsagen var forældrenes stofmisbrug og omsorgssvigt. Lise har udviklet sig i plejefamilien, som hun er godt integreret i. Hun har kammerater og fritidsaktiviteter, men har noget koncentrationsbesvær i skolen og viser af og til tegn på utryghed. Forældrene har over årene i skiftende omfang besøgt Lise i plejefamilien. De har nu været stof-frie i ca. 2 år og har periodisk nogen tilknytning til arbejdsmarkedet. På grund af plejemorens pludselige sygdom ønsker plejeforældrene at opsige plejeforholdet, hvilket foranlediger, at moren ønsker Lise hjemgivet. Forældrene bor ikke sammen, men er indstillede på at hjælpe hinanden ved en eventuel hjemgivelse. (Vignettens tekst som helhed fremgår af bilag 1).

Valg af foranstaltning

Ca. fire ud af 10 sagsbehandlere vil hjemgive pigen til moren, godt fem ud af 10 vil genanbringe hende i en ny plejefamilie. Af disse vil ca. en femtedel indstille til tvang, hvis en frivillig ordning ikke kan opnås.

Hovedargumenterne for at genanbringe pigen er, at hun fortsat ikke er ganske tryk, at en anbringelse kan skabe stabilitet i hendes udvikling, og at hun har udviklet sig hensigtsmæssigt ved den påvirkning, en plejefamilie har kunnet give hende.

Begrundelserne for at ville hjemgive er, at forældrene har en god kontakt med pigen, at deres stoffrihed taler for hjemgivelse, at forældrene er indstillede på at samarbejde, at pigen vil have svært ved at knytte sig til nye plejeforældre, samt at hun under alle omstændigheder skal udsættes for et skift. Dette sidste pragmatiske argument: at pigen skal flyttes under alle omstændigheder går også igen i gruppeinterviewene, hvor flere først og fremmest begrundet hjemgivelsen med, at hun ikke kan blive i den nuværende plejefamilie, uden at de går dybere i en vurdering af barnets og familiens situation. Nedenstående uddrag af en behandlergruppes diskussion belyser dette:

Sagsbehandler 1: Det er fordi, jeg vægter biologiske forældre højt, sat op i mod en ny plejefamilie, og hun skal skifte miljø under alle omstændigheder ... Jeg tror, det er lidt af et eksperiment, men jeg synes, at forældrenes stoffrihed har været så længe, at man kan tro på, at den kan vare ved. De er også, kan man se, kommet ud af miljøet, de har ikke så meget netværk eller omgangskreds, netop fordi de har skippet det tidligere miljø. Så er der også det, at de kan samarbejde, de kan snakke sammen, og de har bevaret en god kontakt med Lise. Det er de ting, jeg har lagt vægt på ... Jeg tvivler på, at man har et tvangsanbringelsesgrundlag her. Det tror jeg ikke på, at man har.

Interviewer: Hvorfor tror du ikke det?

Sagsbehandler 1: Fordi forældrene – altså faktisk de samme årsager, som jeg lige har angivet – de har været stoffri i 2 år, kan formentlig møde op og redegøre ordentligt for deres situation og deres kontakt med Lise. Formentlig er der ikke noget belastende ved det. Og problemet er stadig, at Lise skal skifte miljø, og det er jo et vægtigt argument. Hvis det nu havde været den gamle plejefamilie, ville man lægge vægt på at sige, at hun har

været der i så mange år i skole og med kammerater, men det forsvinder med det her. Jeg tror ganske enkelt ikke på, at der er tvang i denne sag ... Jeg vil gøre forsøget (= hjemgive hende, vor tilføjelse), fordi jeg vægter biologiske forældre meget højt. Men jeg ved godt, at det vil være at gamble lidt. Men omvendt vil jeg tro lidt på det.

Af gruppeinterviewene fremgår også, at sagsbehandlerne i denne vignet giver flere juridiske begrundelser for deres foranstaltningsvalg. Det sker igennem vignetterne, men ikke hyppigt, at der henvises til juridiske argumenter, først og fremmest til forventninger om, at en tvangsindstilling ikke vil kunne holde. Det sker lidt oftere i denne vignet, dog således at juridiske argumenter trækker i forskellig retning. Et synspunkt er, at det ikke ville være muligt at komme igennem med en indstilling om anbringelse uden samtykke, når forældrene har været stoffrie i 2 år, og pigen trods alt er inde i en bedre udvikling. Et andet juridisk orienteret argument er, at formålet med anbringelsen ikke er opfyldt, fordi pigen fortsat er sart og utryg, hvilket begrunder en genanbringelse.

I interviewene bliver det også klart, at flere af de sagsbehandlere, der vælger genanbringelse, gør det i lyset af, at en eventuel hjemgivelse skal kunne forberedes ordentligt og over et stykke tid ved at pigen for eksempel efterhånden kan komme på weekendbesøg hos forældrene. Det er således ikke alle, der er afstandtagende over for en hjemgivelse, hvis den er ordentligt forberedt og ser ud til at kunne holde.

Sagsbehandler A: Altså, det, jeg synes taler i mod en hjemgivelse, er, at pigen stadig er noget utryg, og at hun stadig klynger sig til de voksne, og at hun i skolen klarer sig under middel og stadig har vanskeligheder med at koncentrere sig. Og forældrenes argument for hjemgivelsen – grunden til at de kræver hende hjem – er, fordi den plejefamilie ikke kan mere. Det er ikke, som om de selv er gået gennem en proces, fordi nu tænker de, at de skal gøre sig klar til at have deres barn hjem igen. Og fordi den proces ikke har fundet sted, tror jeg, at det bliver meget vanskeligt for det barn at komme hjem til de forældre igen. Og jeg kunne

forestille mig, at i og med de kun har været stoffrie i 2 år, hvilket ikke er særlig lang tid, hvis de har været det (= misbrugere, vor tilføjelse) måske lige siden barnet blev født, og de har også haft et tilbagefald på et halvt år. De kan måske føle, når barnet kommer hjem, at det bliver en eller anden form for nederlag, hvis det ikke går, som det skal, og de falder tilbage igen. Så derfor ville jeg tale for, at hun kom hen i en ny plejefamilie, og at man så stadig kunne arbejde mod hjemgivelse og på et tidspunkt bruge den plejefamilie som aflastningsfamilie, sådan at hun lige så langsomt kunne blive vant til sin biologiske familie, men stadig havde plejefamilien i ryggen og stadig i starten boede hos plejefamilien.

I denne vignet er der et mønster i sammenhængene mellem begrundelser og foranstaltningsvalg, hvilket kommer til udtryk ved, at de hjemgivesorienterede lægger vægt på vignettens mere optimistiske oplysninger, men de, der vil anbringe betoner de mere pessimistiske informationer. Hjemgivesorienterede sagsbehandlere betoner for eksempel, at forældrene har en god kontakt til barnet, mens anbringelsesorienterede omvendt betoner, at kontakten har været sporadisk i perioder. De, der vil hjemgive, fremhæver forældrenes stoffrihed, mens sagsbehandlere, der vil genanbringe, mener, at forældrene kan falde tilbage i stofmisbruget etc.

Hvad lægger sagsbehandlerne vægt på?

Det er nævnt ovenfor, at sagsbehandlerne så at sige plukker positive eller negative informationer ud af sagsbeskrivelsen som begrundelse for at vælge henholdsvis hjemgivelse eller genanbringelse. Dvs. at den samme sagsbeskrivelse kan give grundlag for en diametralt modsat argumentation og forskellige handlingsvalg. Der er nogenlunde lige mange sagsbehandlere, der argumenterer med stoffrihed som med muligheden for tilbagefald til misbrug, eller med god forældre-barn-kontakt som med periodisk mangelfuld kontakt.

Af gruppeinterviewene får man det indtryk, at vurderingen af sagen bunder i sagsbehandlerne's erfaringer med stofmisbrugere og større eller mindre skepsis over for, om tidligere misbrugere kan forblive stoffri. Har de overvejende negative erfaringer med misbrugsforæl-

dre, hæfter de sig ved de negative tegn i sagen. Har de oplevet tidligere misbrugere, der har kunnet magte deres forældrerolle, ser de mere positivt på sagen. Nedenstående udsagn fremsættes på forskellige tidspunkter i interviewet med en behandlergruppe:

Sagsbehandler 1: For det andet er det min erfaring, at hvis man har et mangeårigt misbrug, som disse forældre har, så har man stadigvæk, selvom man er ude af misbruget, en misbrugskultur, som gør, at man tænker mere på sig selv og sine egne behov end på barnets behov. Så jeg kan være stærkt i tvivl om, hvorvidt forældrene har en reel forældreevne til at kunne varetage Lises særlige behov, som hun stadigvæk har. Så det får i hvert fald mig til at tænke, at selvom det da er rigtigt, at man skal tænke på forældrene, og at de betyder noget, så ville jeg ikke turde satse på en hjemgivelse i denne, selvfølgelig uheldige, situation, at en plejefamilie måtte give op af forskellige grunde ... Og så må vi selvfølgelig prøve at få indbygget en eller anden fremtidsplan med at prøve forældreevnen af i en tættere kontakt for at se og for ikke bare at lukke forældrene ude. Men der har været 2 år uden stop, hvor de så oven i købet er faldet i vandet, det er for mig at se ikke tilstrækkeligt til at være sikker på, at de er ude af systemet.

Sagsbehandler 2: Jamen, jeg har heller ikke turdet eksperimentere med et barn i denne situation. Jeg opfatter stadig disse forældre som utroligt skrøbelige. Jamen, jeg er enig med X i, at 2 års stoffrihed ikke er lang tid, og på den baggrund kan de heller ikke klare at strukturere deres eget liv. De kan ikke bevare job og er faktisk afhængige af hjælp udefra.

Sagsbehandler 1: Men de stofmisbrugere, jeg har kendskab til, er jo ofte selv ligesom børn i deres måde at agere på. Så de kan ikke være de relevante voksne. Det tror jeg ikke på. Det skal i hvert fald nøje undersøges og vurderes, inden man sætter det i værk. Det er helt sikkert.

Sagsbehandler 3: Jeg kan nu ikke lade være med at sidde og tænke lidt på, at jeg måske ser narkomanforældre lidt mere

nuanceret. Jeg synes, når I siger det på den måde – altså, jeg er ikke uenig, det er jeg slet ikke – men det bliver meget til: Sådan er en narkoman. Jeg har måske et lidt andet billede af, at de også som stoffrie kan have ressourcer, være kreative, søde, sjove og spændende. Sådan nogle har jeg også haft, ikke? Kanonforældre, når de ikke er på stoffer. Så jeg er måske gået lidt over i den anden grøft og ser det ikke som så negativt ... Jeg synes måske, at man fra vores side dømmer forældrene meget hårdt.

Den meget forskellige vurdering på samme grundlag i denne (og andre af) vignetterne afspejler sandsynligvis gråzoneproblemet. Det er ikke enkelt i en sagsbeskrivelse som denne præcist at gøre op, hvad der vil være det bedste for barnet, fordi vignetten er kompleks og indeholder oplysninger som både kan pege i den ene og den anden retning.

Sammenfattende er der en majoritet af sagsbehandlere, der vil genanbringe pigen. Flere tilkendegiver dog i interviewene, at en genanbringelse kan være et led i en grundig hjemgivelsesproces, hvor en mere systematisk og forpligtende kontakt mellem forældre og barn afprøves over en periode.

Vignetten giver anledning til, at vandene skilles i en sortering af optimistiske respektive pessimistiske informationer fra sagsbeskrivelsen, som danner grundlag for henholdsvis en hjemgivelsesbeslutning og en anbringelsesbeslutning. Der virker, som om udgangspunktet for sorteringen er sagsbehandlernes tidligere erfaringer med stofmisbrugende forældre, og at information plukkes ud af beskrivelsen, så den matcher med erfaringerne. Dette illustrerer gråzoneproblematikken, idet det næsten altid vil være sådan i gråzonesager, at der både er forhold i familien, man kan fæste håb til, og forhold, der vækker tvivl om kvaliteten af barnets opvækstvilkår. Et stykke ad vejen vil der være tale om krystalkuglekiggeri, når børns udviklingsmæssige situation og prognose skal vurderes, om end sagsbehandlernes diagnostiske overvejelser kunne skærpes, konkretiseres og præciseres. Der vil i gråzonesager altid være tale om vanskelige bedømmelser. Der er imidlertid flest gråzonesager i socialforvaltningernes børnearbejde, hvilket betyder, at det samme oplysningsgrundlag

i praksis kan blive forskelligt bedømt med betydeligt forskellige konsekvenser for børn og forældre. Dette indbygger en grundlægende usikkerhed i bedømmelsen af børnenes situation, som sammenholdt med en indirekte og ukonkret faglig argumentation, der med Backe-Hansens (2001) ord er 'proklamatorisk', og anvendelsen af mange uproblematiserede kodeord i værste fald kan blive til tilfældige eller vilkårlige bedømmelser.

Ud over sorteringen af positive og negative argumenter for foranstaltningsvalget, giver sagsbehandlerne imidlertid også pragmatiske begrundelser for deres valg uden en dybtgående analyse af pigens situation. Disse er for eksempel, at pigen under alle omstændigheder skal flyttes, eller at en tvangsindstilling ikke formodes at holde.

Diskussion

I dette afsluttende kapitel vil de empiriske hovedresultater blive sammenfattet og diskuteret. Kapitlet omhandler en diskussion både af, hvad sagsbehandlerne lægger vægt på i forhold til de enkelte vignettens problemstillinger og på tværs af vignetterne, når de skal afgøre, om et barn med særlige behov kan støttes via forebyggende foranstaltninger, eller om barnets situation har en sådan alvorsgrad, at de anser anbringelse for at være den hensigtsmæssigste foranstaltning.

Hvor de empiriske resultater giver grundlag for det, vil der i kapitlet blive lagt vægt på at pege på aspekter af sagsbehandlernes vurderinger af børn, som kunne give anledning til udviklingsovervejelser og -indsatser i forvaltningerne og på uddannelsesinstitutionerne med henblik på at øge kompetencen til at vurdere børns udvikling og indsatsbehov.

Tilbøjeligheden til at anbringe

Når man ser på sagsbehandlernes foranstaltningsvalg i forhold til de konkrete vignetter, tegner der sig en ganske stor tilbøjelighed til at overveje anbringelse uden for eget hjem. Kun i en af vignetterne om en lille etnisk minoritetsdreng (Ali) går alle sagsbehandlerne ind for at arbejde forebyggende med familien. Ellers overvejer nogle af sagsbehandlerne i alle vignetter, dog i forskelligt omfang i forhold til de forskellige problemstillinger, at anbringe vignettens barn/børn uden for hjemmet. I nogle af vignetterne er det en stor majoritet af sagsbehandlerne, der overvejer anbringelse, i forhold til en vignette (Frederiks) er det 100. Overvejelser om anbringelse behøver ikke at føre til anbringelse, men tænkningen om anbringelse er så dominerende, at man må formode, at anbringelse relativt nemt kan komme på tale, hvis forebyggende foranstaltninger ikke ser ud til at skabe de forandringer, som sagsbehandlerne ønsker.

Der ligger ikke i dette, at tilbøjeligheden til at anbringe er for stor. Der er ikke nogen facitliste over korrekte vurderinger og foranstalt-

ningsvalg at holde sagsbehandlernes bedømmelser og valg op imod, og det ligger uden for denne undersøgelses formål at tage stilling til, hvilke konkrete afgørelser, der er rigtige eller forkerte. Vignetterne omhandler imidlertid et bredt spektrum af de typiske problemstillinger, man møder hver dag i en socialforvaltning. Ydermere har de fleste af vignetterne karakter af gråzonesager, hvor der som regel både vil være træk i familien, der er positive for barnets udvikling, og som kunne tale for en forebyggende indsats i hjemmet, og træk, der signalerer, at barnets opvækst er under acceptabel standard, hvis det forbliver hjemme. Gråzonesagerne er ikke ekstreme i den grad, at ingen tvivl om, hvad man skal gøre, er mulig. Ud fra denne undersøgelses resultater kan anbringelse komme på tale i de mange gråzonesager, som udgør en stor del af socialforvaltningernes sagsbunke. Sagt på en anden måde, tyder sagsbehandlernes vurderinger af de fremlagte vignetter på, at en stor del af de problembilleder, som socialforvaltninger arbejder med, på et eller andet tidspunkt kan kvalificere til en anbringelse, for eksempel hvis tidligere indsatte foranstaltninger ikke har haft den forventede virkning, hvis forældre ikke anses for samarbejdsvillige, eller hvis børnene får skoleproblemer, som medfører underretninger til forvaltningen. Selvom denne undersøgelse ikke kan præstere en facitliste, kan man imidlertid på dens grund konstatere, at anbringelsesovervejelser ikke er sjældne fænomener i sagsbehandlernes tænkning. Anbringelse bringes hyppigt på bane, hvis sagsbehandlerne vurderer, at et barn på den ene eller den anden måde ikke lever, som man kulturelt forventer og kan acceptere, at et barn skal leve.

Dette kan måske hænge sammen med tendensen til at tænke på foranstaltningsrepertoiret som et kontinuum, hvor en mere indgribende foranstaltning følger, hvis en mindre indgribende ikke har skabt resultater, hvilket i sig selv betragtes som en ny og alvorligere situation. Det er i gruppeinterviewene fremmed for sagsbehandlerne at overveje at ændre indsatsen til en anden indsats på samme indgrebsniveau, hvis en mindre indgribende indsats ikke har de ønskede virkninger. I dette ligger også, at sagsbehandlerne i deres diskussioner ikke skelner mellem problemer, der har en sådan størrelsesorden, at de kun kan kvalificere til forebyggende foranstaltninger, og problemer, der anses for så alvorlige, at en anbringelse kan blive

nødvendig. Sagsbehandlerne diskuterer ud fra, hvad de anser for godt eller ikke godt for børns udvikling, og det, der ikke anses for godt, kalder på en foranstaltning. De diskuterer ikke, om en opvækstsituation måske er god nok til, at en anbringelse ikke kan komme på tale, selvom opvæktssituationen langt fra er optimal. Derved bliver anbringelse relativt automatisk bragt på banen, hvis andre foranstaltninger ikke virker som forventet.

Tilbøjeligheden til at tænke i anbringelsesbaner kan måske også skyldes, at sagsbehandlere tænker på foranstaltninger som et gode for barnet og familien. Der er i gruppeinterviewene nogle tøvende udsagn om, at for eksempel anbringelser ikke altid kompenserer for de hjemmeforhold, som barnet lever under, og som begrundes anbringelsen. Men disse udsagn er undtagelser, i almindelighed går sagsbehandlerne ud fra, at de påtænkte foranstaltninger vil være til gavn for barnet. Dette illustreres af de håb, sagsbehandlerne knytter til, hvad foranstaltningerne vil kunne gøre for vignetternes børn. Som regel forventes en anbringelse at kunne give barnet det modsatte af de forhold, som det lever under med forældrene, dvs. kompensere barnet for dets opvækstbetingelser før og nu. Den uproblematiserede tro på foranstaltningernes gode effekter kan føre til, at man ikke i dybden får analyseret, om en foranstaltning faktisk kan give barnet noget, der er bedre end den eksisterende opvækstsituation, hvilket er foranstaltningernes hensigt. Sagsbehandlerne inddrager ikke i deres diskussioner eksisterende viden om, hvilke virkninger en anbringelse eller andre foranstaltninger kan forventes at få for hvilke børn. Et eksempel på dette kunne være diskussionerne om, hvorvidt det vil være godt eller skidt for Erik, som måske har en symbiotisk tilknytning til sin mor, at blive anbragt i familiepleje. Sagsbehandlerne er uenige, men ingen knytter deres standpunkter til undersøgelser om anbringelsens effekter for symbiotisk tilknyttede børn.¹⁾ Udsagnene står som udgangspunkt lige gode ved siden af hinanden, uden et nogen spørger, hvad man ved om dette specifikke problem. Derved får sagsdiskussionen mere karakter af en forhandling om, hvis synspunkter der skal have gennemslagskraft, end af en fælles afsøgning af, hvilken viden der findes på området.

1) For eksempel Cederström (1990).

Sagsbehandlerne vurdering af forskellige problemstillinger

Hver af vignetterne indeholder en række oplysninger om forældres forhold og barnets udvikling og eventuelle symptomer. Det kan være vanskeligt at sammenligne forskellige problemstillinger i vignetterne (forældres misbrug, sindslidelse, overgreb mod børn m.v.), når vignetternes børn adskiller sig fra hinanden ved, at nogle åbenbart har symptomer, mens andre ser ud til at udvikle sig udmærket. Ville sagsbehandlerne for eksempel forholde sig anderledes til problemstillingen om opvækst hos en psykisk udviklingshæmmet mor, hvis barnet ikke viste symptomer på mistrivsel? Og ville de vurdere opvækst med en misbrugende mor anderledes, hvis barnet viste tegn på ikke at have det godt? I begge tilfælde ville det nok i nogen grad påvirke sagsbehandlerne overvejelser. Når det alligevel er forsvarligt at sammenligne holdningerne til vignetternes forskellige problemstillinger, skyldes det som nævnt ovenfor, at sagsbehandlerne i alle vignetterne har en overvejende pessimistisk opfattelse af børnenes prognose. En god udvikling hos et barn lige nu betyder i almindelighed ikke, at sagsbehandlerne tror, at barnets udvikling på længere sigt vil blive normal. Der skelnes således ikke i særlig høj grad i vurderingen af vignetterne mellem, om barnet aktuelt klarer sig godt eller dårligt. Hertil kommer, at argumentationen i forhold til vignetternes problemstillinger generelt er mest forældreorienteret i alle andre sager end de to store drenge (Frederiks og Hassans). Det er simpelthen forældres problembilleder, der fylder mest i begrundelserne for indgreb. Endelig indeholder interviewene meget materiale om, hvordan sagsbehandlerne i almindelighed ser på de fremlagte problemstillinger som sådan. Dvs., at der er materiale om generelle erfaringer med og holdninger til stofmisbrugende, alkoholmisbrugende, sindslidende m.v. forældre.

Sammenligning af vurderingerne af vignetternes problemer

Problemstillinger der vurderes alvorligt

De problemstillinger, som sagsbehandlerne vurderer mest alvorligt målt på sagsbehandlerne tilbøjelighed til at ville anbringe børnene, er *unges voldelige adfærd* (Frederik og Hassan) og *opvækst med en udviklingshæmmet mor* (Erik).

Den unge danske dreng, Frederik, vil alle anbringe, mens knap syv ud af 10 sagsbehandlere vil anbringe den unge etniske minoritetsdreng, Hassan, til trods for at mange ikke mener, at der eksisterer kvalitetsprægede anbringelsesmiljøer til de unge kriminelle, etniske minoritetsdrenge. Også målt på tilbøjeligheden til at vælge anbringelse uden samtykke betragtes denne problemstilling som alvorlig. Henholdsvis 40 og 35 vil tvangsanbringe Frederik og Hassan.

Der er ikke tvivl om, at unges kriminalitet og voldelighed kvalificerer til indgribende foranstaltninger. Sagsbehandlerne argumenterer overvejende for kraftige indgreb af hensyn til drengene selv for at beskytte dem mod at begå yderligere kriminalitet eller i håb om, at en anbringelse trods alt kan frembringe en mere prosocial adfærd. Men der er også flere udsagn om, at foranstaltningsvalget må ses som et samfundsværn, og at anbringelsen tjener til en beskyttelse af omgivelserne mod den unges kriminelle handlinger. Dette bliver klarest i diskussionen om den etniske minoritetsdreng, fordi en del har mistillid til, at der set fra drengens synspunkt er noget positivt formål med at anbringe ham, men alligevel vælger de en anbringelse som en slags opbevaringsforanstaltning.

At det også opfattes som alvorligt at vokse op med en udviklingshæmmet og isoleret mor fremgår af, at ni ud af 10 sagsbehandlere vil anbringe Erik. Sandsynligvis nærmer dette tal sig de 100, fordi flere vil lave en slags camoufleret anbringelse via brugen af aflastningsfamilie, som Erik forventes lidt efter lidt at glide permanent over i. Også i denne vignet er der en relativt stor andel (40) af de sagsbehandlere, der vil anbringe drengen, der vælger en tvangsmæssig anbringelse, hvilket også indikerer, at en udviklingshæmmet mor betragtes som skadelig for barnet.

Det, der vejer tungest i forhold til denne problemstilling er, at moren ikke anses for at kunne forandre sig på grund af hendes genetisk bestemte begrænsninger, at hun vil have vanskeligt ved at forstå drengens situation og problemer, og at hun har demonstreret, at hun kan afvise professionelles (sundhedsplejerskens) råd og vejledning. Stilstanden, den begrænsede foranderlighed, manglen på

kognitiv forståelse og samarbejdsevne bliver så stærke argumenter, at de færreste overvejer at sætte ind over for drengen og moren på en række praktiske og kontaktmæssige punkter, som måske ville kunne skabe en højere kvalitet i hverdagen for drengen. Der er blandt sagsbehandlerne sympati over for morens situation og anerkendelse af, at der eksisterer stærke bånd mellem moren og barnet, og at moren til slut i vignetten udtrykker ønske om at samarbejde med forvaltningen for at kunne beholde drengen hjemme, men der er ringe tiltro til, at en mor med så begrænset kapacitet kan give barnet noget, der kan være et alternativ til anbringelse.

Problemstillinger der vurderes som mindst alvorlige

Opvækst med en alkoholmisbrugende mor, der har noget netværk til at støtte barnets hverdag, vurderes mindst alvorligt. Dette til trods for, at Kirstens prognose også vurderes negativt af et flertal af sagsbehandlerne. Syv ud af 10 sagsbehandlere vil arbejde forebyggende med Kirsten og hendes mor. Blandt de resterende, der vil anbringe pigen, er der kun ganske få sagsbehandlere, der hælder til at anbringe hende uden samtykke, hvilket også må tages som et tegn på, at problembilledet anses for mindre skadeligt for hende.

Forbavsende nok hører de to drenge (Kim og Ali), der er er *udsat for fysiske overgreb* af en eller anden alvorsgrad, også til den kategori af børn, der bedømmes mindre alvorligt. For Alis vedkommende vælger samtlige sagsbehandlere en forebyggende strategi, mens seks ud af 10 gør det for Kims vedkommende. Blandt de sagsbehandlere, der vil anbringe Kim, er der kun en enkelt, der vil vælge anbringelse uden samtykke.

Endelig hører Jenny, der *vokser op hos en sindslidende mor*, til den gruppe af børn, hvis problemstilling vurderes mindst alvorligt af sagsbehandlerne. Seks ud af 10 sagsbehandlere vil arbejde forebyggende med familien. De resterende, der vil anbringe pigen, er fordelt fifty-fifty på frivillig og tvangsmæssig anbringelse.

I forhold til alle disse tre problemstillinger kan man dog sige, at foranstaltningsvalgene af forskellige grunde ser ud til at kunne få

en foreløbig karakter og senere blive konverteret til et ønske om anbringelse.

I vignetten om Kirsten vedrører den eventuelle midlertidighed, at der knyttes et vilkår til den forebyggende strategi: at moren holder op med at drikke. Kun i to kommuner siger sagsbehandlerne, at de vil acceptere, at moren bliver "mellemalkoholiker", hvilket vil sige, at hun kun drikker, når der passes på pigen andetsteds, for eksempel i en aflastningsfamilie. Alle andre sagsbehandlere finder, at moren helt skal holde op med at drikke alkohol, til trods for at flere af disse sagsbehandlere har negative erfaringer med, at alkoholiserede forældre faktisk holder op med at drikke eller kan tilbydes adækvat misbrugsbehandling i deres nærområde. Dette vilkår om at holde op med at drikke som forudsætning for, at forebyggende foranstaltninger kan tilbydes, bunder i, at flere af sagsbehandlerne betragter alkoholismen som et valg og en tilstand, som kan vælges fra, hvis moren ønsker det. Udsagn om, at "moren har valgt flasken", er eksempler på denne opfattelse af alkoholmisbrug som et personligt valg, som kan gøres om af hensyn til ens barn.

Hvis realismen i misbrugsbehandlingens positive effekt viser sig at være tvivlsom, er der af sagsbehandlerne udsagn i interviewene ikke tvivl om, at de fleste vil orientere sig mod anbringelse af barnet.

Med hensyn til Kim og Ali, som er udsat for fysiske overgreb, beror midlertidigheden på, at sagsbehandlerne gennemgående har en entydigt undersøgende attitude til problemstillingen og ikke vil handle, før eventuelle beviser for overgreb foreligger. Det forhold, at der kan være tale om en samtidig overtrædelse af flere lovgivninger om forbud mod at slå børn og strafansvar i tilfælde af mishandling, betyder, at sagsbehandlerne vurderer denne problemstilling anderledes end alle de andre problemstillinger, der indgår i vignetterne, og kræver beviser, der ville kunne holde i en retssag, på, at forældrene (faren) har skadet barnet. Sagsbehandlerne forholder sig ikke på samme måde til problemstillingerne i de andre vignetter. Her vejer de for og imod og skønner over, hvad der ser ud til at være den bedste løsning for barnet i en kompleks situation. Dvs., at sagsbehandlerne i de andre vignetter griber ind, når de synes, at

der er “gode grunde”²⁾ til at gøre det, de kræver ikke beviser på, at forældrene faktisk skader barnet. Der er i diskussionerne om denne vignet også en trang til at omdefinere skaderne på barnets krop til noget mere almindeligt end mishandling, for eksempel til unge, overanstrengte forældres problemer med at have tilstrækkeligt overskud eller til anderledes kulturelle opdragelsesmønstre, der ganske vist ikke er tilladte i Danmark, men ikke kan antastes i deres kulturelle kontekst. Dette er også en anderledes diskussion end i de andre vignetter, hvor vilkår, der ser ud til at true barnet, ikke omdefineres til noget mere almindeligt, som kan forekomme i mange familier.

Hvis mere hug- og stikfaste beviser fremkommer senere, eller farens adfærd viser sig at gå ud over, hvad der kan forklares som noget almindeligt, må man derfor forvente, at sagsbehandlernes foranstaltningvalg ændrer sig i retning af anbringelse, sandsynligvis også anbringelse uden samtykke.

Man kan undre sig over, at vold i de store drenges (Frederiks og Hassans) tilfælde udløser alvorlige vurderinger af børnenes situation, mens mistanken om volden i de små drenges (Kims og Alis) tilfælde fortrinsvis udløser afventen og undersøgelse, dvs. en mildere vurdering af sagens aktuelle alvorsgrad. De væsentligste forskelle mellem volden i de to vignetter er dels, at de to store drenge uomtvisteligt er voldelige, der er beviser på det, og dels, at volden i Kims og Alis tilfælde retter sig mod et barn inden for familien, mens den i Frederiks og Hassans tilfælde potentielt retter sig mod os alle. Det er ikke muligt ud fra empirien at afgøre, hvorfor vold vurderes så

2) Begrebet “gode grunde” stammer fra Jensens (1983) analyse af medicinsk forebyggende og behandlende praksis. Forfatterens pointe er, at behandling ikke forudsætter viden om årsag-virkning-relationer (som effektiv primær eller sekundær forebyggelse gør), behandling sættes ind på “gode grundenes” grund, når et menneskes sygdom kræver en indsats, uanset om man ved, hvad der forårsager sygdommen. I socialt arbejdes sammenhæng er både forebyggelsesforanstaltningerne og anbringelser “behandling” i Jensens forstand, de retter sig mod allerede opståede problemer, der har en sådan grad, at offentlige myndigheder er blevet opmærksomme på dem. De forebyggende foranstaltninger kan højst betragtes som tertiært forebyggende, dvs., at de skal forhindre, at eksisterende problemer udvikler sig til det værre.

forskelligt i de to vignetter, men det er et væsentligt spørgsmål at stille.

For Jennys vedkommende bunder den eventuelle midlertidighed i foranstaltningsvalget i, at de forebyggende foranstaltninger overvejende sættes ind som diagnostiske tests. Sagsbehandlerne vil simpelt hen gerne vide mere om, hvad der foregår i det lukkede og socialt isolerede familieunivers. Midlertidigheden bunder også i, at de fleste af sagsbehandlerne i gruppeinterviewene generelt udtrykker skepsis over for, om en sindslidende mor udgør et acceptabelt opvækstmiljø for et lille barn.

Hvis en hjemmehosser konstaterer, at morens relation til Jenny er bizar, uforståelig eller at hun negligerer pigens behov, må man ud fra interviewene formode, at også forestillingerne om, hvilke foranstaltninger der vil gavne Jenny mest, ændrer sig i retning af anbringelsesovervejelser.

Man kan fundere over, om den eventuelle 'midlertidighed' i foranstaltningsvalg fortrinsvis vedrører de mindre børn. Børnene i de tre vignetter er vignetternes yngste. For dem alle tre gælder, at der ikke har været mange underretninger fra professionelle (om end nogle fra private og dagplejemødre, og for Kims og Alis vedkommende en enkelt underretning fra børnehavens sundhedsplejerske). Der kan ikke med sikkerhed ud fra denne undersøgelse godtgøres, at der er en tilbøjelighed til at vente og se, hvis børnene er mindre, og der ikke er umiddelbart alarmerende informationer³⁾ om deres liv. Men der er ting, der taler for det. Blandt andet indsatsen af forebyggende foranstaltninger som diagnostiske tests over for Jenny; betingelsen om Kirstens mors afholdenhed som forudsætning for forebyggende foranstaltninger, trods sagsbehandlerens skepsis over for realismen i forehavendet; og fokuseringen på, at Kim og Ali har unge, uerfarne og hårdt arbejdende forældre, som måske kan lære en anden opdra-

3) Man kan sige, at der om Kim og Ali foreligger informationer, som potentielt akut er alarmerende, men de tolkes ikke sådan af majoriteten af sagsbehandlerne af de ovennævnte grunde: manglende beviser og omdefinering af volden til nogle almindeligt forekommende fænomener

gelsesstil. Hvis det er rigtigt, at der over for små og mindre børn hersker en tradition for at afvente og se, hvordan det går med forebyggende foranstaltninger, som man måske endog i forvaltningerne ikke har stor tiltro vil lykkes, er der grund til at diskutere dette i forhold til det udtalte socialpolitiske ønske om tidlige indgreb. Der kan gå lang tid af et lille barns barndom med at vente og se, indtil professionelle underretninger om barnets situation indløber, typisk ved skolealderens begyndelse.

Midtergruppen

Midtergruppen udgøres af tvillingerne (Per & Poul og Sultan & Nestat), som er udsat for *vanrøgtlignende forhold*, og Lise, hvis forældre er *tidligere narkomaner*.

Godt halvdelen af sagsbehandlerne vil arbejde forebyggende med de danske tvillinger og deres familie ved hjælp af hjemme-hos og i lidt mindre grad familiebehandling. Men også i denne sag er det værd at hæfte sig ved, at op imod halvdelen af sagsbehandlerne markerer, at forebyggende foranstaltninger har en funktion som diagnostiske tests. En væsentlig begrundelse for forebyggelse i denne sag er, at der ikke tidligere er forsøgt en systematisk forebyggende indsats, der kan hjælpe familien med de praktiske ting, som den ikke magter (hygiejne, lægebesøg m.v.), og støtte specielt moren så meget, at nogle ressourcer måske kan mobiliseres.

Som i forhold til de andre vignetter vedrørende etnisk minoritetsbørn, er andelen af sagsbehandlere, der vil arbejde forebyggende, højere end den andel, der vil arbejde forebyggende med den danske familie med de samme problemer. Mere end syv ud af 10 sagsbehandlere vil arbejde forebyggende, hvilket er et udtryk for sagsbehandlerne generelle skepsis over for, at der findes relevante anbringsmiljøer til etniske minoritetsbørn.

I Lises tilfælde skilles vandene, således at et flertal på seks ud af 10 sagsbehandlere vil genanbringe hende, mens de resterende vil hjemgive hende. Der er imidlertid flere af de sagsbehandlere, der vil genanbringe, der vil gøre det som led i en mere planlagt og velforberedt hjemgivelse over tid, så det kan se ud, som om grup-

perne af genanbringelses- og hjemgivelsesorienterede sagsbehandlere er nogenlunde lige store i denne vignet. Forskellighederne i vurderingerne ser i interviewene ud til at bunde i forskellige erfaringer med narkomane forældre, specielt forskellig grad af tillid til, at stof-friheden kan holde. Der er dog også mere pragmatiske begrundelser for hjemgivelse: at pigen under alle omstændigheder skal udsættes for et skift, og at anbringelse uden samtykke ikke vil være muligt på baggrund af problembeskrivelsen.

Sammenfatning

I samtlige tre kategorier af vignetter (den kategori, der målt på tilbøjeligheden til anbringe børnene betragtes som alvorligst; den, der betragtes som mindst alvorlig og midterkategorien) er sagsbehandlernes tilbøjelighed til at overveje anbringelse uden for hjemmet høj. Ser man bort fra vignetter om etniske minoritetsbørn, som sagsbehandlerne i alle tilfælde er mere tilbageholdende med at anbringe, er der ingen vignet, hvor anbringelse kommer på tale hos en mindre andel end 30 af sagsbehandlerne. I vignetterne om de danske børn, overvejer 30, 40, 45, 60, 90 eller 100 af sagsbehandlerne at anbringe børnene uden for hjemmet, afhængigt af de enkelte vigneters problemstillinger. Dette er høje tal. Om de er for høje i forhold til familiernes problembilleder kan ikke afgøres med denne undersøgelse som grundlag. Men det kan konstateres, at der er en parathed hos sagsbehandlerne til at tænke i anbringelse, hvis man finder et barns opvækstvilkår under normal standard.

Man kan spørge, om tilbøjeligheden til at overveje anbringelse er større i denne undersøgelse, som bygger på konstruerede vignetter, end den ville være, hvis man undersøgte, hvad sagsbehandlerne faktisk gør i deres eget arbejde? Der eksisterer ikke andre danske tal, som vedrører hyppigheden af sagsbehandlernes anbringelsesovervejelser. En dokumentation af, at der hyppigt tænkes i anbringelse uden for hjemmet, findes dog i Hestbæks (1997) statistiske studie, der viste, at 40 af anbragte børn var blevet anbragt som første foranstaltning uden en forudgående forebyggende indsats.

Anbringelse er et alvorligt indgreb, hvis virkninger for børnene ikke er ganske klarlagte. Der hersker blandt forskere, trods delvist mod-

satrettede forskningsresultater, tvivl om, i hvor høj grad anbringelse formår at kompensere børnene for de utilstrækkelige hjemmevilkår, der gav anledning til anbringelsen.⁴⁾ Dvs., at der hersker tvivl om, hvorvidt anbringelser har positive, negative eller neutrale effekter for børnene, og under hvilke omstændigheder effekterne får den ene eller den anden karakter. Børnene selv rejser også tvivl om virkningerne af anbringelse. I de få eksisterende brugerundersøgelser, omfattende anbragte eller tidligere anbragte børn,⁵⁾ tilkendegiver børnene selv, at erfaringerne fra deres anbringelsesforløb er blandede og i mange tilfælde mere eller mindre negative. I en nyligt offentliggjort svensk statistisk undersøgelse (Vinnerljung, Sallnäs & Kyhle-Westermark, 2002) om anbringelser af teenagebørn, dokumenteres det desuden, at andelen af anbringelser, der bryder sammen, generelt er meget høj, men at sammenbrudsfrekvensen varierer med anbringelsesformen.⁶⁾ Dvs., at man ikke har sikkerhed for stabile anbringelsesforløb for børn, i dette tilfælde teenagebørn, der anbringes.⁷⁾

I lyset af, at en stor andel af sagsbehandlerne er tilbøjelige til at overveje anbringelse, sammenholdt med at der kan sættes spørgsmålstegn ved virkningerne for børnene af at blive anbragt, kunne der være grunde til en forstærket lokal evalueringsindsats i forhold til, med hvilke begrundelser børn anbringes, og hvad der kommer ud af det. Af en dansk evaluering af den forebyggende indsats over for børn og unge fremgår det, at kommunernes evalueringskultur er svag eller ikke eksisterende (Egelund, 2002; Olsen, 2002). I forhold til et så indgribende (og dyrt) indsatsområde som anbringelse ville det imidlertid være værdifuldt at kunne danne sig lokale overblik over, hvem man anbringer, hvorfor og med hvilke effekter.

4) For en oversigt, se Vinnerljung (1996).

5) For eksempel Andersson (1998, 2001), Butler & Williamson (1994), Nielsen (2001).

6) Anbringelse på lukket institution eller i pleje hos medlemmer af familien/slægten kan opvise den største stabilitet, mens anbringelser i almindelig familiepleje, opholdssteder eller på ikke lukket institution har en meget høj sammenbrudsfrekvens for teenagegruppen.

7) Andersen (1989) dokumenterer ud fra et dansk registermateriale, at et stort mindretal af anbragte børn oplever sammenbrud i deres anbringelse med den konsekvens, at de bliver svingdørsbørn.

Umiddelbart er det ikke enkelt at finde mønstre i, hvilke problemstillinger, sagsbehandlerne vurderer som alvorlige og mindre alvorlige. Ser man imidlertid bort fra de tre sager, i hvilke sagsbehandlerne først og fremmest har en undersøgelsesmålsætning (Kim, Ali og Jenny), som gør, at man må betragte foranstaltningsvalget som midlertidigt, tegner der sig måske nogle mønstre i sagsbehandlerne vurderinger af sagers alvorsgrad.

Med Backe-Hansens (2001) ord ser to problemstillinger ud til hver især at udgøre et 'trumfkort', hvilket vil sige, at ét hovedargument er tilstrækkeligt til at anse sagen for alvorlig. 'Trumfkortene' er unges kriminalitet og vold og opvækst med psykisk udviklingshæmmede forældre. Unges voldelige adfærd kan ikke accepteres af hensyn til de unge selv og deres omgivelser. Forældres udviklingshæmning anses på samme måde for uacceptabel på grund af den biologisk bestemte begrænsning af evnen til at forandre sig og sin situation.

I denne undersøgelse ser forældres forskelligartede sociale problemer (misbrug, manglende organisering af et hjem og en hverdag, ringe overskud til børnene m.v.) ud til at blive bedømt som mindre alvorligt og med flere nuancer af sagsbehandlerne. Måske er der, som en sagsbehandler udtrykte det, større erfaring med "druk og narko og socialt koks" og et mere varieret syn på, hvor grænsen for det uacceptable skal drages. Bedømmelsen af socialt forankrede problemer ser i højere grad ud til at have karakter af et 'puslespil' (Backe-Hansen, 2001), hvor flere forhold end forældrenes problemer skal pege i retning af en anbringelse, før sagsbehandlerne beslutter sig for at anbringe uden for hjemmet.

Det er nævnt, at man kan få den tanke, at børns lille alder er en medvirkende faktor til, at børns situation bedømmes mildere, målt på sagsbehandlerne tilbøjelighed til at anbringe. Bedømmelserne af vignetterne med de mindre børn resulterer i denne undersøgelse i højere grad i en afventende attitude over for, om forebyggende foranstaltninger både kan fremskaffe flere oplysninger og afhjælpe nogle af problemerne i familien. Hvis det er korrekt, at der er en tilbøjelighed til at være afventende over for de små børns udvikling og se tiden an, påkalder dette sig opmærksomhed i lyset af målsæt-

ningen om tidlige indgreb, der bunder i en opfattelse af, at jo længere problemerne lades upåagtede, jo vanskeligere vil de være at gøre noget effektivt ved til gavn for barnets udvikling.

De valgte foranstaltninger

Der er uenigheder sagsbehandlerne imellem om, hvilke typer af forebyggende foranstaltninger og anbringelser der vil være de mest hensigtsmæssige i forhold til vignetternes børn. I gruppeinterviewene gives som regel en slags 'overbud' på, hvilke forebyggende foranstaltninger man vil sætte ind. Dvs., at sagsbehandlerne peger på alle de forebyggende foranstaltninger, der kunne komme på tale i forhold til den givne problemstilling. Dette går igen i de individuelt udfyldte spørgeskemaer. I interviewene er der også ofte uenigheder om, hvilken anbringelsesform der vil være mest velegnet til barnet. Alligevel er det muligt at identificere nogle gennemgående mønstre i foranstaltningsvalget.

Forebyggende foranstaltninger

Hjemme-hos foreslås i tilfælde, hvor den dobbelte målsætning om både støtte og diagnostiske tests er fremherskende. Det gælder i vignetterne om Per & Poul, Sultan & Nestat, Kirsten og Jenny. I interviewene bliver det klart, at *hjemme-hos* ofte opfattes som forvaltningens "forlængede øjne", som en sagsbehandler udtrykte det, der skal skaffe bedre informationer om forældres forvaltning af hverdagen og relation til barnet. Der hersker ud fra interviewene ikke tvivl om, at hjemmehossere sættes ind lige så meget med en undersøgende som en støttende og behandlende målsætning. Der er heller ikke tvivl om, at undersøgelsesmålsætningen ikke altid gøres klar for familierne.

Aflastning foreslås i forhold til lidt større børn (der endnu ikke er blevet teenagebørn), når man gerne vil skaffe barnet andre længerevarende voksenkontakter og -påvirkninger, der også indgår med en vis vægt og hyppighed i barnets liv. I aflastningen kan også ligge et ønske om, at nogen for barnet kendte personer kan passe det i perioder, hvor hjemmemiljøet er for kaotisk. Endelig argumenterer nogle for aflastning som "den fleksible anbringelse", hvor aflastningen ses som en overgang til at anbringe barnet mere permanent

i aflastningsfamilien. Aflastning foreslås først og fremmest i Eriks tilfælde og i lidt mindre grad i Kirstens.

Fast kontaktperson nævnes primært i forbindelse med den store etniske minoritetsdreng, Hassan (og i mindre grad i forbindelse med Erik). Fast kontaktperson repræsenterer en bestræbelse på, at give barnet en voksen person, det har tillid til, og som kan være en prosocial model, der interesserer sig specielt for barnet og kan vejlede den unge eller barnet bredt om spørgsmål vedrørende dets hverdagsliv, herunder spørgsmål om uddannelse, arbejde og fritidsliv. Fast kontaktperson ser ud til at være modstykket til aflastning, når det drejer sig om store børn. Der nævnes ikke i forbindelse med fast kontaktperson en målsætning om, at kontaktpersonen skal undersøge yderligere og lade sine observationer gå videre til forvaltningen, det ser ud til, at fast kontaktperson alene defineres som en støtte og et tilskud til den unge.

Personlig rådgiver nævnes også af en del af sagsbehandlerne i forhold til Hassan, men i mindre grad end fast kontaktperson. Personlig rådgiver forventes at opfylde de samme målsætninger som den faste kontaktperson.

Familiebehandling spredes lidt ud over samtlige problemstillinger. Det ser ikke ud, som om sagsbehandlerne differentierer mellem forskellige problembilleder, når familiebehandling foreslås. Familiebehandling foreslås til så forskellige forældregrupper som vanrøgtende/opgivende forældre, de voldelige unges forældre, den udviklingshæmmede mor, alkoholmisbrugende forældre samt forældre, der begår overgreb mod deres børn. De fælles mål med familiebehandling over dette brede spektrum af problemer er, at man gerne vil påvirke forældrene til det ene eller det andet, idet familiebehandling ifølge interviewene primært opfattes som forældrebehandling. Hvis man gerne vil have forældre til at få øjnene op for, at deres børn har problemer (vil "skabe indsigt" hos forældrene), peges der på familiebehandling. Hvis sagsbehandlerne vil påvirke forældres opdragelsesstrategier; aktivere forældre, der er stået af over for et stort barns problemer; lære forældre ikke at begå overgreb; eller blot forklare forældre, at et stort alkoholforbrug ikke er foreneligt med at tage

vare på børnene, sætter de familiebehandling ind. Man kan næsten sige, at familiebehandling er en slags universalmiddel for alle de forskelligartede påvirkninger, som sagsbehandlerne forestiller sig kan påvirke forældres forældreevne i positiv retning. Indtrykket af et universalmiddel forstærkes af, at der også foreslås familiebehandling i forhold til forældre, som måske hverken har kapacitet til eller tradition for forandring ved en terapeutisk, kognitiv og emotionel bearbejdning (ved sprogets hjælp) af deres situation. Familiebehandling bruges ligesom andre af de forebyggende foranstaltninger af og til som en diagnostisk test, der skal afsøge mulighederne for, at barnet kan forblive hjemme. Dette er klarest i vignetterne om Kim og Ali.

Mor-barn-anbringelse nævner sagsbehandlerne sjældent og da kun enten i undersøgelsesøjemed eller for at motivere en mor til, at barnet bør anbringes.

Konsulentbistand nævnes også meget sjældent i tilfælde, hvor sagsbehandlerne gerne vil tilbyde individuel psykologbehandling enten til moren eller barnet.

Anbringelser

Også de hensigtsmæssige anbringelsesmiljøer er der diskussion og uenighed om, men følgende mønstre i sagsbehandlerne argumentation kan alligevel identificeres.

Alder er afgørende for, om sagsbehandlerne tænker i familiepleje eller institutionsanbringelse. Små og mindre børn (i disse vignetter op til 10-års-alderen) vil man som udgangspunkt helst anbringe i familiepleje. "Den almindelige familie" anses som bedst for de mindre børns udviklingsmuligheder. De store børn vil man anbringe på institution eller på socialpædagogiske opholdssteder.

Der er en tendens til, at alderskriteriet fraviges, hvis børnene *selv har mærkbare problemer*, eller hvis barnet – som i Eriks tilfælde – har en *symbiotisk tilknytning* til moren. Der er i interviewene en tilbageholdenhed over for at anbringe selv mindre børn med problemer i familiepleje ud fra den begrundelse, at almindelige familieplejer ikke

kan magte børn med store problemer, og at der derfor eksisterer en risiko for, at barnet må igennem flere på hinanden følgende familieplejeanbringelser.

En symbiotisk tilknytning peger for flere sagsbehandlere i retning af en institutionsanbringelse, idet institutioner forventes dels at være lettere at acceptere for moren, dels at være mere professionelle i håndteringen af relationen mellem moren og barnet.

Sagsbehandlerne foretrækker *socialpædagogiske opholdssteder* til de store voldelige drenge. I almindelighed går de ikke ind for lukkede institutionspladser, fordi de har dårlige erfaringer med, hvad det lukkede institutionsmiljø kan tilbyde de unge. Flere foreslår trods dette lukkede pladser for at forhindre den unge i at begå fornyet kriminalitet eller mener ikke, at de kan undgå en anbringelse på en lukket plads, i det mindste i begyndelsen af anbringelsen, fordi andre (retten) vil bestemme det.

Der er som nævnt hos nogle sagsbehandlere en betydelig ambivalens over for barnets slægt, mens andre ser entydigt positivt på, hvad slægten betyder for barnet, uanset om bedsteforældre og andre familiemedlemmer selv har sociale problemer. I vignetterne er der overvejende tale om socialt isolerede familier med ringe familienetværk, så *slægtsplaceringer* kommer ikke på tale i de fleste vignetter. I vignetten om Kirsten er der imidlertid både en far og en mormor, som er aktive i barnets hverdag. Ingen sagsbehandler foreslår, at barnet kunne tænkes placeret hos mormoren, relativt få (ca. en femtedel) overvejer at undersøge, om pigen kunne bo hos sin far. I interviewene er der dog flere sagsbehandlere, der reflekterer over farens betydning for pigen. Der er mindre tradition i Danmark for at benytte slægtsplaceringer end i vort naboland Sverige, hvor ca. en tredjedel af anbragte børn er placeret hos familiemedlemmer (Vinnerljung, Sallnäs & Kyhle-Westermarck, 2002). Dette materiale er lille og kan ikke sige noget om tilbøjeligheden til at anbringe i familien i landet som helhed. Det kan blot konstateres, at ret få af de sagsbehandlere, der indgår i denne undersøgelse, spontant overvejer en anbringelse hos familiemedlemmer.

Sammenfatning

De forebyggende foranstaltninger, der tiltrækker sig mange sagsbehandlers opmærksomhed i forhold til de undersøgte problemstillinger er: hjemme-hos, familiebehandling, aflastning og fast kontaktperson. Hver af disse foranstaltninger har sit rationale i sagsbehandlernes tænkning. Hjemme-hos har en dobbelt målsætning om at undersøge familiens indre liv yderligere som grundlag for vurderingen af, hvad der videre skal ske, og at hjælpe familierne med de problemer, de måtte have. Hjemme-hos ydes både som en støtte til familierne og som forvaltningens "forlængede øjne". Aflastning og fast kontaktperson ydes til henholdsvis mindre og større børn, når man vil bidrage til, at børnene får en anden kontinuerlig voksenkontakt end forældrenes. Aflastning ydes dog også i nogle tilfælde som en slags camoufleret overgang til anbringelse i pleje. Familiebehandling anvendes i alle de forskellige tilfælde, hvor sagsbehandlerne gerne vil påvirke forældre til at tænke og handle anderledes. Sagsbehandlerne anvender familiebehandling udifferentieret i forhold til de forskellige problemstillinger. Man kan sige, at familiebehandling bruges som en slags universalmiddel, fordi behandlingen forventes at kunne forbedre forskellige forældretypers adfærd i en række forskellige henseender.

I flere tilfælde er der flydende overgange mellem sagsbehandlernes valg af forebyggende foranstaltninger og af anbringelse. Her tænkes specielt på anvendelse af hjemme-hos med en udtalt undersøgelsesmålsætning og som en potentiel forløber for en anbringelsesbeslutning, af familiebehandling med samme undersøgelsessigte og af aflastning, når denne har karakter af "fleksibel anbringelse". Det er tankevækkende, at en del af de forebyggende foranstaltninger, som foreslås, potentielt 'stiler mod' anbringelse (og at det fremgår af sagsbehandlernes diskussion, at dette ikke altid gøres klart for familierne). Det kan ses som en illustration af, at sagsbehandlerne opfatter foranstaltningsrepertoiret som et kontinuum og ikke skelner skarpt mellem forebyggelse og anbringelse. Man kan få den tanke, at børnearbejdet som helhed har to overordnede formål: at anbringe børn, hvis det anses for nødvendigt, og at forhindre, at det bliver nødvendigt, at børn skal anbringes. I begge tilfælde kredser arbejdet omkring anbringelse på den måde, at anbringelse bliver

fikspunktet for både forebyggende og anbringende foranstaltninger, og forebyggende foranstaltninger bliver lige så meget et middel til at kontrollere, om anbringelse er nødvendig, som til at forhindre en udvikling imod det punkt, hvor anbringelse bliver uomgængelig. I en sådan tænkning får forebyggelsen andre mål end substantielt at bidrage til den gunstigst mulige udvikling for barnet.

Der er forskelligheder, men også klare mønstre i sagsbehandlingernes tænkning om det rette anbringelsesmiljø for børnene. Små børn skal som hovedregel i en "almindelig" familie, men dette kan fraviges, hvis barnet selv har problemer, som gør det vanskeligt for en almindelig familiepleje at håndtere, eller har en relation til forældrene, som vil besværliggøre, at en tilknytning til de voksne i et andet hjem kan etableres. Store børn skal anbringes på institution eller i et socialpædagogisk opholdssted. Hvis det kan undgås, skal de store børn med massive sociale problemer som hovedregel ikke anbringes under lukkede former, men flere peger alligevel på dette alternativ for at opbevare barnet et sted, hvor det har mindre risiko for at fortsætte sin kriminelle karriere, eller fordi de går ud fra, at det ikke vil være socialforvaltningens bord at bestemme det. Der er en modsætning, som mange af sagsbehandlerne er bevidste om, mellem at ville opbevare barnet for at forhindre ny kriminalitet og sagsbehandlingernes erfaringer for, at de unge risikerer at lære flere former for kriminel praksis i de lukkede institutioner.⁸⁾ Forestillinger om, at slægten kan bidrage med noget positivt i en anbringelse er ikke hyppige i den ene vignet, der lægger op til, at slægtsmedlemmer er vigtige i barnets hverdag. I interviewene er ca. hver anden sagsbehandler afstandtagende over for at bruge slægtsmedlemmer, der selv har sociale problemer som ressourcepersoner i arbejdet, mens den anden halvdel er positive over for det.

8) Levin (1998) dokumenterer fra en lukket institution i Sverige, som har en længere og stærkere tradition for at anbringe unge under lukkede former, at den lukkede institution er en slags 'uddannelsesinstitution' i kriminalitetsformer (inklusive stofmisbrug), som den unge ikke har prøvet før anbringelsen. Af hans materiale fremgår også, at en mindre gruppe af unge, der ikke før anbringelsen havde begået kriminelle handlinger, via anbringelsen blev kriminelle og misbrugere.

De forskellige bedømmelser

Et hovedresultat i denne undersøgelse er den store variation i sagsbehandlernes bedømmelser af børnenes situation og deraf følgende forskellige foranstaltningsvalg. Der er tale om gråzonesager, som er vanskelige at bedømme, fordi problemstillingerne ikke er så entydige, at tvivl er udelukket. Man må forvente, at variationerne i bedømmelserne er større i denne type af sager end i sager med en enklere eller en åbenbart mere ekstrem problemstilling. Men selv på denne baggrund må man sige, at variationerne er så store, at samme familie hos én sagsbehandler kan få bevilget "en lille sommerferie", hos en anden kan der blive indstillet til børn- og ungeudvalget om anbringelse uden samtykke.

I alle centrale henseender hersker der uenigheder mellem kommuner og i mange tilfælde også inden for den samme kommune. Dette taler for, at såvel organisatoriske forhold som sagsbehandlernes individuelle opfattelser og holdninger kan få væsentlig indflydelse på, hvordan et barns situation bedømmes, og hvilke indsatser der vælges. Der er forskel på, hvilke fakta i sagsbeskrivelsen sagsbehandlerne lægger vægt på; hvordan de tolker fakta; i hvor høj grad de anser barnet for et risikobarn; om de hælder til forebyggelse eller anbringelse; begrundelserne for at vælge det ene eller det andet; om de vil vælge at arbejde for frivillig eller tvangsmæssig anbringelse; hvilke forebyggende foranstaltninger de finder hensigtsmæssige; og hvilke anbringelsesmiljøer de synes vil være gode for barnet.

Det er store forskelle på et område af så væsentlig betydning for udsatte børn og deres forældre. Idealet for komplekse, myndighedsudøvende beslutninger er, at det faglige skøn både tager højde for individuelle særegenheder og bidrager til en vis ensartethed i bedømmelsen af ensartede situationer. Dette er ikke tilfældet i sagsbehandlernes bedømmelser af, hvad der er i vejen, og hvad der skal ske. Samme familie vil blive bedømt forskelligt fra kommune til kommune og fra sagsbehandler til sagsbehandler med forskellige konsekvenser for barn og familie. Der ser ikke ud til at være en faglig eller organisatorisk styring, der i et vist omfang ensarter bedømmelser og afgørelser om indgreb, samtidigt med at hensynet til de individuelle forhold varetages. Man kan diskutere, hvor store

variationer i bedømmelser der er legitime i børnearbejdet. En vis variation er utvivlsomt legitim på et område, der baseres på faglige skøn. En markant variation i bedømmelserne er imidlertid næppe ønskværdig i forhold til klienters retssikkerhed; for sagsbehandlerne der ser ud til at stå relativt alene med svære vurderinger og beslutninger; eller for kommunernes ledelser der må forvente, at beslutninger hviler på et visse fælles standarder for, hvad der kvalificerer til indgribende foranstaltninger. Heller ikke fra en bredere socialpolitisk synsvinkel kan det være ønskværdigt, at samme familier bedømmes så uensartet, som tilfældet er. Lovgivningen har dels som forudsætning, at dens indgrebskriterier kan omsættes på en nogenlunde entydig måde, dels er det af betydning, at dyre, men nødvendige, foranstaltninger anvendes, men kun anvendes, når der er et klart grundlag for at gøre det.

Flere ting af både professionel og organisatorisk karakter springer i øjnene i gruppeinterviewene. På det professionelle niveau springer det i øjnene, at den sædvanlige og anerkendte argumentationsform i sagsbehandlernes diskussioner hviler på individuelle erfaringer og holdninger, der kan være forskellige fra person til person. Hertil kommer, at sagsdiskussionerne mere har karakter af en forhandling om, hvis erfaringer eller holdninger der skal vinde frem, og de viser, at sagsbehandlerne ikke har en praksis for at udvikle et fælles vidensgrundlag. I det hele taget er sagsbehandlerne relativt 'kundskabsinaktive'⁹⁾ i deres refleksioner. Det viser sig i deres implicitte og indforståede faglige argumentation, i at mere præcise faglige begreber sjældent anvendes i analysen af et barns situation, og at man, hvis dette undtagelsesvist sker, tolker begrebernes betydning for den situation, der analyseres, forskelligt. Der ser ikke ud til at være tradition for i fællesskab at finde ud af, hvad man ved om et givet fænomen, for eksempel om anbringelse er et gode for et barn

9) Udtrykket 'kundskabsinaktive' stammer fra Bergmark & Lundström (2000), der har lavet en kvantitativ undersøgelse af svenske sagsbehandlere kundskabssyn. Af resultaterne fremgår, at sagsbehandlerne anvender meget lidt af den teoretiske/empiriske ballast, de har med sig fra grunduddannelsen; de læser sjældent og er ikke klar over, hvor de skal søge litteratur, der er relevant for deres arbejdsområde. Deres vigtigste kilde til kundskab er kollegers erfaringer.

med symbiotisk tilknytning til en forælder. De forskellige tolkninger af begrebet 'symbioses' betydning for vurderingen af det konkrete barn får lov til at stå side om side, og det er sandsynligt, at den sagsbehandler, der har sagen, vil lægge sin egen tolkning til grund for sin vurdering.

Organisatorisk lever man med de store forskelligheder, og man må formode, at det ikke er ukendt for ledelserne, eftersom sagsbehandlerne var helt bevidste om deres indbyrdes forskellighed. Af sagsbehandlerne diskussioner fremgik, at det væsentligste faglige forum for sagsdiskussioner de fleste steder var sagsbehandlergruppen, eventuelt suppleret med en mellemlider. Dvs., at sagsbehandlerne i nogen grad er overladt til sig selv i faglige diskussioner om sager, og at diskussionerne fortrinsvis foregår med den samme deltagerkreds, som indgik i gruppeinterviewene. Man kan derfor med lidt forsigtighed formode, at de daglige vurderinger af børn og familier forløber på nogenlunde samme måde som interviewenes diskussioner. Det var indtrykket, at den organisatoriske støtte til løbende at udvikle viden og kompetence til at vurdere præcist og vælge indsatser, der har sandsynlighed for at virke positivt, var begrænset i de undersøgte kommuner.

I interviewene blev der systematisk spurgt, om der var organisatoriske retningslinier for forskellige aspekter af arbejdet i kommunen, for eksempel retningslinier for hvordan en mistanke om overgreb mod et barn skulle undersøges. På ganske få undtagelser nær eksisterede der ikke sådanne retningslinier. Dvs., at det er op til tradition, muligheder, tilgængelige ressourcer eller den enkeltes viden at beslutte, hvordan centrale processer i arbejdet skal gennemløbes. Vi spurgte desuden om, hvordan man i kommunen 'plejede' at vurdere sager af pågældende kategori, for eksempel sager med sindslidende mødre. Det stod klart, at man sjældent 'plejede' at vurdere en kategori af sager med et bestemt videns- eller erfaringsmæssigt udgangspunkt. En undtagelse var måske sager om alkoholmisbrugende forældre, hvor man i nogle af kommunerne havde forskellige og relativt klare traditioner for vurderingen af disse sager. Dette sammenholdt med, at sagsbehandlerne udtrykte usikkerhed i forhold til og manglende viden om flere sagskategorier

(udviklingshæmmede og sindslidende mødre) taler for, at man ikke organisatorisk har bygget en fælles fond af viden op, som sagsbehandlerne kan trække på om forskellige sagskategorier.

Det var tydeligt, at lidt mere systematiske evalueringer af arbejdet ikke var sædvanlige. For eksempel må sagsbehandlernes 'håb' om, at forskellige foranstaltninger vil have positive effekter for barnet, ses i lyset af, at det ikke i de undersøgte kommuner er evalueret, hvordan de forskellige foranstaltninger har virket i forhold til bestemte problembilleder. Selv en relativt uambitiøs, men systematisk lokal erfaringsopsamling må formodes at kunne skabe et bedre grundlag for sagsbehandlernes vurderinger og beslutninger.

Det er et organisatorisk og ledelsesmæssigt såvel som et fagligt ansvar, at diagnosticering af børns særlige behov kan foretages så sikkert som muligt. Hvis sagsbehandlere skal styrkes i deres kompetence til at bedømme børns situation, kræver det en kontinuerlig bevågenhed, inspiration og skabelse af rammer for udvikling på det ledelsesmæssige og organisatoriske niveau. Det er ikke tænkeligt, at sagsbehandlerne alene kan iværksætte og gennemføre de udviklingsprocesser, der er fornødne, det vil kræve et betydeligt og stadigt ledelsesmæssigt engagement og en organisatorisk prioritering af denne type af udvikling. Det er således både en professionel og en organisatorisk udfordring, hvis man systematisk i kommunerne skal arbejde for en udvikling af viden om de kategorier af børn, forvaltningen arbejder med, med henblik på at styrke kompetencen til at bedømme børns situation med større præcision og faglig ensartethed og vælge velegnede foranstaltninger i overensstemmelse hermed. Dette må anses for en central udviklingsopgave i kommunernes børnearbejde, idet det i flere henseender ikke kan være ønskeligt, at familier med identiske problemer vurderes så forskelligt geografisk og individuelt. Det er problematisk under hensyn til familiers legitime interesse i at blive bedømt så kompetent og korrekt som muligt og få tilgodeset retssikkerhedsperspektiver i behandlingen af deres sag. Det er desuden problematisk i den forstand, at usikkerhed i bedømmelserne medfører usikre foranstaltningsvalg, og denne usikkerhed er et ringe fundament for at kunne vurdere, om indsatsen har positive, negative eller ingen virkninger på de

udviklingsproblemer, barnet anses for at have i sin opvækst. Sat på spidsen kan man sige, at en usikker udøvelse af det faglige skøn over et barns situation i en vis forstand får som følge, at man handler med bind for øjnene i børnearbejdet. Det er på baggrund af denne undersøgelses resultater en helt central udfordring for kommunernes børnearbejde at udvikle nye kompetencer med henblik på at bedømmelser af børns udvikling kan foretages på en sikrere og mere dybtgående måde, end det i dag er tilfældet.

Viden om prognoser og effekter

Nogle vidensfelter fremstod som specielt svage i sagsbehandlernes diskussioner. Dette gælder specielt viden om foranstaltningers effekter og om børnenes prognose, eller sagt på en anden måde: viden om sandsynligheden for at børnene vil udvikle sig ugunstigt på baggrund af den ene eller den anden type af påvirkning under opvæksten.

Viden om foranstaltningers effekter kan opnås på mange måder. Dels kan det være en opgave for uddannelsesinstitutionerne at fokusere mere på den forskningsbaserede viden, man internationalt har om forskellige foranstaltningers effekter for klienterne.¹⁰⁾ Dels kunne udarbejdelse af forskellige former for forskningsoversigter, der på en enkel og tilgængelig måde formidle eksisterende viden, måske også være til hjælp i en travl praktisk hverdag. Dels kan som nævnt selv afgrænsede lokale erfaringsopsamlinger/evalueringer skabe betydningsfuld viden om, hvordan det lokale foranstaltningsregister virker.

'Håb' og erfaring alene er et spinkelt grundlag at basere en foranstaltningsbeslutning på, selvom et vist mål af håb om, at de til rådighed stående foranstaltninger har positive virkninger, er nødvendigt i praksis. En sagsbehandler sagde det på denne måde: "Hvis vi ikke troede på, at det hjalp, hvad skulle vi så gøre?" Dette kan

10) Dette tema har ifølge en komparativ dansk/svensk undersøgelse af undervisningen på børneområdet ved danske og svenske sociale højskoler en ringe placering i undervisningsprogrammet (Egelund, Kvilhaug, Liebing & Östberg, 2000).

man umiddelbart leve sig ind i, men 'håbet' kan måske kvalificeres ved større viden om foranstaltningers effekter, som kan give et bidrag til en mere nuanceret diskussion om, hvad der har verificeret sandsynlighed for at hjælpe på et givet problem.

Med hensyn til børnenes prognose står det klart, at sagsbehandlerne i almindelighed forestiller sig, at børnene vil udvikle problemer og ofte alvorlige problemer som følge af deres opvækstforhold. Der er en stærk tro på, at man ikke kan leve under utilfredsstillende forhold uden at fejludvikles.

Prædiktion af børns udvikling er af flere grunde vanskelig at foretage. Det er nævnt, at det er vanskeligt at bruge eksisterende viden, fordi den dels endnu er begrænset, og fordi det er en viden på gruppeniveau, som ikke uden videre kan omsættes til individniveau. Hvis man for eksempel ved, at børn af alkoholmisbrugende forældre som gruppe har en øget sandsynlighed for at udvikle skader sammenlignet med børn, der ikke vokser op med misbrugende forældre, så siger det intet om, hvorvidt et konkret barn vil komme til at høre til dem, hvor den øgede sandsynlighed slår ud i skader, eller dem, der udvikler sig normalt. Trods disse vanskeligheder, er det vigtigt at vide, at langt fra alle børn, der lever under normal standard, udvikler sig fejlagtigt.¹¹⁾ Det er også vigtigt at være opmærksom på, at risikofaktorer kan balanceres af beskyttelsesfaktorer, og at vide, hvilke beskyttelsesfaktorer man skal lede efter i sin vurdering. En sådan viden kunne være et korrektiv til den stærke tro på, at det vil gå alle børnene dårligt på længere sigt.

Også en styrkelse af dette vidensfelt kunne være en opgave for uddannelserne. Igen ville mindre evalueringer lokalt sandsynligvis kunne yde meget til en skærpet bevidsthed om, hvordan det kommer til at gå børnene. Man kunne lave erfaringsopsamlinger af, hvordan børn af forskellige forældrekategorier, for eksempel de alkoholmisbrugende forældre, faktisk udvikler sig over tid

11) Hesse & Wåhländer (2000) har efterundersøgt 142 højrisikobørn, der i 1985 anbragtes på Barnbyn Skå, og konstaterer, at mange af børnene trods en yderst turbulent barndom, der også indebar anbringelser, som voksne har et normalt liv.

Negative og positive diagnostiske tegn

Når man ser på den liste af positive og negative diagnostiske tegn, der går på tværs af vignetterne, springer det i øjnene, at mange af de tegn, man hæfter sig ved i familierne, ikke refererer til børnene eller forældrene, men til organisatoriske forhold eller krav til 'den gode klient'.

Der er naturligvis nævnt tegn på tværs af vignetterne, der direkte har med familiens forhold at gøre. Blandt dem kan nævnes, at "forældre kan se barnet", netværk eller social isolation, socialarvsproblematikken, en opkobling af problemer m.v.

Men flere af de tegn, der bidrager til en negativ respektive positiv vurdering af familien, har karakter af krav til, hvordan 'den gode klient' skal være. At være hjælpsøgende vurderes som positivt, at afvise hjælp som negativt. At forstå problemerne på nogenlunde samme måde som de professionelle gives positiv værdi, at forstå dem på en anden måde betragtes som problemfornægtelse. Ikke at kunne eller ville samarbejde er negativt. Det samme gælder at have et begrænset udviklingspotentiale, som sætter snævrere rammer for, hvor langt forvaltningen kan nå i forandringsøjemed. Disse ting kan naturligvis være negative for et barns udvikling, men de er ikke identiske med, at forældrene ikke magter opdragelsesopgaven. Stillet på spidsen kan man også se disse ting som et stadigt dilemma i forvaltningernes arbejde, nemlig at man ofte arbejder med samarbejdsudygtige forældre med begrænset forandringskapacitet, en anden forståelse af problemerne og en afvisning af, at forvaltningen bliver for involveret i deres familieliv. Disse ting er i et eller andet omfang integreret i et arbejde med ofte marginaliserede mennesker, der ikke altid kommer frivilligt, og det er forvaltningernes opgave så vidt muligt at udvikle metoder til at arbejde med problemfornægtende, afvisende m.v. klienter. Sagsbehandlerne ser ud til at tænke anderledes om dette. At det måske vil blive vanskeligt at arbejde med en given klient defineres som en egenskab ved klienten og ikke ved relationen mellem sagsbehandler og klient, og det tages oftest som udtryk for, at klienten har ringe forældreevne. Det er problematisk, at relationen mellem klient og forvaltning på denne

måde defineres som klientens problem og som et negativt tegn i vurderingen af barnets situation. Børnearbejdets familier er ikke 'brugere' eller 'kunder', de er (ofte ufrivillige) klienter, og det forekommer vigtigt, at man indarbejder denne realitet i vurderingerne på den måde, at man ikke automatisk sidestiller en svær samarbejdsrelation med en ringe forældreevne.

Også på andre måder spiller organisatoriske forhold ind i vurderingerne af familierne. Bedømmelsen af en sags alvorsgrad hænger som nævnt blandt andet sammen med, om foranstaltninger tidligere har været sat ind eller sat ind i tilstrækkelig grad. Her kan man sige, at forvaltningens foranstaltningsrepertoire skygger for at fokusere på barnets situation. Også forestillingen om, at alvorsgraden kan læses ud af, om der er tilstrækkeligt mange underretninger fra professionelle samarbejdspartnere har denne karakter.

Tidligere undersøgelser¹²⁾ peger også på, at der i forvaltningerne er en tradition for at lade bedømmelsen af barnet påvirke af, om en klient betragtes som svær eller nem at samarbejde med. Det kan være relevant i vurderingen, men det er det ikke altid, og der kan være grunde til at eksperimentere med rutiner, som sikrer en problematisering af, at en forvaltningen vanskelig klient relativt automatisk identificeres som en dårlig forælder.

De etniske minoritetsbørn

Det er igennem rapporten dokumenteret, at etniske minoritetsbørn i nogen grad vurderes anderledes end danske og tildeles andre foranstaltninger.

Der er blandt sagsbehandlerne, hvad nogle selv kalder en afmagt over for, hvad de skal stille op med etniske minoritetsfamilier. Afmagten bunder i en manglende tiltro til, at det eksisterende foranstaltningsrepertoire imødekommer disse børns behov og i øvrigt opfylder krav om at respektere børnenes sprog, religion, spiseforskrifter m.v. Sagsbehandlerne beretter om dårlige erfaringer med sammenbrud af anbringelserne og med, at barnet efter kort

12) For eksempel Egelund (1997).

tid fremmedgøres for de biologiske forældre, blandt andet fordi modersmålskyndigheden ikke kan opretholdes. Når nogle sagsbehandlere alligevel vælger at anbringe, fordi de finder en stor drengsvold for farlig for ham selv og andre, gør de det med ringe forventninger til, at anbringelsen vil gavne den unge. Der er også udsagn om, at man i kommunen eller amtet ikke har taget hul på disse foranstaltningsmangler, og at udvikling af adækvate foranstaltninger må ses i et langt tidsperspektiv.

Der er også udsagn om, at man i vurderingen af etniske minoritetsbørn i nogen grad definerer problemer, som man ville tage alvorligt, hvis der var tale om danske børn, som kulturelle forskelligheder. Dvs., at en risiko for barnet oversættes til at være en kulturel egenskab hos familien.

Endelig er der udsagn om, at de etniske minoritetsfamilier er vanskelige at arbejde med på grund af for ringe viden, og nogle få sagsbehandlere taler også om en ængstelse for at blive opfattet som racistiske af denne grund.

Disse ting tilsammen betyder, at sagsbehandlerne i flere kommuner vælger først at gribe ind over for etniske minoritetsbørn, når problemerne er ude i det "ekstreme". Både af spørgeskemaer og interview fremgår det, at sagsbehandlere vil anbringe relativt færre etniske minoritetsbørn end danske på de samme sagsfakta. Det står klart i interviewene, at denne tilbageholdenhed først og fremmest skyldes et hensyn til børnene, idet sagsbehandlerne finder, at de vil stille børnene dårligere ved et indgreb end ved ikke at gribe ind. I nogle tilfælde skyldes det også, at sagsbehandlerne definerer problemerne som kulturelle og derfor er mere tilbageholdende med at gribe ind. Det medfører imidlertid en forskelsbehandling, i hvilken sagsbehandlerne accepterer opvækstforhold for etniske minoritetsbørn, som de ikke ville acceptere for danske.

Bedre uddannelse på området kunne måske hjælpe et stykke af vejen, i hvert fald i forhold til at reducere sagsbehandlernes fornemmelse af at vide for lidt om andre kulturers levevaner og familie-

mønstre.¹³⁾ Men det virker på sagsbehandlernes udtalelser, som om den største udviklingsopgave er at etablere egnede foranstaltninger. Også her kunne lokal evaluering af, hvad man har gjort i forhold til etniske minoritetsbørn med hvilke virkninger, være et middel til at skabe overblik over behovene. Desuden kunne formidling af arbejdsmetode i og resultater af forskellige forsøg og eksperimenter på dette område formentlig være værdifuldt som et idékatalog i en udviklingsproces.

Afslutning

Denne undersøgelse fokuserer på sagsbehandlernes vurderinger og foranstaltningsvalg i forhold til udvalgte sagseksempler (vignetter), som har en gråzonekarakter. Undersøgelsen har ikke haft som sit hovedsigte at analysere sagsbehandlernes praksis i samspil med de socialpolitiske og organisatoriske rammer, arbejdet indgår i. Om end der i interviewene er mange oplysninger om muligheder og begrænsninger i lovgivningen og om organisatoriske forudsætninger for at udføre arbejdet, er det ikke disse forhold, der systematisk er studeret i denne undersøgelse. Dette er vigtigt at holde sig for øje i tolkningen resultaterne, fordi andre undersøgelser¹⁴⁾ med en anden kundskabsinteresse dokumenterer, at sagsbehandlernes praksis i børnesager ikke foregår i et tomrum, men påvirkes dybtgående af de lovgivningsmæssige rammer¹⁵⁾ og af arbejdets organisering. En undersøgelse, der fokuserer på sagsbehandlerne, kan umiddelbart lægge op til sagsbehandlerorienterede løsninger, når udvikling af arbejdet skal overvejes, for eksempel efteruddannelse. Det er utvivlsomt vigtigt at overveje, hvordan sagsbehandlerkompetencen på dette vanskelige område af socialt arbejde kan styrkes. Den professionelle kompetence er en selvstændig faktor i arbejdet og dets kvalitet, men man skal ikke glemme, at børnearbejdet ikke alene

13) Se Skytte (1997).

14) For eksempel Claezon (1987), Dingwall, Eekelaar & Murray (1983), Egelund (1997), Parton, Thorpe & Wattam (1997 og Swift (1995).

15) Gilbert (1997) har foretaget en sammenligning af børneforsorgslovgivningen og praksis i ni europæiske og nordamerikanske lande og påviser betydelige forskelle på en række praksisvariable, afhængigt af om lovgivningen primært sigter på beskyttelse af barnet (child protection) eller på støtte til familiers forvaltning af deres hverdag og omsorg for børnene (child welfare).

defineres professionelt, men i høj grad er politisk defineret. Det er politisk defineret via de indgrebskriterier og foranstaltningskategorier, der fremgår af serviceloven med tilhørende vejledninger, og det er lokalpolitisk defineret gennem kommunale forskrifter, mål og prioriteringer og den lokale organisering af arbejdet. Der er sat nogle rammer, inden for og i samspil med hvilke den professionelle indsats udfoldes.

Der er flere væsentlige hovedresultater i denne undersøgelse, som kan påkalde sig diskussion socialpolitisk, organisatorisk og uddannelsesmæssigt. Nogle få af de væsentligste skal fremhæves nedenfor.

Det første hovedresultat er, at sagsbehandlerne i mange af de gråzonestager, der ligger til grund for denne undersøgelse, har en høj grad af tilbøjelighed til at vælge anbringelsesforanstaltninger. Om den er for høj, kan denne undersøgelse ikke belyse, men i forhold til rapportens titel kan man sige, at tærsklen for at overveje anbringelse i mange tilfælde er lav. Hvis sagsbehandlerne har opfattelsen af, at et barn ikke lever godt nok, udløser det relativt hurtigt overvejelser om anbringelse, hvis andre faktorer (forældres samarbejdsevne for eksempel) svækker troen på at forebyggende foranstaltninger kan skabe væsentlige forandringer. Der er ikke tvivl om, at de relativt lavt satte tærskler for at overveje anbringelse er båret af sagsbehandlerne engagement i, at børnene skal leve under ordentlige forhold. Pointen er imidlertid, at gråzonebørnenes vilkår ofte producerer denne opfattelse af, at det ikke er godt nok, og at en anbringelse vil sikre barnets udvikling bedre.

Pr. 31. december 2000 var 13.641 børn anbragt uden for hjemmet (Danmarks Statistik, 2001a). Selvom anbringelsestallet aktuelt er stigende, har anbringelsesfrekvensen ligget forbavsende stabilt igennem ca. fem årtier på omkring 1 af en børneårgang (Hestbæk, 1997). Der er igennem en årrække fra 1960'ernes begyndelse tilføjet stadigt flere forebyggende foranstaltninger, som imidlertid ikke har nedbragt den andel af en børneårgang, som anbringes. Af sagsbehandlerne diskussioner virker det, som om kardinalforanstaltningen i børnearbejdet fortsat er anbringelser af børn. Det finder en vis støtte i Danmarks Statistiks tal, der viser, at der pr. 31. december

2000 er flere børn, der modtager en anbringelsesforanstaltning end en forebyggelsesforanstaltning (11.361 børn).¹⁶⁾ Det virker også i mange tilfælde, som om forebyggende foranstaltninger anvendes som en forløber for anbringelse eller som et middel til at skaffe tilstrækkelige oplysninger til at vurdere en anbringelses nødvendighed. Man kan sige, at der i et vist omfang er glidende overgange mellem forebyggelse og anbringelse.

Sagsbehandlerne har et foranstaltningsrepertoire at arbejde med, hvis mest indgribende pol består af anbringelser med eller uden samtykke. Repertoiret opfattes som et kontinuum, hvor mere indgribende foranstaltninger sættes ind, hvis mindre indgribende ikke får de ønskede virkninger i familierne. Forebyggelse opfattes først og fremmest som et middel til at undgå en anbringelse mere end som en selvstændig investering i barnets udvikling, og forandrer de forebyggende foranstaltninger ikke barnets situation mærkbart, kommer anbringelsen relativt automatisk på tale. I en vis forstand kan man sige, at sagsbehandlerne i almindelighed kredser om anbringelse, både når de forebygger, og når de anbringer.

Et andet hovedresultat er den store variation i sagsbehandlernes vurderinger og foranstaltningsvalg, som også forekommer inden for samme kommune. Sagsbehandlernes diskussionskultur er præget af, at de bygger de fleste refleksioner på deres individuelle erfaringer fra lignende sager, og denne erfaringsbaserede argumentation på baggrund af flere eller færre sager accepteres kollegialt som et gyldigt

16) Dette tal tager dog kun højde for foranstaltningerne: personlig rådgiver, fast kontaktperson, aflastningsophold og kost- og efterskole, som Danmarks Statistik opgør med barnet som enhed. Foranstaltningerne: konsulentbistand, hjemme-hos, familiebehandling og mor-barn-anbringelse opgøres med familien som enhed, hvilket gør det umuligt at vide, hvor mange børn der er omfattet af indsatsen. Desuden er opgørelsesmåden for disse foranstaltninger anderledes end for de tidligere nævnte, der opgøres med barnet som enhed, idet det registreres, hvor mange foranstaltninger der er bevilget familien over et helt kalenderår, mens foranstaltninger opgjort med barnet som enhed, opgøres pr. en bestemt dato (d. 31.12.) i kalenderåret. Også dette gør det umuligt at sammenligne tallene. Danmarks Statistiks opgørelser over bistand til børn og unge giver således ikke et billede af, hvor mange børn der totalt modtager forebyggende foranstaltninger.

kundskabsgrundlag. Det virker ikke, som om sagsbehandlerne støttes i en fælles opbygning af erfaringsbaseret viden via organisatoriske evalueringer af arbejdet, dets problembilleder, indsatser og resultater. Det virker heller ikke, som om der er organisatoriske tilskyndelser til og rammer for at være aktivt kundskabssøgende på områder, som sagsbehandlerne føler sig usikre overfor eller mangler viden om.

Realiteten er imidlertid en stor spredning i vurderinger og foranstaltningsvalg i forhold til den samme sagsbeskrivelse, som giver arbejdet et præg af vilkårlighed. Det er ikke vilkårligt i den forstand, at sagsbehandlerne ikke har gode begrundelse for deres vurderinger og handlingsvalg, men de hæfter sig ved forskellige ting i (og har forskellige holdninger til) de komplekse familiesituationer, som de blev sat til at vurdere. Vilkårligheden refererer til, at samme familie kan få forskellig behandling i samme socialforvaltning ved at gå ind ad forskellige kontordøre. Komplexiteten i gråzonesager kan ikke reduceres, familierne kan ikke forenkles, og der vil næsten altid være et grundlag for tvivl om, hvad der er det rigtige at gøre. Så det er andre veje, man må gå, hvis vilkårligheden set fra et klientsynspunkt skal begrænses og vurderinger og handlingsforslag skal gøres mere ensartede. En vej er bedre uddannelse og mere systematisk forskningsformidling i en oversigtlig og lettilgængelig form. En anden vej er lokalt at skabe fora, der fremmer kundskabssøgen og vidensudvikling. En tredje vej er metodeudvikling, der sigter på at skærpe sagsbehandlernes kritiske analyse af børns situation. En fjerde vej er at satse på opbygning af organisatoriske dokumentationssystemer, der muliggør faglig erfaringsopsamling og evaluering lokalt. Socialforvaltningsorganisationen har utvivlsomt en stor rolle at spille i disse udviklinger. Jo tættere udviklingsfora, metodeudvikling og erfaringsopsamling ligger på den daglige praksis, jo mere engagerende vil det sandsynligvis være for sagsbehandlerne, og jo mere gennemslagskraft kan det få.

Afslutningsvis skal det understreges, at fokus i denne undersøgelse er på sagsbehandlernes vurderinger og foranstaltningsvalg i børnesager, der kan vække tvivl om, hvorvidt barnets udvikling kan støttes via forebyggende foranstaltninger eller kræver en anbringelse uden for hjemmet. Fokus er ikke på den indflydelsesrige kontekst, som

sagsbehandlerne indgår i socialpolitisk og organisatorisk, og som påvirker den faktiske udformning, sagsbehandlerne reflekser og handlingsvalg får. Der er således i undersøgelsen foretaget et perspektivvalg, der betyder, at undersøgelsen stiller skarpt på sagsbehandlerne faglige arbejde, men samtidigt skygger for de omverdensfaktorer, der præger det faglige arbejde. Til de omverdensfaktorer hører lovens og den øvrige regulering udformning, samt det præge reglerne og reglerne eventuelle modsætninger sætter på sagsbehandlerne tænkning og handlinger. Til omverdensfaktorerne hører også organiseringen af arbejdet og de ledelsesmæssige mål, prioriteringer og den udviklingsparathed, som findes i den enkelte socialforvaltning. Der kan næppe herske tvivl om, at sagsbehandlerne vidensniveau, kompetence og faktiske udførelse af momenter i arbejdsprocessen spiller sammen med organisatoriske og ledelsesmæssige forhold.

Sagsbehandlerne kompetence spiller en selvstændig rolle for arbejdets kvalitet. Socialpolitiske, organisatoriske og ledelsesmæssige forhold spiller imidlertid en lige så stor rolle for, hvilken kvalitet der kan opnås i børnearbejdet. Disse rammer samspiller med og skaber muligheder eller begrænsninger for det udøvende arbejde på sagsbehandlerniveauet, og det er væsentligt at indtænke ændringer på samtlige disse relevante niveauer, når ændringsstrategier skal overvejes.

Vignetterne

Tvillingerne Per og Poul

Del 1

Per og Poul er enæggede tvillinger. De blev født for tidligt og vejede for lidt. Specielt måtte den ene ligge længe i kuvøse. Moren var udslidt efter en vanskelig graviditet og en lang fødsel. Hun orkede ikke at bruge så megen tid hos børnene, mens de var på sygehuset, og hun mente, at de alligevel ikke opfattede, om hun var der. Sundhedsplejersken underretter socialforvaltningen, da børnene er et år, fordi hun opfatter moren som meget udslidt, faren som uinteressert i børnene og familien som afvisende over for at tage imod hjælp.

Del 2

Da Per og Poul er 3 år underretter en nabo socialforvaltningen, fordi der er "forfærdelig megen råben og skrigen fra både forældres og børns side". Børnene opfattes som "ustyrlige". Ved hjemmebesøg finder sundhedsplejersken, at tvillingerne er udiskriminerende og klæbende over for voksne, at forældrene fokuserer på drengenes negative sider, og at samspillet mellem forældre og børn er højtråbende og udskældende. Både boligen og drengene virker beskidte. Drengene gør stort set, som det passer dem, mens forældrene ser passivt til. Børnene leger sammen, men noget stereotyp, og de kommer ofte op at skændes eller slås. Deres sprog er dårligt, men de lader til at forstå hinanden.

Del 3

Det blev bestemt, at Per og Poul skulle i børnehaven. Børnehaven mente, at Poul havde brug for høreapparat, men forældrene fandt dette unødvendigt. Da drengene er 7 år, underretter skolen socialforvaltningen. Drengene er hyperaktive, forstyrrer de andre, er ofte aggressive og bliver udelukket fra de andres lege. Deres sprog og begreber er dårlige. De er ofte uvaskede, og de andre børn siger, at de lugter. Forældrene deltager ikke i forældremøder. Ved hjemmebesøg kommer sagsbehandleren til en rodet lejlighed. Faren sidder i

undertrøje og drikker øl. Han mener, at drengene bare "skal opføre sig ordentligt". Moren er passiv bortset fra råben til drengene, som farer omkring under besøget. Forældrene henviser til, at drengene er for tidligt født og har nogle "skavanker" på grund af det, men der er ikke brug for hjælp udefra.

Tvillingerne Sultan og Nestat

Del 1

Sultan og Nestat er enæggede tvillinger. De blev født for tidligt og vejede for lidt. Specielt måtte den ene ligge længe i kuvøse. Moren var udslidt efter en vanskelig graviditet og en lang fødsel. Hun orkede ikke at bruge så megen tid hos børnene, mens de var på sygehuset, og hun mente, at de alligevel ikke opfattede, om hun var der. Sundhedsplejersken underretter socialforvaltningen, da børnene er et år, fordi hun opfatter moren som meget udslidt, faren som uinteresset i børnene og familien som afvisende over for at tage imod hjælp.

Del 2

Da Sultan og Nestat er 3 år underretter en nabo socialforvaltningen, fordi der er "forfærdelig megen råben og skrigen fra både forældres og børns side". Børnene opfattes som "ustyrliche". Ved hjemmebesøg finder sundhedsplejersken, at tvillingerne er udiskriminerende og klæbende over for voksne, at forældrene fokuserer på drengenes negative sider, og at samspeilet mellem forældre og børn er højtråbende og udskældende. Både boligen og drengene virker beskidte. Drengene gør stort set, som det passer dem, mens forældrene ser passivt til. Børnene leger sammen, men noget stereotyp, og de kommer ofte op at skændes eller slås. Deres sprog er dårligt, men de lader til at forstå hinanden.

Del 3

Det blev bestemt, at Sultan og Nestat skulle i børnehave. Børnehaven mente, at Sultan havde brug for høreapparat, men forældrene fandt dette unødvendigt. Da drengene er 7 år, underretter skolen socialforvaltningen. Drengene er hyperaktive, forstyrrer de andre, er ofte aggressive og bliver udelukket fra de andres lege. Deres sprog og begreber er dårlige. De er ofte uvaskede, og de andre børn siger,

at de lugter. Forældrene deltager ikke i forældremøder. Ved hjemmebesøg kommer sagsbehandleren til en rodet lejlighed. Faren sidder i undertrøje og drikker øl. Han mener, at drengene bare "skal opføre sig ordentligt". Moren er passiv bortset fra råben til drengene, som farer omkring under besøget. Forældrene henviser til, at drengene er for tidligt født og har nogle "skavanker" på grund af det, men der er ikke brug for hjælp udefra.

Erik

Del 1

Erik er 6 måneder gammel og alene med sin mor. Han har ikke kontakt med sin far. Moren har et meget lille netværk, og hendes familie har begrænsede ressourcer til at støtte hende. Moren er psykisk udviklingshæmmet og får førtidspension. Hun har generelt begrænset forståelse for børns behov, og sundhedsplejersken formoder, at der kan være alvorlige mangler i omsorgen for Erik. Moren bliver let mistænksom over for sundhedsplejersken, hvis hun oplever dennes råd som kritik af sin adfærd eller af omsorgen over for Erik. Sundhedsplejersken henvender sig derfor til socialforvaltningen.

Del 2

Da Erik er 2 år gammel, mener vuggestuen, at Erik udviser tegn på udviklingsproblemer. Han er ængstelig, passiv i forhold til andre børn, er sprog- og begrebsfattig og har et stort behov for kontakt med de voksne. Vuggestuen synes, at morens omsorg for Erik er mangelfuld både materielt (mad, hygiejne, påklædning) og i forhold til kontakt, tryghed og stimulation. Dette betyder, at vuggestuen søger om bevilling til nogle støttepædagogtimer til Erik i institutionen, idet personalet finder, at der er behov for ekstra stimulation af Erik.

Del 3

Da Erik er 10 år, underretter skolen. Skolen siger, at Erik er ængstelig, sårbar, har lav selvfølelse, dårlig koncentrationsevne og kommer fagligt til kort i skolen. Han har fortsat meget behov for kontakt med de voksne. De andre børn opfatter Erik som "speciel", og han er socialt isoleret. Ved undersøgelse hos en skolepsykolog bliver Erik vurderet som normalt begavet, men han har store sociale og

emotionelle problemer. Psykologen mener, at Erik nu har stort behov for kontakt og stimulation. Der er stærke bånd mellem moren og Erik, men morens begrænsede ressourcer betyder, at hun selv med en ekstra indsats og støtte vil have vanskeligt ved at opfylde Eriks behov. Erik er i færd med at "vokse fra" hende. Moren vil gerne samarbejde om nye hjælpeforanstaltninger til Erik for at kunne beholde ham hjemme. Psykologen vurderer, at det vil blive tiltagende vanskeligt for moren, når han bliver ældre og kommer i puberteten.

Frederik

Del 1

Forældrene blev skilt, da Frederik var 4 år. Frederik boede i starten sammen med sin mor, hendes nye mand og to halvsøskende. Morens mand er voldelig over for hende og tidligere straffet. Allerede i børnehaven er Frederik et uroligt og aggressivt barn. Ved skolestart skiller han sig ud ved at forstyrre og slås med kammerater. Han har stort fravær, og skolepræstationen er dårlig trods ekstra undervisning. Forholdet til lærere og medelever er konfliktfyldt, og 11 år gammel flyttes Frederik til en anden skole for at få en "ny start". På dette tidspunkt bliver det tiltagende vanskeligt for moren at styre ham. Han retter sig ikke efter råd, krav eller formaninger og kan finde på at slå og sparke hende. Da han er 12 år, kontakter moren socialforvaltningen.

Del 2

Frederik flytter 12 år gammel til sin far, men føler sig uønsket i sin fars nye familie. Han kommer dårligt ud af det med jævnaldrende, forstyrrer, truer, skaber frygt i klassen og har stort skolefravær. I fritiden holder Frederik sammen med nogle lidt ældre belastede unge, og han begynder at eksperimentere med hash og alkohol. Da han er 13 år, går han til angreb på en skolekammerat, som han slår og sparker, til han besvimer. Han bliver bortvist fra skolen, som også underretter socialforvaltningen.

Del 3

Frederik er 15 år, og politiet ringer og beder en repræsentant fra socialforvaltningen deltage i afhøring. Frederik blev anholdt sent foregående aften, fordi han mishandlede en midaldrende mand.

Manden havde forsøgt at stoppe Frederik og en jævnaldrende kammerat i at begå hærværk mod en bil. Manden blev slået bevidstløs af drengene og blev kørt til sygehuset, hvor han nu er uden for fare. Det overgives til socialforvaltningen at tage stilling til, hvad der skal ske nu.

Hassan

Del 1

Forældrene blev skilt, da Hassan var 4 år. Hassan boede i starten sammen med sin mor, hendes nye mand og to halvsøskende. Morens mand er voldelig over for hende og tidligere straffet. Allerede i børnehaven er Hassan et uroligt og aggressivt barn. Ved skolestart skiller han sig ud ved at forstyrre og slå med kammerater. Han har stort fravær, og skolepræstationen er dårlig trods ekstra undervisning. Forholdet til lærere og medelever er konfliktfyldt, og 11 år gammel flyttes Hassan til en anden skole for at få en "ny start". På dette tidspunkt bliver det tiltagende vanskeligt for moren at styre ham. Han retter sig ikke efter råd, krav eller formaninger og kan finde på at slå og sparke hende. Da han er 12 år, kontakter moren socialforvaltningen.

Del 2

Hassan flytter 12 år gammel til sin far, men føler sig uønsket i sin fars nye familie. Han kommer dårligt ud af det med jævnaldrende, forstyrrer, truer, skaber frygt i klassen og har stort skolefravær. I fritiden holder Hassan sammen med nogle lidt ældre belastede unge, og han begynder at eksperimentere med hash og alkohol. Da han er 13 år, går han til angreb på en skolekammerat, som han slår og sparker, til han besvimer. Han bliver bortvist fra skolen, som også underretter socialforvaltningen.

Del 3

Hassan er 15 år, og politiet ringer og beder en repræsentant fra socialforvaltningen deltage i afhøring. Hassan blev anholdt sent foregående aften, fordi han mishandlede en midaldrende mand. Manden havde forsøgt at stoppe Hassan og en jævnaldrende kammerat i at begå hærværk mod en bil. Manden blev slået bevidstløs af drengene og blev kørt til sygehuset, hvor han nu er uden for

fare. Det overgives til socialforvaltningen at tage stilling til, hvad der skal ske nu.

Kirsten

Del 1

Socialforvaltningen ringes op af en dagplejemor, der passer den 7 måneder gamle Kirsten. Dagplejemoren tror, at Kirstens mor har et alkoholproblem. Hun virker af og til beruset, når hun henter og bringer, nogle gange kommer hun for sent, en enkelt dag er hun helt udeblevet, så Kirsten måtte overnatte i dagplejen. Faren bor ikke i familien, men han henter og bringer tit barnet. Han virker omsorgsfuld over for barnet og er altid ædru. Dagplejemoren har dog vanskeligt ved at kommunikere med ham, fordi han virker meget tilbageholdende og sky.

Del 2

Kirsten er 4 år og går i børnehave. Børnehaven underretter socialforvaltningen. Kirsten selv er en aktiv og kvik lille pige, men hjemmemiljøet er stærkt præget af morens alkoholmisbrug. Kirsten må ofte stå op selv og tage morgenmad, hvis der er noget. Ind imellem må hun selv gå til børnehaven, der også har indtryk af, at hun af og til lades alene om aftenen. Den biologiske far henter hende nogle gange, barnet virker glad for ham. Børnehaven ved imidlertid meget lidt om ham. Også Kirstens mormor henter hende af og til. Børnehaven har mistanke om, at også hun kan have et alkoholproblem.

Del 3

Kirsten er blevet 6 år. I forbindelse med overgang fra børnehaveklasse til 1. klasse er Kirsten blevet vurderet af en psykolog. Psykologen opfatter Kirsten som en velbegavet, robust pige, der klarer sig godt intellektuelt og socialt i klassen. Kirsten har imidlertid alt for mange pligter og for meget ansvar i hjemmet, som i perioder er ret kaotisk på grund af morens misbrug. Kirsten sørger ofte for praktiske ting, og hun afgør selv, hvornår hun vil flytte over til sin mormor for at blive passet, og hvornår hun er hjemme. Mormoren har selv en række sociale og psykiske problemer. Kirsten er knyttet til sin far, men periodisk forhindrer moren ham i at komme i hjemmet og have kontakt med hende.

Kim

Del 1

Hjemmesygeplejersken får af en kvindelig patient at vide, at der er en ca. 4-årig dreng, Kim, i rækkehusbebyggelsen, hvis forældre ikke ser ordentligt efter ham. Han får lov til at lege sent ude om aftenen, nogle gange efter at det er blevet mørkt. Hun tror også, at forældrene nogle gange lader ham være alene hjemme, for eksempel når de besøger venner. Forældrene er et ungt par, der har en detailhandel. Hjemmesygeplejersken underretter socialforvaltningen om, hvad hun har hørt.

Del 2

Den samme nabokone, som har fortalt hjemmesygeplejersken om familien, ringer til socialforvaltningen og siger, at hun ofte hører den lille dreng skrig eller græde. For et par dage siden stod hun ved vinduet og så faren slå drengen hårdt. Kim var kommet til at smadre en rude, da han havde fået lov til at spille fodbold med nogle lidt ældre drenge. Faren var meget oprørt, råbte til drengen og ruskede ham kraftigt. Naboen siger, at det ikke er første gang, hun ser faren være hård mod Kim.

Del 3

Ved en helbredsundersøgelse i børnehaven opdager sundhedsplejersken flere blå mærker på Kims ryg og et par runde brændemærker på hans ene arm. Forældrene siger, at Kim ofte falder og slår sig, fordi han er en meget aktiv dreng. Brændemærkerne fik han, da han uden at se sig for løb ind i farens tændte cigaret. Ved helbredsundersøgelsen viser det sig også, at Kim er gået ned i vægt siden sidste undersøgelse et halvt år tidligere. Moren beretter, at drengen i den sidste tid har dårlig appetit som eftervirkning af nogle nylige infektioner.

Ali

Del 1

Hjemmesygeplejersken får af en kvindelig patient at vide, at der er en ca. 4-årig dreng, Ali, i rækkehusbebyggelsen, hvis forældre ikke ser ordentligt efter ham. Han får lov til at lege sent ude om aftenen, nogle gange efter at det er blevet mørkt. Hun tror

også, at forældrene nogle gange lader ham være alene hjemme, for eksempel når de kører ud og besøger venner. Forældrene er et ungt par, der har en detailhandel. Hjemmesygeplejersken underretter socialforvaltningen om, hvad hun har hørt.

Del 2

Den samme nabokone, som har fortalt hjemmesygeplejersken om familien, ringer til socialforvaltningen og siger, at hun ofte hører den lille dreng skrike eller græde. For et par dage siden stod hun ved vinduet og så faren slå drengen hårdt. Ali var kommet til at smadre en rude, da han havde fået lov til at spille fodbold med nogle lidt ældre drenge. Faren var meget oprørt, råbte til drengen og ruskede ham kraftigt. Naboen siger, at det ikke er første gang, hun ser faren være hård mod Ali.

Del 3

Ved en helbredsundersøgelse i børnehaven opdager sundhedsplejersken flere blå mærker på Alis ryg og et par runde brændemærker på hans ene arm. Forældrene siger, at Ali ofte falder og slår sig, fordi han er en meget aktiv dreng. Brændemærkerne fik han, da han uden at se sig for løb ind i farens tændte cigaret. Ved helbredsundersøgelsen viser det sig også, at Ali er gået ned i vægt siden sidste undersøgelse et halvt år tidligere. Moren beretter, at drengen i den sidste tid har dårlig appetit som eftervirkning af nogle nylige infektioner.

Jenny

Del 1

Hospitalssocialrådgiveren underretter om den nu 3 uger gamle Jenny. Hun er født lidt for tidligt og vejede 2.100 gram. Moren er en 22-årig enlig kvinde på kontanthjælp. Fødeafdelingen har hæftet sig ved, at moren ikke har vist sig opsøgende over for barnet og i amnings- og puslesituationer håndterer hende mekanisk. Fødeafdelingen har også bemærket, at moren ikke har haft besøg af familie og venner under indlæggelsen. Dog har Jennys far, som er en udenlandsk studerende i Danmark, aflagt besøg, selvom forholdet til moren er afsluttet et par måneder før fødslen. Hospitalssocialrådgiveren oplyser, at moren for ca. et år siden har været indlagt

på psykiatrisk afdeling med vrangforestillinger og angstsymptomer. Sundhedsplejerske og forvaltningens psykolog konstaterer ved hjemmebesøg, at moren er passiv og svær at få kontakt med. Jenny er fysisk velpasset, men kan græde nogen tid, inden moren tager initiativ til at tage hende op.

Del 2

Jenny er nu 9 måneder. Hun blev 2 måneder gammel placeret i en speciel professionel dagpleje. Moren var modstander af, at Jenny skulle i dagpleje, men blev overtalte med det argument, at Jenny har brug for særlig pleje på grund af sin for tidlige fødsel. Dagplejemoren indberetter til socialforvaltningen, at hun finder situationen i hjemmet uholdbar. Moren lever helt isoleret og går sjældent uden for lejligheden. Hun klager over, at naboerne generer hende, blandt andet ved at støje og få Jenny til at græde. Moren holder desuden ofte Jenny hjemme fra dagplejen, fordi "Jenny har mere lyst til at være hjemme". Dagplejemoren oplyser desuden, at Jenny udvikler sig i dagplejen. Hun er fysisk sart, men er interesseret i kontakt og virker tryk i dagplejen. Indimellem henter faren hende, og Jenny lyser op, når hun ser ham.

Del 3

Jenny er nu godt halvandet år og er fortsat i dagpleje. Dagplejemoren indberetter, at situationen i hjemmet er stort set uændret, men at moren nu nogenlunde stabilt bringer Jenny i dagpleje. Dagplejemoren finder, at morens kontakt med Jenny er problematisk. Hun taler til Jenny som til en voksen og har svært ved at skelne mellem Jennys og sine egne behov. Moren udtaler sig stadig om naboerne på en måde, som dagplejemoren opfatter som paranoid. Jenny udvikler sig nogenlunde alderssvarende. Hun var lidt sen til at gå og kan nu sige enkelte ord. Hun kan være lidt passiv og skal hjælpes i gang med at lege, men vil meget gerne lege i selskab med dagplejemoren. Hun virker tryk i dagplejen. Faren, som fortsat jævnlige kommer i familien, er nu færdig med sin uddannelse og skal tiltræde et job i sit hjemland.

Lise

Del 1

Lise, som nu er 8 år, har fra hun var 2½ år boet i samme plejefamilie, hvor hun blev anbragt på grund af forældrenes stofmisbrug, ustabile livsform og omsorgssvigt. Lise var før anbringelsen understimuleret, utryg og havde svært ved at knytte sig til voksne. Hun viste få reaktioner over for fremmede og var ikke særlig optaget af forældrene. Hendes sprog var dårligt.

Lise har vist god fremgang i plejefamilien, selvom hun fortsat er noget utryg. Hun er knyttet til plejeforældrene og klynger sig ofte til dem. I børnehaven tog det lang tid, inden hun faldt til ro. Skolestarten gik bedre. I skolen klarer hun sig lidt under middel og har vanskeligheder ved at koncentrere sig. Hun har gode kammerater i nabolaget og på skolen og er godt integreret i plejefamilien og dens netværk.

Men plejemoren er blevet syg. En alvorlig ryglidelse hæmmer hende fysisk, og hun har kroniske smerter, som tapper hende for overskud, så hun må give op som plejemor. Plejefaren har nok at gøre med at passe arbejde og støtte sin kone og kan ikke også påtage sig ansvaret for Lise. I lyset af dette har Lises biologiske mor forlangt hende hjemgivet.

Begge forældre har nu været stoffrie i 2 år efter lang tid på en behandlingsinstitution. I en periode afbrød de behandlingen og var tilbage i stofmiljøet. Efter et halvt år gik de imidlertid med til et fornyet ophold på institutionen. Begge forældre har ind imellem job, men er også afhængige af kontanthjælp. Begge har besøgt Lise under anbringelsen, dog har besøgene i perioder været sporadiske. De har god kontakt med Lise, når de besøger hende i plejefamilien.

Forældrene bor ikke sammen mere, men har jævnlig kontakt. Moren har en toværelses lejlighed, faren bor i nærheden. Forældrene vil støtte hinanden, hvis Lise flytter hjem. De oplyser, at de har ringe kontakt med deres familier, deres øvrige netværk er også begrænset, efter at de har brudt med stofmiljøet.

Litteratur

Alter, C.F. (1985)

Decision-making factors in cases of child neglect. Child welfare, 64, 99-111.

Andersen, B.H. (1989)

Anbringelsesforløb - en registerundersøgelse af børn og unge anbragt uden for hjemmet. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 89:2.

Andersson, G. (1998)

Barnintervju som forskningsmetode. Nordisk psykologi, 50, 1, 18-41.

Andersson, G. (2001)

Jag försöker gå framåt, men vinden drar mig bakåt - en barndom utan kontinuitet, i; Andersson, G., Aronsson, K., Hessle, S., Hollander, A. & Lundström, T., Haverier i social barnavård? Fem fallstudier, 36-77. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete, Gothia.

Andersson, G. (2002)

Børn i det sociale arbejde - en magtesløs gruppe? i: Meeuwisse, A., Swärd, H. & Sunesson, S. (red.), Socialt arbejde - En grundbog, 168-183. København: Hans Reitzels Forlag.

Axelsen, I. (2001)

Litteraturstudie om forebyggende foranstaltninger for børn og unge. 1. delrapport i evaluering af den forebyggende indsats over for børn og unge. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdspapir 10:2001.

Backe-Hansen, E. (2001)

Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse. En beslutningsteoretisk analyse av barnevernstjenestens argumentasjon i en serie typiske saker om små barn. Oslo: NOVA. Rapport 2/01.

Bergmark, Å. & Lundström, T. (2000)

Kunskaper och kunskapssyn. Om socialarbetare inom socialtjänsten. Socionomens forskningssupplement, 12, 1-16.

Betænkning nr. 1212 (1990)

Betænkning nr. 1212 om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge. København: Schultz.

Bourdieu, P. (1993)

La misère du monde. Paris: Éditions du Seuil.

Butler, I. & Williamson, H. (1994)

Children speak. Children, trauma and social work. Essex: Longman Group.

Cantlon, J., Payne, G. & Erbaugh, C. (1996)

Outcome-based practice: disclosure rates of child sexual abuse comparing allegation blind and allegation informed structured interviews. Child abuse & neglect, 20, 1113-1120.

Cederström, A. (1990)

Fosterbarns anpassning - en relationsproblematik. Om 25 barn i åldrarna 4-12 år som har placerats i fosterhem. En delstudie i Barn i kris-projektet. Stockholm: Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.

Christensen, E. (1998)

Anbringelser af børn. En kvalitativ analyse af processen. København: Socialforskningsinstituttet 98:2.

Christoffersen, M.N. (1993)

Anbragte børns livsforløb - en undersøgelse af tidligere anbragte børn og unge født i 1967. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 93:11.

Christoffersen, M.N. (1999)

Risikofaktorer i barndommen - en forløbsundersøgelse særligt med henblik på forældres psykiske sygdomme. København: Socialforskningsinstituttet 99:18.

Clæzon, I. (1987)

Bättre beslut. En studie av socialsekreterarnas handläggning av omhändertaganden av barn. Umeå: Studier i socialt arbete, nr. 5, Umeå universitet.

Danmarks Statistik (2001a)

Nyt fra Danmarks Statistik. Emnegruppe: Sociale forhold, sundhed og retsvæsen. Bistand til børn og unge 2000. Nr. 435, 16. oktober 2001.

Danmarks Statistik (2001b)

Bistand til børn og unge (2001). København: Statistiske Efterretninger, Sociale forhold, sundhed og retsvæsen, 2001:18, 14. november 2001.

Dingwall, R., Eekelaar, J.M. & Murray, T. (1983)

The protection of children. State intervention and family life. Oxford: Basil Blackwell Inc.

Donzelot, J. (1977)

La police des familles. Paris: Les Éditions de minuit.

Durlak, J. (1997)

Successful prevention programs for children and adolescents. New York: Plenum Press.

Egelund, T. (1997)

Beskyttelse af barndommen. Socialforvaltningers risikovurdering og indgreb. København: Hans Reitzels Forlag.

Egelund, T. (1999)

Onde cirkler i socialt arbejde. Indgår i Social Årsrapport 1999, 17-37. København: CASA & Socialpolitisk forening.

Egelund, T. (2002)

Metodeanvendelse i kommunernes forebyggende arbejde med børn og unge. 2. delrapport i evaluering af den forebyggende indsats over for børn og unge. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsnotat 3:2002.

Egelund, T., Kvilhaug, A., Liebing, A. & Östberg, F. (2000)

Social børneforsorg - kundskab og professionalisering. Et komparativt studie af undervisningen om social børneforsorg i svensk socionomuddannelse og danske socialrådgiveruddannelse. Stockholm: CUS-skrift 2000:2, Socialstyrelsen, Centrum för utvärdering av socialt arbete.

Egelund, T. & Sundell, K. (2001)

Til barnets bedste. Undersøgelser af børn og familier - En kundskabsoversigt. København: Hans Reitzels Forlag.

Farmer, E. & Owen, M. (1995)

Child protection practice: private risks and public remedies. London: HMSO.

Foucault, M. (1972)

Histoire de la folie à l'âge classique. Paris: Éditions Gallimard.

Foucault, M. (1975)

Surveiller et punir. Naissance de prison. Paris: Éditions Gallimard.

Gilbert, N. (Red.) (1997)

Combatting child abuse. International perspectives and trends. Oxford: Oxford University Press.

Hacking, I. (1991)

The making and molding of child abuse. Critical Inquiry, winter 1991, 253-288.

Hessle, S. & Wåhländer, E. (2000)

Högriskbarn - livskarriär och livskvalitet som vuxna. En uppföljningsstudie av barn och föräldrar som vistats på barnbyn Skå. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete, Socialhögskolan. Rapport i socialt arbete nr. 97 - 2000.

Hestbæk, A-D. (1997)

Når børn og unge anbringes. En undersøgelse af kommunernes praksis i børnesager. København: Socialforskningsinstituttet 97:6.

Hestbæk, A-D. (1998)

Tvangsanbringelser i Norden. En komparativ beskrivelse af de nordiske landes lovgivning. København: Socialforskningsinstituttet 98:15.

Hoel, M. & Hvinden, B. (1982)

Om bruk av gruppediskusjoner som samfunnsvitenskapelig forskningsmetode, i: Holter, H. & Kalleberg, R. (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, 137-147. Oslo: Universitetsforlaget.

Hydén, L-C. (1991)

Barnavårdsutredningen som identitet. Stockholm: Stockholms socialförvaltning. Rapport nr. 1991:6, Forsknings- och utvecklingsbyrån.

James, A. & Prout, A. (2001)

Constructing and reconstructing childhood. Contemporary issues in the sociological study of childhood. Second Edition. London: The Falmer Press.

Jensen, M.K. (1991)

Kvalitative metoder i anvendt samfunnsforskning. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 91:1.

Jensen, U.J. (1983)

Sygdomsbegreber i praksis. Det kliniske arbejdes filosofi og videnskabsteori. København: Munksgaard.

Jensen, T.K. & Johnsen, T.J. (2000)

Sundhedsfremme i teori og praksis. En lære-, debat- og brugsbog på grundlag af teori og praksisbeskrivelser. Ringkøbing: Sundhedsfremmeafdelingen i Ringkøbing Amt.

Jergeby, U. (1999)

Att bedöma en social situation. Tillämpning av vignetmetoden. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete. CUSskrift 1999:3.

Jones, L. (1993)

Decision making in child welfare: A critical review of the literature. Child and adolescent social work journal, 10, 241-262.

Jonsson, G. (1973)

Att bryta det sociala arvet. Stockholm: Tiden/Folksam.

Kelly, N. & Millner, J. (1996)

Child protection decision-making. Child abuse review, 5, 91-102.

Konventionen om barnets rättigheter (1991)

København: Dansk UNICEF Komite, Socialministeriet.

Korbin, J.E. (red.) (1981)

Child abuse and neglect: Cross-cultural perspectives. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

Lagerberg, D. & Sundelin, C. (2000)

Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete & Gothia.

Levin, C. (1998)

Uppfostringsanstalten Om tvång i föräldrars ställe. Lund: Arkiv förlag.

Lov om social service (2000)

Socialministeriets lov nr. 454 af 10. juni 1997, jf. lovbekendtgørelse nr. 944 af 16. oktober 2000.

Lov om ændring af straffeloven og lov om social service (2001)

[Http://www.sm.dk/lovgivning/retskilder/Dokumenter/Skr_L-210.htm](http://www.sm.dk/lovgivning/retskilder/Dokumenter/Skr_L-210.htm).

MacDonald, G. & Roberts H. (1995)

What works in the early years? Ilford: Barnardos.

MacDonald, G. & Winkley, A. (1999)

What works in child protection? Ilford: Barnardos.

McWhirter, J., McWhirter, B., McWhirter, A. & McWhirter, E. (1998)

At-risk youth: a comprehensive response. Pacific Grove: Brooks/Cole publishing company.

Munro, E. (1996)

Avoidable and unavoidable mistakes in child protection work. British journal of social work. (1996), 26, 793-808.

Munro, E. (1999)

Common errors of reasoning in child protection work. Child abuse & neglect. Vol. 23, No. 8, 745-758.

Nielsen, H.E. (red.) (2001)

"Så kommer du til et bedre sted ..." Samtaler med unge, der har været anbragt på institution eller i familiepleje om deres liv og om hvordan truede børn og unge kan hjælpes. København: Forlaget Børn & Unge.

Olsen, B.M. (2002)

Den kommunale organisering af det forebyggende arbejde med børn og unge. 4. delrapport i evaluering af den forebyggende indsats for børn og unge. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdspapir 8:2002.

Packman, J., Randall, J. & Jacques, N. (1986)

Who needs care? - Social work decisions about children. Oxford: Basil Blackwell Ltd.

Parton, N. & Parton, N. (1989)

Child protection: The law and dangerousness, i: Stevenson, O. (red.): Child abuse. Professional practice and public policy, 54-73. London: Harvester Wheatsheaf.

Parton, N., Thorpe, D. & Wattam, C. (1997)

Child protection. Risk and the moral order. Houndsmill og London: Macmillan Press.

Rossi, P.H., Schuerman, J. & Budde, S. (1999)

Understanding decisions about child maltreatment. Evaluation review, 23, 579-598.

Sandbæk, M. (1998)

Competence and risk factors in Norwegian client and non-client children. Childhood, 5 (4), 421-436.

Sandbæk, M. (1999)

Children with problems: Focusing on everyday life. Children and society, 13, 2, April 1999, 106-118.

Schwab, J., Baumann, D.J. & Gober, K. (1998)

Patterns of decision making. [Http://cpsti.sw.utexas.edu/cha6.htm](http://cpsti.sw.utexas.edu/cha6.htm)

Skytte, M. (1997)

Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde. København: Hans Reitzels Forlag.

Skytte, M. (2002)

Anbringelse af etniske minoritetsbørn. Lund: Lunds universitet, Lund dissertations in social work (under udgivelse).

SOU 2000:77 (2000)

Omhändertagen. Samhällets ansvar för utsatta barn och unga. Stockholm: Socialdepartementet, Betänkande av LVU-utredningen.

Steenstrup, J. (2002)

Familie-erfaringer. 3. delrapport i evaluering af den forebyggende indsats over for børn og unge. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdspapir 6:2002.

Swift, K.J. (1995)

Manufacturing bad mothers. A critical perspective on child neglect. Toronto: University of Toronto Press.

Thoburn, J., Lewis, A. & Shemmings, D. (1995)

Paternalism or partnership? Family involvement in the child protection process. London: HMSO.

Vejledning nr. 208 (2000)

Vejledning nr. 208 af 19. december 2000 om særlig støtte til børn og unge.

Vinnerljung, B. (1996)

Fosterbarn som vuxna. Lund: Arkiv förlag.

Vinnerljung, B. (2000)

Den sociale arv, i: Denvall, V. & Jacobson, T. (red.): Hverdagsbegreber i socialt arbejde. Ideologi, teori og praksis, 81-109. København: Hans Reitzels Forlag.

Vinnerljung, B., Sallnäs, M. & Kyhle-Westermarck, P. (2002)

Sammenbrott vid tonårsplaceringar - om ungdomar i fosterhem och på institution. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete, Socialstyrelsen.

Wattam, C. (1992)

Making a case in child protection. Essex: Longman Group.

Winefield, H.R. & Bradley, P.W. (1992)

Substantiation of reported child abuse or neglect: predictors and implications. Child abuse & neglect, 16, 661-671.

Östberg, F., Wåhlander, E. & Milton, P. (1999)

Barnavårdsutredningar i sex kommuner. En vignettstudie. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete. CUS-skrift 1999:8.

Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1. 2001

- 01:1 Bengtsson, S. & Middelboe, N.: "Der er ikke nogen der kommer og fortæller hvad man har krav på" – forældre til børn med handicap møder det sociale system. 2001. 188 s. ISBN 87-7487-653-8. Kr. 145,00.
- 01:2 Lindermann, G. & Gregersen, O.: Benchmarking på førtidspensjonsområdet – virker Den Sociale Ankestyrelses praksis koordinering? 2001. 62 s. ISBN 87-7487-654-6. Kr. 50,00.
- 01:3 Bunnage, D., Gregersen, O., Hansen, E.B., Meilbak, N. & Platz, M.: Kvalitet i ældreplejen. 2001. 188 s. ISBN 87-7487-657-0. Kr. 145,00.
- 01:4 Lynggaard, J.B.: Det fleksible arbejde, ophør og marginalisering. 2001. 117 s. ISBN 87-7487-661-9. Kr. 90,00.
- 01:5 Bruhn, H.H.: Sociale sager i Kongens Enghave. 2001. 130 s. ISBN 87-7487-660-0. Kr. 95,00.
- 01:6 Just Jeppesen, K. & Nielsen, A.: Tosprogede småbørn i Danmark. Rapport nr. 4 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995. 2001. 246 s. ISBN 87-7487-662-7. Kr. 185,00.
- 01:7 Quaade, T.: Tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet. 2001. 80 s. ISBN 87-7487-658-9. Kr. 65,00.
- 01:8 Bonke, J. & Rasmussen, L.K.: Længerevarende behandling af børn og unge. 2001. 140 s. ISBN 87-7487-665-1. Kr. 110,00.
- 01:9 Bonke, J. & Carøe, C.: En forstærket indsats over for kriminalitetstruede børn og unge. 2001. 160 s. ISBN 87-7487-667-8. Kr. 120,00.
- 01:10 Bjørn, N.H. & Dohlmann, C.: De ledige kvinder i Sønderjylland. En analyse af et kønsopdelt arbejdsmarked. 2001. 176 s. ISBN 87-7487-669-4. Kr. 145,00.
- 01:11 Anker, J., Munk, A., Koch-Nielsen, I. & Raun, M.: De sociale puljer - en tværgående undersøgelse af Socialministeriets puljemidler. 2001. 169 s. ISBN 87-7487-668-6. Kr. 130,00.
- 01:12 Kruhøffer, A. & Høgelund, J.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2001. 2001. 171 s. ISBN 87-7487-670-8. Kr. 130,00.
- 01:13 Kruhøffer, A. & Høgelund, J.: Virksomheders sociale engagement. Årbog 2001 – Sammenfatning. 2001. 139 s. ISBN 87-7487-671-6. Kr. 30,00.
- 01:14 Gruber, T. & Christensen, I.: Unge ofre for vold - Et modelprojekt mellem central og lokal styring. 2001. 107 s. ISBN 87-7487-672-4. Kr. 80,00.
- 01:15 Henning Olsen: Sprogforståelse og hukommelse i danske surveyundersøgelser. Bind I. 2001. 378 s. ISBN 87-7487-674-0. Kr. 285,00.

- 01:16 Henning Olsen: Sprogforståelse og hukommelse i danske surveyundersøgelser. Bind II. 2001. 379 s. ISBN 87-7487-675-9. Kr. 285,00.
- 02:1 Boll, J. & Qvortrup Christensen, T.: Kontanthjælpsmodtagere og arbejdsmarkedet. Casestudie fra Vestegnen. 2002. 103 s. ISBN 87-7487-676-7. Kr. 80,00.
- 02:2 Filges, T., Harsløf, I. & Nord-Larsen, M.: Revalidering – deltagere, forløb og effekter. 2002. 103 s. ISBN 87-7487-677-5. Kr. 105,00.
- 02:3 Bach, H.B.: Kontanthjælpsmodtageres aktivering og arbejdsudbud. 2002. 149 s. ISBN 87-7487-678-3. Kr. 120,00.
- 02:4 Carøe Christiansen, C. & Hohnen, P.: Betingelser for børns sociale ansvar. 2002. 177 s. ISBN 87-7487-679-1. Kr. 135,00.
- 02:6 Danske arbejdspladser - Plads til alle? Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om arbejdsmarkedets rummelighed. 2002. 73 s. ISBN 87-7487-681-3. Kr. 50,00.
- 02:7 Strange, M.: Unge krænkere. 2002. 170 s. ISBN 87-7487-684-8. Kr. 130,00.
- 02:8 Christensen, E. & Ottosen, M.H.: Børn og familier. 2002. 60 s. ISBN 87-7487-685-6. Kr. 50,00.
- 02:9 Weatherall, J.H.: Vejen til førtidspension. En analyse af overgangen til førtidspension i befolkningen. 2002. 82 s. ISBN 87-7487-686-4. Kr. 65,00.
- 02:10 Christensen, E. & Egelund, T.: Børnesager. Evaluering af den forebyggende indsats. 2002. 218 s. ISBN 87-7487-687-2. Kr. 165,00.
- 02:11 Børnesager i korte træk. Evaluering af den forebyggende indsats. 2002. 44 s. ISBN 87-7487-688-0. Kr. 40,00
- 02:12 Når der er brug for hjælp. Kommunens hjælp til børn og deres forældre. 2002. 28 s. ISBN 87-7487-689-9.

Social Forskning er instituttets nyhedsblad. Det udkommer fire gange om året og orienterer i en lettilgængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet temamnummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis, kan tegnes ved henvendelse til instituttet. Emneopdelte lister over instituttets publikationer kan ses på instituttets hjemmeside: www.sfi.dk. Hver titel er forsynet med en kort omtale, og der er mulighed for at bestille rapporterne via hjemmesiden. En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til Socialforskningsinstituttet tlf. 33 48 09 46, e-mail: library@sfi.dk.